

พระคัมภีร์บาลีกัจจายนมูล

ตรวจชำระ โดย

พระราชปริยัติโมลี

(สมศักดิ์ อุปสโม ป.ธ.๙ M.A., Ph.D.)

คณะ ๑๑ วัดชนะสงคราม

พิมพ์ครั้งที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๓

พุทธศักราช ๒๕๖๓

พระกัมภีร์บาลีกัจจายนมุล

ตรวจชำระ โดย

พระราชปริยัติโมลี

(สมศักดิ์ อุปสโม ป.ธ.๙ M.A., Ph.D.)

คณะ ๑๑ วัดชนะสงคราม

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

พุทธศักราช ๒๕๖๓

พระคัมภีร์กัจจายนมूल
บูรพเถรอาจารย์ไทย เรียบเรียงจัดเนื้อหาใหม่
ตาม กัจจายนวैयाกรณ

แปลและเรียบเรียง โดย

พระราชปริยัติโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม ป.ธ.๙, M.A., Ph.D.)

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : จัดพิมพ์โดย สถาบันบาลีศึกษาพุทธโฆส มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๓๕ จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม

ISBN : 978-616-300-635-6

พิมพ์ครั้งที่ ๒ : ๒๗ มิถุนายน ๒๕๖๓ จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม

จัดพิมพ์โดย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม
วัดมหาสวัสดิ์คีรีศรีนคราม เลขที่ ๑๐๘ ตำบลหอมเกร็ด อำเภอสสามพราน
จังหวัดนครปฐม ๗๓๑๑๐ โทรศัพท์ : ๐๓๔-๒๙๙-๓๕๑
<http://www.pali.mcu.ac.th/>

เนื่องในโอกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้
สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรี
สิรินธร มหาวชิราลงกรณวรราชภักดี สิริกิจการิณีพิรยพัฒน์ รัฐสีมาคุณากร
ปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ไปพระราชทาน
เพลิงศพ สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (สมศักดิ์ อุปสโม) ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลา
อิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร
๒๗ มิถุนายน ๒๕๖๓

อุปถัมภ์พิมพ์ : มูลนิธิสิริวัฒนภักดี
บริษัท ไทยเบฟเวอเรจ จำกัด (มหาชน)
โดย คุณเจริญ คุณหญิงวรรณฯ สิริวัฒนภักดี และครอบครัว

พิมพ์ที่ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)
๓๓๖ ถนนชัยพฤกษ์ (บรมราชชนนี) เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ ๑๐๑๗๐
โทร. ๐๒-๔๒๒-๙๐๐๐, ๐๒-๘๘๒-๑๐๑๐
โทรสาร. ๐๒-๔๓๓-๒๗๔๒, ๐๒-๔๓๔-๑๓๘๕

“อุปสมมหาเถร”

อนุสรณียสททคนถารมภกถ

เจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (สมศักดิ์ อุปสมมหาเถร ป.ธ.๙, M.A., Ph.D.) อดีตกรรมการมหาเถรสมาคม อดีตเจ้าคณะใหญ่หนกลาง อดีตเจ้าอาวาสวัดพิชยญาติการาม วรวิหาร และอดีตรองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษา พุทธโฆส นครปฐม ได้มีพันธั้ศนะแนวความคิดเกี่ยวกับการศึกษาภาษาบาลี ปรากฏในคำนำ คำปรารภ ผลงานคัมภีร์หลักภาษาบาลีที่ท่าน ปรีวรต แปล ตีพิมพ์เผยแพร่หลายวาระโอกาส ใจความตอนหนึ่งว่า

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี นับแต่โบราณมาบูรพาจารย์ กำหนดคัมภีร์ (หนังสือ) ที่ใช้เป็นหลักสูตรการศึกษาเรียกว่า “วงศ์ปริยัติ” หมายถึงการศึกษาพระปริยัติไปตามลำดับวงศ์ของคัมภีร์ คัมภีร์ที่ท่าน จัดเป็นหลักสูตรใช้ศึกษาแบบวงศ์ปริยัตินี้ แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มคัมภีร์ คือ

กลุ่มที่หนึ่ง

กลุ่มคัมภีร์หลักภาษาและหลักวรรณคดีบาลี กลุ่มนี้แบ่งออกเป็น ๔ คัมภีร์หลัก คือ

๑. วैयाกรณ หรือ ศัพทศาสตร์ คือ คัมภีร์ไวยากรณ์หลักภาษา บาลี เช่น คัมภีร์กัจจายนะ คัมภีร์โมคคัลลานะ คัมภีร์สัททนีติ และ คัมภีร์ปริวาร

๒. อภิธาน หรือ นิษัณทุศาสตร์ คือ คัมภีร์พจนานุกรม ศัพท์บาลี เช่น คัมภีร์อภิธานปทีปิกา

๓. ฉันท หรือ ฉันทศาสตร์ คือ คัมภีร์ที่แสดงหลักการ ประพันธ์ฉันทลักษณ์ภาษาบาลี เช่น คัมภีร์วุดโตทัย

๔. อลงการ หรือ เภฏภศาสตร์ คือ คัมภีร์แสดงถึงอรรถรส ความไพเราะเพราะพริ้งของภาษาบาลี ทั้งชนิดร้อยแก้วและร้อยกรอง เช่น คัมภีร์สุโพธาลังการ

กลุ่มที่สอง

กลุ่มคัมภีร์บาลีพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และคัมภีร์บาลีอื่น ๆ

- พระไตรปิฎก เป็นคัมภีร์บันทึกคำสอนของพระพุทธเจ้า พระพุทธสาวก
- อรรถกถา เป็นคัมภีร์อธิบายขยายความพระไตรปิฎก
- ฎีกา, อนุฎีกา เป็นคัมภีร์อธิบายขยายความพระไตรปิฎก อรรถกถา

คัมภีร์กลุ่มที่หนึ่ง คือ คัมภีร์สหททวิเสส แสดงหลักภาษา เป็นเสมือนหนึ่งกุญแจดอกสำคัญที่จะไขความของคัมภีร์กลุ่มที่สอง คือ กลุ่มคัมภีร์บาลีพระไตรปิฎก กุลบุตรผู้มีฉันทะอย่างแรงกล้าปรารถนา จะศึกษาพระไตรปิฎกจะต้องศึกษาคัมภีร์กลุ่มที่หนึ่งนี้ให้มีความรู้แตกฉานเชี่ยวชาญทั้ง ๔ คัมภีร์ จึงจะถือว่ามีความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะไปศึกษากลุ่มคัมภีร์บาลีพระไตรปิฎก หากมิได้ศึกษาคัมภีร์กลุ่มที่หนึ่งให้เชี่ยวชาญแตกฉานแล้ว เมื่อไปศึกษาคัมภีร์กลุ่มที่สอง จะเกิดความอึดอัดในการแปล ลังเลสงสัยในความหมาย ดังพระโมคคัลลานมหาเถระผู้ปรีชาเชี่ยวชาญหลักภาษาบาลี ได้แสดงไว้เป็นคาถาว่า

โย นิรุตตี น สิกขเยย สิกขนโต ปิฎกตตยัม
ปเท ปเท วิกงเขยย วเน อนุทธโช ยถา
(โมคคัลลานปญจิกา)

ผู้ใด ไม่ศึกษาหลักภาษาให้แตกฉาน ผู้นั้น เมื่อไป
ศึกษาพระไตรปิฎก จะสงสัยทุก ๆ บท ดังช้างตาบอด
เที่ยวไปในป่า ฉะนั้น

นิรุตติบ่อขีตเขียน หวังเพียงเพียรเรียนพระไตร
ทุกทุกบทย่อมสงสัย ดุจช้างไพรไร้ดวงตา

แนวคิดดังกล่าวนี้ เป็นแรงบันดาลใจให้เจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ จัดตั้งสถาบันเพื่อการศึกษาภาษาบาลีแบบ “วงศ์ปรียัติ” ผสมผสานให้กลมกลืนเข้ากับการศึกษาภาษาบาลี

ของคณะสงฆ์ ใช้หนังสือมูลน้อยอาศัยมูลใหญ่ เป็นตำราเรียนสำหรับผู้เริ่มต้น โดยใช้ชื่อว่า “สถาบันบาฬีศึกษาพุทธโฆส” เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๓๐ ที่วัดมหาสวสดีนาคพุฒาราม ตำบล หอมเกร็ด อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม โดยท่านเจ้าคุณพระสีลาจารย์พิพัฒน์ (แจ่ม ธฺวาทโก) วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพมหานคร ผู้นำในการสร้างวัดมหาสวสดีให้การสนับสนุน อนุญาตให้ใช้พื้นที่ส่วนหนึ่งของวัดสร้างสถาบันบาฬีศึกษาพุทธโฆส โดยมีสำนักงานบริหาร ชั่วคราวที่ คณะ ๑๑ วัดชนะสงคราม บางลำภู กรุงเทพมหานคร

สถาบันบาฬีศึกษาพุทธโฆส ได้จัดทำและพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนบาลี แบบวงศ์ปริยัติ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ (ชื่อในขณะนั้น) ได้รับเข้าเป็น หน่วยงานหนึ่งมีฐานะเทียบเท่า “กอง” สังกัดสำนักงานอธิการบดี เมื่อปี ๒๕๓๕ และได้รับการ ยกสถานภาพขึ้นเป็นวิทยาเขตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๓๗ นับเป็นวิทยาเขตเดียวของมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่จัดการเรียนการสอนเฉพาะด้าน ตามปณิธานของผู้ก่อตั้ง จนปัจจุบันได้จัดทำและพัฒนาหลักสูตรเฉพาะของวิทยาเขต คือ หลักสูตรสาขาวิชาบาลีพุทธศาสตร์ และวิปัสสนาภาวนาพร้อมทั้งเปิดการเรียนการสอน หลักสูตรของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คือสาขาวิชาพระพุทธศาสนา และ สาขาพระไตรปิฎกศึกษา ทุกสาขาวิชาเปิดการเรียนการสอนตั้งแต่ชั้นปริญญาตรี จนถึงชั้น ปริญญาเอก

เจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ ได้แสดงเจตนาปณิธานสำคัญในการสร้างสถาบัน แห่งนี้ เพื่อการศึกษาและการสร้างศาสนทายาทพระศาสนา ดังความตอนหนึ่ง ในหนังสือ “ประวัติความเป็นมาของวิทยาเขต” ว่า

วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม ได้ดำเนินการจัดการ ศึกษาในส่วนนี้ มุ่งหวังที่จะทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในส่วนของ พระปริยัติและปฏิบัติ เพื่อสร้างศาสนทายาทผู้ทรงภูมิธรรมทั้งด้าน ปริยัติและปฏิบัติไว้สืบสานอายุพระพุทธศาสนา สามารถสอนธรรม นำปฏิบัติแก่พุทธศาสนิกชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเมื่อดำเนินการ ตามหลักสูตรและโครงการที่วางไว้ การศึกษาพระปริยัติธรรมตามแบบ วงศ์ปริยัติ จะได้รับการฟื้นฟูกลับคืนมาสู่วงการศึกษาภาษาบาลี อีกครั้งหนึ่ง

พระภิกษุและสามเณรจะให้ความสนใจต่อการศึกษากลุ่มคัมภีร์บาลีทั้งสองด้วยความกระหายใคร่รู้อย่างแท้จริง และในอนาคตอาจมีคัมภีร์บาลีใหม่ ๆ เกิดขึ้นในวงการพระพุทธศาสนาเหมือนอย่างในอดีต เช่น สมัยล้านนาไทย แต่สิ่งที่มองเห็นได้อย่างเด่นชัด ก็คือ พระพุทธศาสนาจะมีบุคลากรที่มีความรู้ ทรงศักยภาพสามารถสอนธรรมนำปฏิบัติแก่พุทธศาสนิกชน แผ่กระจายจาริกไปทำหน้าที่พระธรรมทูตเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งใกล้ไกล ทั้งภายในและภายนอกประเทศ ท่านเหล่านั้นจะเป็นผู้มีอุดมคติอุดมการณ์ทำงานรับใช้พระพุทธศาสนาและงานการคณะสงฆ์ โดยไม่หวั่นกังวลถึงลาภสักการะ ชื่อเสียง ยศศักดิ์และบริวาร ด้วยจิตและวิญญูณของพุทธสาวกที่แท้จริง ขอให้การศึกษาพระปริยัติธรรมแบบวงศ์ปริยัตินี้จงแผ่กระจายไปทั่วแผ่นดินไทยอีกครั้งหนึ่งเถิด.

ในการจัดตั้งสถาบันเพื่อจัดการเรียนการสอนบาลี ตามความคิดอุดมการณ์และปณิธานอันตั้งมั่นไว้ดีแล้ว เจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ ได้สร้างผลงานคัมภีร์หลักภาษาบาลีเพื่อเป็นคู่มือการศึกษาของพระภิกษุสามเณรนักศึกษาในสถาบัน ตั้งแต่ต้นมา แบ่งเป็น ๓ ช่วง

ช่วงที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๒๗ - ๒๕๓๕ งานคัมภีร์บาลี ปริวรรต แปล เรียบเรียง มี ๑๒ เรื่อง คือ อภิธานบุพพีปกฎีกา, ธาตวัตถสังคหปาฐนิสสยะ, พระคัมภีร์บาลีกัจจายนมูล, กัจจายนมูลแปล, ปทรูปสิทธิแปลโดยพยัญชนะ, กัจจายนะขั้นพื้นฐาน, กัจจายนสงเขป, และ ปทานุกรมพระไตรปิฎกจัดพิมพ์เผยแพร่ได้ ๓ เล่ม รวมผลงานของบุคคลอื่น ๆ อีก จำนวน ๔ เล่ม คือ มูลน้อยอภัยมุขใหญ่ (ผลงานสมเด็จพระวันรัต ชิต อุทยมหาเถร) ปทรูปสิทธิแปล (ผลงานพระมหาสมใจ ปณฺญาทีโป) ปทรูปสิทธิเบื้องต้น และกัจจายนะเบื้องต้น (ผลงานพระมหาเวทย์ วรณฺฑ)

ช่วงที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๔๑ - ๒๕๕๓ งานโครงการปริวรรต แปล และจัดพิมพ์คัมภีร์ สัททวิเสส จัดทำสำเร็จและพิมพ์เผยแพร่แล้ว ๓๒ คัมภีร์ เช่น กัจจายนสุดตถ, กัจจายนตถทีปนี, กัจจายนสุดตนิเทศ, กัจจายนนวนณณา, ปทรูปสิทธิมัชฺฐี, สุโฆธาลังการมัชฺฐี, วุตโตทัยมัชฺฐี, กัจจายนสารมัชฺฐี, วากยสังสยวิโสธนี, ปทวิจาร, ปทวิจารทีปนี, คันถาภรณ์มัชฺฐี, สัททตถเภทจินตา, คันถาภรณ์ ฯลฯ เป็นผลงานจัดทำโดย พระมหานิมิตร ธมฺมสาโร และคณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม

ช่วงที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๕๔ - ๒๕๖๒ เจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ ได้ปรารภ ปี ๒๕๕๔ เป็นปีที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ ๙) องค์เอกอัครศาสนูปถัมภก ทรงเจริญพระชนมายุครบ ๗ รอบ ปีนี้ข้าพระพุทธเจ้า พระชันษา ประกอบกับช่วงเวลาดังกล่าวคณาจารย์และศิษย์บาฬีศึกษาพุทธโฆส มีความรู้เชี่ยวชาญหลักภาษาบาลี ได้ผลิตตำราคัมภีร์บาลีสัททวารวิเสสมาตามลำดับแล้ว เห็นสมควรทบทวนโครงการจัดทำปทานุกรมพระไตรปิฎก ฉบับบาลี - ไทย (ที่ท่านจัดทำ ในช่วงที่ ๑) เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติฉลองพระชนมายุครบ ๘๔ พรรษา พระบาท สมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร โดยเปลี่ยนชื่อใหม่ เป็น “โครงการจัดทำสัททวารปิฎกเชิงวิจัย ฉบับบาลี - ไทย เฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔” ดำเนินการวิจัย พิมพ์เผยแพร่ตั้งแต่ปี ๒๕๕๖ เป็นต้นมา จำนวน ๕ เล่ม

ในวาระโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรด ฯ ให้ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร มหาวชิราลงกรณวรราชภักดี สิริกิจการิณีพิริยพัฒน์ รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ไปพระราชทานเพลิงศพสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (สมศักดิ์ อุปสโม) ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร วันเสาร์ที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๖๓ ในวาระนี้ ผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม เห็นสมควรให้จัดพิมพ์ คัมภีร์หลักภาษาบาลี ผลงานปริวรรต แปล เรียบเรียงของเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ จำนวน ๗ เล่ม คือ

๑. อภิธานปทีปิกากฎีกา ว่าด้วยพจนานุกรมศัพท์บาลี ผลงานของมหาอำมาตย์ จตุรงค์พล นับเป็นหนึ่งในวรรณกรรมบาลีที่นิยมยกย่องอย่างแพร่หลายต่อการนำมาอ้างอิง ในการรณาคัมภีร์อื่น ๆ เช่น มังคลัตถทีปนี จักรวาลทีปนี เวสสันดรทีปนี สังขยาปกาสฎีกา พระสิริมงคลาจารย์ ผู้รจนานี้ ได้อ้างถึงคัมภีร์อภิธานปทีปิกากฎีกาไว้หลายแห่ง พระศรีสุทธิพงศ์ (สมศักดิ์ อุปสโม ป.ธ.๙, M.A., Ph.D.) ปริวรรตจากบาลีอักษรพม่าเป็นบาลีอักษรไทย พิมพ์เผยแพร่ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๗

๒. กัจจายนะขั้นพื้นฐาน ว่าด้วยคำแปลสูตร (กฎเกณฑ์) วุตติ (คำอธิบายสูตร) อุทาหรณ์ (ตัวอย่างประกอบ) เป็นวรรณกรรมบาลีอักษรพม่า อธิบายเนื้อหาด้วยภาษาพม่า พร้อมทั้งบอกวิธีทำตัวรูปและแบบฝึกหัด อธิบายสั้น กระชับ เพื่อเป็นพื้นฐานในการเรียน คัมภีร์บาลีกัจจายนะ ผลงานของพระอาจารย์ชนกาภิวัังสะ พระศรีสุทธิพงศ์ (สมศักดิ์ อุปสโม ป.ธ.๙, M.A., Ph.D.) และคณะ แปล เรียบเรียง พิมพ์เผยแพร่เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๑

๓. กัจจายนสงเขป ว่าด้วยสูตร (กฎเกณฑ์) วุตติ (คำอธิบายสูตร) อุทาหรณ์ (ตัวอย่างประกอบ) ไวยากรณ์บาลีอย่างย่อ ตามลำดับสูตรใน กัจจายนพยากรณ์ เป็นวรรณกรรมบาลีอักษรพม่า ไม่ปรากฏนามผู้รจนา พระศรีสุทธิพงศ์ (สมศักดิ์ อุปสโม ป.ธ.๙, M.A., Ph.D.) ได้รับต้นฉบับจากพระครูธรรมธรสมนต์ ผู้อำนวยการอธิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ชื่อในขณะนั้น) ปรึวรตเป็นบาลีอักษรไทย พิมพ์เผยแพร่เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๑

๔. ธาตวัตถสังคหปาฐนิสสยะ ว่าด้วยอรรถของธาตุในภาษาบาลี เป็นวรรณกรรม ผลงานของพระวิสุทธาจารย์มหาเถร รวบรวมอรรถของธาตุจาก ๓ คัมภีร์หลัก คือ ธาตูปปาฐะ ธาตุมัญจสุสา และสัททนีติ ธาตุมาลา จัดเป็นหมวดหมู่ใหม่ ไม่ย่อเกินไป ไม่พิสดารเกินไป เรียงลำดับตามตัวอักษร ประพันธ์ผูกขึ้นเป็นคาถาร้อยกรองทั้งหมด พระราชปริยัติโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม ป.ธ.๙, M.A., Ph.D.) และคณะ แปล เรียบเรียง พิมพ์เผยแพร่เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๕

๕. บาลีกัจจายนมูล ว่าด้วยสูตร (กฎเกณฑ์) วุตติ (คำอธิบายสูตร) อุทาหรณ์ (ตัวอย่างประกอบ) เป็นคัมภีร์ที่นำ กัจจายนพยากรณ์ ผลงานบาลีมหาไวยากรณ์ของพระอรหันต์มหากัจจายนะ มาจัดเนื้อหาเป็นเบื้องต้นมูลพื้นฐานใช้ประกอบการเรียนบาลีของพระสงฆ์ไทยในสมัยกรุงสุโขทัย ออยุธยา ธนบุรี และ รัตนโกสินทร์ตอนต้น คัมภีร์บาลีกัจจายนมูล นี้ เป็นคัมภีร์บาลีโบราณของบูรพาจารย์ไทย ไม่ปรากฏนามผู้รจนา เรียกกันโดยทั่วไปว่า “บาลีมูลกัจจายน” พระราชปริยัติโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม ป.ธ.๙, M.A., Ph.D.) ตรวจชำระกับฉบับเก่าเทียบใบลาน พิมพ์เผยแพร่เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๕

๖. กัจจายนมูล ว่าด้วยคำแปลสูตร (กฎเกณฑ์) วุตติ (คำอธิบายสูตร) อุทาหรณ์ (ตัวอย่างประกอบ) พระราชปริยัติโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม ป.ธ.๙, M.A., Ph.D.) แปลคัมภีร์นี้ไปพร้อมกับการตรวจชำระบาลีกัจจายนมูล พิมพ์เผยแพร่เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๕

๗. ปทรูปสิทธิ แปลโดยพยัญชนะ ว่าด้วยคำแปลคัมภีร์ปทรูปสิทธิ ซึ่งเป็นผลงานรจนาโดยพระพุทธอัปปิยเถระ ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๕ เป็นคัมภีร์ที่นำสูตรกัจจายนไวยากรณ์มาเรียงลำดับใหม่ ประกอบรูปศัพท์ง่ายขึ้น มีคำสรุปสูตรอย่างเป็นระบบจัดไว้หมวดหมู่เดียวกัน

มีลำดับบทที่เรียกว่า ปทมาลา แสดงบทสำเร็จของนามศัพท์การันต์ต่าง ๆ พระราชปริยัติโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม ป.ธ.๙, M.A., Ph.D.) แปลคัมภีร์นี้ ในรูปแบบโดยพยัญชนะทุกบทอักษร พิมพ์เผยแพร่เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๖

คัมภีร์หลักภาษาบาลีทั้ง ๗ เล่มนี้ เจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ เป็นผู้ปริวรรต แปล เรียบเรียง พิมพ์ดีด ออกแบบปก และจัดหาทุนพิมพ์เผยแพร่ด้วยตัวเอง แม้บางเล่มจะอาศัยผู้เชี่ยวชาญภาษาพม่าช่วยปริวรรต แปล ท่านจะพิมพ์ดีด ตรวจสอบ พิสูจน์อักษรด้วยตัวเองพร้อม ๆ กับสร้างสถาบันบาลีศึกษาพุทธโฆส ตามความคิดอุดมการณ์ ผลิตผลงานหนังสือตำราเพื่อใช้เรียนใช้สอน ภายในสถาบัน ด้วยวัยอายุ ๔๗ ปี ขณะดำรงสมณศักดิ์พระราชาคณะชั้นสามัญที่ “พระศรีสุทธิพงษ์” ผลงานทั้งหมด เมื่อพิมพ์เผยแพร่ **ปรากฏชื่อในปกและคำนำ คำปรารภ ของหนังสือเท่านั้น ไม่มีประวัติภูมิหลังของท่านปรากฏในส่วนใด ๆ ของหนังสือ**

เพื่อรักษาสืบทอดเจตนาปณิธานเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ ในการจัดทำคัมภีร์บาลี ให้เป็นผลงานวรรณกรรมตำราเรียนบาลีสำหรับพระสงฆ์ไทย ในการจัดพิมพ์ใหม่ครั้งนี้ จึงให้คงตามรูปแบบเดิมของท่าน โดยไร้ประวัติท่าน ไร้ตัวตนบุคคลเราเขา ไร้สังกัดนิยาย ในหนังสือของท่าน ขอให้เป็นคัมภีร์เพื่อการเรียนศึกษาภาษาบาลี เป็นคัมภีร์ที่จะเล่าขานในอนาคตว่า “... คัมภีร์นี้พระสงฆ์ไทยรูปหนึ่ง ซึ่งมีประวัติไม่ปรากฏชัดเท่าใดนัก ได้ทำไว้ในพระพุทธศาสนา...” ตามเจตนาปณิธานของเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธชินวงศ์

ขอนุโมทนาบุญท่านผู้อุปถัมภ์จัดพิมพ์ครั้งนี้ **อภิธานปทีปิกากฎีกา** คณะศิษย์พระธัมมานันทมหาเถระ วัดท่ามะโอ โดยพระมหาคิตติพงษ์ อุตตมปญโญ คุณอมเรศ ศิลอาอ่อน และนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม **กัจจายนะชั้นพื้นฐาน** คณะสงฆ์สภุมิอยุธยา **ธาตุวัตถสังคหปาฐนิสสยะ** พระธรรมรัตนดิลก คณะสงฆ์วัดอรุณราชวราราม **บาลีกัจจายนมูล และ กัจจายนมูลแปล** มูลนิธิสิริวัฒนภักดี และบริษัท ไทยเบฟเวอเรจ จำกัด (มหาชน) โดย คุณเจริญ คุณหญิงวรรณฯ สิริวัฒนภักดี และครอบครัว **กัจจายนสงเขป** ครอบครัวเหตระกุล และ บริษัท ภูิม แอ็ด คอร์ปอเรชั่น จำกัด **ปทรูปลัทธิ แปลโดยพยัญชนะ** พลโทธนวีร์ คุณเสริมสุข ปัทมสถาน คุณประเสริฐ คุณสุวรรณา เตชะวิบูลย์ ท่านที่เอ่ยนามมานี้ได้อุปถัมภ์การจัดพิมพ์เพื่อมอบเป็นธรรมทานในงานออกเมรุพระราชทานเพลิงศพท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระ...ฯ ในวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๖๓ เป็นคัมภีร์บาลีชุด “**อุปสมมหาเถรอนุสรณียสททุกนถา**”

ด้วยคุณเป็นอเนกประการ ที่ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณราชวิทยาลัย พระพุทธศาสนา บำเพ็ญกิจน้อยใหญ่ทั้งที่เป็นอรรถประโยชน์ ประโยชน์ต่อสังคมสงฆ์ ประเทศชาติ สถาบันพระมหากษัตริย์ และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม ด้วยพลาณภาพแห่งธรรมทานนี้ จงสัมฤทธิ์ประสิทธิ ศุภผลเพิ่มพูนบารมีธรรมยิ่งขึ้นไปในสัมปรายภพแต่เจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (สมศักดิ์ อุปสมมหาเถร) สมดังเจตนาปรารถนาทุกประการ เทอญ ฯ

(พระพรหมบัณฑิต)

เจ้าคณะใหญ่หนกลาง (รก.)

กรรมการมหาเถรสมาคม

คำนำ

นับแต่โบราณมา พระภิกษุสามเณรผู้ใคร่การศึกษาพุทธวจนะ ปวารณาที่จะธำรงรักษาพระปริยัติศาสนา จำต้องศึกษาภาษาบาลีที่เรียกว่า มूलภาษา ให้เชี่ยวชาญแตกฉานเสียก่อน ความจริงมूलภาษาก็คือ มาคริกภาษา ภาษาของชนชาวมคธนั่นเอง พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงแสดงพระธรรมเทศนาด้วยมาคริกภาษานี้^๑

ปัจจุบัน ภาษามคธนี้ ยังทรงพลังความขลัง และมีพละนาฏาพอย่างไพศาล พุทธศาสนิกชนผู้มีศรัทธาจะจัดงานมงคล หรืออวมงคลใด ๆ ก็ตาม จักอาราธนาพระภิกษุสงฆ์ไปเจริญพระสูตรที่เรียกกันว่าเจริญพระพุทธมนต์บ้าง สวดมนต์บ้าง นั้นหมายถึงการนำเอาภาษามคธที่จารึกพุทธวจนะไปเจริญ เพื่อความเป็นสิริมงคล

ประเทศไทยเรา ได้แบ่งการศึกษาพระพุทธานุสสาออกเป็น ๒ สาย คือ สายนักธรรม และสายบาลี ในสายบาลีนั้น เป็นการศึกษาเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในพระปริยัติสัทธรรม ทั้งโดยอรรถและพยัญชนะ และเพื่อให้เกิดความเข้าใจพระพุทธานุสสาทั้งโดยส่วนอรรถและพยัญชนะอย่างถูกต้องชัดเจน ท่านจึงจัดให้พระภิกษุสามเณรศึกษาหลักภาษาบาลี ที่เรียกว่าบาลีไวยากรณ์เสียก่อน หลักบาลีไวยากรณ์ จึงมีความสำคัญเป็นเสมือนหนึ่งกุญแจไขคลังพระปริยัติสัทธรรม นำเข้าสู่กระบวนการสืบสานพระพุทธานุสสา คือการศึกษา ปฏิบัติ สัมผัสผล เผยแผ่ และแก้ปัญหาก็เกิดขึ้นแก่พระพุทธานุสสา^๒

คัมภีร์ไวยากรณ์อันเป็นหลักของภาษาบาลีนั้น ที่มีชื่อเสียงมาก และถือกันว่าเป็นต้นแบบของวิชาบาลีไวยากรณ์ทั้งหลาย มีอยู่ด้วยกัน ๒ สายคือ—

- สายกัจจายนะ
- สายโมคคัลลานะ
- สายสัททนต์

ในประเทศไทยที่นับถือพระพุทธานุสสาฝ่ายเถรวาท
ศึกษาภาษาบาลี

ใช้คัมภีร์ไวยากรณ์เหล่านั้นเป็นหลักในการ

(ข)

ประเทศไทยเราก้เช่นเดียวกัน ได้นำคัมภีร์กัจจายณะมาเป็นคัมภีร์หลักในการศึกษาบาลีไวยากรณ์ แต่ได้นำมาจัดลำดับสาระใหม่เรียกว่า กัจจายนมูล หรือที่เรียกกันแพร่หลายว่า มูลกัจจายน์ และใช้เป็นหลักสูตรศึกษาต่อเนื่องกันมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย หรืออาจก่อนหน้านั้นไป จนมาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นี้ มีหลักฐานปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดระบุว่า ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมีพระบรมราชโองการรับสั่งให้สังคายนาพระไตรปิฎก เมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๑ นั้น ได้จัดตั้งพระภิกษุสงฆ์ และราชบัณฑิต ผู้ทำการสังคายนาตรวจสอบชำระคัมภีร์ออกเป็น ๔ กอง มีกองชำระคัมภีร์สหทาวีเสศด้วยกองหนึ่ง^๓

ในบัญชีจำนวนพระภิกษุสามเณรวัดต่าง ๆ ที่เล่าเรียนสูตรมูลกัจจายน์ จ.ศ. ๑๑๘๕ (พ.ศ. ๒๓๗๐) จกทหมายเทศมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้แสดงให้เห็นถึงพระราชูปถัมภ์ เพื่อส่งเสริม และสนับสนุนการศึกษาเล่าเรียนบาลีไวยากรณ์ โดยเฉพาะคัมภีร์มูลกัจจายน์ไว้ดังนี้

“ศุภมัตต จุลศักราช ๑๑๘๕พระบาทสมเด็จพระบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว...จึงทรงพระจินดาไมยญาณว่าพระคัมภีร์มูลกัจจายนสูตรนี้เป็นทีกุลบุตรแรกเรียนพระปริยัติธรรม พระราชประสงค์จะยังกุลบุตรที่บวชเป็นพระภิกษุสามเณร มี (ความ) เพียรเล่าเรียนมูลกัจจายนสูตร ตั้งแต่สนธิจนจบถึงการรณัน ให้รณเริงด้วยไตรจัวร์บริจารแล้วจะได้มีอุตสาหะพากเพียรเรียนพระไตรปิฎกสืบต่อขึ้นไปได้ดังพระทัยประสงค์ จึงมีพระราชโองการมานพระบัณฑูตสุรสังหนาทดำรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อมให้นายนิม มหาเด็กลงดำเนินพระราชบริหารออกไปประเดียงพระราชกุศล พระราชาคณะ ฐานานุกรม เจ้าอธิการนอกกรุงในกรุงว่า ภิกษุสามเณรรูปใด อารามใด มีศรัทธาเล่าสูตรกัจจายนจะจบบริบูรณ์อันเป็นเค้ามูลแก่กุลบุตรที่จะแรกรู้อักขระ พยัญชนะ ลีลิต ษนิต และบทวิคคหะ อันเป็นไปในพระไตรปิฎก มีมากน้อยเท่าใด นิมนต์มาสังวัทขยาย

(ก)

สูตร ให้นายฉิม มหาเล็ก นายอ่อน นายเนียม นายเกิด นายฉิม ราชบัณฑิต (รวม) ๕ นาย กำกับสอบสวนภิกษุสามเณรเล่าสูตร...อารามใด สังกัษยายมูล กัจจายนสูตรจบถึงการข้นปากเจใจให้ข่านิขานาญก็ให้ผู้กำกับจดหมายรายชื่อ พระภิกษุสามเณรผู้เฝ้าเป็นอย่าง ตรี โท เอก ขันกราบบังคมทูลกรุณา ทรงพระราชศรีทธาถวายไตรจวัตรบริหารแก่พระภิกษุสามเณรทุกครั้งแล้วให้อาลักษณ์จดหมายรายจำนวนพระภิกษุสามเณร ซึ่งได้ถวายไทยทานเป็นรายเดือน รายปี จากทุกทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายไว้เป็นสมุดข่างที่จะได้จารัตราชกุศลราศรี สืบราชประเพณีพระมหากษัตริย์ลวัลย์ราชสมบัติต่อไป

และพระภิกษุสามเณรซึ่งได้เล่าสูตร ทรงถวายไทยทานตั้งแต่ ฦ ปี มะแม เบญจศกราชปีมาถึงปีมะโรง นศก พระภิกษุสามเณรในพระอาราม ๘๔ อาราม ได้ภิกษุ ๗ รูป สามเณร ๗๔๓ รูป ยกเป็นตรี ๘๗ โท ๓๒๘ เอก ๓๓๔ (รวม) ๗๕๐ รูป”๔

อีกประการหนึ่ง ชาวพุทธไทยเรายังมีประเพณีความเชื่อว่า “การเรียน มูล (มูลกัจจายน์) นั้น ได้บุญแรงมาก ลงตัวเปกหนึ่ง บุญนั้นสามารถช่วย บ้องกันมารดาบิดา หรือญาติพี่น้องมิได้ตกนรกได้ และอาจช่วยญาติที่ตกนรก ให้ผ่อนหนักเป็นเบาได้ ผงดินสอพองที่ใช้เขียนศัพท์มูลนั้น ถือเป็นผงสิริมงคล กิ่ง” ความเชื่อนี้สะท้อนให้เห็นความรู้สึกของชาวพุทธไทยที่ให้ความสำคัญต่อการศึกษาคัมภีร์บาลีไวยากรณสูงมาก๕

สำหรับการเรียนสูตรมูลกัจจายน์นั้น ผู้เรียนจะต้องท่องสูตรให้ได้ แม่นยำเสียก่อนเพราะวิธีทำตัว เช่น แจกนาม อาขยาต กิตกั สมาส ตัทธิต จะต้องอ้างหลักเกณฑ์ คือสูตรทุกครั้ง จะทำตัวลอย ๆ โดยไม่มีที่ไปที่มา ไม่อ้างสูตรไม่ได้ ดังนั้นในความรู้สึกของผู้เริ่มเรียนจึงยาก กว่าที่จะเรียนจบมูล กัจจายน์ก็ชานาน เป็นที่เออมระอาเบอหน่ายแล้วทอดทิ้งเสียกลางคันเรียนไปไม่

(ง)

ตลอด แม้ถึงเรียนตลอดบ้าง ก็ไม่เข้าใจตลอดไปได้ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส เมื่อครั้งดำรงพระยศเป็นพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ได้ทรงนิพนธ์ตำราบาลีไวยากรณ์ขึ้นเป็นหนังสือแบบเรียนบาลีไวยากรณ์ ที่กระชับ สั้น ง่าย วัตถุประสงค์ที่จะให้ผู้ศึกษาได้มีความรู้บาลีไวยากรณ์เบื้องต้นได้รวดเร็วขึ้น จักได้เกิดความมั่นใจ และความพากเพียรที่จะศึกษาบาลีไวยากรณ์ขั้นสูงต่อไป แต่เป็นที่น่าเสียดายยิ่งนัก เมื่อได้จัดหนังสือบาลีไวยากรณ์เป็นหลักสูตรชั้นพื้นฐานแล้ว ก็หยุดชะงักไว้แค่นั้น มิได้นำเอาคัมภีร์อันเป็นมูลราก เช่น กัจจายนะ รูปสัทธี มาเป็นหลักสูตรเพื่อศึกษาให้สูงยิ่งขึ้นไป ทำให้ความรู้หลักภาษาบาลีของพระภิกษุสามเณรตั้งแต่บัดนั้นมาจนถึงปัจจุบัน แคบ ไม่กว้างขวาง อยู่ในระดับที่ต่ำเกินไป เมื่อถึงคราวจะวินิจฉัยศัพท์ที่บาลีจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ทั้งโดยอรรถและพยัญชนะ ให้เกิดความอึดอัด สงสัยไม่ปลอดโปร่งโล่งใจเอาเสียเลย

เมื่อข้าพเจ้า ได้ดำเนินการตั้งสถาบันบาฬีศึกษาพุทธโฆส เพื่อเปิดสอนคัมภีร์บาลีไวยากรณ์กลุ่มสัททาวีสส ได้บรรจุคัมภีร์มูลกัจจายน์ไว้เป็นหลักสูตรปีการศึกษาที่ ๒ ควบคู่กันไปกับการศึกษาหลักสูตรบาลีสยามหลวงประโยค ๑-๒ ข้าพเจ้ารับหน้าที่เป็นครูสอนต้องประสบปัญหาในการสอนเป็นอย่างมาก ประการแรกข้าพเจ้าไม่เคยศึกษาคัมภีร์มูลกัจจายน์มาก่อน ประการที่สอง หนังสือที่เป็นคู่มือแนะนำการสอนหาได้ยาก เพราะได้เลิกเรียนเลิกสอนคัมภีร์มานานนับชั่วอายุหนึ่ง หรือที่มีอยู่บ้างก็เป็นสำนวนเก่า อ่านแล้วเข้าใจยาก เพราะเป็นสำนวนโบราณ ข้าพเจ้าได้พยายามรวบรวมคัมภีร์ที่แต่งไว้มีความสัมพันธ์กับคัมภีร์มูลกัจจายน์นี้ ไม่ว่าจะเป็นภาษาบาลีและที่แปลเป็นไทยแล้ว ทั้งโดยอรรถและพยัญชนะ นำมาศึกษาเพื่อวางแผนการแปลคัมภีร์มูลกัจจายน์ใหม่ตามเนื้อหาสาระของคัมภีร์ และปรารถนาจะให้เป็นที่ประโยชน์แก่พระภิกษุสามเณรผู้สนใจใคร่การศึกษาคัมภีร์มูลกัจจายน์ อันคัมภีร์แรก ข้าพเจ้าได้ตรวจชำระต้นฉบับบาลีเดิมและวานให้คุณเสรี อาจสาคร ครูประจำสถานบันบาฬีศึกษาพุทธโฆส ค้นหาที่มาและจัดทำฟุคโน้ต เพื่อขยายแนวทางให้กว้างไว้เพื่อ

พระภิกษุสามเณรมาศึกษาคัมภีร์นี้แล้วจะได้สืบสาน ไปถึงคัมภีร์อื่น ๆ เช่น สัททนีติ โมคคัลลภาวะ ไก่

มูลกัจจายน์ พากย์ภาษาบาลี ได้จัดพิมพ์เป็นรูปเล่มสำเร็จเรียบร้อย มีความสมบูรณ์พร้อมที่จะเป็นหลักสูตรการศึกษาของพระภิกษุสามเณรประจำสถาบันปาฬิศึกษาพุทธ-โฆสและผู้สนใจใคร่ต่อการศึกษาโดยทั่วไป อันก่อให้เกิดประโยชน์หลายประการตามมา เช่น เป็นการฟื้นฟู อนุรักษ์มรดกทางปัญญาของพระศาสนา รักษาวงศ์พระปริยัติศาสนา สร้างวิญญานการรักษภาษาบาลี รักษาพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณร รักษาพระไตรปิฎก ฯลฯ ข้าพเจ้ารู้สึกมีปีติใจและสุขใจเป็นอย่างยิ่งที่ได้เห็นความสำเร็จของคัมภีร์นี้ แม้ว่าในชั้นต้นที่เบ็ดเตล็ดการสอนคัมภีร์นี้จะประสบอุปสรรคมากมาย ทั้งด้านการบริหาร ทุนทรัพย์ที่นำมาสนับสนุน ต้องออกหนพึ่งคำเตือนจากท่านผู้หวังดีที่ว่า ไปเบ็ดเตล็ดสอนมูลกัจจายน์ทำไม มันหมดสมัย เขาเลิกเรียนกันไปแล้ว ไม่มีพระเณรสนใจที่จะมาเรียนกันหรอก เรียนแล้วก็ไม่มีใครรับรอง เสียเวลาเปล่า บางท่านก็คิดเลยเถิดไปถึงว่า ข้าพเจ้าไปนำแบบอย่างของพม่ามา ข้าพเจ้าพึ่งคำเตือนเหล่านี้แล้วหลายครั้งรู้สึกท้อแท้ใจแทบจะเลิกล้มโครงการนี้เป็นหลายครั้ง แต่ด้วยพลังปณิธานอันแน่วแน่ที่จะตอบสนอง พระคุณและยกย่องเชิดชูพระพุทธศาสนา กอปรด้วยพลังเมตตาธรรมที่พระเดชพระคุณท่านเจ้าพระคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ชุกติธรรมหาเถร) วัดสามพระยา ที่ได้ประทานแผ่มาให้กำลังใจ ความสนับสนุนและความอุปถัมภ์ มาเป็นพลังผลักดันให้เกิดความมุ่งมั่นที่จะต่อสู้กับอุปสรรคนานาประการที่เกิดขึ้น ทำให้การดำเนินการจัดการศึกษา ของสถาบันได้ดำเนินมา และประสบความสำเร็จถึงขั้นนี้ได้ และบัดนี้คัมภีร์มูลกัจจายน์ ได้ถูกบรรจุเป็นหลักสูตรการศึกษาของสถาบันระดับปฐมบาลีศึกษา ชั้นปีที่ ๒ และถือเป็นกฎระเบียบของสถาบันที่ตายตัวว่า พระภิกษุสามเณรผู้จะเข้ามาศึกษาในสถาบันปาฬิศึกษาพุทธโฆส จะต้องท่องจำสูตรมูลกัจจายน์ได้เป็นการเรียบร้อยบรรยากาศสมัย เมื่อ ๖๐-๗๐ ปี ที่ผ่านมาให้กลับหวนคืนมา อุปมาเสมือนหนึ่งว่าข้าพเจ้าได้ปลุกผีมีมมี คือ มูลกัจจายน์ให้คืนชีพ ซึ่งครั้งนั้นมันจะต้องตั้งมั่นยืนหยัดเคียงคู่กับคัมภีร์พระไตรปิฎกนานเท่านานตราบเท่าพระพุทธศาสนาจะอันตรธาน ข้าพเจ้ารู้สึกภูมิใจและเป็นสุขใจจริง ๆ

(ณ)

การจัดพิมพ์คัมภีร์มูลกัจจายน์พาทย์ภาษาบาลีนี้ สถาบันบาฬีศึกษาพุทธโฆส ได้รับความอุปถัมภ์ปัจจัยค่าจัดพิมพ์จากพระเดชพระคุณพระราชพรหมยาน (พระมหาวิระ ถาวโร หรือหลวงพ่อดำสิงห์) วัดจันทาราม จังหวัดอุทัยธานี พระเดชพระคุณเป็นพระมหาเถระอีกรูปหนึ่งที่ยังมองเห็นคุณค่า การศึกษาคัมภีร์มูลกัจจายน์นี้ และได้ประทานเมตตาให้กำลังใจ และการสนับสนุนอยู่ตลอดเวลาในนามของสถาบันบาฬีศึกษาพุทธโฆส ขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้

พระราชปริยัติโมลี

(สมศักดิ์ อุปสโม ป.ธ. ๙ M.A., Ph.D.)

๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๕

คณะ ๑๑ วัดชนะสงคราม

จักรพงษ์ กทม. ๑๐๒๐๐

โทร. ๒๘๒๖๕๑๖

เชิงอรรถ

๑. พระศรีสุทิววงศ์ “ความรู้เรื่องบาป” (กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๑),
๒. รองศาสตราจารย์ ดร.สุภาพรรณ ณ บางช้าง “ไวยากรณ์บาลี” (กรุงเทพฯ มหามกุฏราชวิทยาลัย ๒๕๓๔), คำนำ
๓. สมเด็จพระวันรัตน์, “สังคีตวินิจฉัย พงศาวดารเรื่องสังคายนาพระธรรมวินัย”, หน้า ๔๔๗
๔. บัญชีจำนวนพระภิกษุสามเณรวัดต่างๆ ที่เล่าเรียนสูตรมูลกัจจายนะ จ.ศ. ๑๑๘๕ (พ.ศ. ๒๓๗๐) หมู่อุดมหายเหตุราชการที่ ๓ เลขที่ ๑๔๑๕ หอสมุดแห่งชาติ
๕. พระเทพเมธาจารย์ (เจ้า จิตปัญโญ) “แบบเรียนวรรณคดีบาลีประเภทไวยากรณ์” หน้า ๘๓
๖. รองศาสตราจารย์ ดร. สุภาพรรณ ณ บางช้าง อ่างแล้ว หน้า ๒๖

กจายนปจ

มตกา

มตกา		ปฏฐก
๑-สตุต (๑) - (๓๒)
๑-สนธิกปป		
ปจมกนุท ๒
ทุตยกนุท ๔
ตตยกนุท ๗
จตุตถกนุท ๙
ปณจมกนุท ๑๓
๒-นามกปป		
ปจมกนุท ๑๖
ทุตยกนุท ๓๒
ตตยกนุท ๔๒
จตุตถกนุท ๕๓
ปณจมกนุท ๖๑
๓-สมาสกปป		
สตุตมกนุท ๖๖
๔-ตทฐิตกปป		
อฏฐมกนุท ๘๑

กระจายนปจ

มตทกา		บฏธจก
๕-อาขยตทกปฏ	๑๐๘
ปจมกณุท	๑๐๘
ทุตยทกณุท	๑๑๐
ตทยทกณุท	๑๑๖
จตุตถทกณุท	๑๒๑
๖-กฬพฐานกปฏ		
ปจมกณุท	๑๓๐
ทุตยทกณุท	๑๓๘
ตทยทกณุท	๑๔๒
จตุตถทกณุท	๑๕๐
ปณจมกณุท	๑๕๔
๗-อุณาทกปฏ		
ณจกณุท	๑๕๘
๘-การกกปฏ		
ณจกณุท	๑๗๗

มตทกา นฏจธตา.

กัจจายนสูตร

นโม ทสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

๑-สนธิ

- *๑-๑. อทุกโต อกฺขรสมฺญาโต.
- ๒-๒. อกฺขรปาทยโย เอกจกฺกตาสีสิ.
- ๓-๓. ตกฺกโตทนฺตทา สฺรา อฏฺฐ.
- ๔-๔. สหฺมกฺกตา ตโย รสฺสา.
- ๕-๕. อญฺเฆ ทีฆา.
- ๖-๘. เสสา พฺยญฺชนา.
- ๗-๙. วกฺกา ปญฺจปญฺจโส มนฺตา.
- ๘-๑๐. อธิติ นิกฺกหิตํ.
- ๙-๑๑. ปฺรสมฺญา ปโยเค.
- ๑๐-๑๒. ปุพฺพมโรจิตมฺสฺสรํ สฺเรน วิโยชเย.
- ๑๑-๑๔. นเย ปรี ยุกฺเต.

อิติ สนธิกปุเป ปจโม กณฺโฑ

- ๑๒-๑๓. สฺรา สฺเร โลปี.
- ๑๓-๑๕. วา ปโร อสฺรุปา.
- ๑๔-๑๖. กฺวาจาสวณฺณํ ลุกฺเต.
- ๑๕-๑๗. ทีฆิ.
- ๑๖-๑๘. ปุพฺโพ จ.
- ๑๗-๑๙. ยเมทนฺตสฺสาเทโส.

*นักศึกษาทองหลายพึงทราบว่าเป็นเลขลำดับสูตรในคัมภีร์กัจจายนะ ส่วนเลขแถวหลังเป็นเลขลำดับสูตรในคัมภีร์ปทรุปสิทธิ.

(๒)

กจจายนสุตฺตํ

- ๑๘-๒๐. วโมทุนฺทานํ.
๑๙-๒๒. สพุโพ จนฺติ.
๒๐-๒๗. โท ฐสฺส จ.
๒๑-๒๑. อิวญฺโฆ ยนฺนวา.
๒๒-๒๘. เอวาทิสฺส วิ ปุพุโพ จ ฐสฺโส.
อิติ สนฺธิกปฺเป ทฺติโย กณฺโฑ.
-

- ๒๓-๓๖. สรา ปกฺติ พุยฺฆชเน.
๒๔-๓๕. สเว กุวฺจิ.
๓๕-๓๗. ทิมิ.
๒๖-๓๘. ฐสฺสี.
๒๗-๓๙. โสปญฺจ ทฺตฺราราโร.
๒๘-๔๐. ปฺร เทวภาโว จาเน.
๒๙-๔๒. วกุเเก โฆสาโฆสานํ ทฺตฺยปฺปจมา.
อิติ สนฺธิกปฺเป ทฺติโย กณฺโฑ.

- ๓๐-๕๘. อํ พุยฺฆชเน นิกฺกหิตํ.
๓๑-๔๙. วกุณฺทํ วา วกุเเก.
๓๒-๕๐. เอहे ฌิ.
๓๓-๕๑. ส เย จ.
๓๔-๕๒. มทา ฐเว.
๓๕-๓๔. ย ว ม ท น ท ร ฐา จากมา.
๓๖-๔๗. กุวฺจิ โอ พุยฺฆชเน.
๓๗-๕๗. นิกฺกหิตญฺจ.

- ๓๘-๕๓. กุวจิ โลป.
- ๓๙-๕๔. พยฺยชเน จ.
- ๔๐-๕๕. ปโร วา สโร.
- ๔๑-๕๖. พยฺยชโน จ วิสยฺวโค.

อิติ สนธิกปะเป จตุตฺโต กณฺโฑ.

- ๔๒-๓๒. โโก สเร ปุถุสฺสากโม กุวจิ.
- ๔๓-๓๓. ปาสฺส จานฺโท รสฺโส.
- ๔๔-๒๔. อพฺโภ อภิ.
- ๔๕-๒๕. อชฺโณ อธิ.
- ๔๖-๒๖. เท น วา อิวณฺเณ.
- ๔๗-๒๓. อติสฺส จานฺตฺสฺส.
- ๔๘-๔๓. กุวจิ ปฏฺฐิ ปติสฺส.
- ๔๙-๔๔. ปุถุสฺส พยฺยชเน.
- ๕๐-๔๕. โอ อวสฺส.
- ๕๑-๕๙. อนุปทฺธิจฺจานํ วุฑฺฒโยกโต.

อิติ สนธิกปะเป ปณฺจโม กณฺโฑ.

สนธิสฺสทฺถํ นิฏฺฐิตํ.

๒-นาม

- ๕๒-๖๐. ชินฺวจฺนยฺยทฺถํ ทิ.
- ๕๓-๖๑. ลิงฺกณฺจ นิจฺจเต.
- ๕๔-๖๒. ทโต จ วิภทฺติโย.
- ๕๕-๖๓. สติ โย อํ โย นา หิ ส นํ สฺมา หิ ส นํ สฺมี สฺ.

(๔)

กัจจายนสูตร

- ๕๖-๖๔. ททนุปโรเรน.
๕๗-๗๑. ฮาลปนเน สี กตญโณ.
๕๘-๒๓. อิวณฺณวณฺณนา ฌลา.
๕๙-๑๘๒. เท อิทฺติชฺชา โป.
๖๐-๑๗๗. ฮา โฆ.
๖๑- ๘๑. สากโม เส.
๖๒-๒๐๖. สํสาเสวกวจเนสฺ จ.
๖๓-๒๑๗. เอทิมาสมิ.
๖๔-๒๑๖. ทสฺสา วา.
๖๕-๒๑๕. ทโต สสฺส สฺสาย.
๖๖-๒๐๕. โฆ รสฺสํ.
๖๗-๒๒๙. โน จ ทฺวาทิตฺโต นํมฺหิ.
๖๘-๑๘๔. ฮมา ปโต สฺมึสฺमानํ วา.
๖๙-๑๘๖. ฮาทิตฺโต โโฮ จ.
๗๐- ๓๐. ฌลานมียฺวา สเร วา.
๗๑-๔๘๙. ยวการา จ.
๗๒-๑๘๕. ปสญฺณสฺส จ.
๗๓-๑๗๔. กาว เส.
๗๔-๑๖๙. โยสฺ จ.
๗๕-๑๗๐. ฮวํมฺหิ จ.
๗๖-๑๗๑. ฮาวสฺสฺ วา.
๗๗-๑๗๕. ทโต นมปฺปทิมฺหาลุทฺเต จ สฺมาเส.
๗๘- ๓๑. โโฮ สเร จ.
๗๙- ๔๖. ทพฺพิปริทฺตฺตฺเต พฺยญฺชเน จ.

- ๘๐-๑๗๓. โคน นัมมิ วา.
 ๘๑-๑๗๒. สุนาส จ.
 ๘๒-๑๔๙. อโม นิกุทิตัง ฌลเปหิ.
 ๘๓- ๖๗. สรโลไปมาเทศปจฺจยาทิมฺหิ สรโลเป ฤ ปกติ
 ๘๔-๑๔๔. อโฆ รสฺสเมกวจนโยสุวปี จ.
 ๘๕-๑๕๐. น สิสฺมิมนุสฺสกาณิ.
 ๘๖-๒๒๗. อุภาทิตอ นมินฺนํ.
 ๘๗-๒๓๑. อิญฺณมิจฺฌนฺนํ ทิหิ สงฺขยาห.
 ๘๘-๑๔๗. โยสุ กทนิการโลเปสุ ทิมํ
 ๘๙- ๘๗. สุนฺหิสฺส จ.
 ๙๐-๒๕๒. ปญฺจาทีนมกฺกํ.
 ๙๑-๑๙๔. ปกิตฺตนิมฺหิ.
 ๙๒-๑๐๐. นุทฺตฺสนุทอ โยสุ จ.
 ๙๓-๑๐๖. สพฺพสฺส วา อัสฺส.
 ๙๔-๑๐๕. สิมฺหิ วา.
 ๙๕-๑๔๕. อกฺกิตฺตนิ.
 ๙๖-๑๔๘. โยสุวกฺตรสฺโส โฆ.
 ๙๗-๑๕๖. เวโวสุ โล จ.
 ๙๘-๑๘๙. มาทฺลาทินมานกฺกมิกาวเร.
 ๙๙- ๘๑. สุมานิสฺมิมํ มฺหามฺหิ วา.
 ๑๐๐-๒๑๔. น ทิมฺหิ กทากาเรหิ.
 ๑๐๑- ๘๐. สฺหิสฺสวกาโร เอ.
 ๑๐๒-๒๐๒. สพฺพนามานํ นัมมิ จ.

(๖)

กจฺจายนสฺสทฺถิ

- ๑๐๓-๗๙. อโศ นน.
๑๐๔-๖๖. โส.
๑๐๕- ๐. โส วา.
๑๐๖-๓๐๒. ทีโฆเรหิ.
๑๐๗- ๖๙. สพฺพโยนินฺมาเอ.
๑๐๘- ๙๐. สฺมาสฺมินิ วา.
๑๐๙-๒๙๕. อาย จตฺตฺเตกฺวจนฺตฺส ทฺ.
๑๑๐-๒๐๑. ทโย เนว จ สพฺพนาเมหิ.
๑๑๑-๑๗๙. มโศ นาทินิ.
๑๑๒-๑๘๓. ปโศ ยา.
๑๑๓-๑๓๒. สขโศ กสฺเส วา.
๑๑๔-๑๗๘. มเต จ.
๑๑๕-๑๘๑. น อมฺมาทโศ.
๑๑๖-๑๕๗. อกฺทฺรตฺสฺสา ลโศ ยฺวาลปนฺตฺส เวโว.
๑๑๗-๑๒๔. ฉลโศ ตฺสฺส โน วา.
๑๑๘-๑๔๖. มปโศ จ โยนิ โลโป.
๑๑๙-๑๕๕. ลโศ โวกาโร จ.

อิติ นามกปฺเป ปจฺโม กณฺโฑ.

- ๑๒๐-๒๔๓. อมฺหตฺส มมิ สฺวิภตฺตฺสฺส เส.
๑๒๑-๒๓๓. มยิ โยมฺหิ ปจฺเม.
๑๒๒- ๙๙. นฺตฺสฺส นฺโศ.
๑๒๓-๑๐๓. นฺตฺสฺส เส วา.
๑๒๔- ๙๘. อา สิมฺหิ.
๑๒๕-๑๙๘. อํ นปฺสเก.

- ๑๒๖-๑๐๑. อวณฺณา จ เก.
- ๑๒๗-๑๐๒. โทติกา สฺตมฺีนาสุ.
- ๑๒๘-๑๐๔. นมฺหิ ทํ วา.
- ๑๒๙-๒๒๒. อิมฺสฺสทิมฺสฺสํ นปฺสเก.
- ๑๓๐-๒๒๕. อมฺสฺสทาทุ.
- ๑๓๑- ๐. อิกฺุตีปฺมฺนปฺสกสฺงฺขย.
- ๑๓๒-๒๒๘. โยสุ ทฺวินฺนํ เทว จ.
- ๑๓๓-๒๓๐. ทิ จกฺุณฺนํ ทิสฺโส จทฺสฺโส ทโย จกฺุทาโร ทินฺนิ จกฺุทาริ.
- ๑๓๔-๒๕๑. ปญฺจาทิมฺกาวโร.
- ๑๓๕-๑๑๘. ราชสฺส รณฺโฆราชินฺ เส.
- ๑๓๖-๑๑๙. รณฺณํ นมฺหิ วา.
- ๑๓๗-๑๑๖. นามฺหิ รณฺณา วา.
- ๑๓๘-๑๒๑. สฺมิมฺหิ รณฺเฆ ราชินิ.
- ๑๓๙-๒๔๕. กุมฺหมฺหากํ ทยิ มยิ.
- ๑๔๐-๒๓๒. กฺวมํหํ สิมฺหิ จ.
- ๑๔๑-๒๔๑. ทว มม เส.
- ๑๔๒-๒๔๒. กฺุยฺหํ มยฺหณฺจ.
- ๑๔๓-๒๓๕. ทํ มํมฺหิ.
- ๑๔๔-๒๓๔. ทวํ มมฺณฺจ นวา.
- ๑๔๕-๒๓๘. นามฺหิ ทยา มยา.
- ๑๔๖-๒๓๖. กุมฺหฺสฺส ทวํ กฺวมมฺหิ.
- ๑๔๗-๒๔๖. ปทโท ทฺุคฺยาจกฺุตีจฺุจฺุสฺส วอ โน.
- ๑๔๘-๒๔๗. เทเมกฺวจเนสุ จ.

(๘)

กฏจายนสุตฺตํ

- ๑๔๙-๒๔๘. น อัมฺหิ.
๑๕๐-๒๔๙. วา ทกฺกเย จ.
๑๕๑-๒๕๐. พหฺวจนฺสฺส โวโน.
๑๕๒-๑๓๖. ปุมนฺทสฺสา สิมฺหิ.
๑๕๓-๑๓๘. อมฺลปเนทวจน.
๑๕๔- ๐. สฺมาเส จ วิชาสา.
๑๕๕-๑๓๗. โยสุวาโน.
๑๕๖-๑๔๒. อานํ สุมฺหิ วา
๑๕๗-๑๔๐. หิวิกฺกิมฺหิ จ.
๑๕๘-๑๔๓. สฺสุมฺมา วา.
๑๕๙-๑๓๙. อฺ นามฺหิ จ.
๑๖๐-๑๙๗. อกมฺมนฺทสฺส จ.
อิทฺติ นามกปฺเป ทฺติโย กณฺโฑ.

-
- ๑๖๑-๒๔๔. ทฺมฺหเมหฺหิ นมากํ.
๑๖๒-๒๓๗. วา อฺวปฺจโม.
๑๖๓-๒๔๐. สฺสฺสํ.
๑๖๔-๒๐๐. สพฺพนามการเท ปจฺโม.
๑๖๕-๒๐๘. ทฺวนฺทวฏฺฐา วา.
๑๖๖-๒๐๙. นาณญํ สพฺพนามิกํ.
๑๖๗-๒๑๐. พหฺพพิหฺมฺหิ จ.
๑๖๘-๒๐๓. สพฺพโต นํ สํสํ.
๑๖๙-๑๑๗. ราชฺสฺส ราชฺ สุนฺหิสฺส จ.

- ๑๗๐-๒๒๐. สพฺพสุตฺติมฺสฺเส วา.
 ๑๗๑-๒๑๙. อนิมิ นามฺหิ จ.
 ๑๗๒-๒๑๘. อนุปฺตกฺขสฺสายํ สิมฺหิ.
 ๑๗๓-๒๒๓. อมฺสุตฺต โม สํ.
 ๑๗๔-๒๑๑. เอกเตสํ โท.
 ๑๗๕-๒๑๒. กสฺส วา นกฺกํ สพฺพกฺก.
 ๑๗๖-๒๑๓. สสฺมาตฺตมฺิ สํสาสุวกฺกํ.
 ๑๗๗-๒๒๑. อิมสทฺทสฺส จ.
 ๑๗๘-๒๒๔. สพฺพโต โภ.
 ๑๗๙-๒๐๔. ฆปฺโต สฺมฺิสถานํ สํสา
 ๑๘๐-๒๐๗. เนตาทิ สฺมฺิมายยา.
 ๑๘๑- ๙๕. มโนคณาทิโต สฺมฺินานมฺิอา.
 ๑๘๒- ๙๗. สสฺส ใจ.
 ๑๘๓- ๔๘. เอเตสโม โลเป.
 ๑๘๔- ๙๖. ส สเว วากโม.
 ๑๘๕-๑๑๒. สนฺตสทฺทสฺส สโต เภ โภ จนฺเท.
 ๑๘๖-๑๐๗. สิมฺหิ กจฺจฺนฺตาทินํ นฺตสทฺโท อํ.
 ๑๘๗-๑๐๘. เสเสสฺสุ นฺตฺว.
 ๑๘๘-๑๕๕. พุรฺหมกฺกตฺสขราชาทิโต อมานํ.
 ๑๘๙-๑๑๓. สฺยา จ.
 ๑๙๐-๑๑๔. โยนมาโน.
 ๑๙๑-๑๓๐. สขโต จาโยโน.
 ๑๙๒-๑๓๕. สฺมิเม.

- ๑๙๓-๑๒๒. พรหมโต กุสส จ.
 ๑๙๔-๑๓๑. สขนุทสุติ โนนานเสสุ.
 ๑๙๕-๑๓๔. อาโร หิมุหิ วา.
 ๑๙๖-๑๓๓. สุนมัสสุ วา.
 ๑๙๗-๑๒๕. พรหมโต กุ สุมิ นิ.
 ๑๙๘-๑๒๓. อุกุทํ สนาสุ.
 ๑๙๙-๑๕๘. สตุฎฐิปิตาทินมา สิสุมิ สิโลโป จ.
 ๒๐๐-๑๕๙. อญญเวสุวารุกุทํ.
 ๒๐๑-๑๖๓. วา นัมหิ.
 ๒๐๒-๑๖๔. สตุฎฐ นตุทญจ.
 ๒๐๓-๑๖๒. อุ สุมิ สิโลโป จ.
 ๒๐๔-๑๖๗. สกมนุทธาทินญจ.
 ๒๐๕-๑๖๐. ตโต โยนโม กุ.
 ๒๐๖-๑๖๕. ตโต สุมิมิ.
 ๒๐๗-๑๖๑. นา อา.
 ๒๐๘-๑๖๖. อาโร รตฺตสมิกาเร.
 ๒๐๙-๑๖๘. ปิตาทินมสุมิหิ.
 ๒๑๐-๒๓๙. ทยาตยีนํ ตกาโร กุวุกุทํ วา.
 อิติ นามกปเป ตกियो กณฺโฑ.

-
- ๒๑๑-๑๒๖. อุกุทนุโต หิสุมินนุกุทํ.
 ๒๑๒-๑๒๙. ตโต สุมิ นิ.
 ๒๑๓-๑๒๗. สสุส โน.
 ๒๑๔-๑๒๘. สุมมา นา

- ๒๑๕-๑๔๑. ฌลโต จ.
 ๒๑๖-๑๘๐. ฌปโต สฺมี ยํ วา.
 ๒๑๗-๑๘๙. โยนิ นิ นฺปิสเกหิ.
 ๒๑๘-๑๙๖. อโต นิจุจํ.
 ๒๑๙-๑๙๕. สී.
 ๒๒๐-๗๔. เสสโต โลปํ กสิปิ.
 ๒๒๑-๒๕๒. สพฺพาสมาวุโสปสฺสคฺคินิปาทาทิหิ จ.
 ๒๒๒-๓๒๗. ปุมฺสฺส ลิงฺคากิํสฺส สฺมาเสสฺส.
 ๒๒๓-๑๘๘. อัยมีโต ปสฺสณฺนโต.
 ๒๒๔-๑๕๓. นํ ฌโต กกรฺสฺสา.
 ๒๒๕-๑๕๑. โยนิ โน.
 ๒๒๖-๑๕๔. สฺมี นิ.
 ๒๒๗-๒๗๐. กิสิสฺส ก เว จ.
 ๒๒๘-๒๗๒. กุ หิหฺสิ จ.
 ๒๒๙-๒๒๖. เสเสสฺส จ.
 ๒๓๐-๒๖๒. ทฺวโรโตเสสฺส จ.
 ๒๓๑-๒๖๓. สพฺพสฺสเสสฺสสากาโร วา.
 ๒๓๒-๒๖๗. เทวโร นิจุจํ.
 ๒๓๓-๒๖๔. เอ โทเสสฺส จ.^๑
 ๒๓๔-๒๖๕. อิมฺสฺสสิ ตํทานิโทเรสฺส จ.
 ๒๓๕-๒๘๑. อ ธฺนามฺหิ จ.
 ๒๓๖-๒๘๐. เอท รหิมฺหิ.
 ๒๓๗-๑๗๖. อิกฺคฺคิยฺมโต อาปฺจุจโย.
 ๒๓๘-๑๘๗. นทาทิโต วา อี.

๑-เอโตเสสฺสวา. (สี)

(๑๒)

กระจายนสฺยตํ

- ๒๓๙-๑๙๐. ณว ณิก เณยฺย ณ นุฑฺธิ.
๒๔๐-๑๙๓. ปตฺติภิกฺขุราชาธิการนฺเตหิ อินี.
๒๔๑-๑๙๑. นุฑฺตสฺส ทมฺภิกาเร.
๒๔๒-๑๙๒. ภวโต โภโต.
๒๔๓-๑๑๐. โภ เก ตฺ.
โอบาโว กุวจิ โยสฺส วการสฺส
ภทฺนตฺสฺส ภทฺนตฺ ภนฺเต
๒๔๔-๗๒. อการปิตาทฺยนฺตทานมา.
๒๔๕-๑๕๒ ฌลปา รสฺสํ.
๒๔๖-๗๓. อากาโร วา.
อิติ นามกปฺเป จตฺตฺโต กณฺโฑ.

-
- ๒๔๗-๒๖๑. ทฺวาทโย วิภทฺทิสญฺญาโย.
๒๔๘-๒๖๐. กุวจิ โต ปญฺจมยฺตฺเต.
๒๔๙-๒๖๖. ทฺรธ สทฺตฺมียา สพฺพนาเมหิ.
๒๕๐-๒๖๘. สพฺพโต ฐิ.
๒๕๑-๒๖๙. กิสมฺมา โว.
๒๕๒-๒๗๑. หิหฺนฺญจัน.
๒๕๓-๒๗๓. ทมฺหา จ.
๒๕๔-๒๗๔. อิมสฺมา ทธา จ.
๒๕๕-๒๗๕. ยโต หิ.
๒๕๖- ๐. กาลเ.
๒๕๗-๒๗๖. กิสมฺพญฺเฌกยฺกฺุหิ ทาทาจัน.
๒๕๘-๒๗๘. ทมฺหา ทานิ จ.
๒๕๙-๒๗๙. อิมสฺมา รหัสฺนาทานิ จ.

- ๒๖๐-๒๗๗. สพุพสุส โส ทามฺหิ วา.
 ๒๖๑-๓๖๙. อวณฺโณ เย โลปฺยจ.
 ๒๖๒-๓๙๑. วุฑฺฒสุส โช อียฺญฺเจสุ
 ๒๖๓-๓๙๒. ปสฺถสุสฺสฺ โส จ.
 ๒๖๔-๓๙๓. อนฺตฺกฺสุส เนโท.
 ๒๖๕-๓๙๔. พาพฺหฺสุส สาทฺโ
 ๒๖๖-๓๙๕. อปฺปฺสฺส กณฺ.
 ๒๖๗-๓๙๖. ยฺวานฺยจ.
 ๒๖๘-๓๙๗. วนฺตฺมฺนฺตฺวีนฺยจ โลปฺ
 ๒๖๙- ๔๑. ยวํ ๓ลณฺทการานํ พฺยณฺชนานิ จลณฺชการตฺ.
 ๒๗๐-๑๒๐. อมฺห ตฺมฺห นฺตฺ ราช พฺรหฺมฺตฺสฺ สชฺ สตฺตฺ ปิตาทิหิ สฺมา นาว.

อิติ นามกฺปฺเป ปฺยจโม กณฺโท.

นามสฺตฺตํ นิฏฺจิตํ.

๓-สมาส

- ๒๗๓-๓๓๑. นามานํ สฺมาโส ยฺตฺตฺตฺโต.
 ๒๗๔-๓๓๒. เตสํ วิภฺตฺติโย โลปา จ.
 ๒๗๕-๓๓๓. ปกฺติ จสฺสฺ สรณฺตฺสฺ.
 ๒๗๖-๓๓๐. อฺปฺสฺกฺคฺนิปาตฺปฺพโก อพฺยยฺภาโว.
 ๒๗๗-๓๓๕. โส นฺปฺสฺกลิงฺโก.
 ๒๗๘-๓๔๙. ทิกฺสุเสกฺตฺ.
 ๒๗๙-๓๕๙. ทธา ทฺวนฺเท ปาณิ ตฺวริย โยคฺคฺ เสนงฺคฺ ชฺทฺท
 ชนฺตฺกฺ วิวิหฺ วิรฺทฺทฺวิสภาคฺตฺธาทีนฺยจ.

(๑๔)

กจจายนสฺสฺสํ

- ๒๘๐-๓๖๐. วิชาสา รุกฺข ฌติ ปสฺส ฐน ฌณฺณ ชนปทาทีนญฺจ.
๒๘๑-๓๓๙. ทวีปเท ตฺลฺยาธิกรณ กมฺมธารโย.
๒๘๒-๓๔๘. สงฺขยาปฺพุโพ ทิคฺ.
๒๘๓-๓๔๑. อุภ ๓ปฺปริสา.
๒๘๔-๓๕๑. อมาทโย ปรปเทภิ.
๒๘๕-๓๕๒. อณฺณปทตฺเตสฺส พหุพฺพิหิ.
๒๘๖-๓๕๗. นามานํ สมฺมจฺโย ทฺวนฺโทว.
๒๘๗-๓๕๐. มหตํ มหา ตฺลฺยาธิกรณ ปเท.
๒๘๘-๓๕๓. อิติถิยํ ภาสิตปฺมิตฺถิ ปฺมว เจ.
๒๘๙-๓๕๓. กมฺมธารยสณฺเณ จ.
๒๙๐-๓๕๔. อตฺถํ นสฺส ๓ปฺปริเส.
๒๙๑-๓๕๕. สเว อนฺ.
๒๙๒-๓๕๖. กทฺ กุสฺส.
๒๙๓-๓๕๗. กاپฺปตฺเตสฺส จ.
๒๙๔-๓๕๐. กฺวจิ สมาสฺนคฺคทานมการนฺโต.
๒๙๕-๓๕๖. นทิมฺหา จ.
๒๙๖-๓๕๘. ชายาย ตฺทํ ชานิ ปติมฺหิ.
๒๙๗-๓๕๕. ฐนฺมฺหา จ.
๒๙๘-๓๓๖. อํ วิกิตฺตนิมการนฺตา อพฺยยีภาวา.
๒๙๙-๓๓๗. สโร รสฺโส นปฺสเก.
๓๐๐-๓๓๘. อณฺณสฺมา โสโป จ.

อิติ นามกปฺเป สมาสกปฺโป สคฺคโม กณฺโท.

สมาสสฺสฺสํ นิฏฺฐิตํ.

๔-ศุภุทธิศ

- ๓๐๑-๓๖๑. วา ฦปฺจเจ.
- ๓๐๒-๓๖๖. ฦายน ฦาน วจุฦาทิโต.
- ๓๐๓-๓๖๗. ฦเญโย กตฺติกาทีหิ.
- ๓๐๔-๓๖๘. อโต ฦิ วา.
- ๓๐๕-๓๗๑. ฦโว ปกฺวาทิหิ.
- ๓๐๖-๓๗๒. ฦเณร วิธวาทิโต.
- ๓๐๗-๓๗๓. ฦเณ วา สํสฺฐจํ ฦรติ ฦรติ ฦหติ ฦโก.
- ๓๐๘-๓๗๔. ฦมรฺเต เตนกตาทิ สนนฺธาน นโยค สิปฺป. ฦนฺท ฦวิกฺกเตสุ จ.
- ๓๐๙-๓๗๖. ฦ วรคา เตน รตฺตํ ฦสฺเสทมณฺณเตสุ จ.
- ๓๑๐-๓๗๘. ฦาทาทินมิมิยา จ.
- ๓๑๑-๓๗๙. ฦมฺหฺกฺเต กณฺ ฦา.
- ๓๑๒-๓๘๐. ฦาม ฦน พนฺธฺ สหยาทีหิ ทา.
- ๓๑๓-๓๘๑. ฦทสฺส ฦานมิโย จ.
- ๓๑๔-๓๘๒. ฦปฺมฺเตยตฺตํ.
- ๓๑๕-๓๘๓. ฦนฺนฺสฺสฺกฺเต โล.
- ๓๑๖-๓๘๔. ฦาลุ ฦพฺพฺเต.
- ๓๑๗-๓๘๗. ฦนฺย ฦตฺ ทา ฦาเว ฦ.
- ๓๑๘-๓๘๘. ฦ วิสฺมาทีหิ.
- ๓๑๙-๓๘๙. ฦมณฺเฑยาทิโต กณฺ.
- ๓๒๐-๓๙๐. ฦเสเส ฦรตฺมฺยฺสฺสฺกฺยฺจ.
- ๓๒๑-๓๙๘. ฦทสฺสฺกฺตฺติ วิ จ.
- ๓๒๒-๓๙๙. ฦปาทีโต สฺ.

(๑๖)

กจจายนสตฺถํ

- ๓๒๓-๔๐๐. ทณฺฐาทิโต อิก อี.
๓๒๔-๔๐๑. มธฺวาทิโต โร.
๓๒๕-๔๐๒. กุณฺฐาทิโต วนฺตฺ.
๓๒๖-๔๐๓. สทฺยาทินิ มนฺตฺ.
๓๒๗-๔๐๔. สทฺฐาทิโต ณ.
๓๒๘-๔๐๕. อายฺสฺสการาส มนฺตฺมฺหิ.
๓๒๙-๓๘๕. ตปฺปกตฺติวจเน มโย.
๓๓๐-๔๐๖. สงฺขยาปฺรณเ โม.
๓๓๑-๔๐๗. ส ฉฺสฺส วา.
๓๓๒-๔๑๒. เอกาทิโต ทสฺสฺสี.
๓๓๓-๒๕๗. ทเส โส นิจฺจณฺจ.
๓๓๔- ๐. อนฺเต นิกฺกหิตฺถ จ.
๓๓๕-๔๑๔. ที จ.
๓๓๖-๒๕๘. พ ท รานํ.
๓๓๗-๒๕๕. วิสฺสทฺทเสสฺส พว ทฺวิสฺส ตฺ.
๓๓๘-๒๕๔. เอกาทิโต ทสฺส ร สงฺขยานเ.
๓๓๙-๒๕๙. อฏฺฐาทิโต จ.
๓๔๐-๒๕๓. เทวภฺจฺจานมากาโร วา.
๓๔๑-๔๐๗. จตฺตฺเจหิ ถ จา.
๓๔๒-๔๐๙. ทฺวิตฺติ ทิโย.
๓๔๓-๔๑๐. ทิเย ทฺฐาปํ จ.
๓๔๔-๔๑๑. เตสมฺทฺฐปฺปนเเน อทฺฐทฺฐ ทิวทฺฐ ทิยทฺฐทฺฐ ทิยา.
๓๔๕- ๖๘. สฺรฺพานเมกเสสฺสวสฺสี.

- ๓๔๖-๔๑๓. คณเน ทสสุส ทฺวิ ทิ จตุ ปยจ สตุต อฏฺจ
 นวกานํ วิ ทิ จตุตถารปญฺญา ฉ สตุตทาสนวา
 โยสุ โยนญฺจิสมาสํ จิ ริ ทิ ตฺติ.
- ๓๔๗-๒๕๖. จตุปทสฺส โลโป ตฺตฺตฺตฺรปทาทิจสฺส จุ โจปปี นวา.
- ๓๔๘-๔๒๓. ยทนฺปปนฺนา นิปาทนา สิชฺฉนฺติ.
- ๓๔๙-๔๑๘. ทฺวาทิโต โก'เนกตฺเถ จ.
- ๓๕๐-๔๑๕. ทสทสํ สํ ทสกานํ สํ สทสฺสญฺจ โยมฺหิ.
- ๓๕๑-๔๑๖. ทฺวิกาทินํ ตฺตฺตฺตฺร ปทานญฺจ.
- ๓๕๒-๔๑๖. ยาว ตฺตฺตฺตฺริ ทสคฺฉนฺตฺญฺจ.
- ๓๕๓-๔๑๗. สกนาเมหิ.
- ๓๕๔-๓๖๓. เกสํ โย โลปํ.
- ๓๕๕-๔๒๐. วิภาเก ธา จ.
- ๓๕๖-๔๒๑. สพฺพนาเมหิ ปการวฺจเน ตฺ ภา.
- ๓๕๗-๔๒๒. กิมิเมหิ ถํ.
- ๓๕๘-๓๖๔. วฺทฺธาทิสฺรสฺส วา'สโยคฺนตฺสฺส สเน จ.
- ๓๕๙-๓๗๕. มายฺนมากโม จาเน.
- ๓๖๐-๓๗๗. อาทฺตฺญฺจ.
- ๓๖๑-๓๕๔. กฺวจากิมชฺฉตฺตฺรานํ ทิฆรฺสฺสา ปจฺจเยสุ จ.
- ๓๖๒-๓๗๐. เทสุ วฺทฺตฺมิ โลปาคม วิการ วิปริตาเทสา จ.
- ๓๖๓-๓๖๕. อายฺวณฺณานญฺจาโย วฺทฺตฺมิ.

อิติ นามกฺปเป ตหุธิศกฺปโป อฏฺจโม กณฺโท.

ตหุธิศสฺสทํ นิฏฺจิทํ.

(๑๘)

กจฺจายนสฺสฺสํ

๕-อาขุยาต

- ๓๖๔-๔๒๙. อถ ปุพฺพพานิ วิภทฺทินํ จ ปรสฺสพทานํ.
๓๖๕-๔๓๙. ปรานยฺตฺตโนปทานิ.
๓๖๖-๔๓๑. เทว เทว ปจฺมมชฺฌิมุทฺตมปริสา.
๓๖๗-๔๔๑. สพฺเพสเมกาภิธานเ ปโร ปุริโส.
๓๖๘-๔๓๒. นามมฺหิ ปยฺชฺชมาเนปํ ทฺลฺยาธิกรณเ ปจโม.
๓๖๙-๔๓๖. ตุมฺहे มชฺฌิมโ.
๓๗๐-๔๓๗. อมฺเห อุตฺตมโ.
๓๗๑-๔๒๖. กาลเ.
๓๗๒-๔๒๘. วทฺตมานา ปจฺจปฺปนเน.
๓๗๓-๔๕๑. อาณฺทฺยาสิสฺสฺสทฺตฺตกาเล ปญฺจมี.
๓๗๔-๔๕๔. อนุมฺติปริกฺปฺตฺตฺเตสฺ สทฺตมฺ.
๓๗๕-๔๖๐. อปฺปจฺจกฺเข ปโรกฺชาติเท.
๓๗๖-๔๕๖. หิโยปฺภฺติ ปจฺจกฺเข หิยฺยทฺตนิ.
๓๗๗-๔๖๙. สมิปฺชฺชตฺนิ.
๓๗๘-๔๗๑. มาโยเก สพฺพกาลเ จ.
๓๗๙-๔๗๓. ยนาทเ ภวิสฺสทฺ.
๓๘๐-๕๗๕. กุริยาทฺปนฺเนทฺเต กาลาทฺตฺตฺติ.
๓๘๑-๕๒๖. วทฺตมานา ทิ อนฺติ, สิ ธิ, มิ ม,
เท อนฺเท, เส เวห, เอ เมห.
๓๘๒-๔๕๐. ปญฺจมี ทฺ อนฺตุ, หิ ธิ, มิ ม,
ทํ อนฺทํ, สฺสฺส โวห, เอ อามฺหเส.
๓๘๓-๔๕๓. สทฺตมฺ เอยฺย เอยฺยํ, เอยฺยาสิ เอยฺยาด,
เอยฺยามิ เอยฺยาม, เอถ เฮอร์. เอโต
เอยฺยาโวห, เอยฺยํ, เอยฺยามเห.

- ๓๘๔-๔๕๙. ปโรกฺษา อ อฺ, เอ ทฺถ, อํ มฺห,
 ทฺถ เร, ทฺโถ โวห, อี เมห.
 ๓๘๕-๔๕๕. หิยฺยทฺตฺนึ ออ อฺ, โอ ทฺถ, อํ มฺหา,
 ทฺถ ทฺถํ, เส วฺหํ, อี มฺหเส.
 ๓๘๖-๔๖๘. อชฺชทฺนึ อี อฺ, โอ ทฺถ, อี มฺหา,
 ออ อฺ, เส วฺหํ, อํ เมห.
 ๓๘๗-๔๗๒. ภวิสฺสนฺตึ สฺสทฺติ สฺสนฺตฺติ, สฺสทฺติ สฺสทฺถ, สฺสทฺมิ สฺสทฺม,
 สฺสทฺเต สฺสนฺตฺเต, สฺสทฺเส สฺสทฺเวห, สฺสํ สฺสทฺมาเมห.
 ๓๘๘-๔๗๔. กาลาทฺติปฺทฺติ สฺสทา สฺสํ, สฺสํ สฺสทฺ สฺสทฺถ, สฺสํ สฺสทฺมาเมห,
 สฺสทฺ สฺสํ, สฺสทฺเส สฺสทฺเวห, สฺสํ สฺสทฺมาเมห.
 ๓๘๙-๔๕๘. หิยฺยทฺตฺนึ สฺตฺตฺมึป ปฺจฺจมิ วทฺตฺมานา สทฺพชฺชาทฺกํ.
 อิติ อาชฺยาทกปฺเป ปจฺจโม กณฺโฑ.

- ๓๙๐-๓๖๒. ธาตุลฺิงเกหิ ปฺรา ปจฺจยา.
 ๓๙๑-๕๒๘. ทฺชฺ กฺป กิตฺ มาเนหิ ช ฉ สฺวา.
 ๓๙๒-๕๓๔. กฺช ฆสฺ หรฺ สฺ ปาทฺทฺ ทฺมิจฺจทฺเถสฺ จ.
 ๓๙๓-๕๓๖. อาย นามโต กทฺตฺยปฺมานาทาจาเร.
 ๓๙๔-๕๓๗. อียฺยปฺมานา จ.
 ๓๙๕-๕๓๘. นามมฺหา'ตฺติจฺจทฺเถ.
 ๓๙๖-๕๔๐. ธาตุหิ เณ ฌย ฌาเป ฌาปย การิตฺทานิ เหนวฺทฺเถ.
 ๓๙๗-๕๓๙. ธาตุรฺเป นามสฺมา ฌโย จ.
 ๓๙๘-๔๔๕. ภาวกมฺเมสฺ โย.
 ๓๙๙-๔๔๗. สฺสสฺ จวทฺกยการวการทฺตํ สฺชากฺวณฺตฺสส.
 ๔๐๐-๔๔๘. อิวณฺณาคโม วา.

(๒๐)

กจจายนสฺสทํ

- ๔๐๑-๔๔๙. ปุพฺพรูปญจ.
๔๐๒-๕๑๑. ยถา กตฺตริ จ.
๔๐๓-๔๓๓. ภฺวาทิตฺ อ.
๔๐๔-๕๐๙. รุชาทิตฺ นิกฺกหิตฺปุพฺพญจ.
๔๐๕-๕๑๐. ทิวาทิตฺ โย.
๔๐๖-๕๑๒. สุวาทิตฺ ฌุ ฌา อุณา จ.
๔๐๗-๕๑๓. กิยาทิตฺ นา.
๔๐๘-๕๑๗. คหาทิตฺ ปุป ฌฺหา.
๔๐๙-๕๒๐. ตนาทิตฺ โอ ยิธา.
๔๑๐-๕๒๕. จุราทิตฺ ฌเน ฌฺยา.
๔๑๑-๔๔๔. อุตฺตโนปทานิ ภาเว จ กมฺมनि.
๔๑๒-๔๔๐. กตฺตริ จ.
๔๑๓-๕๓๐. ธาตุปุปฺพจเยหิ วิภทฺติโย.
๔๑๔-๔๓๐. กตฺตริ ปรสฺสสปทํ.
๔๑๕-๔๒๔. ภฺวาทโย ธาตโว.

อิตฺติ อาชฺยตฺกปฺเป ทฺติโย กณฺโฑ.

-
- ๔๑๖-๔๖๑. กฺวจาทิวณฺณานเมกสฺสรานํ เทวภาโว.
๔๑๗-๔๖๒. ปุพฺพโพพฺพภาโส.
๔๑๘-๕๐๖. รสฺโส.
๔๑๙-๔๖๔. ทฺติยจตุตฺถานํ ปจฺมตฺติยา.
๔๒๐-๔๖๗. กวฺกสฺส จวฺกโก.
๔๒๑-๕๓๒. มานกิตานํ วจฺจทํ วา.

- ๔๒๒-๕๐๔. หตฺส โห.
- ๔๒๓-๔๖๓. อนุตฺตฺตวิณฺณากาโร วา.
- ๔๒๔-๔๘๙. นิกฺกหิตถจ.
- ๔๒๕-๕๓๓. ทโก ปามานัน วามํ เสสฺ.
- ๔๒๖-๔๙๒. จา ทิฏฺฐิจ.
- ๔๒๗-๔๙๔. ปา ปีโว.
- ๔๒๘-๕๑๔. ฉาสฺส ชาชนา.
- ๔๒๙-๔๘๓. ทิสฺส ปสฺส ทิสฺส ทกฺขา วา.
- ๔๓๐-๕๓๑. พยฺยชนนตฺตฺส โจ ฉปฺปจฺเจสฺ จ.
- ๔๓๑-๕๒๙. โโก เข จ.
- ๔๓๒-๕๓๕. หรตฺส กิ เส.
- ๔๓๓-๔๖๕. พุรฺรุกรฺนมาหฺรฺวา ปโรกฺขาย.
- ๔๓๔-๔๔๒. กมิสฺสนฺโต จุโฉ วา สพฺพาสฺ.
- ๔๓๕-๔๗๙. วจฺสฺสชฺชตฺนมิหิ มกาโร โอ.
- ๔๓๖-๔๓๘. อกาโร ทิมํ หิมิเมสฺ.
- ๔๓๗-๔๕๒. หิ โลปํ วา.
- ๔๓๘-๔๙๐. โหทิสฺสเรโหเห ภวิสฺสนฺตมิหิ สสฺส จ.
- ๔๓๙-๕๒๔. กรสฺส สปฺปจฺเจสฺส กาโ.
- อิทฺติ อาขยาตกปฺเป ทฺติโย กณฺโ.

-
- ๔๔๐-๕๐๘. ทานตฺสฺสํ มิเมสฺ.
- ๔๔๑-๕๒๗. อสฺโยคนตฺสฺส วุทฺธิ การิเท.
- ๔๔๒-๕๔๒. ฆฎฺฐานํ วา.
- ๔๔๓-๔๓๔. อญฺเฌสฺ จ.

- ๔๔๔-๕๔๓. กุหฺ กุสฺยานํ ทิมฺ.
 ๔๔๕-๕๗๘. วจฺ วสฺ วหาทินฺมุกาโร วสฺสฺ เย.
 ๔๔๖-๕๘๑. หวิปริยโย โโล วา.
 ๔๔๗-๕๑๙. กหฺสฺสฺ เหม ปฺเป.
 ๔๔๘-๕๑๘. หโลโป ญฺหามฺหิ.
 ๔๔๙-๕๒๓. กรฺสฺสฺ กาสฺตฺตฺมชฺชฺชานิมฺหิ.
 ๔๕๐-๕๙๙. อสฺสฺมา มิमानํ มฺหิมฺหานํคฺคโลโป จ.
 ๔๕๑-๕๙๘. ถสฺสฺ กฺคฺคฺ.
 ๔๕๒-๕๙๕. ทิสฺสฺ กฺคฺคฺ.
 ๔๕๓-๕๐๐. กุสฺสฺ กฺคฺคฺ.
 ๔๕๔-๕๙๗. สิมฺหิ จ.
 ๔๕๕-๕๗๗. ลภฺสฺมา อีอินํ กฺคฺคฺ.
 ๔๕๖-๕๘๐. กุสฺสฺมา ทิ จฺฉิ.
 ๔๕๗-๕๐๗. ทาธาตฺสฺสฺ ทชฺชํ.
 ๔๕๘-๕๘๖. วทฺสฺสฺ วชฺชํ.
 ๔๕๙-๕๔๓. กมุสฺสฺ มมุํ.
 ๔๖๐-๕๙๓. ยมฺหิ ทา ธา มา จา ทา ปา มหฺ มถาทินฺมี.
 ๔๖๑-๕๘๕. ยชฺสฺสาทิสฺสฺ.
 ๔๖๒-๕๗๐. สพฺพฺโต อฺอํ อีสฺ.
 ๔๖๓-๕๘๒. ชรฺมรานํ ชีรฺ ชียฺย มิยฺยา วา.
 ๔๖๔-๕๙๖. สพฺพฺกฺคฺทาสฺสฺสาทิลोโป จ.
 ๔๖๕-๕๐๑. อสฺพฺพฺธาตฺเก ภู.
 ๔๖๖-๕๑๕. เอยฺยสฺสฺ ฉาโท อียา ฉา.
 ๔๖๗-๕๑๖. นาสฺสฺ โลโป ยการฺกฺ.
 ๔๖๘-๕๘๗. โลปฺญฺเจกฺตฺมกาโร.

- ๔๖๙-๕๒๑. อุตฺตโมกาโร.
 ๔๗๐-๕๒๒. กรสฺสากาโร จ.
 ๔๗๑-๔๓๕. โย อว สเร.
 ๔๗๒-๔๙๑. เอ อย.
 ๔๗๓-๕๕๑. เท อาวยา การิเท.
 ๔๗๔-๔๖๖. อิการากโม อสพฺพธาตุกฺมฺหิ.
 ๔๗๕-๔๘๘. กฺวจิ ธาตุวิภตฺติปฺปจฺจยानํ ที่หวิปริทาเทสโลปาคมา จ.
 ๔๗๖-๔๔๖. อุตฺตโนปทานิ ปฺรสุสฺสปทฺตํ.
 ๔๗๗-๔๕๗. อการากโม หิยฺยตฺตฺนํ อชฺชตฺนํ กาลาติปฺตฺตีสฺ.
 ๔๗๘-๕๐๒. พฺรุโต อี ทิมฺหิ.
 ๔๗๙-๔๒๕. ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.
 ๔๘๐-๔๗๖. อิสฺยมนฺนฺโต จฺโณ วา.
 ๔๘๑-๕๒๖. การิทานํ โณ โลโป.

อิติ อาชฺยาคกฺปฺเป จตุตฺโต กณฺโฑ.

อาชฺยาคสฺสทฺตํ นิฏฺฐิตํ.

๖-กิพฺพิธาน

- ๔๘๒-๕๖๑. ธาตุยา กฺมฺมาทิมฺหิ โณ.
 ๔๘๓-๕๖๕. สณฺณายม นุ.
 ๔๘๔-๕๖๗. ปฺเร ททา จ อี.
 ๔๘๕-๕๖๘. สพฺพโต ญฺจฺจฺจฺจ วา.
 ๔๘๖-๕๗๗. วิส รุช ปทาติโต ณ.
 ๔๘๗-๕๘๐. ภาเว จ.
 ๔๘๘-๕๘๔. กฺวิ จ.

(๒๔)

กจจายนสุทุกั

- ๔๘๙-๕๘๙. ฐราทีหิ รุมโม่.
๔๙๐-๕๙๐. ทสุสีลาทีสุ ณี ทวาวิ จ.
๔๙๑-๕๙๑. สทท กุฐ จล มณฺฑาทถ รุจาทีหิ ยุ.
๔๙๒-๕๙๒. ปาราทิกิมิมหา รุ.
๔๙๓-๕๙๓. ภิกฺขาทีโต จ.
๔๙๔-๕๙๔. หนทฺยาทีนํ ฌโก.
๔๙๕-๕๖๖. นุ นิกฺกทีทํ ปทนฺเต.
๔๙๖-๕๙๕. สัณฺหาณฺเวย วา โร โม่.
๔๙๗-๕๕๘. รุมหิ รนฺโต ราทีโน.
๔๙๘-๕๔๕. ภาวกมฺเมสุ ทพฺพานิยา.
๔๙๙-๕๕๒. โฉย จ.
๕๐๐-๕๕๗. กรมฺหา วิจุจ.
๕๐๑-๕๕๕. ภูโตัพฺพ.
๕๐๒-๕๕๖. วท มท กมฺ ยุชฺ ทรหาการาทีหิ ชุชฺ มุม
คฺคฺ เยหฺยยาการุ วา.
๕๐๓-๕๔๘. เต กิจฺจา.
๕๐๔-๕๖๒. อณฺเวย กิตฺ.
๕๐๕-๕๙๖. นนฺทาทีหิ ยุ.
๕๐๖-๕๙๗. กตฺตุกรณฺปปเทเสสุ จ.
๕๐๗-๕๕๐. รหาทีโต โน ฌ.
อิตฺ กิพฺพิธานกฺปเป ปจฺโม กณฺโฑ.
๕๐๘-๕๔๖. ฌาทโย เตกาลิกา.
๕๐๙-๕๙๘. สณฺเวยํ ทาธาโต อี.

- ๕๑๐-๖๐๙. ทิ กิจจาสี่สตฺถ
- ๕๑๑-๕๙๙. อิตฺถิมตฺถิว วา.
- ๕๑๒-๖๐๑. กรโต ธีรีย.
- ๕๑๓-๖๑๒. อตีเต ท ทวนฺตฺ ทาวี.
- ๕๑๔-๖๒๒. ภาวกมฺเมสฺ ท.
- ๕๑๕-๖๐๖. พุท คมากิตฺเต กตฺตริ.
- ๕๑๖-๖๐๒. ชีโต อิน สพุพฺพต.
- ๕๑๗-๖๐๓. สุปโต จ.
- ๕๑๘-๖๐๔. อีสํทฺสูหิ ข.
- ๕๑๙-๖๓๖. อิจฺฉตฺเตสฺ สมานกตฺเตสฺ ทเว ทฺ วา.
- ๕๒๐-๖๓๘. อรทสฺกาทิสฺ จ.
- ๕๒๑-๖๓๙. ปตฺตวเจเน อลฺมตฺเตสฺ จ.
- ๕๒๒-๖๔๐. ปุพฺพกาลํ กตฺตฺกานํ ตฺน ทฺวาน ทฺวา วา.
- ๕๒๓-๖๔๖. วตฺตมานเน มานนฺตา.
- ๕๒๔-๕๗๔. สาสาทฺธี รัตน.
- ๕๒๕-๕๗๕. ปาทิตฺ ธีต.
- ๕๒๖-๕๗๖. มานาทฺธี รัตน.
- ๕๒๗-๖๑๐. อากมา ทฺโก.
- ๕๒๘-๖๑๑. ภาพเพ อิก.

อติ กัพพิธานกปฺเป ทฺติโย กณฺโฑ.

- ๕๒๙-๖๒๔. ปุจฺยาทนิฏฺฐา นิปาตนา สิชฺฉนฺต.
- ๕๓๐-๖๒๕. สาสทิสโต ทสฺส วิฏฺฐโ จ.
- ๕๓๑-๖๒๖. สาทิ สนฺต ปุจฺฉ ภาชฺ หํสาทฺธี ฐโ.

- ๕๓๒-๖๑๓. วสโต อุกฺก.
 ๕๓๓-๖๑๔. วส วา วุ.
 ๕๓๔-๖๐๗. ฐ ฌ ภ เทหิ ฐ ฌา จ.
 ๕๓๕-๖๒๘. ภนฺชโต กุโธ จ.
 ๕๓๖-๕๖๐. ภุชานมฺนโต โน ทฺวิ จ.
 ๕๓๗-๖๒๙. วจ วา วุ.
 ๕๓๘-๖๓๐. กุปาทินญจ.
 ๕๓๙-๖๑๖. ทราทิหิ อิญฺโฆ.
 ๕๔๐-๖๓๑. ภิทาทิตอ อินฺน อนฺน อีณา วา.
 ๕๔๑-๖๑๗. สฺส ปจ สกาทิตอ กฺข กุกา จ.
 ๕๔๒-๖๑๘. ปกุกมาทิติ นฺโต จ.
 ๕๔๓-๖๑๙. ชนาทินมา ทิมฺหิ จ.
 ๕๔๔-๖๐๐. กม ขน หน รมาทินมฺนโต.
 ๕๔๕-๖๓๒. รกาโร จ.
 ๕๔๖-๖๒๐. จาปาทินมิฮี จ.
 ๕๔๗-๖๒๑. หนฺเตหิ โห หสฺส โโพ วา อทหนทานํ.
 อิติ กิพฺพิธานกปฺเป ตติโย กณฺโฑ.

-
- ๕๔๘-๕๗๙. ฌมฺหิ รนฺชสฺส โช ภาวกรณฺสฺ.
 ๕๔๙-๕๔๔. หนฺสฺส ฆาโต.
 ๕๕๐-๕๐๓. วโร วา สพฺพทฺธ.
 ๕๕๑-๕๖๓. อาการนฺทานมาโย.
 ๕๕๒-๕๘๒. ปุรสมฺปปริหิ กโรทิสฺ ฆ ขรา วา ทปฺจเจยฺสฺ จ.
 ๕๕๓-๖๓๗. ทเวกฺขนาทิสฺ กา.
 ๕๕๔-๕๕๑. กมขนหนานํ กุทฺพุพาทิสฺ น.
 ๕๕๕-๖๔๑. สพฺเพหิ กุณานํ โย.

- ๕๕๖-๖๔๓. จนนุเกหิ รจจ.
- ๕๕๗-๖๔๔. ทิสสา สุวานสุวานตโลโป จ.
- ๕๕๘-๖๔๕. มหทเกหิ มม ยห ชช พุก ทุธา จ.
- ๕๕๙-๓๓๔. ททฐิตสมาสกิตกา นามว่าตเวตุนาทีสุ จ.
- ๕๖๐- ๖ ทุมหิ กรุ.
- ๕๖๑- ๗. ทีโฆ จ.
- ๕๖๒-๖๘๔. อกฺขเรหิ การ.
- ๕๖๓-๕๔๗. ยถาคम्मิกาโร.
- ๕๖๔-๖๔๒. ทธานตโต โย กุวจิ.

อิติ กัพพิธานกฺปเป จตุทฺถิถ กณฺโฑ.

-
- ๕๖๕-๕๗๘. นิกฺคหิต สํโยคาหิ โน.
- ๕๖๖-๖๒๓. สพฺพทฺถ เถ กิ.
- ๕๖๗-๔๘๔. สทสฺส สิทฺตํ.
- ๕๖๘-๖๒๗. ยชสฺส สรสฺสิ ภูเจ.
- ๕๖๙-๖๐๘. หจฺจตุถานมนฺถานํ โท ธ.
- ๕๗๐-๖๑๕. โท ฌกาเร.
- ๕๗๑-๕๘๓. กหสฺส ฆร เณ วา.
- ๕๗๒-๕๘๑. ทหสฺส โท พ.
- ๕๗๓-๕๘๖. ธาตุวณฺตสฺส โลโป กุวิมุหิ.
- ๕๗๔-๕๘๗. วิทฺนฺเต อู.
- ๕๗๕-๖๓๓. น ม ก ธานมนฺถานํ นียฺตฺตมฺหิ.
- ๕๗๖-๕๗๑. น ก กฺกํ จชา ญฺวุมฺหิ.
- ๕๗๗-๕๗๓. กรสฺส จ ตฺตํ คุสฺมี.
- ๕๗๘-๕๔๙. คุญฺนทพฺเพสุ วา.

(๒๘)

กจฺจายนฺสฺสฺสํ

- ๕๗๙-๕๕๓. กาวีทํ วิย ฌานุนฺนุโธ
- ๕๘๐-๕๗๐. อนกา ยฺย ฌวฺวณฺ.
- ๕๘๑-๕๕๔. ก กา จ ชานฺ.

อิทฺติ กิพฺพิธานกปฺเป ปญฺจโม กณฺโฑ.
 กิพฺพิธานสฺสฺสํ นิฏฺฐิตํ.

๗-อุณฺาที

- ๕๘๒-๕๖๓. กทฺทริ กิตฺ.
- ๕๘๓-๖๐๕. ภาวกมฺเมสฺส กิจฺจ กุตฺ ชทฺธา.
- ๕๘๔-๖๓๔. กมฺมนิ ทฺทียายํ กุโธ.
- ๕๘๕-๖๕๒. ขุยาทีหิ มนฺ ม จ โท วา.
- ๕๘๖-๖๕๓. สมาทีหิ ฌมา.
- ๕๘๗-๕๖๙. กหฺสฺสฺ' ปฺรสฺเส วา.
- ๕๘๘-๖๕๔. มสฺสฺสฺ สฺสฺสฺ จุณฺจฺเจรา.
- ๕๘๙-๖๕๕. อปาปฺพุพฺจารสฺสฺ จ.
- ๕๙๐-๖๕๖. อล กล สเลหิ ลยา.
- ๕๙๑-๖๕๗. ยานฺ ฌาณา.
- ๕๙๒-๖๕๘. มถิสฺสฺ ฌสฺสฺ โล จ.
- ๕๙๓-๕๕๙. เปสฺสาคิสฺสฺคปฺตฺตกาเลสฺสฺ กิจฺจา.
- ๕๙๔-๖๕๙. อวสฺสฺตกาธมฺเณสฺสฺ ฌี จ.
- ๕๙๕- ๐. อรหฺสฺกุกาทีหิ ทฺ.
- ๕๙๖-๖๖๐. วชาทีหิ ปพฺพชฺชชาทโย นิปฺจฺจนฺเต.
- ๕๙๗-๕๘๕. กุวิ โลโป จ.
- ๕๙๘- ๐. สจฺชานฺ กกา ฌานุนฺนุเ.

- ๕๙๙-๕๗๒. นุทาทิธิ ยุ ญวณมนานนากานนกา สกาวิตเทหิ จ.
- ๖๐๐-๕๙๘. อีย ต ม กิ เอสานมนุสฺสโร ทิมํ กุวจิ ทุสฺสสุ
 कुณं โท रं सकुञ्चि ज.
- ๖๐๑-๖๓๕. ภูยาทิธิ มติ พุธิ ปุชยาทิธิ จ กุโธ.
- ๖๐๒-๖๖๑. เวปฺสึ ทว วมุ กุ ทา ภู นุวาทิธิ ฤ ฤติม ธิมา นิพฺพยุเต.
- ๖๐๓-๖๖๒. อุกโกเส นมฺหานิ.
- ๖๐๔-๔๑๙. เอกาทิโต สกิสฺส กุชคฺคํ.
- ๖๐๕-๖๖๓. สุนฺสฺสนฺสฺโสณ วานฺวานุนฺนุชฺชานานา.
- ๖๐๖-๖๖๔. ทรุณฺสฺส สฺส จ.
- ๖๐๗-๖๖๕. ยวสฺสวสฺสวฺวานุนฺนุชา.
- ๖๐๘-๖๕๑. กाले วตุตฺตมานาตีเต ญวาทโย.
- ๖๐๙-๖๔๗. ภวิสฺสตี คมาทิตฺธิ ณี ฌิน.
- ๖๑๐-๖๔๘. กุริยายํ ญวตฺโต.
- ๖๑๑-๓๐๗. ภาววาจิมฺหิ จคฺคฺคิตฺ.
- ๖๑๒-๖๔๙. กมฺมฺนิ โณ.
- ๖๑๓-๖๕๐. เสเส สฺสํ นุคฺ มานานา.
- ๖๑๔-๖๖๖. ฉทาทิตฺธิ ตคฺครณ.
- ๖๑๕-๖๖๗. วทาทิตฺธิ ญิตฺโต คณ.
- ๖๑๖-๖๖๘. มิทาทิตฺธิ ฤติ ติโย.
- ๖๑๗-๖๖๙. อฺสุรฺนุชฺชํสํ ทํสฺส ททฺโฆ ฌ จา จ.
- ๖๑๘-๖๗๐. สฺวฺสํนํวฺวสํนํมโต โถ จ.
- ๖๑๙-๖๗๑. รนฺธฺรทาทิตฺธิ ฐทิตฺททิตฺรา กุวจิ ชทโลโป จ.
- ๖๒๐-๖๗๒. ปฏฺวิโต หิสฺส เทรณ ธีรณ.
- ๖๒๑-๖๗๓. กทฺยทาทิตฺธิ โโก.

(๓๐)

กจฺจายนสฺสํ

- ๖๒๒-๖๗๔. ขาทามกมานํ ขนฺธนฺธกนฺธา.
๖๒๓-๖๗๕. ปฏฺฐาทึหฺยลํ.
๖๒๔-๖๗๖. ปุถสฺส ปุถุ ปถา โม วา.
๖๒๕-๖๗๗. สสฺวาทึทึ ทฺ ทโว.
๖๒๖-๖๗๘. จฺยาทึทึ อิวโร.
๖๒๗-๖๗๙. มุณาทึทึ จิ.
๖๒๘-๖๘๐. วิทาทึทึหฺยโร.
๖๒๙-๖๘๑. ทนฺทาทึทึ นฺ ญฺ ตโว.
๖๓๐-๖๘๒. กุฏฺฐาทึทึ โจ.
๖๓๑-๖๘๓. มนฺปุรฺสฺสณาทึทึ อฺสฺสฺนฺสฺสทา.

อิตฺติ กิพฺพิธานกปฺเป อฺณาทิกปฺโป ฉฺฉฺโจ กณฺโฑ.

อฺณาทิสฺสํ นฺฉฺจฺจํ.

กจฺจายนสฺสํ นฺฉฺจฺจํ.

๘-การก

- ๖๓๒- ๘๘(๓๐๘). ยสฺมา' ทเปติ ภยมาทฺเตเต วา ตทปาทานํ.
๖๓๓-๓๐๘. ธาตุณามานมฺปสฺสคฺคโยคาทิสฺวปี จ.
๖๓๔-๓๑๐. รกฺขณฺตฺถานมิจฺฉิ.
๖๓๕-๓๑๑. เยน วา' ทสฺสนํ.
๖๓๖-๓๑๒. ทฺรฺนฺตฺกทฺรฺกกาลนฺมฺมานทฺวาโลปทิสายคฺวิภตฺตฺการป
ปโยคสฺทฺรฺปโมจนเหตุวิตฺตฺปฺมานปฺพโยค-
พฺนฺธนคฺณวจนปฺนฺทกณโถกาทฺตฺตฺ จ.

- ๖๓๗- ๘๔(๓๐๒) ยสฺส ทาทุกาโม โวจเต ธารยเต वा कं सम्पทานं.
 ๖๓๘-๓๐๓. สิทาฆ หนู จา สป ธาร ปีห กุฐ ทุหิสฺโสสุย ราชิกุข-
 ปจฺจาสฺสณฺณนุปคฺคิณ ปุพฺพกตฺตาโรจนกฺกต ททกฺกต कुम्ภกฺกตลมกฺกต-
 มณฺญคานาหารปฺปาณินิคกฺกต กมฺมณิ
 อาสีตฺกตสมฺมุติภियสฺสกฺกตมฺยกฺกตเสสุ จ.
 ๖๓๙- ๙๓(๓๒๐). โยธาโร ทโมกาตี.
 ๖๔๐- ๘๒(๒๙๒). เยน वा กยिरते कं करणं.
 ๖๔๑- ๗๙(๒๘๕). ยं กโรति कं कमम्.
 ๖๔๒- ๗๗(๒๘๔). โย กโรति ส กตฺตา.
 ๖๔๓-๒๙๕. โย กาวี ส เหตุ.
 ๖๔๔-๓๑๖. ยสฺสา वा ปริกฺคโห कं सामि.
 ๖๔๕ เตสฺมฺปรมฺภยปฺปคฺคิมฺหิ.
 ๖๔๖-๒๘๓. ลิงฺกคฺกเต ปจฺมา.
 ๖๔๗- ๗๐. อาลปเน จ.
 ๖๔๘-๒๙๑. กรणे ทคฺคิยา.
 ๖๔๙-๒๙๖. สหาทโยเก จ.
 ๖๕๐-๒๙๓. กตฺทริ จ.
 ๖๕๑-๒๙๗. เหตุวฺกฺกเต จ.
 ๖๕๒-๒๙๘. สกฺกตมฺยกฺกเต จ.
 ๖๕๓-๒๙๙. เยนงฺกวิกาโร.
 ๖๕๔-๓๐๐. วิเสสเน จ.
 ๖๕๕-๓๐๑. สมฺปทานे जकुत्ति.
 ๖๕๖-๓๐๕. นโมโยคาทิสฺวปี จ.
 ๖๕๗-๓๐๗. อปาทานे पणज्जि.

(๓๒)

กจฺจายนสฺสทฺถํ

- ๖๕๘-๓๑๔. การณฺทฺเถ จ.
๖๕๙-๒๘๔. กมฺมทฺเถ ทฺทิตฺยา.
๖๖๐-๒๘๗. กาลทฺธานมจฺจนฺทสฺโยเค.
๖๖๑-๒๘๘. กมฺมปฺปวจฺนียฺเย.
๖๖๒-๒๘๖. คฺติ พุทฺธิ ภูช ปจฺ หรฺ กรฺ สยาทึนฺ การิตฺเต วา.
๖๖๓-๓๑๕. สามีตฺถิมิ ญฺญูจฺจิ.
๖๖๔-๓๑๙. โยกาเส สทฺถมฺมิ.
๖๖๕-๓๒๑. สามีตฺสราธิปฺติ ทายาทฺ สกฺขี ปฏฺติ ปสฺสทฺ กุสฺเลหิ จ.
๖๖๖-๓๒๒. นิตฺถารणे จ.
๖๖๗-๓๒๓. อนาทเร จ.
๖๖๘-๒๘๙. กุวฺจิ ทฺทิตฺยา ญฺญูจฺฉินฺมทฺเถ.
๖๖๙-๒๙๐. ทฺทิตฺยาสทฺถมฺมินฺนญจ.
๖๗๐-๓๑๗. ญฺญูจฺจิ จ.
๖๗๑-๓๑๘. ทฺทิตฺยาปฺนญจฺฉินฺนญจ.
๖๗๒-๓๒๔. กมฺมกรณฺนิมิตฺตทฺเถสฺส สทฺถมฺมิ.
๖๗๓-๓๒๕. สมฺปทาเน จ.
๖๗๔-๓๒๖. ปฺนญจฺมยฺเย จ.
๖๗๕-๓๒๗. กาลภาเวสฺส จ.
๖๗๖-๓๒๘. อุปฺ ฐยฺยาริทฺสฺสรวจฺเน.
๖๗๗-๓๒๙. มณฺทิตฺตฺสทฺเถสฺส ทฺทิตฺยา จ.

อิตฺติ นามกปฺเป การกปฺโป ญฺญูจฺจิ กณฺโฑ.

การกสฺสทฺถํ ญฺญูจฺจิ.

กจฺจายนสฺสทฺถํ ญฺญูจฺจิ.

กัจจายนมูลปาฐ

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส
ปณามคาถา

- (ก) เสฏฺฐจฺนฺตฺติโลกมฺหิตํ อภิวนฺทฺยคฺคํ
พุทฺธมฺภจ ฐมฺมมมฺลํ คณมฺพุทฺทมฺภจ
สฺสจฺจสฺส ทสฺส วจนฺตฺถวโร สุโพธิํ
วทฺขามิ สฺสจฺจตฺตฺติเมตฺถ สฺสจฺจนฺธิกปฺโป.
- (ข) เสยฺยญฺชฺฉิเนริตฺนเยน พุทฺธา ลภนฺติ
ทณฺจาปี ทสฺส วจนฺตฺถสฺสโพชนน
อตุตฺถมฺภจ อกฺขรปฺเทสฺส อโมหภาวา
เสยฺยจฺจตฺติโก ปทมฺโต วิวิธํ สฺสจฺจญฺเย.

๑. สนธิกปป ปจมกณท

(๑) อตุโถ อกฺขรสนฺญาโต.

สพฺพวงนํนํมฺกฺโถ อกฺขเรเหว สญฺญาเต. อกฺขรวิปฺตฺติยํ หิ อตุถสฺส ทฺนฺนยทา
โหติ, คฺสฺมา อกฺขรโกสฺสฺสํ พหุปการํ สฺสฺสฺสฺสฺส.

(๒) อกฺขราปาทยํ เอกจตฺตาฬีสํ.^๑

เต จ โช อกฺขราปํ อการาทยํ นิกฺคิหิตฺนฺตา เอกจตฺตาฬีสํ สฺสฺสฺสฺสฺส
โสปการา โหณฺติ.

ทํ ยถา ? อ อา อี อี อฺ อฺ อฺ อฺ, ก ข ก ฆ ง, จ ฉ ช ฌ ฎ,
ฏ จ ท ฒ ฌ, ต ถ ท ธ น, ป ผ พ ภ ม, ย ร ล ว ส ห พ อํ อิติ
อกฺขรา นาม โหณฺติ.

อกฺขริจฺจนเนน กฺวตฺโถ ? อตุโถ อกฺขรสนฺญาโต.

(๓) ตตฺโถทนฺตา สฺรา อฏฺจ.^๒

ตตฺถ อกฺขเรสฺส อการาฬีสํ โอทนฺตา อฏฺจ สฺรา นาม โหณฺติ. ทํ ยถา ?

อ อา อี อี อฺ อฺ อฺ อฺ อฺ อิติ สฺรา นาม โหณฺติ.

สฺริจฺจนเนน กฺวตฺโถ ? สฺรา สเร โถปํ.

(๔) ลหฺมตฺตา ตโย รสฺสา.^๓

ตตฺถ อฏฺจสฺสฺส สเรสฺส อการาฬีสํ ลหฺมตฺตา ตโย สฺรา รสฺสา นาม โหณฺติ. ทํ
ยถา ? อ อี อฺ อิติ รสฺสา นาม โหณฺติ.

รสฺสฺสฺสฺสฺส กฺวตฺโถ ? รสฺสํ.

๑ โมคฺ. ๑/๑ นีติ. ๑,๒

๓ โมคฺ. ๑/๔ นีติ. ๔

๒ โมคฺ. ๑/๒ นีติ. ๓

(๕) อณฺเวย ทีฆมา.^๑

ตฺตถ อณฺฺจสฺส สเรสฺส ทีหิ รสฺเสหิ อณฺเวย ปณฺจ สรา ทีฆมา นาม โหนฺติ.

ทํ ยถา? อา อี อู เอ โอ อิติ ทีฆมา นาม โหนฺติ.

ทีฆมอิจฺจนฺน กุวฺตุโถ? ทีฆํ.

(๖) เสสา พุยฺยชฺชา.^๒

จเปทฺวา อณฺฺจ สเร เสสา อกฺขรา กการาทโย นิกฺคหิตฺตนา พุยฺยชฺชา นาม โหนฺติ. ทํ ยถา?

ก ข ค ฌ ง, จ ฉ ช ฌ ฉ, ฎ จ ฑ ฌ ฉ, ต ถ ท ธ น, ป ผ พ ภ ม, ย ร ล ว ส ห พ อํ อิติ พุยฺยชฺชา นาม โหนฺติ.

พุยฺยชฺชนอิจฺจนฺน กุวฺตุโถ? สรา ปกฺติ พุยฺยชฺเช

(๗) วคฺคา ปณฺจปณฺจโส มนฺตา.^๓

เตสํ โข พุยฺยชฺชานํ กการาทโย มการนฺตา ปณฺจปณฺจโส อกฺขรวนฺโต วคฺคา นาม โหนฺติ. ทํ ยถา?

ก ข ค ฌ ง, จ ฉ ช ฌ ฉ, ฎ จ ฑ ฌ ฉ, ต ถ ท ธ น, ป ผ พ ภ ม อิติ วคฺคา นาม โหนฺติ.

วคฺคอิจฺจนฺน กุวฺตุโถ? วคฺคนฺตํ वा วคฺเค.

(๘) อํ อิติ นิกฺคหิตํ.^๔

อํ อิติ นิกฺคหิตํ นาม โหติ.

นิกฺคหิตอิจฺจนฺน กุวฺตุโถ? อํพุยฺยชฺเช นิกฺคหิตํ.

(๙) ปรสฺสมณฺวา ปโยเค.

ยา จ ปน สกฺกตคฺคณฺเตสฺส สมณฺวา โฆสาคิ वा อโฆสาคิ वा ทา จ ปโยเค สติ เอกุตาปี ปยุชฺชชฺชเต.

๑ โมค. ๑/๕ นิตฺติ ๕

๓ โมค. ๑/๗ นิตฺติ. ๗

๒ โมค. ๑/๖ นิตฺติ. ๖

๔ โมค. ๑/๘ นิตฺติ. ๘

คตฺถ โฆสฺวานุโต นาม โหนฺติ ตํ ยถา ? ค ช ม ง, ช ฉ ฉ, ท ช ม ฉ,
ท ฐ น, พ ภ ม, ย ร ล ว ท พ อิติ โฆสา นาม โหนฺติ. อโฆสา นาม
โหนฺติ ตํ ยถา ? ก ข, จ ฉ, ฎ จ, ท ฉ, ป ฉ, ส อิติ อโฆสา นาม. โหนฺติ.

โฆสาโฆสอิจฺจนเน กฺวตฺโต ? วคฺเค โฆสาโฆसानํ ตติยปฺปจมา.

(๑๐) ปุพฺพมโรจิตมสฺสรํ สเรณ วิโยชเย.^๑

คตฺถ สนฺธิกตฺตกาโม ปุพฺพพฺยชญนมโรจิตมสฺสรํ กตฺวา สรณฺจ อฺปริ กตฺวา
สเรณ วิโยชเย. คตฺตรายมาทิ.^๒

(๑๑) นเย ปรี ยุตฺเต.^๓

อสรํ โข พฺยชญนมโรจิทํ ปรกฺขรํ นเย ยุตฺเต.

คตฺตรากิริตมิจฺเจย.^๔ ยุตฺเตติ กสฺมา ? อุกโกจฺฉิ มํ อวชิ มํ, อชินิ มํ อหาสิ เม.^๕

เอตฺถ ปน ยุตฺตํ น โหติ.

อิติ สนฺธิกปฺเป ปจโม กณฺโท.

หุตฺติยกณฺฑ

(๑๒) สรา สเร โลปี.^๖

สรา โข สพฺเพปิ สเร ปเร โลปี ปปฺโปนฺติ.

ยสฺสสินฺหุริยานิ สมตฺถกตฺตานิ,^๗ โน เหนฺตํ ภาณฺเต,^๘ สเมทายสฺมา สงฺเขเน สหฺริ.^๙

(๑๓) วา ปโร อสฺสรูปา.^{๑๐}

สรฺมหา อสฺสรูปา สโร ปโร โลปี ปปฺโปติ วา.

จตฺตาโรเม ภิกฺขเว ฐมฺมา,^{๑๑} กิณฺนุํมาว สมณฺนิโย.^{๑๒} วาติ กสฺมา ?

ยสฺสสินฺหุริยานิ,^{๑๓} ทยสฺสุ ฐมฺมา ชหิตา ภาวนฺติ.^{๑๔}

๑ นิตฺติ. ๑๘	๒ ขุ.ธ. ๒๕/๘๘	๓ นิตฺติ. ๒๙
๔ ขุ.ธ. ๒๕/๘๙	๕ ขุ.ธ. ๒๕/๑๕	๖ โมคฺ. ๑/๒๖ นิตฺติ. ๓๐
๗ ขุ.ธ. ๒๕/๓๔	๘ ที.สํ. ๙/๗๙	๙ วิ. มหาว. ๑/๓๕๑
๑๐ โมคฺ. ๑/๒๗ นิตฺติ. ๓๑	๑๑ อ. จตฺกุก ๒๑/๓๔๙	๑๒ วิภิกฺขุณี. ๓/๓๘
๑๓ ขุ.ธ. ๒๕/๓๔, ขุ.สุ. ๒๕/๔๗๓	๑๔ ขุ.ข. ๒๕/๗	

(๑๔) กวจาสฺสวณฺณํ ลุตฺเต.^๑

สฺรา โข ปฺรา ปุพฺพสฺเร ลุตฺเต กวจิ อสฺสวณฺณํ ปปฺโปนฺติ.

สงฺขยฺนโนเปติ เวทฺกุ,^๒ พนฺธุสฺเสว สฺมาคโม.

กวจิตฺติ กสฺมา ? ยสฺสินฺหฺริยานิ, ตฺถุปมํ ฐมฺมวํ อเทสฺยิ.^๓

(๑๕) ทิมฺ^๔

สโร โข ปโร ปุพฺพสฺเร ลุตฺเต กวจิ ทิมฺ ปปฺโปติ.

สทฺธิธ วิทฺตํ ปุริสฺสฺส เสฏฺฐจฺ,^๕ อนาคาเรหิ จฺญยฺ^๖

กวจิตฺติ กสฺมา ? ปญฺจหฺปาลิ อญฺเกหิ สมนฺนาคโต,^๗ นตฺถณฺณํ กิณฺณิ เนทฺถ.

(๑๖) ปุพฺโพ จ.^๘

ปุพฺโพ จ สโร ปฺรสรโลเป^๙ กเต กวจิ ทิมฺ ปปฺโปติ.

กิสฺฐ วิทฺตํ ปุริสฺสฺส เสฏฺฐจฺ,^{๑๐} สาธฺติ ปฏฺฐิสฺสณฺนิทฺวา.^{๑๑}

กวจิตฺติ กสฺมา ? อิตฺติสฺส มุหฺตฺตมฺปิ.^{๑๒}

(๑๗) ยเมทฺนตฺตฺสาเทโส.^{๑๓}

เอการสฺส อนตฺตฺกตฺสฺส สฺเร ปฺเร กวจิ ยการาเทโส โหติ.

อริคโต โข มฺยายํ ฐมฺโม,^{๑๔} ตฺยหาหิ เอวํ วเทยฺยํ,^{๑๕} ตฺยาสฺส^{๑๖} ปหีนา โหนฺติ.

กวจิตฺติ กสฺมา ? เตนฺนาคทา อิติ เนทฺถ.

(๑๘) วโมทฺทฺนตฺตานํ,^{๑๗}

โอการุการานํ อนตฺตฺกตฺตานํ สฺเร ปฺเร กวจิ วการาเทโส โหติ.

อถขวสฺส,^{๑๘} สฺวสฺส โหติ, พหฺวาพาโร,^{๑๙} วตฺถเวทฺถ วิหิตํ นิจฺจํ, จกฺขฺวา-

ปาดมากจฺจนฺติ

๑ โมค. ๑/๒๕ นีติ. ๓๔

๔ โมค. ๑/๓๓ นีติ. ๓๖

๗ วิ. ป. ๘/๔๑๐

๑๐ ส.ส. ๑๕/๒๕๗ ขุ.ส. ๒๕/๔๐๕

๑๓ โมค. ๑/๓๑ นีติ. ๔๓

๑๖ อ.ติ.ก. ๒๐/๑๘๗

๑๘ ส.ส. ๑๕/๑๒๘

๒ ส. ส.พ. ๑๘/๒๕๓

๕ ส.ส. ๑๕/๒๕๗ ขุ.ส. ๒๕/๔๐๕

๘ โมค. ๑/๓๓ นีติ. ๓๕

๑๑ ฐมฺม.อ.ฎ. ๑/๔๓

๑๔ วิ. มหา. ๔/๗

๑๗ โมค. ๑/๓๐-๑ นีติ. ๔๔

๓ ขุ.ขุ. ๒๕/๘ ขุ.ส. ๒๕/๔๑๖

๖ ขุ.ธ. ๒๕/๘๖ ขุ.ส. ๒๕/๔๘๘

๙ ก. ปฺรโลเป

๑๒ วิ. มหาวิ. ๒/๓๗๐

๑๕ ม.มฺล. ๑๒/๒๐

๑๘ ม. มฺล. ๑๒/๓๑๓

กวจีติ กสฺมา ? จตฺตาโรเม ภิกฺขเว ฐมฺมา,^๑ กิณฺนุํมาว สมณฺนิโย.^๒

(๑๕) สฬุโพ จนฺตี.^๓

สฬุโพ ทิ อิจฺเจโส สฬุโท พยฺยชโน สเร ปเร กวจิ จการํ ปปุโปติ.

อิจฺเจตํ กุสลํ,^๔ อิจฺจสฺส วจฺนีโย,^๕ ปจฺจตฺตริตฺวา,^๖ ปจฺจาหริติ.^๗

กวจีติ กสฺมา ? อิติสฺส มุหุตฺตมปี.

(๒๐) โท ฐสฺส จ^๘

ธ อิจฺเจตฺสฺส สเร ปเร กวจิ ทการาเทโส โหติ.

เอกมิทาหํ ภิกฺขเว สมยํ.^๙

กวจีติ กสฺมา ? อิเชว เม มรณํ ภวิสฺสตี.^{๑๐}

จสทฺทุกฺคหณฺเนน ฐการสฺส ทการาเทโส โหติ. สาธุ ทสฺสนมฺริยานํ.^{๑๑} สุกฺตวิภาเคน พหุธาปํ สียา.

โต ทสฺส ยถา ? สุกฺโต.^{๑๒}

โฏ ฐสฺส ยถา ? ทุกฺกมฺ.^{๑๓}

โร ฐสฺส ยถา ? คนฺธฬุโพ.^{๑๔}

โฏร ฐสฺส ยถา ? อฏฺฐโร.^{๑๕}

โก ฐสฺส ยถา ? กุลฺลโป.^{๑๖}

โล ฐสฺส ยถา ? มหาสาโล.^{๑๗}

โซ ยสฺส ยถา ? ควโซ.^{๑๘}

โป วสฺส ยถา ? กุพฺพโต.^{๑๙}

โก ยสฺส ยถา ? สเก.^{๒๐}

๑ อ.จตุกก ๒๑/๓๔๘

๔ วิ.มหาวิ. ๑/๓๕๒

๗ วิ.มหาวิ. ๑/๒๗๑

๑๐ วิ.มหาวิ. ๑/๑๙

๑๓ วิ.ป. ๘/๓๑๔

๑๖ วิ.มหาวิ. ๑/๒๕๑

๑๙ ขุ.ชา ๒๗/๑๓๑

๒ วิ.ภิกฺขุณี ๓/๓๘

๕ ที. มหา. ๑๐/๖๔

๘ โมก. ๑/๔๗ นีติ. ๕๐

๑๑ ขุ.ธ. ๒๕/๕๗

๑๔ ม.ม. ๑๒/๔๒๘

๑๗ ที.มหา ๑๐/๑๗๑

๒๐ ขุ.ชา. ๒๘/๓๙๖

๓ โมก. ๑/๓๐. นีติ. ๔๖-๗

๓ ชา.อภฺ. ๖/๓๔ (ฉ).

๙ ม.ม. ๑๒/๕๑๙

๑๒ วิ.มหาวิ ๑/๑

๑๕ วิ.มหา. ๕/๒๐๑

๑๘ ขุ.ชา. ๒๘/๑๐๕,๓๓๙

โย ชตุส ยถา ? นียํ ปุคฺคํ.^๑

โก ทตุส ยถา ? นียโก.

โจ ทตุส ยถา ? ภจฺโจ.^๒

โผ ปตุส ยถา ? นปฺผตฺติ.

โซ กตุส, ยถา ? นิกฺขมฺภี.^๓ อิจฺเจวมาทโย โยเชทพฺพา.

(๒๑) อิวณฺโณ ยนฺนวา.^๔

ปุพฺโพ อิวณฺโณ สเร ปเร ยการํ ปปฺโปติ นวา.

ปฏิสนฺถารวฺตุยฺสฺส,^๕ สพฺพา วิตุยฺนฺนุยฺเต.

นวาติ กสฺมา ? ปณฺจหฺงฺเกหิ สมนฺนาคโต,^๖ มุคฺคจฺจาตี. อนฺนทฺธโต.

(๒๒) เอวาทิสฺส ริ ปุพฺโพ จ รสฺโส.^๗

สรฺมหา ปฺรตุสฺส เอวสฺสฺส เอการสฺสฺส อาทิสฺสฺส ริกาโร โหติ. ปุพฺโพ จ สโร
รสฺโส โหติ นวา.

ยถริว^๘ พฺสฺสาตลณฺจ สพฺพํ, ทถริว कुณฺวา สฺสฺชนฺนีโย.

นวาติ กสฺมา ? ยถา เอว ตถา เอว.

อิติ สนฺธิกปฺเป ทฺติโย กณฺโฑ.

ตติยกณฑ์

(๒๓) สรา ปกฺติ พฺยณฺชเน.^๙

สรา โซ พฺยณฺชเน ปเร ปกฺติรฺฐา โหนฺติ.

มโนปุพฺพฺพฺกมา ฐมฺมา,^{๑๐} ปมาโท มจฺจุโน ปทํ,^{๑๑} ทินฺโณ ปารกฺโต อหุ.^{๑๒}

๑ ข.ข. ๒๕/๑๔ ข.ส. ๒๕/๓๙๘

๔ โมกฺ ๑/๓๐ นิตฺติ. ๕๑

๗ โมกฺ. ๑/๓๒ นิตฺติ. ๕๒

๑๐ ข.ธ. ๒๕/๑๕

๒ ข.ชา. ๒๗/๓๗๕

๕ ข.ธ. ๒๕/๘๙

๘ ท.ส. ๙/๑๑๘

๑๑ ข.ธ. ๒๕/๑๕

๓ ส.ส. ๑๕/๒๕๘

๖ วิ.ป. ๘/๔๑๑

๙ นิตฺติ. ๖๒

๑๒ ข.ธ. ๒๕/๙๘

(๒๔) สเร กุวจิ.^๑

สรา โข สเร ปเร กุวจิ ปกตฺริฐปา โหนฺติ.

โก อิมํ ปถวี วิเจสฺสติ.^๒

กุวจิํติ กสฺมา ? อปฺปสฺสุตฺตายํ ปุริโส.^๓

(๒๕) ที่นํ.^๔

สรา โข พุญฺชเน ปเร กุวจิ ที่นํ ปปฺโปนฺติ.

สมฺมา ธมฺมํ วิปสฺสโต,^๕ เอวํ คาเม มุนี จเร,^๖ ขนฺตี ปรมํ คโป ตีติกฺขา.^๗

กุวจิํติ กสฺมา ? อิช โมทติ,^๘ เปจฺจ โมทติ,^๙ ปตฺติสยฺตี^{๑๐} ปตฺติหณฺณติ.^{๑๑}

(๒๖) รสฺสํ.^{๑๒}

สรา โข พุญฺชเน ปเร กุวจิ รสฺสํ ปปฺโปนฺติ.

โกวาทิ นาม โส โหติ,^{๑๓} ยถาภาวิ กุณฺเณ โส.

กุวจิํติ กสฺมา ? สมฺมาสมาริ,^{๑๔} สาวิตฺตี จนนฺโส มุขํ,^{๑๕} อุนฺนิยฺตี

ชีวิทมปฺปมาย.^{๑๖}

(๒๗) โลปฺลจ ตตฺราราโร.^{๑๗}

สรา โข พุญฺชเน ปเร กุวจิ โลปํ ปปฺโปนฺติ. ตตฺร จ โลเป กเต
อการากโม โหติ.

ส สีลวา,^{๑๘} ส ปญฺฉวา^{๑๙} เอส ธมฺโม สนนฺตโน,^{๑๙} ส เว กาสาวมรฺหติ,^{๒๐}
ส มานกาโมปปี ภเวยฺย, ส เว มุนิ ชาติภยํ อทฺทส.

กุวจิํติ กสฺมา ? โส มุนิ,^{๒๑} เตน โส มุนิ, เอส ธมฺโม ปทิสฺสติ, น โส
กาสาวมรฺหติ.^{๒๒}

๑ นิตฺติ. ๖๓	๒ ขุ.ธ. ๒๕/๒๔	๓ ขุ.ธ. ๒๕/๔๖
๔ โมกฺ. ๑/๓๓ นิตฺติ. ๖๔,๗๑,๑๖๕	๕ ขุ.ธ. ๒๕/๘๘	๖ ขุ.ธ. ๒๕/๒๕
๗ ที่.มหา ๑๐/๕๖	๘ ขุ.ธ. ๒๕/๑๘	๙ ขุ.ธ. ๒๕/๑๘
๑๐ อ.สตุตฺก ๒๓/๕๖	๑๑ วิ.จู. ๗/๖๙	๑๒ โมกฺ. ๑/๓๓ นิตฺติ. ๖๕,๑๗๙
๑๓ ขุ.ธ. ๒๕/๙๔	๑๔ วิ.มหา. ๔/๑๕	๑๕ วิ.มหา. ๕/๑๐๑ ขุ.ธ. ๒๕/๔๘๙
๑๖ ส.ส. ๑๕/๓	๑๗ โมกฺ. ๑/๓๗ นิตฺติ. ๖๖,๑๖๓-๔	๑๘ ขุ.ธ. ๒๕/๓๒
๑๙ ขุ.ธ. ๒๕/๑๖	๒๐ ขุ.ธ. ๒๕/๑๗	๒๑ ขุ.ธ. ๒๕/๖๘
๒๒ ขุ.ธ. ๒๕/๑๗		

(๒๘) ปรเทวภาโว จาเน.^๑

สรหมทา ปรสฺส พุยฺชนสฺส เทวภาโว โหติ จาเน.

อิธปฺปมาโท, ปุริสสฺส ชนฺคฺโน, ปพฺพชฺชํ กิตฺตยิสฺสามิ,^๒ จาทุทฺทสี,^๓ ปญฺจทฺทสี,^๔
อภิฏฺกนฺตตโร จนฺโท.

จาเนติ กสฺมา ? อิธ โมทติ เปจฺจ โมทติ.^๕

(๒๙) วกุเค โฆสสาโฆสทานํ ตติยปฺปจฺมา^๖

วกุเค โข สพฺเพสํ พุยฺชนานํ โฆสสาโฆสฺสุทธานํ สรหมทา ยถาสงฺขมํ ตติยป
ปจฺมกฺขรา เทวภาวํ กจฺจนฺติ จาเน.

เอเสว จชฺชมานปฺพลโล, ยตุรฏฺฐจิตฺํ นปฺปสฺสเหยฺย มจฺจุ,^๗ เสเส ยถา
ปพฺพทมฺทฺธนฺนิฏฺฐจฺโต,^๘ จตุตฺตาริฏฺฐจฺจานานิ นโร ปมตฺโต.^๙

จาเนติ กสฺมา ? อิธ เจตฺโต ทพฺพํ กณฺหาหิ ภามสา.

อิติ สนฺธิกปฺเป ตติโย กณฺโท.

จตุตถกถุท

(๓๐) อํ พุยฺชนเน นิกฺคหิตํ.^{๑๐}

นิกฺคหิตํ โข พุยฺชนเน ปเร อํ อิติ โหติ.

เอวํ วุฑฺฒเต,^{๑๑} ทํ สาธฺติ สมฺปฏฺิจฺจิตฺวา.^{๑๒}

(๓๑) วกุคฺนตฺติ วา วกุเค.^{๑๓}

วกุคฺนเต พุยฺชนเน ปเร นิกฺคหิตํ โข วกุคฺนตฺติ วา ปปฺโปติ.

ทนฺนนิพฺพทํ, ฐมฺมมฺจเร สจฺจวฑฺฒิตํ,^{๑๔} จิรมฺปวาสิ ปุริสํ,^{๑๕} สนฺทนฺตสฺส มนํ โหติ,^{๑๖}

ตงฺการุณฺณิกํ นาถํ, เอวํ โข ภิกฺขเว สิกฺขิตฺวา.

๑ โมคฺ ๑/๓๔ นีติ. ๖๗

๔ ชุ.ธ. ๒๕/

๗ ชุ.ธ. ๒๕/๔๑

๑๐ นีติ. ๑๕๓

๑๓ โมคฺ. ๑/๔๑ นีติ. ๑๓๘-๙

๑๖ ชุ.ธ. ๒๕/๓๔

๒ ชุ.สฺ. ๒๕/๔๕๐

๕ ชุ.ธ. ๒๕/๑๘

๘ วิ.ม.ทา. ๔/๙

๑๑ วิ.ม.ทา. ๖/๘

๑๔ ชุ.ธ. ๑๕/๕๐

๓ อ. ติก. ๒๐/๑๘๓

๖ โมคฺ ๑/๓๕ นีติ. ๖๖,๗๗-๘,๘๐,๘๒-๓,๙๑,๑๒๒

๙ ชุ.ธ. ๒๕/๗๖

๑๒ ฐมฺ.ม.อ.ฎ. ๑/๔๓

๑๕ ชุ.ธ. ๒๕/๕๙

วาคฺคหณฺน นิกฺคหิตฺตสฺส โข ลกการาเทโส โหติ. ปุคฺคัล.^๑
วาทิ กสฺมา ? น ตํ กมฺมํ กตํ สาธ.^๒

(๓๒) เอเห ฌิ.^๓

เอกาเร จ หกาเร จ นิกฺคหิตํ โข ฌการํ ปปฺโปติ วา.
ปจฺจุตฺตยเวว ปรีนินฺพายิสฺสामी,^๔ ตยฺยเวเวตฺถ ปฏฺฐินฺจิสฺสामी,^๕ เอวฺยฺหิ โว
ภิกฺขเว สิกฺขิตฺตพฺพํ,^๖ ตยฺยหิ ตสฺส มฺสา โหติ.^๗
วาทิ กสฺมา ? เอวเมตมภินฺนเวทฺย,^๘ เอวํ โหติ สุภาสิตํ.

(๓๓) ส เย จ.^๙

นิกฺคหิตํ โข ยกาเร ปเร สห ยกาเรน ฌการํ ปปฺโปติ วา. สยฺโยโค สยฺยตฺตํ.
วาทิ กสฺมา ? สํโยโค สยฺยตฺตํ.

(๓๔) มทา สเร.^{๑๐}

นิกฺคหิตฺตสฺส โข สเร ปเร มการทการาเทสา โหนฺติ วา.
ทมฺหํ พฺรุมฺหิ พฺรามาหฺมณฺ,^{๑๑} เอตทโวจ สตฺถา.^{๑๒}
วาทิ กสฺมา ? อุกฺโกจฺฉิ มํ อวริ มํ, อชินิ มํ อหาสิ เม.^{๑๓}

(๓๕) ยวมทนฺตรพา จากมา.^{๑๔}

สเร ปเร ยกาโร วกาโร มกาโร ทกาโร นกาโร ตกาโร รกาโร พกาโร
อิมเ อากมา โหนฺติ วา.
นยิมสฺส วิชฺชา,^{๑๕} ยถา ยิทํ จิตฺตํ.^{๑๖} มิคี ฆนฺตฺตา วุทฺธิกฺขติ.^{๑๗} สิตฺตฺตา เท
ลหุเมสฺสตี,^{๑๘} อสิตฺตฺตา เท กรุเมสฺสตี, อสฺโส ภาโอร กสามิว.^{๑๙} สมนฺมทญฺญา

๑ ปุคฺคิลฺลํ ? รุ. ๔๙ นีติ. ๑๓๙. โมคฺ ๓/๕๖ พา. ๓๑ สุตฺเตสฺส ปสฺสิตฺตพฺพ.
๒ ขุ.ธ. ๒๕/๒๘ ๓ โมคฺ ๑/๔๑ นีติ. ๑๓๘-๙ ๔ ม.ม. ๑๒/๔๑๐
๕ ที.สี. ๙/๗๙ ๖ ม.ม. ๑๒/ ๗ ๕
๘ ขุ.สฺ. ๒๕/๕๙๑ ขุ.จฺ.พ. ๓๐/๒๓๗ ๙ โมคฺ ๑/๔๓ นีติ. ๑๔๑ ๑๐ โมคฺ ๑/๔๔ นีติ. ๑๔๒-๕
๑๑ ขุ.ธ. ๒๕/๙๒ ๑๒ ที.สี. ๑๕/๙๔ ๑๓ ขุ.ธ. ๒๕/๑๖
๑๔ โมคฺ ๑/๔๔-๔๖ นีติ. ๕๖ ๑๕ ขุ.ชา. ๒๗/๑๐๒ ๑๖ อ. เอกก. ๒๐/๕
๑๗ ขุ.ชา. ๒๘/๑๓ ๑๘ ขุ.ธ. ๒๕/๘๘ ๑๙ ขุ.ธ. ๒๕/๔๔

วิมุตตานัน,^๑ มนสาทณฺญา วิมุตตานัน, อตฺตทตฺตณฺณภิกฺขุณาเย.^๒ จิรฺนนายติ, อิติ นายติ.
ทสฺมา ทิท ภิภฺชเว,^๓ อชฺชตฺตคฺเค ปาณฺเปตํ สรณํ กโตสฺมิ.^๔ สพฺภิเรว สมาสฺส,^๕
อารคฺเคริว สาสโป,^๖ สาสโปริว อารคฺคา.^๗ ฉพฺภิกฺขุณา,^๘ ฉพฺพายตฺนํ.^๙

วาติ กสฺมา ? เอวํ มหิตฺธิยา เอสา, อุกโกจฺฉิ มํ อวฺธิ มํ, อชินิ มํ อหสิ
เม,^{๑๐} อเชยฺโย อญฺคามิโย.^{๑๑}

จสทฺทคฺคทฺถเนน อีเชว มการสฺส ปกาโร โหติ. ทํ ยถา, จริปฺปวาสิ ปุริสํ.^{๑๒}

กการสฺส ทกาโร โหติ. สทตฺถปสฺสุโต สียา.^{๑๓}

ทการสฺส ทกาโร โหติ. สุกฺโต.^{๑๔}

(๑๖) กวจิ โอ พฺยณฺชน.^{๑๕}

พฺยณฺชน ปเร กวจิ โอการาคโม โหติ.

อติปฺปโค^{๑๖} โข ทาว สาวตฺถิยํ^{๑๗} ปิณฺฑทาย จริตุํ, ปโรสทสฺสํ ภิภฺชุนํ.^{๑๘}

กวจิํติ กสฺมา ? เอถ ปสฺสณิํ โลกํ,^{๑๙} อญฺญโต อยํ โลโก.^{๒๐}

(๓๗) นิกฺคหิตญฺจ.^{๒๑}

นิกฺคหิตญฺจ อากโม โหติ สเร วา พฺยณฺชน วา กวจิ,

จกฺขุ อุกฺปาทิ,^{๒๒} อวฺสิโร,^{๒๓} ยาวญฺจิช ภิภฺชเว ปุริมชาตี สรามิ, อญฺญฺถลานิ
สพฺพโส,^{๒๔} มโนปฺปพฺพคฺมา ธมฺมา.^{๒๕}

กวจิํติ กสฺมา ? อีเชว นํ ปสฺสณฺติ, เปจฺจ สกฺเค ปโมทติ,^{๒๖} น หิ เอเทหิ
ยานเหิ, กจฺเจยฺย อคตํ ทิสฺ.^{๒๗}

จสทฺทคฺคทฺถเนน วิสทฺทสฺส จ ปกาโร โหติ วา. ปเจสฺสติ วา วิเจสฺสติ วา^{๒๘}.

๑ ข.ร. ๒๕/๒๖
 ๔ ที.ส. ๙/๑๑๒
 ๗ ข.ร. ๒๕/๙๗
 ๑๐ ข.ร. ๒๕/๑๖
 ๑๓ ข.ร. ๒๕/๔๙
 ๑๖ โม.ค. ๓/๖๐
 ๑๙ ข.ร. ๒๕/๕๐
 ๒๒ วิ.มหา. ๔/๑๖
 ๒๕ ข.ร. ๒๕/๑๕
 ๒๘ ข.ร. ๒๕/๒๔

๒ ข.ร. ๒๕/๔๙
 ๕ ที.ส. ๑๕/๒๒
 ๘ ข.พฺพท. ๓๓/๔๘๘
 ๑๑ ข.ร. ๒๕/๑๒
 ๑๔ วิ.มหา. ๑/๑
 ๑๗ ที.ส. ๙/๒๓๘
 ๒๐ ข.น. ๒๕/๕๑
 ๒๓ ข.ร. ๒๗/๑๔
 ๒๖ ข.ร. ๒๘/๖๘

๓ ม.ม. ๑๒/๒๐
 ๖ ข.ร. ๒๕/๙๕
 ๙ วิ.มหา ๔/๑
 ๑๒ ข.ร. ๒๕/๕๙
 ๑๕ โม.ค. ๑/๔๕ นีติ. ๑๓๐
 ๑๘ ที.ส. ๑๕/๒๖๗
 ๒๑ โม.ค. ๑/๓๕ นีติ. ๑๔๖
 ๒๔ ข.ร. ๒๕/๖๗
 ๒๗ ข.ร. ๒๕/๗๙

(๓๘) กุวจิ โลป.^๑

นิกุคหิตัง โข สเร ปเร กุวจิ โลป ปโปติ.

ทาสาหัง สนฺติเก,^๒ วิทฺฐนฺกุกฺกมิตฺติ.

กุวจิตฺติ กสฺมา ? อหเมว นฺน พาลโ, เอกททฺถถํ วิทิตฺวาน.^๓

(๓๙) พุยฺชเนน จ.^๔

นิกุคหิตัง โข พุยฺชเนน ปเร กุวจิ โลป ปโปติ.

อริยสจฺจจฺาน ทสฺสนํ,^๕ เอกํ พุทฺธาน สาสนํ.^๖

กุวจิตฺติ กสฺมา ? เอกตมฺมงฺกคฺลมฺกตฺถมํ,^๗ ทํ โว วทามิ. ภทฺรํ โว.

(๔๐) ปโร วา สโร.^๘

นิกุคหิตมฺหา ปโร สโร โลป ปโปติ วา.

สฺภาสิตํ, อภินนฺทฺนฺทิตฺติ^๙ อุตฺตทฺตฺตํ, ยถา พีชํ, ธณฺณํ.

วาติ กสฺมา ? อหเมว นฺน พาลโ, เอกททฺทฺทฺ.^{๑๐}

(๔๑) พุยฺชโน จ วิสโยโค.^{๑๑}

นิกุคหิตมฺหา ปรสฺมี สเร ลฺกฺเต พุยฺชโน จ ยถิ สยโยโค จ วิสยโยโค จ โหติ.

เอวํส เต อาสวา,^{๑๒} ปโปฝิสฺสา อฺโปปฺชชฺติ.^{๑๓}

ลฺกฺเตติ กสฺมา ? เอวมสฺส วจนีโย,^{๑๔} วิทฺฐนฺกุกฺกมิตฺติ.

จสทฺทฺทฺทฺทฺทฺทฺ ทินฺณมฺบิ พุยฺชนํ มนฺตเร เย สรฺูปา, เทสฺมฺบิ อาทิสฺส โลโป
โหติ. อคฺยาคารํ,^{๑๕} ปฏฺิสนฺถารวฺกฺยสฺส.^{๑๖}

อิติ สนฺธิกปฺเป จตฺตฺโต กณฺโฑ.

๑ โมคฺ. ๑/๓๙ นีติ. ๑๔๗

๔ โมคฺ. ๑/๓๙ นีติ. ๑๙๗

๗ ขุ.ขุ. ๒๕/๓ ขุ.สฺ. ๒๕/๔๒๒

๑๐ วิ.มหาวิ. ๑/๑๗

๑๓ วิ.มหาวิ. ๑/๒๑

๑๖ ขุ.ร. ๒๕/๘๘

๒ วิ. ภิกฺขุณี ๓/๓๘

๕ ขุ.ขุ. ๒๕/๔ ขุ.สฺ. ๒๕/๔๒๒

๘ โมคฺ. ๑/๔๐ นีติ. ๑๔๘

๑๑ โมคฺ. ๑/๕๓ นีติ. ๑๓๖-๖,๑๔๙

๑๔ วิ.มหาวิ. ๑/๓๕๑

๓ วิ.มหา ๔/๒

๖ ขุ.ร. ๒๕/๕๓

๙ ที.สี. ๙/๕๘

๑๒ ม.ม. ๑๒/๑๖

๑๕ วิ.มหาวิ. ๒/๓๐๔

ปณฺณมกณฺฑ

(๔๒) โค สเร ปุณฺณสํสาคโม กุจฺฉิ.^๑

ปุณฺณ อิจฺเจตสฺส อนนฺเต สเร ปเร กุจฺฉิ คคการาคโม โหติ. ปุณฺณเคว.
กุจฺฉิตฺติ กสฺมา ? ปุณฺณ เหว.

(๔๓) ปาสฺส จานฺโต รสฺโส.^๒

ปา อิจฺเจตสฺส อนนฺเต สเร ปเร กุจฺฉิ คคการาคโม โหติ อนฺโต สโร รสฺโส
โหติ. ปเคว^๓ วุคฺคยสฺส.

กุจฺฉิตฺติ กสฺมา ? ปาเคว^๔ วุคฺคยสฺส.

(๔๔) อพฺโภ อภิ.^๕

อภิ อิจฺเจตสฺส สเร ปเร อพฺภาทโส โหติ. อพฺภทฺทิตํ, อพฺภกฺคจฺฉิตฺติ.

(๔๕) อชฺโหม อธิ.^๖

อธิ อิจฺเจตสฺส สเร ปเร อชฺฉมาทโส โหติ. อชฺฉมกาสฺ,^๗ อชฺฉมกฺคมา.

(๔๖) เต น วา อิวณฺเณ.^๘

เท จ โข อภิ อธิ อิจฺเจเต อิวณฺเณ ปเร อพฺโภ อชฺโหม อิติ วุคฺคทรุปา
น โหนฺติ วา.

อภิจฺฉิตํ อธิวิตํ.

วาติ กสฺมา ? อพฺภทฺทิตํ, อชฺฉมณฺคฺคโต.

(๔๗) อติสฺส จานฺตสฺส.^๙

อติ อิจฺเจตสฺส อนนฺตญฺญตสฺส ติสทฺทตสฺส อิวณฺเณ ปเร สพฺโพ จนฺตฺติ วุคฺคทรุปา
น โหนฺติ

๑ โมคฺ ๑/๔๕ นีติ. ๕๓

๔ วิ. ๔/๔๗๖ (จ)

๗ วิ.มหาวี. ๒/๑๙๒

๒ นีติ. ๕๔

๕ โมคฺ. ๑/๓๕ นีติ. ๕๗

๘ นีติ. ๕๙

๓ ช.ชา. ๒๗/๑๕๑

๖ โมคฺ. ๑/๓๐ นีติ. ๕๘

๙ นีติ. ๖๐

อทีสิโกโณ อทีริคัง.

อิวัณณเถติ กสฺมา ? อจฺจนุคัง.^๑

(๔๘) กุวัจิ ปฏฺิ ปติสฺส.^๒

ปติ อิจฺเจตสฺส สเร วา พุยฺฆเน วา กุวัจิ ปฏฺิอาเทโส โหติ. ปฏฺิกิ^๓
ทาทพุโป, ปฏฺิหณฺณติ.^๔

กุวัจิติ กสฺมา ? ปจฺจนฺติเมสุ ชนปเทสุ,^๕ ปติสฺยติ,^๖ ปติรูปเทสวาโส จ.^๗

(๔๙) ปุถสฺสุ พุยฺฆเน.^๘

ปุถ อิจฺเจตสฺส อนฺโต จ สโร พุยฺฆเน ปเร อุกาโร โหติ. ปุถุชฺชโน,^๙
ปุถุญฺคัง.^{๑๐}

อนฺตคฺคหณฺเนน อปุถสฺสาปํ สเร ปเร อนฺตสฺส ทรสฺส อุการาเทโส โหติ. มนุญฺฉัง.^{๑๑}

(๕๐) โอ อวสฺส.^{๑๒}

อว อิจฺเจตสฺส โอการาเทโส โหติ กุวัจิ พุยฺฆเน ปเร. อนฺธกาเรน โอนฺทธา.^{๑๓}
กุวัจิติ กสฺมา ? อวสฺสสฺสํ เม สวีเร มํสโลหิตัง.

(๕๑) อนฺุปทิจฺจานํ วุตฺตโยคโต.^{๑๔}

อนฺุปทิจฺจานํ อฺปสฺสคฺคณิปาทานํ สรสนฺธิ พุยฺฆชนสนฺธิ วุตฺติสนฺธิ ยถาโยคํ โยเชตพุพฺ.
ปาปนํ,^{๑๕} ปฺรายนํ,^{๑๖} อฺปายนํ, อฺปาหนํ,^{๑๗} นฺยาโยโค, นฺริปฺริ,^{๑๘} อนฺุโพโร,^{๑๙}
ทฺวฺปสฺนุคัง, สฺวฺปสฺนุคัง, ทฺวาลโย, สฺวาลโย, ทฺวราชฺยาโต, สฺวาชฺยาโต, อฺทีริคัง,^{๒๐}
สมฺพุทฺธิจฺจํ, วิยคฺคํ, วิชฺฌคฺคํ, พุยคฺคํ, อวฺยาคมนํ, อเนวติ,^{๒๑} อนฺุปฆาโต,^{๒๒}
อนฺจฺจริยํ,^{๒๓} ปฺริเยสนา,^{๒๔} ปฺรามาสฺ,^{๒๕} เอวํ สเร จ โหนฺติ. จ.

๑ วิ.อฎฺ. ๑/๑	๒ นีติ. ๑๓๗	๓ วิ.จฺ. ๗/๕๒
๔ วิ.จฺ. ๗/๖๙	๕ วิ.มทา. ๕/๒๙	๖ อ.สฺตคฺคก. ๒๓/๕๖
๗ ชฺ.ชฺ. ๒๕/๔ ชฺ.สฺ. ๒๕/๔๒๒	๘ โมกฺ. ๓/๖๑ นีติ. ๑๒๘	๙ ที.สี. ๙/๕
๑๐ ที.มทา. ๑๐/๑๒๕	๑๑ ชฺ.วิ. ๒๖/๑๖๑	๑๒ นีติ. ๑๒๖
๑๓ ชฺ.ร. ๒๕/๔๕	๑๔ ม.ม. ๑๓/๒๑๔	๑๕ นีติ. ๑๕๐,๑๕๔
๑๖ อภิ.อฎฺ. ๒/๕๒๔	๑๗ ชฺ.สฺ. ๒๕/๔๔๓	๑๘ วิ.มทา. ๕/๑๐
๑๙ ชฺ.อ. ๒๕/๑๙๖	๒๐ อภิ.อฎฺ. ๑/๓๑๑	๒๑ ชฺ.อ. ๒๕/๑๗๒
๒๒ ชฺ.ร. ๒๕/๑๕	๒๓ ชฺ.ร. ๒๕/๕๓	๒๔ วิ.จฺ. ๖/๔๘
๒๕ อ.ปญจก. ๒๑/๓๕๒		

กป))

ปฏฺจกณท

๑๕

ปรีคฺท,^๑ ปคฺท,^๒ ปกฺทโม, ปรกฺทโม,^๓ นิกฺทโม,^๔ นิกฺทสาโว,
นิตฺลยํ, ทฺลยํ, ทฺพภิกฺขํ,^๕ ทฺพภฺกํ ทฺพพฺทํ, สนฺทิกฺกํ,^๖ ทฺคฺท, วิกฺท,^๗ สฺคฺท
นิกฺท,^๘ นิกฺท อภิกฺทโม,^๙ ปฏิกฺทโม,^{๑๐} อตฺทิกฺทโม,^{๑๑} เอวํ พฺยณฺชนํ จ โทณฺท.
เสสา สพฺพตฺถ. โยเชตฺตพฺพา.

อิตฺติ สนฺทิกฺทปเป ปฏฺจโม กณฺโท.

สนฺทิกฺทปเป นิกฺทจฺโท

๑ อภ.สํ. ๓๔/๒๕๙
๔ อภ.สํ. ๓๔/๑๑๒
๗ วิ.มหาวิ. ๑/๑๓๙
๑๐ ม.อ. ๑๔/๔๒๔

๒ ที.มหา. ๑๐/๖๘
๕ อภ.สํ. ๓๔/๑๑๔
๘ ที.สํ. ๙/๓๒๐
๑๑ อิตฺติวฺจฺ.อภ. ๙๗

๓ ช.ปฏฺ. ๓๑/๔๐๗
๖ วิ.มหาวิ. ๑/๘
๙ สฺคฺทน.อภ. ๒/

๒. นามกปรป ปชมกณฺท

(๕๒) ชินวจนยตุตฺ ตฺ หิ.

ชินวจนยตุตฺ ตฺ อิจฺเจตํ อธิการตุตฺ เวทิตพฺพํ.

(๕๓) ลิงฺคณฺจ นิปฺปจฺเจเต.^๑

ยถา ยถา ชินวจนยตุตฺ ตฺ ลิงฺคํ ตถา ตถา อธิ ลิงฺคณฺจ นิปฺปจฺเจเต.

ทํ ยถา? เอโส โน สตุถา, พฺรหฺมา, อตุถา, สขา, ราชา.

(๕๔) ตโต จ วิภตฺติโย.^๒

ตโต ชินวจนยตุเตหิ ลิงฺเกหิ วิภตฺติโย โหนฺติ.

(๕๕) สฺ โย อํ โย นา หิ ส นํ สฺมา หิ ส นํ สฺมี สฺ.^๓

กา จ ปน ทาโย วิภตฺติโต สฺยาทโย ทฺวิสตุตํ วิภตฺติโย นาม โหนฺติ. สฺ โย
อฺติ ปจฺมา, อํ โย อฺติ ทฺติยา, นา หิ อฺติ ตฺติยา, ส นํ อฺติ จตุตฺถิ, สฺมา หิ อฺติ
ปณฺจมี, ส นํ อฺติ ฉฎฺฐิ, สฺมี สฺ อฺติ สตุตฺถิ. วิภตฺติ อิจฺจเนน กฺวตฺโต? อมฺหสฺส
มมํ สวิภตฺติสฺส เส.

(๕๖) ตทนฺปโรเรน.

ยถา ยถา เตสํ ชินวจนานํ อนฺปโรเรน^๔ ตถา ตถา อธิ ลิงฺคณฺจ นิปฺปจฺเจเต.

(๕๗) อาลปเน สฺ คสณฺโณ.^๕

อาลปนฺตเถ สฺ คสณฺโณ โหติ.

ภฺกฺติ อยฺเย,^๖ ภฺกฺติ กณฺเณ, ภฺกฺติ ขราทฺเเย.^๗

๑ นิตฺติ. ๑๙๒

๒ โมคฺ. ๒/๑ นิตฺติ. ๒๐๒-๓

๓ โมคฺ. ๒/๑ นิตฺติ. ๒๐๒-๓

๔ วุตฺตณฺจ วุตฺตฺยํ “ยถา ยถา เตสํ ชินวจนานํ อนฺปโรโร, ตถา ตถา อธิ ลิงฺคณฺจ นิปฺปจฺเจเต”ติ (นาม). ยถา
ยถา เตสํ ชินวจนานํ อฺปโรโร น โหติ, ตถา ตถา อธิ ลิงฺคํ, จสฺสทฺเทนาศฺยตฺตณฺจ นิปฺปจฺเจเต (ร. ๓๕)
อนฺปโรเรน (จ) ๕ โมคฺ. ๑/๑๒ นิตฺติ. ๒๐๔

๖ วิมฺหาวิ. ๓/๙

๗ อฏฺฐกฺขรฺขาทฺเเย (ข. ๕/๔) ขราทฺเเย (ก)

อาลปนเนติ กิมตฺถํ ? สา อยฺยา.^๑

สีติ กิมตฺถํ ? โภติโย อยฺยาโย.^๒

ค อิจฺจนน กุวฺตุโถ ? ฌเต จ

(๕๘) อิวณฺณวณฺณา ฌ ลา.^๓

อิวณฺณวณฺณา อิจฺเจเต ฌตฺตวณฺณา โหนฺติ ยถาสงฺขยํ.

อิสฺสิโน, ทณฺฑิโน, อคฺคิโน, คหปฺติโน, เสตฺถุโน, เกตฺถุโน, ภิกฺขุโน, สยฺมกุโน.

ฌตฺ อิจฺจนน กุวฺตุโถ ? ฌตฺโต สสฺส โน วา .

(๕๙) เต อิตฺถิขฺยา โป.^๔

เต อิวณฺณวณฺณา ยทา อิตฺถิขฺยา ททา ปสฺสวณฺณา โหนฺติ.

รตฺติยา, อิตฺติยา, วรฺชยา, เชนฺยา, เทวียา.

อิตฺถิขฺยาติ กิมตฺถํ ? อีสฺสินา, ภิกฺขุณา.

ป อิจฺจนน กุวฺตุโถ ? ปโต ยา.

(๖๐) อา โฆ.^๕

อากาโร ยทา อิตฺถิขฺยา ททา ฌสฺสวณฺโณ โหติ.

สทฺธาย, กณฺณาย, วิณฺนาย, กงฺคาย, ทิสาย, สาลาย, มาลาย, ตฺถาย, โทलय,
ปภาย, โสทาย,^๖ ปญฺญาย, กรุณฺนาย, นาวาย, กปาลาย.

อาติ กิมตฺถํ ? รตฺติยา อิตฺติยา.

อิตฺถิขฺยาติ กิมตฺถํ ? สตฺถารา เทสิโต ฌมฺโม.

ฌ อิจฺจนน กุวฺตุโถ ? ฌโต นาทินํ.

๑ วิ.มหาวิ. ๓/๔๒

๔ โมคฺ. ๑/๑๐ นีติ. ๒๐๖

๒ วิ.มหาวิ. ๓/๑๙

๕ โมคฺ. ๑/๑๑ นีติ. ๒๐๗

๓ โมคฺ. ๑/๙ นีติ. ๒๐๕

๖ โสทาย (จ)

(๖๑) สากโม เส.^๑

สการากโม โหติ เส วิภตฺติมฺหิ.

ปฺริสฺส, อภฺกิสฺส, ภิกฺขุสฺส, สยมฺภุสฺส, อภฺภุสฺส, ทนฺทิสฺส, อีสฺส.

เสติ กิมฺตฺถํ ? ปฺริสฺสมิ.

(๖๒) สํสาเสวกฺวเนสฺ จ.^๒

สํสาสฺ อेกฺวเนสฺ วิภตฺตาเทเสสฺ สการากโม โหติ.

เอทิสฺสํ, เอทิสฺสา, อิมิสฺสํ, อิมิสฺสา, ทิสฺสํ, ทิสฺสา, ทสฺสํ, ทสฺสา, ยสฺสํ, ยสฺสา,

อมฺสฺสํ, อมฺสฺสา.

สํสาสฺวํติ กิมฺตฺถํ ? อิกฺกิณา, ปาณินา.

เอกฺวเนสฺวํติ กิมฺตฺถํ ? ทาสํ, สพฺพทาสํ.

วิภตฺตาเทเสสฺวํติ กิมฺตฺถํ ? มนฺสา, วจฺสา, ฅามฺสา.

(๖๓) เอติมาสมิ.^๓

เอตา อีมา อิจฺเจเตสมนฺโต สโร อิกฺกาโร โหติ สํสาสฺ อेกฺวเนสฺ
วิภตฺตาเทเสสฺ.

เอทิสฺสํ, เอทิสฺสา, อิมิสฺสํ, อิมิสฺสา.

สํสาสฺวํติ กิมฺตฺถํ ? เอทาย, อิมาย.

เอกฺวเนสฺวํติ กิมฺตฺถํ ? เอทาสํ, อิมาสํ.

(๖๔) ทสฺสา วา.^๔

ทสฺสา อิกฺกฺยํ วตฺถมฺมานาย, อาการสฺส อิกฺกาโร โหติ วา สํสาสฺ อेกฺวเนสฺ
วิภตฺตาเทเสสฺ.

ทิสฺสํ, ทิสฺสา, ทสฺสํ, ทสฺสา.

(๖๕) ทโต สสฺส สฺสาย.^๕

ทโต ตา เอตา อีมาโต สสฺส วิภตฺทิสฺส สฺสายาเทโส โหติ วา, อนฺโต จ สโร อิกฺกาโร โหติ.

ทิสฺสํ, ทิสฺสา, เอทิสฺสํ, เอทิสฺสา, อิมิสฺสํ, อิมิสฺสา.

๑ โมกฺ. ๒/๕๑ นีติ. ๒๐๘

๒ โมกฺ. ๒/๕๒ นีติ. ๒๐๙

๓ โมกฺ. ๒/๕๒ นีติ. ๒๑๐

๔ โมกฺ. ๒/๕๓ นีติ. ๒๑๑, ๓๖๖-๗

๕ โมกฺ. ๒/๕๔ นีติ. ๒๑๒

(๖๖) โขม รตฺถ์.^๑

โขม รตฺถสมาปชฺชเต ตํสาสุ เอกวจเนสุ วิกตฺตาเทเสสุ.

ทตฺถ์, ทตฺธา, ยตฺถ์, ยตฺธา.

ตํสาสุวํติ กิมตฺถ์? ตาย, สพฺพาย.

เอกวจเนสุวํติ กิมตฺถ์? ทาส์, สพฺพาส์.

(๖๗) โน จ ทฺวาทีโต นมฺหิ.^๒

ทฺวี อิจฺเจวมาทิโต สงฺขยาโต นการากโม โหติ นมฺหิ วิกตฺติมฺหิ.

ทฺวินฺนํ, ทฺถินฺนํ, จตฺถนฺนํ, ปอจฺจนฺนํ, ฉนฺนํ, สทฺถนฺนํ, อฏฺฐจฺจนฺนํ, นวฺนฺนํ, ทสฺสนฺนํ.

ทฺวาทีโตติ กิมตฺถ์? สหสฺसानํ.

นมฺหีติ กิมตฺถ์? ทฺวีสุ, ทฺวี.

จสทฺถกฺกหณฺเนน สฺสถลจกโม โหติ จทตฺถสนฺนํ อิกฺถินฺนํ, ทิสฺสนฺนํ เวทนานํ.

(๖๘) อมา ปโต สฺมึ สฺมานํ วา.^๓

ป อิจฺเจตฺสฺมา สฺมึ สฺมา อิจฺเจเตสํ อ้ออาเทสา โหนฺติ วา ยถาสงฺขยํ.

มทฺยํ, มตฺยํ, มทฺยา,^๔ มตฺยา, นิกทฺยํ, นิกตฺยํ, นิกทฺยา,^๕ นิกตฺยา,^๖ วิกทฺยํ, วิกตฺยํ, วิกทฺยา, วิกตฺยา, วิกทฺยํ, วิกตฺยํ, วิกทฺยา, วิกตฺยา, วิกทฺยา, วิกตฺยา, วิกทฺยา, วิกตฺยา,^๗ วิกทฺยา, ปจพฺยํ, ปจวียํ, ปจพฺยา, ปจวียา, ปวทฺยํ, ปวทฺตฺยํ, ปวทฺยา, ปวทฺตฺยา.

(๖๙) อาทีโต โอ จ.^๘

อาที อิจฺเจตฺสฺมา สฺมึวจนฺตฺส อ้อออเทสา โหนฺติ วา. อาที, อาโท.

วาติ กิมตฺถ์? อาทิสฺมึ, อาทิมฺหิ นาดํ นมสฺสิตฺวา.

จสทฺถกฺกหณฺเนน อณฺณตฺสฺมาปี สฺมึวจนฺตฺส อ้อออเทสา โหนฺติ.^๙ ทิวา จ รตฺโต

จ หรฺนฺติ เย พลี,^{๑๐} พารานฺตี อหฺ ราชา.^{๑๑}

๑ โมคฺ. ๒/๖๓ นีติ. ๒๑๓

๔ ขุ.ชา. ๒๘/๑๒

๗ ขุ.ชา. ๒๘/๓๘๒

๑๐ ขุ.ขุ. ๒๕/๕ ขุ.สุ. ๒๕/๔๑๓

๒ โมคฺ. ๒/๔๗ นีติ. ๒๑๔

๕ ขุ.ชา. ๒๗/๑๔

๘ โมคฺ. ๓๓. นีติ. ๒๖๑

๓ นีติ. ๒๑๖

๖ เปต.อ.ฎ. ๒๒๔

๙ นีติ. ๒๑๕

๑๑ ขุ.ชา. ๒๗/๕๐๓

จ ทรนฺติ เย พลี, พารานส์ อหุ ราชา พรหมมทฺโต.

(๗๐) ฌลानมียุวา สเร वा.^๑

ฌล อิจฺเจเตสํ อีย อว อิจฺเจเต อาเทศา โหนฺติ वा สเร ปเร.

ตฺยนฺติ, ปจฺฉิยาการ, อคฺคิยาการ, ภิกฺขุवासเน นิสฺสํทิตฺติ, ปุถุवासเน นิสฺสํทิตฺติ.

สเรติ กิมตฺถํ? ทิมถํ, ทิผลํ, ทิกจตุกกํ, ทิถนุทํ, ทิโลกํ, ทินยณํ, ทิปาสํ, ทิหฺสํ, ทิมวํ, ทิกฺขนฺธํ, ทิปิฏฺกํ, ทิเวทณํ, จตุทฺทิสํ, ปุถุทฺทิตฺติ.

วาติ กิมตฺถํ? ปณฺจหนฺเกหิ สมฺนฺนาคโต,^๒ ตีหากาเรหิ,^๓ จกฺขุวายนํ.^๔

วาติ วิกปฺปนฺตํ อิการสฺส อวาเทโส โหติ.^๕ วตฺตตฺตยํ.^๖

(๗๑) ยวการา จ.

ฌลानํ ยการวการาเทศา โหนฺติ สเร ปเร ยถาสงฺขยํ. อคฺคยาการํ,^๗

จกฺขุวายนํ,^๘ สุวาคทฺนฺเต มหาวีร.^๙

(๗๒) ปสณฺณสฺส จ.^{๑๐}

ปสณฺณสฺส วิภตฺตาเทเส จ สเร ปเร ยการาเทโส โหติ.

ปจฺพยา, รตฺยา,^{๑๑} มตฺยา.^{๑๒}

สเรติ กิมตฺถํ? ปจฺวิยํ.

(๗๓) กาว เส.^{๑๓}

โค อิจฺเจตฺสฺส โอการสฺส อวาเทโส โหติ เส วิภตฺติมฺหิ.

คาวสฺส.

(๗๔) โยสุ จ.^{๑๔}

โค อิจฺเจตฺสฺส โอการสฺส อวาเทโส โหติ โย อิจฺเจเตสุ วจเนสุ.

คาโว กจฺฉนฺติ, คาโว ปสฺสนฺติ, คาวิ กจฺฉนฺติ, คาวิ ปสฺสนฺติ.

จสทฺทคฺคณฺหํ กิมตฺถํ? นาสฺมาตฺมึสุวจเนสุ อวาเทโส โหติ. คาเวน, คาวา,

คาเว, คาเวสุ.

๑ นีติ. ๒๒๐

๔ อภ.ฐา. ๓๖/๗

๗ วิ.มทา. ๔/๔๐

๑๐ ข.ฐา. ๒๘/๓๘๒

๑๓ โมค. ๑/๖๗ นีติ. ๒๒๔

๒ วิ.จุพ. ๘/๔๑๐

๕ นีติ. ๒๒๑

๘ ข.ฐา. ๒๗/๓๘๗

๑๑ ข.ฐา. ๒๘/๑๒

๓ วิ.มทา. ๒/๑๒๐

๖ วิ.สงคห. ๑

๙ นีติ. ๒๒๒

๑๒ โมค. ๒/๖๗ นีติ. ๒๒๔

(๗๕) อวมฺหิ จ.^๑

โก อิจฺเจตฺตสฺส โยการฺตสฺส อวาเวทาเส ทินฺตี อมฺหิ วิภตฺติมฺหิ.
 กาวํ, กวํ.

จสทฺทคฺคฺทณฺณ สาทิสเสสฺส ปฺพพฺพตฺตรวจเนสฺ จ โคอิจฺเจตฺตสฺส โยการฺตสฺส อวาเทโส
 โทติ.

กตฺตสฺ, กโว, คเวณ, กวา, กเว, กเวสฺ.

(๗๖) อวตฺตฺ วา.^๒

อว อิจฺเจตฺตสฺส กาวาเทตฺตสฺส อนฺตสฺส สรตฺตสฺ อุการาเทโส โทติ อมฺหิ วิภตฺติมฺหิ
 วา.

กาวํ, กาวํ.

อวตฺตเสติ กิमतฺถํ ? กวํ.

อมฺหิตฺติ กิमतฺถํ ? กาวो ทิฏฺฐนฺติ.

(๗๗) ตโต นมฺปฺปติมฺหาตฺตเต จ สมาสเ.^๓

กโต โยสทฺทโต นวฺจนตฺตสฺ ออฺวาเทโส โทติ, โคอิจฺเจตฺตสฺส โยการฺตสฺส อวาเทโส
 โทติ ปติมฺหิ ปเร อดตฺตเต จ สมาสเ. กวํปติ^๔ ควมฺปติสฺส เถรตฺต

อดตฺตเตติ กิमतฺถํ ? โขปติ.

จสทฺทคฺคฺทณฺณ อสมาสเป นวฺจนตฺตสฺ ออฺวาเทโส โทติ, โคอิจฺเจตฺตสฺส โยการฺตสฺส
 อวาเทโส โทติ.

กวํ.

(๗๘) โอฺ สเร จ.^๕

โก อิจฺเจตฺตสฺส โยการฺตสฺส อวาเทโส โทติ สมาสเ สเร ปเร.

กตฺตสฺกํ, กเวพฺกํ, กวาชินฺ.

จสทฺทคฺคฺทณฺณ อฺวุณฺณ อิจฺเจวมฺนทานฺ ลิงฺกานํ อฺวอฺวรฺวาเทสา ทินฺตี สฺมฺมึ โย
 อิจฺเจตฺตสฺ ปเรสฺส กฺวํจิ. กฺวํ, ปสโว, กฺรฺวโว, จตฺโร.^๖

สเรติ กิमतฺถํ ? โคอโน, โควินฺโท.^๗

๑ โมกฺ. ๑/๖๗ นีติ ๒๒๔

๒ โมกฺ. ๒/๗๒ นีติ. ๒๒๖

๓ นีติ. ๒๒๗-๘

๔ ส.มฺหา. ๑๙/๕๓๖

๕ โมกฺ. ๑/๓๒ นีติ. ๒๒๙

๖ ขฺ.สฺ. ๒๕/๓๘๙

๗ ที.มฺหา. ๑๐/๒๖๐

(๗๕) ตพพิปรูปปเท พยณฺชนเ จ.

ตสฺส อวสทฺทสฺส ยทา อุปปเท ติฏฺฐมาณสฺส ตสฺส โอการสฺส วิปริโต โหติ พยณฺชนเ ปเร.
 อุกฺกเต สุริเย, อุกฺกจฺจติ, อุกฺกเหตุวา.
 จสทฺทกฺกหนมวธารตฺถํ. อวसानเ, อวกิริณเ, อวกิริติ.

(๗๖) โคณ นมฺหิ วา.^๑

สพฺพสฺเสว โคสทฺทสฺส โคณาเทโส โหติ วา นมฺหิ วิกตฺติมฺหิ.
 โคณานํ สตฺตทฺนํ.
 วาติ กิมตฺถํ ? โคณญฺเจ^๒ ทรมานานํ อุกฺกํ กจฺจติ ปุํกโว,
 สพฺพา กาวี อุกฺกํ ยนฺติ เนตฺตา อุกฺกํ กเต สติ.
 โยคฺวิภาเคน อณฺณตฺถาปี โคณาเทโส โหติ. โคณญฺทานํ.

(๗๗) สุ หิ นา สุ จ.^๓

สุหิณา อิจฺเจเตสุ สพฺพสฺส โคสทฺทสฺส โคณาเทโส โหติ วา.
 โโคณฺสุ, โโคณฺหิ, โโคณฺภิ, โโคณฺน.
 วาติ กิมตฺถํ ? โโคสุ, โโคหิ, โโคภิ, คาเวน.
 จสทฺทกฺกนฺเนน สฺยาทิสฺเสสุ ปุํพฺพตฺตรวจเนสฺสปี โโคณ กุ กวยาเทสา โหนฺติ.
 โโคณ, โโคณา, โโคณํ, โโคณเ, โโคณสฺส, โโคณมฺหา, โโคณมฺหิ, กุณฺนํ, ควเยหิ.

(๗๘) อมฺโม นิกฺกหิตํ ฌ ลเปหิ.^๔

อํวจนฺสฺส มการสฺส จ ฌลป อิจฺเจเตหิ นิกฺกหิตํ โหติ.
 อุกฺกิ, ทณฺฑิ, อีสฺสิ, มเหสฺสิ, กนฺปติ, ภิกฺขุํ, สยมฺภุํ, เวสฺสภุํ อิตฺถิ, รตฺถิ, วรฺุ,
 ปุํลิจฺจํ, ปุํภวา, ปุํโกกิลเ.
 อมฺโมติ กิมตฺถํ ? อุกฺกิณา, ภิกฺขุณา, รตฺถิยา, อิตฺถิยา, วรฺุยา.
 ฌลเปหิติ กิมตฺถํ ? สฺขํ.
 ปุํนวารพฺกคฺคณฺณํ วิภาสานิวคฺคณฺณตฺถํ. อุกฺกิ, วรฺุ, ปญฺ, พุทฺธิ.

๑ โมคฺ. ๒/๗๒ นีติ. ๒๓๑

๓ โมคฺ. ๒/๗๒ นีติ ๒๓๑-๒

๒ ขุ.ชา. ๒๘/๒๐,๒๘

๔ นีติ. ๒๓๕

(๘๓) สรโลโป อมาเทศปจฺจยาทิมฺหิ สรโลเป ตฺ ปกฺติ.^๑

สรโลโป โหติ อมาเทศปจฺจยาทิมฺหิ สรโลเป กเต ตฺ ปกฺติ โหติ.

ปฺริสฺ, ปฺริเส, ปาปฺ, ปาเป, ปาปฺโย, ปาปฺภูโจ.

อมาเทศปจฺจยาทิมฺหิ กิมฺตฺถ? อปฺปมาโท อมฺกปฺท.^๒

สรโลเปติ กิมฺตฺถ? ปฺริสฺสฺ, ทณฺฑินิ.

ตฺสททกฺกหณมวฺชารณตฺถํ. ภิกฺขุณี, คหปฺตานิ.

ปฺกตฺติกฺกหณสามตฺเถน ปฺน สนฺธิภาโว จ โหติ. เสยฺโย,^๓ เสฏฺโฐ, เซยฺโย,
เซฏฺโฐ.^๔

(๘๔) อโฆ รสฺสเมกฺกวจนโยสฺวปี จ.^๕

อโฆ รสฺสเมกฺกวจนโย อโฆเจเตสฺ.

อิตฺถิ, อิตฺถิโย, อิตฺถิยา, วรฺ, วรฺโย, วรฺยา, ทณฺฑินิ,^๖ ทณฺฑิโน, ทณฺฑินา,
สยมฺภุ, สยมฺภุโว, สยมฺภุนา.

อโฆติ กิมฺตฺถ? กณฺณิ, กณฺณาโย, กณฺณาย.

เอกฺกวจนโยสฺวตีติ กิมฺตฺถ? อิตฺถิหิ, สยมฺภุหิ.

จสททกฺกหณมวฺชารณตฺถํ. นทฺธิยา นทฺธิยํ.

อปฺปิกฺกหณน น รสฺสเมกฺกวจนโย. อิตฺถิ, ภิกฺขุณี.

(๘๕) น สิสฺสมินนปฺสกาณิ.^๖

สิสฺสมินนปฺสกาณิ ลิงฺคานิ น รสฺสเมกฺกวจนโย.

อิตฺถิ, ภิกฺขุณี, วรฺ, ทณฺฑิ, สยมฺภุ,

สิสฺสมินฺนํ กิมฺตฺถ? โภติ อิตฺถิ, โภ ทณฺฑิ, โภ สยมฺภุ, โภติ วรฺ, โภติ ทณฺฑินิ.

อนนฺปสกาณิ กิมฺตฺถ? สุขกาโร ทานํ, สุขกาโร สีสฺ, สีสฺยาถิ จิตฺตํ.

๑ นิตฺติ. ๒๓๖

๒ ขุ.ธ. ๒๕/๑๙

๓ ขุ.อ. ๒๕/๓๗

๔ วิ.ม.ทว. ๑/๕

๕ ท.ม.ทว. ๑๐/๑๖

๖ โม.ก. ๒/๖๖ นิตฺติ ๒๓๙-๔๐

(๘๖) อุภาทีโต นมินัน^๑

อุภ อิจฺเจวมาทีโต นัจจนสฺส อินัน โหติ.

อุภินัน, ทฺวินัน.

อุภาทีโตติ กิมตฺถํ ? อุภเยสํ.

(๘๗) อิญฺณมิลฺลนฺนํ ตีหิ สงฺขยาหิ^๒

นัจจนสฺส อิญฺณํ อิญฺณนฺนํ อิจฺเจเต อาเตสา โหนติ ตีหิ สงฺขยาหิ.

ติณฺณํ, ตินฺณนฺนํ.

ตีหิติ กิมตฺถํ ? ทฺวินัน.

(๘๘) โยสุ กตนิการโลเปสุ ทิมม^๓

สพฺเพ สรา โยสุ กตนิการโลเปสุ ทิมมาปชฺชนเต.

อภฺคิ, ภิกฺขุ, รตฺถิ, ยากุ, อฏฺฐิ, อฏฺฐินิ, आयु, आयุนิ, สพฺพานิ, ยานิ, ทานิ,

กานิ, อมฺุณิ, อิมานิ.

โยสุวீติ กิมตฺถํ ? อภฺคิ, ภิกฺขุ, อฏฺฐิ, ยากุ, สพฺโพ, โย, โส, โก, อมฺุโก.

กตนิการโลเปสุวீติ กิมตฺถํ ? อิตฺถิโย, วฐฺโย, สยมฺกุโว.

ปฺนวารพฺกคฺคหณฺนิ นิจฺจทีปนตฺถํ ? อภฺคิ, ภิกฺขุ, รตฺถิ, ยานิ, ทานิ, กตมานิ.

(๘๙) สฺนฺหิสฺสุ จ.^๔

สฺนฺหิ อิจฺเจเตสฺสุ จ สพฺเพ สรา ทิมมาปชฺชนเต.

อภฺคีสฺสุ, อภฺคีนํ, อภฺคีนฺนิ, รตฺถีสฺสุ, รตฺถีนํ, รตฺถีนฺนิ, ภิกฺขุสฺสุ, ภิกฺขุนํ, ภิกฺขุณฺนิ,

ปฺริสาสฺสุ, ปฺริสานํ, ปฺริสาคฺคิ.

เอเตสฺววீติ กิมตฺถํ ? อภฺคินา, ปาณินา.

จสทฺทคฺคคฺคหณมวชารณตฺถํ, สฺสุเขตฺเตสฺสุ พฺรหฺมจารีสฺสุ,^๕ ชมฺมมกฺขาหิ ภควา,

ภิกฺขุณํ ทตฺวา สเกหิ ปาณินิ.^๖

๑ โมค. ๒/๔๙ นิตติ. ๒๔๓

๒

๓ โมค. ๒/๘๘ นิตติ. ๒๔๕

๔ โมค. ๒/๘๙ นิตติ. ๒๔๖

๕ อ. จตุกก ๒๑/๕๙

๖

(๕๐) **ปลฺลจาทินมตฺตํ.**^๑

ปลฺลจาทินํ สงฺขยานํ อนฺโต อตฺตมาปชฺชเต สฺนฺหิ อิจฺเจเตสฺ วาเนสฺ.

ปลฺลจสฺ, ปลฺลจณฺนํ, ปลฺลจหิ, ฉสฺ, ฉณฺนํ, ฉหิ, สกฺกสฺ, สกฺกณฺนํ, สกฺกหิ, อฏฺจสฺ,
อฏฺจณฺนํ, อฏฺจหิ, นวสฺ, นวณฺนํ, นวหิ, ทสฺ, ทสณฺนํ, ทสหิ.

ปลฺลจาทินมิตฺติ กิมตฺถํ ? ทฺวิสฺ, ทฺวินฺนํ, ทฺวิหิ.

อตฺตมิตฺติ ภาวนิตฺเตโส อุกฺยสาทมตฺตตฺถํ, อนฺโต อูกาโร อตฺตมาปชฺชเต.
จตฺสสนฺนํ อิตฺถินฺนํ, ทิสฺสนฺนํ เวทณานํ.

(๕๑) **ปติสฺสันนิมฺหิ.**^๒

ปติสฺสนฺโต อตฺตมาปชฺชเต อಿನิมฺหิ ปจฺจเย ปเร.

คหปทานิ.

อಿನิมฺหิตฺติ กิมตฺถํ ? คหปติ.

(๕๒) **นตฺตฺสสนฺโต โยสฺ จ.**^๓

นตฺตฺปจฺจยสฺส อนฺโต อตฺตมาปชฺชเต สฺนฺหิโย อิจฺเจเตสฺ.

คฺณวณฺเตสฺ, คฺณวณฺตานํ, คฺณวณฺเตหิ, คฺณวณฺตา, คฺณวณฺเต.

นตฺตฺสเสตฺติ กิมตฺถํ ? อีสินํ.

เอเตสฺวิตฺติ กิมตฺถํ ? คฺณวา.

จสทฺทกฺกหณฺเนน อณฺเณสฺ วาเนสฺ อตฺตมฺจ โหติ. คฺณวณฺตสฺมึ, คฺณวณฺเตน.

อนตฺตคฺกหณฺเนน อตฺตํ โหติ (นตฺตฺปจฺจยสฺส อนฺโต อตฺตมาปชฺชชชาต) โยเน อูกาโร โหติ.

คฺณวณฺติ.

(๕๓) **สพฺพสฺเสว วา อีสเสสฺ.**^๔

สพฺพสฺเสว นตฺตฺปจฺจยสฺส อตฺตํ โหติ วา อีส อิจฺเจเตสฺ.

สติมํ ภิกฺขุํ, สติมนฺตํ ภิกฺขุํ วา, พนฺธุมํ ราชานํ,^๕ พนฺธุมนฺตํ ราชานํ วา,
สติมสฺส ภิกฺขุโน, สติมโต ภิกฺขุโน วา, พนฺธุมสฺส รมฺโย^๖ สฺงกํ, พนฺธุมโต รมฺโย^๗
วา สฺงกํ โหติ.

๑ โมค. ๒/๙๐ นีติ. ๔๒๒

๒ นีติ. ๒๔๘

๓ โมค. ๒/๙๑ นีติ. ๒๔๙

๔ โมค. ๒/๙๒ นีติ. ๒๕๑

๕ ที.มหา. ๑๐/๑๗

๖ ที.มหา. ๑๐/๗

๗ ที.มหา. ๑๐/๑๗

เอเตสวัติ กิมตุถั ? สติมา ภิกขุ, พนรุมา ราชา.^๑

(๔๔) สิมฺหิ วา^๒

นตุปัจจยตฺสนโต อตุถั โหติ วา สิมฺหิ วิภิตฺติมฺหิ.

หิมวนฺโต ปพฺพโต.^๓

วาทิ กิมตุถั ? หิมวา ปพฺพโต.^๔

(๔๕) อุกฺกิสฺสนิ.^๕

อุกฺกิสฺสนโต อินี โหติ วา สิมฺหิ วิภิตฺติมฺหิ.

ปุโรโต อุกฺกินิ.^๖

วาทิ กิมตุถั ? อุกฺกิ.

(๔๖) โยสฺวากตรสฺโส โอม.^๗

โยสฺ อกตรสฺโส โอม อตุตฺมาปชฺชเต.

อุกฺกโย, มฺนโย,^๘ อีสโย,^๙ กหฺปตโย.^{๑๐}

โยสฺวัติ กิมตุถั ? อุกฺกิสฺ.

อกตรสฺโสติ กิมตุถั ? ทณฺฑิโน.

โอมติ กิมตุถั ? รัตฺติโย.

(๔๗) เววอสฺสฺ โล จ.^{๑๑}

เวโว อิจฺเจเตสฺ อกตรสฺโส โล อตุตฺมาปชฺชเต.

ภิกฺขเว, ภิกฺขโว, เหตุเว. เหตุโว.

อกตรสฺโสติ กิมตุถั ? สยมฺภูโว, เวสฺสฺภูโว, ปราภิกฺภูโว.

เววอสฺสฺวัติ กิมตุถั ? เหตุนา, เกตฺตนา, เสตฺตนา.

๑ ที.มทา. ๑๐/๗

๔ อภ.อญ. ๑/๓๕๗

๗ โมค. ๒/๗๓ นีติ. ๒๕๕

๑๐ ชา.อญ. ๒/๑๗๐ (ฉ)

๒ โมค. ๒/๑๕๓ นีติ. ๒๕๒

๕ โมค. ๒/๑๔๗ นีติ. ๒๕๔

๘ อิติวุตฺต.อญ. ๑๗๒

๑๑ โมค. ๒/๙๔ นีติ. ๒๖๐

๓ ชุ.ธ. ๒๕/๗๕

๖ ชา.อญ. ๓/๓๐๑ (ฉ)

๙ ชุ.วิ. ๒๖/๑๒๐

(๕๘) มาตุลาทีนมานตตุม์กาเร.^๑

มาตุลอิจฺเจวมาทีนมนฺโต อานตฺตมาปชฺชเต อีกาเร ปจฺจเย ปเร.

มาตุลานี^๒ อัยยกาณี, วรฺุณานี.

อีกาเรติ กิมตฺถํ? ภิกฺขุณี, ชาลินี, ^๓ กหปทานี.^๔

อานตฺตคฺคฺกฺกฺกณฺเณ นทีอิจฺเจตฺสส ทีสทฺทสฺส ชฺโชชฺชชาอาเทสา โหนฺติ สห
วิภคฺติยา โยนาส อิจฺเจตฺส. นชฺโช สนฺทฺทติ,^๕ นชฺชชา กตฺถํ ตฺรํกํ, นชฺชชา เนรณฺ-
ชฺชราย ทิเร,^๖ มรฺุปายาสํ ภูณฺชติ โพรสิสฺสฺสโต.

(๕๙) สฺมา หิ สฺมึนํ มหา ภิ มฺหิ วา.^๗

สพฺพโต ลิงฺกโต สฺมาหิสฺมึ อิจฺเจตฺสํ มหาภิมฺหิ อิจฺเจเต อาเทสา โหนฺติ วา
ยถาสงฺขยํ.

ปฺริสฺสมฺหา ปฺริสฺสฺมา, ปฺริสฺเสภิ, ปฺริสฺเสหิ, ปฺริสฺสมฺหิ, ปฺริสฺสฺมึ.

สฺมาหิสฺมึนํมิตฺติ กิมตฺถํ? วณฺณวณฺตํ^๘ อคฺคณฺธกํ วิรฺุพฺพปฺปฺพํ, มหฺนฺตํ ฉตฺถํ.

(๑๐๐) น ติเมหิ กตฺถากาเรหิ.^๙

ตอิมอิจฺเจเตหิ กตฺถากาเรหิ สฺมาสฺมึนํมฺหามฺหิอิจฺเจเต อาเทสา น โหนฺติ.

อสฺมา อสฺมา, อสฺมึ.

กตฺถากาเรหิตฺติ กิมตฺถํ? ตมฺหา, ตมฺหิ, อิมฺมฺหา อิมฺมฺหิ.

(๑๐๑) สฺหีสฺวากาโร เอ.^{๑๐}

สฺหิอิจฺเจเตสฺส อกาโร เอตฺตมาปชฺชเต.

สพฺพเพสฺส, เยสฺส, เตสฺส, เกสฺส, ปฺริสฺเสสฺส, อิมฺเสสฺส, กุสฺเสสฺส, ตฺตฺเมหฺสฺส, อมฺเมหฺสฺส สพฺเพหิ,
เยหิ, เตหิ, เกหิ, ปฺริสฺเสหิ, อิมฺเหหิ, กุสฺเสหิ, ตฺตฺเมหฺหิ, อมฺเมหฺหิ.

๑ โมคฺ. ๓/๓๓ นีติ. ๒๖๑

๔ วิ.มฺหา. ๒/๒๘

๗ โมคฺ. ๒/๙๗ นีติ. ๒๖๕-๖

๑๐ โมคฺ. ๒/๙๘ นีติ. ๒๖๘

๒ ข.อุติ. ๒๕/๒๕๒

๕ ส.ข.นฺธ. ๑๗/๒๖๓

๘ ข.ร. ๒๕/๒๕

๓ อภิ.ส. ๓๔/๒๖๘

๖ วิ.มฺหา. ๔/๑

๙ โมคฺ. ๒/๑๓๒ นีติ. ๒๖๗

(๑๐๒) สพุพนามานนุมนุหิ จ.^๑

สพุเพสฺสํ สพุพนามานํ อกาโร เอตตฺตมาปชฺชเต นมฺหิ วิภคฺติมฺหิ.

สพุเพสฺสํ, สพุเพสฺสานํ, เยสฺสํ, เยสฺसानํ, เตสฺสํ, เตสฺसानํ, อิมํสฺสํ, อิมํสฺसानํ, เกสฺสํ, เกสฺसानํ, อิตเรสฺสํ, อิตเรสฺसानํ, กตเมสฺสํ, กตเมสฺसानํ.

สพุพนามานมฺหิ กิมฺตฺถํ? พุทฺธานํ ภควนฺตฺตานํ อัจฺฉินฺณสมฺมาจฺฉินฺโณ.^๒

อกาโรทฺติ กิมฺตฺถํ? อมฺมํ, อมฺมฺसानํ.

(นํมฺหิทฺติ กิมฺตฺถํ? สพุเพ, อิม.

จกฺกคฺคหณฺมนุทฺทณฺนคฺคํ.)

(๑๐๓) อโต เนน.^๓

ตสฺมา อการโต นาวจนฺตฺส เอนาเทโส โหติ.

สพุเพน, เยน, เตน, เกน, อนเนน, ปุริเสน, รุเปน.

อโตทฺติ กิมฺตฺถํ? มุนินา, อสินา, อมฺนา, ภิกฺขุณา.

นาทฺติ กิมฺตฺถํ? ตสฺมา.

(๑๐๔) โส.^๔

ตสฺมา อการโต สิวจนฺตฺส โอกาโร โหติ.

สพุโ, โย, โส, โก, ปุริโส.

สฺสฺติ กิมฺตฺถํ? ปุริสฺสานํ.

อโตทฺติ กิมฺตฺถํ? สยมฺภุ.

(๑๐๕) โส วา.^๕

ตสฺมา อการโต นาวจนฺตฺส โสอาเทโส โหติ วา.

อถฺถโส พุยฺยชฺชนโส สุกฺคโส^๖ ปทโส,^๗ ยสโส, อูปายโส, สพุพโส,^๘ มนโส, จานโส, ถามโส.

วาตี กิมฺตฺถํ? ปาเทน วา ปาทารเณน วา อติเรกปาเทน วา โย ภิกฺขุ เถยฺยจิตฺเตน ปรสฺส ภาณฺทํ คณฺหาทฺติ, ปาราชฺโก โหติ อถฺถวาโส.

๑ โมคฺ. ๒/๙๙ นีติ. ๒๗๐

๒ วิ.มหาวิ. ๑/๑๔๒

๓ โมคฺ. ๒/๘๐,๑๐๘ นีติ. ๒๗๑

๔ โมคฺ. ๒/๑๐๙ นีติ. ๒๗๒

๓ นีติ. ๒๗๓

๖ อ.ปญฺจก ๒๒/๒๕๗

๗ วิ.มหาวิ. ๒/๑๔๙

๘ วิสฺสุทฺธิ. ๒/๑๓๕

(๑๐๖) ทีโฆเรหิ.^๑

ทีฆอร อิจฺเจเตหิ สฺมาวจนฺตสฺ โสอาเทโส โหติ วา.

ทีฆโส, ทีฆมฺหา, โอรโส, โอรฺมฺหา.

ทีโฆเรหิติ กิมตฺถํ? สรมฺหา, วจนฺมฺหา.

(๑๐๗) สพฺพโยนินฺมาเอ.^๒

ทสฺมา อการโต สพฺเพสํ โยนินิ อฺอาเออาเทสา โหนฺติ วา ยถาสงฺขยํ.

ปฺริสา, ปฺริเส, รฺปา, รฺเป.

วาติ กิมตฺถํ? อคฺคโย, มฺนโย, อิสโย.

โยนินมิตฺติ กิมตฺถํ? ปฺริสฺส, รฺปฺส.

อโตติ กิมตฺถํ? ทณฺฑิโน, อฏฺฐินิ, อคฺคิ ทิฏฺฐจฺนฺติ (ปฺชชฺลนฺติ,) มฺนิ จรฺนฺติ.

(๑๐๘) สฺมา สฺมินิ วา.^๓

ทสฺมา อการโต สพฺเพสํ สฺมาสมิ อิจฺเจเตสํ อฺอาเออาเทสา โหนฺติ วา ยถาสงฺขยํ.

ปฺริสา, ปฺริสมฺหา, ปฺริเส, ปฺริสมฺหิ.

อโตติ กิมตฺถํ? ทณฺฑินา, ทณฺฑิสฺมิ, ภิกฺขุณา, ภิกฺขุสมิ.^๔

ปฺน วาคฺคฺหณฺเนน สฺมาสมินิ อฺโอาเออาเทสา โหนฺติ. สํสํวํ ทาเวติ ภควา,
อสฺสโม ทิฏฺฐจฺติ เวสฺสณฺทโร ราชฯ.^๕

(๑๐๙) อาย จตฺตฺเถกฺวจนฺตสฺ ตฺ.^๕

ทสฺมา อการโต จตฺตฺเถกฺวจนฺตสฺ อายาเทโส โหติ วา.

อตุทาย หิตาย สฺขาย เทวมนฺตฺสํ.^๖

อโตติ กิมตฺถํ? อีสฺส.

จตฺตฺเถกฺกํ กิมตฺถํ? ปฺริสฺส สฺขํ.

เอกฺวจนฺตฺเสติ กิมตฺถํ? ปฺริสํ ททาติ.

๑ นิตฺติ. ๒๗๔

๒ โมคฺ. ๒/๓๘ นิตฺติ. ๕๗๘

๓ โมคฺ. ๒/๔๓ นิตฺติ. ๒๗๖

๔-๕ เอตฺตกา ปาฬิ ฉ. ปโตถเถนตฺติ.

๕ โมคฺ. ๒/๔๔ นิตฺติ ๒๗๕-๘๐

๖ อ.เอกก ๒๐/๒๗. เทวมนฺตฺสํ พุทฺโธ โลก อปฺปชฺชติ (ฉ)

วาติ กิมตุถั ? ทาทา โหติ สมณสฺส วา พุราหุมนสฺส วา.

ตฺสททกฺคฺชเณน ตฺถลฺลจ โหติ. อตฺถตฺถถั, นิตฺถตฺถถั, ตฺชตฺถถั.

(๑๑๐) ตโย เนว จ สพฺพนาเมหิ.^๑

เตหิ จ สพฺพนาเมหิ อการณฺเตหิ สฺมาสฺมึสเกกวจนอิจฺเจเตสํ ตโย อาเออายา-
เทสสา เนว โหนฺติ.

สพฺพสฺมา, สพฺพสฺมี, สพฺพสฺส, ยสฺมา, ยสฺมี, ยสฺส, ตฺสฺมา, ตฺสฺมี, ตฺสฺส, กสฺมา,
กสฺมี, กสฺส, อิมสฺมา, อิมสฺมี, อิมสฺส.

สพฺพนาเมหิตี กิมตุถั ? ปาปา, ปาเป, ปาปาย.

(จกฺคหณฺนนุทฺถกฺคณฺนตฺถถั).

(๑๑๑) อมฺโตะ นาทินิ.^๑

ตฺสฺมา อมฺโตะ นาทินิเฆกวจนานํ วิภตฺติคฺคณฺนํ อายาเทสเ โหติ.

กมฺบาย กคํ กมฺมํ, กมฺบาย ทึยเต ธนํ, กมฺบาย นิสฺสํญิ วคฺถถั, กมฺบาย
ปริกฺคโ, กมฺบาย ปติฏฺฐิจฺจํ สิลํ.

อมฺโตะติ กิมตุถั ? รตฺติยา, อิตฺติยา, วรฺญา, เชนฺญา, เทวียา.

นาทินิมิตฺติ กิมตุถั ? กมฺบํ, วิชฺชํ, วิณฺํ, กงฺกํ.

เอกวจนानิมิตฺติ กิมตุถั ? สพฺพาสฺ, ยาสฺ, ตาสฺ, กาสฺ, อิมาสฺ, ปภาสฺ.

(๑๑๒) ปโต ยา.^๒

ตฺสฺมา ปโต นาทินิเฆกวจนานํ วิภตฺติคฺคณฺนํ ยาอาเทสเ โหติ.

รตฺติยา, อิตฺติยา, วรฺญา, เชนฺญา, เทวียา.

นาทินิมิตฺติ กิมตุถั ? รตฺติ, รตฺตี, อิตฺติ, อิตฺตี.

ปโตติ กิมตุถั ? กมฺบาย, วิณาย, กงฺคาย, ปภาย.

เอกวจนानิมิตฺติ กิมตุถั ? รตฺตินิ, อิตฺตินิ.

(๑๑๓) สขาโต กสฺเส วา.^๓

ตฺสฺมา สขาโต กสฺส อการอาการอึการอึการเอการาทเสสา โหนฺติ วา.

โก สข, โก สขา, โก สخي, โก สขี, โก สเข.

๑ โมค. ๒/๔๔ นีติ. ๒๘๑

๒ โมค. ๒/๔๕ นีติ. ๒๘๓

๓ โมค. ๒/๖๐ นีติ. ๒๘๕-๖

(๑๑๔) ฌเต จ.^๑

ตสฺมา ฌโต คสฺส เอการาเทโส โหติ.

โภติ อยฺเย, โภติ กณฺเฑ, โภติ ขวาทิเย^๒,

(๑๑๕) น อมฺมาทิตฺ.^๓

ตโต อมฺมาทิตฺ คสฺส น เอการตฺตํ โหติ.

โภติ อมฺมา, โภติ อนฺนา, โภติ อมฺพา, โภติ ภาตา.

อมฺมาทิตฺทิมตฺถํ? โภติ กณฺเฑ.

(๑๑๖) อกฺตรสฺสา ลโต ยฺวาลปนฺสฺส เวโว.^๔

ตสฺมา อกฺตรสฺสา ลโต ยฺวาลปนฺสฺส เวโวอาเทสา โหนฺติ.

ภิกฺขเว, ภิกฺขโว เตเว, เตโว,

อกฺตรสฺสาทิมตฺถํ? สยมฺภโว.

ลโตทิมตฺถํ? นาคิโย, เชนฺโย, ยาคุโย.

ยวาลปนฺสฺสเสทิมตฺถํ? เตะ เตะโว, เตะ ภิกฺขโว.

(๑๑๗) ฌลโต สสฺส โน วา,^๕

ตสฺมา ฌลโต สสฺส วิภคฺคิตฺสฺส โน โหติ วา.

อภคฺคิโน, อภคฺคิตฺสฺส, สขิโน, สขิตฺสฺส, ทณฺฑิโน, ทณฺฑิตฺสฺส, ภิกฺขุโน, ภิกฺขุสฺส,

สยมฺภุโน, สยมฺภุสฺส.

สสฺสเสทิมตฺถํ? อสิณา, ภิกฺขุณา.

ฌลโตทิมตฺถํ? ปุริสฺสส.

๑ โมค. ๒/๖๐ นีติ. ๒๘๘

๒ ขุ.ชา. ๒๗/๖

๓ โมค. ๒/๖๑ นีติ. ๒๙๐

๔ โมค. ๒/๕๖ นีติ. ๒๙๑

๕ โมค. ๒/๗๙ นีติ. ๔๐๕

(๑๑๘) อัมปโต จ โยนํ โลโป.^๑

อัมปมถ อิจฺเจเตหิ โยนํ โลโป โหติ วา.

กณฺฐา, กณฺฐาโย, รตฺถิ, รตฺถิโย, อคฺคิ, อคฺคิโย, วฐฺ, วฐฺโย, ยาคุ, ยาคุโย,
อคฺคิ, อคฺคโย, ภิกฺขุ, ภิกฺขโว, สยมฺภุ, สยมฺภโว, อฏฺฐิ, อฏฺฐินิ, อายฺ, อายฺนิ.

(๑๑๙) ลโต โวกาโร จ.^๒

คสฺมา ลโต โยนํ โวกาโร โหติ วา.

ภิกฺขโว, ภิกฺขุ, สยมฺภโว, สยมฺภุ.

การคฺคหณฺํ กิมตฺถํ ? โยนํ โน จ โหติ. ชนฺตฺโน.

จคฺคหณฺมวชาเรณตฺถํ. อมฺ, ปุริสา ทิฏฺฐจฺนฺติ, อมฺ, ปุริเส ปสฺสส.

อิติ นามกปฺเป ปจโม กณฺโฑ

หุตฺยกณฺฑ

(๑๒๐) อมฺหสฺส มมํ สวิภตฺติสฺส เส.^๓

สพฺพสฺเสว อมฺหสฺสทฺสสฺส สวิภตฺติสฺส มมํอาเทโส โหติ เส วิภตฺติมฺหิ.

มมํ ทฺยเต, มมํ ปรีคฺคโ.

อมฺหสฺสเสติ กิมตฺถํ ? ปุริสฺสสฺส ทฺยเต.

เสติ กิมตฺถํ ? อหํ กจฺฉามิ, มยํ กจฺฉาม.

(๑๒๑) มยํ โยมฺหิ ปจเม.^๔

สพฺพสฺเสว อมฺหสฺสทฺสสฺส สวิภตฺติสฺส มยํอาเทโส โหติ โยมฺหิ ปจเม.

มยํ กจฺฉาม, มยํ เทม.

อมฺหสฺสเสติ กิมตฺถํ ? ปุริสา ทิฏฺฐจฺนฺติ.

โยมฺหิ กิมตฺถํ ? อหํ กจฺฉามิ.

ปจเมติ กิมตฺถํ ? อมฺหากํ ปสฺสสฺสิ

๑ โมค. ๒/๑๑๔-๕ นิตฺติ. ๒๙๓

๓ โมค. ๒/๒๑๐ นิตฺติ. ๒๙๕

๒ โมค. ๒/๘๓ นิตฺติ. ๒๙๔

๔ โมค. ๒/๒๐๙ นิตฺติ. ๒๙๖

(๑๒๒) นตุสฺส นโต.^๑

สพฺพสฺเสว นตุปจฺจยสฺส สววิกฺขิตฺตสฺส นโตอาเทโส โหติ โยมฺหิ ปจฺเม.
คุณวนโต ทิฏฺฐจฺนฺติ.

นตุสฺสเสติ กิมทฺถํ ? สพฺเพ สกฺขตา กจฺจนฺติ.

ปจฺเมติ กิมทฺถํ ? คุณวนเต ปสฺสสฺสิ.

(๑๒๓) นตุสฺส เส วา^๒

สพฺพสฺเสว นตุปจฺจยสฺส สววิกฺขิตฺตสฺส นตุสฺสาเทโส โหติ วา เส วิกฺขิตฺตมฺหิ.
สีลวฺนตุสฺส ฉายิโน,^๓ สีลวโต ฉายิโน วา.

เสติ กิมทฺถํ ? สีลวา ทิฏฺฐจฺติ.

(๑๒๔) อา สิมฺหิ.^๔

สพฺพสฺเสว นตุปจฺจยสฺส สววิกฺขิตฺตสฺส อาอาเทโส โหติ สิมฺหิ วิกฺขิตฺติมฺหิ.

คุณฺวา, สีลฺวา, ปญฺญฺวา, พฺลฺวา, มติมา, สติมา,^๕ ธิติมา.^๖

นตุสฺสเสติ กิมทฺถํ ? ปฺริโส ทิฏฺฐจฺติ.

สิมฺหิติ กิมทฺถํ ? สีลวฺนโต ทิฏฺฐจฺนฺติ.

(๑๒๕) อํ นฺปฺสเก.^๗

สพฺพสฺเสว นตุปจฺจยสฺส สววิกฺขิตฺตสฺส อํ โหติ สิมฺหิ วิกฺขิตฺติมฺหิ นฺปฺสเก วตฺตมานสฺส.^๘
คุณวํ จิตฺตํ ทิฏฺฐจฺติ, วุจิมํ ปุပ္ผํ วิโรจติ.

สิมฺหิติ กิมทฺถํ ? วณฺณวฺนฺตํ อคฺนฺธกํ ปสฺสสฺสิ.

(๑๒๖) อวณฺณา จ เก.^๙

สพฺพสฺเสว นตุปจฺจยสฺส วิกฺขิตฺตสฺส อํอาอาเทสา จ โหนฺติ เก ปเร.

โก คุณวํ, โโก คุณว, โโก คุณวา.

(๑๒๗) โตติตา ส สฺมึ นาสฺ.^{๑๐}

สพฺพสฺเสว นตุปจฺจยสฺส สววิกฺขิตฺตสฺส โตติตาอาเทสา โหนฺติ วา สฺมึนา
อิจฺเจเตสุ วจเนสุ ยถาสงฺขยํ.

๑ โมคฺ. ๒/๙๑ นีติ. ๒๙๗

๒ โมคฺ. ๒/๙๑ นีติ. ๒๙๘

๓ ข.ธ. ๒๕/๓๗

๔ โมคฺ. ๒/๑๕๑ นีติ. ๒๙๘

๕ ม.ม. ๑๒/๙๐

๖ ส.ส. ๑๕/๒๓๒

๗ โมคฺ. ๒/๕๑๒ นีติ. ๓๐๐-๑

๘ ส. วัตตมานสฺส ลิงฺคสฺส

๙ โมคฺ. ๒/๒๑๘ นีติ. ๓๐๑-๒

๑๐ โมคฺ. ๒/๒๑๗ นีติ. ๓๐๓

คุณวโต, คุณนวนุตสส, คุณวติ, คุณนวนุตสมิ, คุณวตา, คุณนวนุเตน, สติมโต, สติมนุตสส, สติมติ, สติมนุตสมิ, สติมตา, สติมนุเตน.

เอเตสวี่ติ กิมตุถิ ? คุณวา สติมา.^๑

(๑๒๘) นัมहि ตัง วา.^๒

สพฺพสเสว นตุปจฺยสฺส สวีกฺตฺติสฺส อหิอาเทโส โหติ วา นัมहि วิกฺตฺติมฺหิ.

คุณวตัง, คุณนวนุตานัง, สติมตัง, สติมนุตานัง.

นัมहिติ กิมตุถิ ? คุณวโนโต ทิฏฺฐจฺนฺติ, สติมนฺโต ทิฏฺฐจฺนฺติ.

(๑๒๙) อิมสฺสทิมสฺส นุปฺสเก.^๓

สพฺพสเสว อิมสฺททสฺส สวีกฺตฺติสฺส อหิอาเทโส โหติ วา อิมสฺส นุปฺสเก วตฺตมานสฺส อหิ จิตฺตํ ปสฺสตี, อหิ จิตฺตํ ทิฏฺฐจฺติ, อิมํ จิตฺตํ ปสฺสตี, อิมํ จิตฺตํ ทิฏฺฐจฺติ

นุปฺสเกติ กิมตุถิ ? อิมํ ปุริสํ ปสฺสตี, อิมํ ปุริโส ทิฏฺฐจฺติ.

(๑๓๐) อมฺสฺสาทํ.^๔

สพฺพสเสว อมฺสฺททสฺส สวีกฺตฺติสฺส อหิอาเทโส โหติ อิมสฺส นุปฺสเก วตฺตมานสฺส.^๕

อหิ^๖ ปุปฺผํ ปสฺสตี, อหิ^๖ ปุปฺผํ วิโรจติ.

นุปฺสเกติ กิมตุถิ ? อิมํ^๗ ราชานํ ปสฺสตี, อิมํ^๗ ราชา ทิฏฺฐจฺติ.

(๑๓๑) อิตฺถิปุมนนฺปฺสกสงฺขมฺ.

“อิตฺถิปุมนนฺปฺสกสงฺขมฺ” อิจฺเจตํ อธิการตุถิ^๘ เวทิตพฺพํ.

(๑๓๒) โยสุ ทฺวินนํ เทว จ.^{๑๐}

ทฺวินนํ สงฺขยานํ อิตฺถิปุมนนฺปฺสเก วตฺตมานานํ สวีกฺตฺตินํ เทวอาเทโส โหติ โยอิจฺเจเตส.

เทว อิตฺถิโย, เทว ฐมฺมา, เทว รูปานิ.

โยสฺวี่ติ กิมตุถิ ? ทฺวิสุ.

๑ ที.สี. ๙/๔๖

๔ ที. วตฺตมานสฺส ลิงฺคสฺส

๗ ม.ม. ๑๒/๒๗๑

๑๐ โม.ค. ๒/๒๑๙ นีติ. ๓๑๐

๒ โม.ค. ๒/๒๑๖ นีติ. ๓๐๔

๕ นีติ. ๓๐๘

๘ ที.ม.ท. ๑๐/๒๒๙

๓ โม.ค. ๒/๒๐๗ นีติ. ๓๐๕

๖ ขุ.ชา. ๒๗/๔๘

๙ ที. อธิการตุถิ.

จกฺคหณฺณ^๑ ทวฺินฺนํ สงฺขุยานํ อิตฺถิปุมนฺปัสสเก วตฺตมมานันํ สวฺิกตฺตินํ^๒
ทฺุเวทฺุวยอฺกฺกอุกฺกทฺุวิ จ โหนฺติ โยนาอํนํ อิจฺเจเตสฺสุ. ทฺุเว^๒ สมณฺา, ทฺุเว^๒
พฺุราหฺมณฺา, ทฺุเว^๒ ราชาโน, ทฺุเวเนน สมณฺเณน, ทฺุวยํ สมณฺ์,^๓ อุกฺกิณฺนํ, อุกฺกเยสํ, ทฺุเวเนน สมณฺานํ.

(๑๓๓) ติจฺตุนฺนํ ติสฺโส จตฺตโส ตโย จตฺตารโ ตีณิ จตฺตาริ.^๔

ติจฺตุนฺนํ สงฺขุยานํ อิตฺถิปุมนฺปัสสเก วตฺตมมานันํ สวฺิกตฺตินํ ติสฺโส จตฺตโส
ตโย จตฺตารโ ตีณิ จตฺตาริ อิจฺเจเต อาเทสฺา โหนฺติ โยอิจฺเจเตสฺสุ.

ติสฺโส เวทฺนา,^๕ จตฺตโส ทิสฺา, ตโย ชนา,^๖ ชเน. จตฺตารโ ปฺุริสฺา, ปฺุริเส,
ตีณิ อายทฺนานิ, จตฺตาริ อริยสจฺจานิ,^๗

โยสฺวฺิตฺติ กิमतฺถํ? ติสฺุ, จตฺตฺุ.

(๑๓๔) ปฺลจาทินฺนมาโร.^๘

ปฺลจาทินฺนํ สงฺขุยานํ อิตฺถิปุมนฺปัสสเก วตฺตมมานันํ สวฺิกตฺติสฺส อนฺตสฺส สรฺสส
อการาทฺโส โทติ โย อิจฺเจเตสฺสุ.

ปฺลจอิตฺถิ, ปฺลจชนา, ปฺลจจฺรูปานิ, ฉ, ฉ, ฉ, สตฺต, สตฺต, สตฺต, อฏฺุจ, อฏฺุจ, อฏฺุจ,
นว, นว, นว, ทส, ทส, ทส.

ปฺลจาทินฺนมิติ กิमतฺถํ? เทว, ตโย.

(๑๓๕) ราชสฺส รณฺโณ ราชนิโน เต.^๙

สพฺุพสฺเสว ราชสทฺุทสฺส สวฺิกตฺติสฺส รณฺโณ ราชนิโน อิจฺเจเต อาเทสฺา โหนฺติ
เต วิภตฺติมฺุหิ.

रणฺโณ, ราชนิโน อิทํ รณฺุจ.^{๑๐}

(๑๓๖) รณฺณํ นมฺุหิ วา.^{๑๑}

สพฺุพสฺเสว ราชสทฺุทสฺส สวฺิกตฺติสฺส รณฺณํอาเทสฺา โทติ วา นมฺุหิ วิภตฺติมฺุหิ.
रणฺณํ, ราชนํ^{๑๒} อิทํ รณฺุจ.

๑ เอตฺตกา ปาฬิ ฉ. ปโตถเก นตฺถิ.

๒ ที.อฏฺ. ๑/๕๘

๓ วิ.มหาวิ. ๑/๓๑

๔ โมคฺ. ๒/๒๐๕-๗ นีติ. ๓๑๑

๕ ที.ปา. ๑๑/๒๔๔

๖ ชฺุ.ชา. ๒๗/๒๖๔

๗ ชฺุ.ชฺุ. ๒๕/๓

๘ โมคฺ. ๒/๔๖๘ นีติ. ๒๔๗

๙ โมคฺ. ๒/๒๒๓ นีติ. ๓๑๔

๑๐ ชฺุ.สฺุ. ๒๕/๔๒๘

๑๑ โมคฺ. ๒/๒๒๑ นีติ. ๓๑๕

๑๒ ชฺุ.อฺุ. ๒๕/๑๑๘

(๑๓๓) นามฺหิ รมฺญา วา.^๑

สพฺพเสว ราชสทฺทสฺส สวิกตฺตีสฺส รมฺญาอาเทโส โหติ วา นามฺหิ วิกตฺติมฺหิ.
 เตन รมฺญา กตํ กมฺมํ, ราเชน วา กตํ.
 นามฺหิ ติ กิมตฺถํ? รมฺโย สนฺตกํ.

(๑๓๔) สฺมิมฺหิ รมฺเย ราชินิ.^๒

สพฺพเสว ราชสทฺทสฺส สวิกตฺตีสฺส รมฺเย ราชินิ อิจฺเจเต อาเทสา โหนฺติ
 สฺมิมฺหิ วิกตฺติมฺหิ.
 รมฺเย, ราชินิ สิลํ ทิฏฺฐติ.

(๑๓๕) ตุมฺหมหากํ ตยิ มยิ.^๓

สพฺเพสํ ตุมฺหอมฺหสทฺทานํ สวิกตฺตินํ ตยิ มยิ อิจฺเจเต อาเทสา โหนฺติ
 ยถาสงฺขยํ สฺมิมฺหิ วิกตฺติมฺหิ.
 ตยิ, มยิ.

สมฺมิมฺหิ ติ กิมตฺถํ? ตวํ ภวสิ, อหํ ภวามิ.

(๑๔๐) ตวมฺหํ สฺมิมฺหิ จ.^๔

สพฺเพสํ ตุมฺหอมฺหสทฺทานํ สวิกตฺตินํ ตวํ อหํ อิจฺเจเต อาเทสา โหนฺติ ยถาสงฺขยํ
 สฺมิมฺหิ วิกตฺติมฺหิ.
 ตวํ, อหํ.

จกฺกฺหณฺน ตวญฺจ โหติ. ตวํ สตฺถา.^๕

(๑๔๑) ตว มม เส.^๖

สพฺเพสํ ตุมฺหอมฺหสทฺทานํ สวิกตฺตินํ ตว มม อิจฺเจเต อาเทสา โหนฺติ ยถาสงฺขยํ
 เส วิกตฺติมฺหิ.
 ตว มม.

เส ติ กิมตฺถํ? ตยิ, มยิ,

๑ โม. ๒/๒๒๒ นิตติ. ๓๑๖

๒ โม. ๕/๒๒๔ นิตติ. ๓๑๗

๓ โม. ๒/๒๓๐ นิตติ. ๓๔๔

๔ โม. ๒/๒๑๑-๒ นิตติ. ๓๑๙-๒๐

๕ ม.ม. ๑๓/๕๐๙

๖ โม. ๒/๒๒๙ นิตติ. ๓๒๑

(๑๔๒) ตุษัมมยฺหุจ.^๑

สพฺเพสํ ตุมฺหอบุสทฺทาทํ สวีกตฺตึนํ ตุษํ มยฺหํ อิจฺเจเต อาเทสา โหนฺติ
ยถาสงฺขยํ เส วิกตฺติมฺหิ.

ตุษํ มยฺหํ.

เสติ กิมตฺถํ ? ตยา, มยา.

(๑๔๓) ตัมมิมฺหิ.^๒

สพฺเพสํ ตุมฺหอบุสทฺทาทํ สวีกตฺตึนํ ตัมํ อิจฺเจเต อาเทสา โหนฺติ ยถาสงฺขยํ
อัมฺหิ วิกตฺติมฺหิ.

ตัมํ.

อัมฺหิติ กิมตฺถํ ? ตยา, มยา.

(๑๔๔) ตวมฺมมยฺจ นวา.^๓

สพฺเพสํ ตุมฺหอบุสทฺทาทํ สวีกตฺตึนํ ตวํ มมํ อิจฺเจเต อาเทสา โหนฺติ
นวา ยถาสงฺขยํ อัมฺหิ วิกตฺติมฺหิ.

ตวํ, มมํ ปสฺสตี.

นวาติ กิมตฺถํ ? ตํ, มํ ปสฺสตี.

จกฺกฬณฺนุกกฬณฺนตฺถํ.

(๑๔๕) นามฺหิ ตยา มยา.^๔

สพฺเพสํ ตุมฺหอบุสทฺทาทํ สวีกตฺตึนํ ตยา มยา อิจฺเจเต อาเทสา โหนฺติ
ยถาสงฺขยํ นามฺหิ วิกตฺติมฺหิ.

ตยา มยา กตฺถํ.

นามฺหิติ กิมตฺถํ ? ตฺเมหฺหิ, อเมหฺหิ.

๑ โมคฺ. ๒/๒๒๙ นีติ. ๓๒๑

๓ โมคฺ. ๒/๒๒๗ นีติ. ๓๒๒

๒ โมคฺ. ๒/๒๑๒ นีติ. ๓๒๔

๔ โมคฺ. ๒/๒๒๘ นีติ. ๓๒๓

(๑๔๖) ตุมุหฺสฺส ตุมุทววมฺหิ.^๑

สพฺพสฺเสว ตุมุหฺสฺสทฺทสฺส สฺวิกฺตฺตฺสฺส ตุมุ ทุมุอิจฺเจเต อาเทสสา โหนฺติ อัมฺหิ
วิภฺตฺติมฺหิ.

กฺลิงฺกรสฺส^๒ ตุมุ มณฺเณ, กฺฏฺจสฺส ตุมุ มณฺเณ.

(๑๔๗) ปทโต ทุตฺติยาจตุตฺถีนฺนฺนฺจฺจิสฺส วโน.^๓

สพฺพสฺสํ ตุมุห อมฺหสฺสทฺทหํ สฺวิกฺตฺตฺนํ ปทสฺมา^๔ ปเรสํ โวนอาเทสสา โหนฺติ
ยถาสงฺขยํ ทุตฺติยาจตุตฺถีนฺนฺนฺจฺจิสฺส อิจฺเจเตสฺ นาวา.

ปหาย โว กมิสฺสสามิ,^๕มา โน อชฺช วิภฺนฺตฺสฺส,^๖ รยฺโฆ สฺฐา มหฺนสฺ.

เอวํ ทุตฺติยตฺเถ

ธมฺมํ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ,^๗ สฺวิกฺเขตฺตโน รชฺเชน,^๘ เอวํ จตฺตฺเถ.

คฺกุจฺจสฺมิ โว ปกฺตฺติยา,^๙ สฺตฺถา โน ภกฺวา อนฺนฺปฺปโต,^{๑๐} เอวํ นฺนฺจฺจฺยตฺเถ.

นวาติ กิมฺตฺถํ ? เอโส อมฺหากํ สฺตฺถา.

ตุมุหฺมฺหากมฺมิติ กิมฺตฺถํ ? เอเต อิสฺโย ปสฺสสิ.

ปทโตติ กิมฺตฺถํ ? ตุมุหากํ สฺตฺถา.

เอเตสฺสวฺวิตฺติ กิมฺตฺถํ ? กจฺจถ ตุมุเห.

(๑๔๘) เตเมกฺวเจเนสฺ จ.^{๑๑}

สพฺพสฺสํ ตุมุห อมฺหสฺสทฺทหํ สฺวิกฺตฺตฺนํ ปทสฺมา ปเรสํ เต เมอาเทสสา โหนฺติ
ยถาสงฺขยํ จตฺตฺถีนฺนฺนฺจฺจิสฺส อิจฺเจเตสฺ เอกฺวเจเนสฺ.

ททามิ เต คามวฺรานิ ปญฺจ,^{๑๒} ททาทิ เม คามวฺรานิ^{๑๓} อิทํ เต รญฺจ,^{๑๔}
อยํ เม ปทฺโต.

ปทโตติ กิมฺตฺถํ ? ทว ฅาติ, มม ฅาติ.

๑ โมคฺ. ๒/๒๑๒ นีติ. ๓๒๔	๒ ฉ. กพงฺคร	๓ โมคฺ. ๒/๒๓๒,๒๓๖ นีติ. ๓๒๕
๔ “ยทา ปนาสฺมา”ติ กตฺถจิ ทิสฺสติ, ยสฺสทฺทสฺสทฺทหํ นิจฺจสมฺพนฺนตฺตา. นฺยาส. ปทฺรฺป สิทธิ สทฺทเนติคณฺเณสฺ อทฺทฺจตฺตา จ ยทาติ ปทํ อิทํ น ยุตฺตํ.		
๕ ขุ.อป. ๓๓/๔๐๖	๖ ขุ.ชา. ๒๘/๘๔	๗ ม.อ. ๑๔/๔๖๓
๘ ท.มหา. ๑๐/๒๖๓	๘ ขุ.ชา. ๒๖/๗๘	๑๐ ม.ม. ๑๒/๓๔๒
๑๑ ส. เตเมกฺวเจเน โมคฺ. ๒/๒๓๔ นีติ. ๓๒๖		๑๒ ขุ.ชา. ๒๗/๓๐๕
๑๓ ขุ.ชา. ๒๗/๓๐๓		๑๔ ขุ.ชา. ๒๘/๔๗, ๑๔๒

(๑๔๙) น อัมหิ.^๑

สพฺพเสสํ ตุมฺหฺอุมฺหสทฺทานํ สววิกฺตฺตินํ ปทสฺมา ปเรสํ เต เมอาเทศา น โหนฺติ
อัมฺหิ วิกฺตฺติมฺหิ.

ปสฺสเสยฺยํ ทํ วสฺสสทํ อโรคํ.^๒ โส มํ พุริวํ.^๓

(๑๕๐) วา ตติเย จ.^๔

สพฺพเสสํ ตุมฺหฺ อุมฺหสทฺทานํ สววิกฺตฺตินํ ปทสฺมา ปเรสํ เต เมอาเทศา โหนฺติ
วา ยถาสงฺขยํ ตติเยกวจนฺ เปร.

กตํ เต ปาปํ, กตํ ตยา ปาปํ กตํ เม ปาปํ, กตํ มยา ปาปํ.

ปทโตติ กิมฺตถํ ? ตยา กตํ กมฺมํ, มยา กตํ กมฺมํ.

(๑๕๑) พหฺวจนฺสุ वो โน.^๕

สพฺพเสสํ ตุมฺหฺ อุมฺหสทฺทานํ สววิกฺตฺตินํ ปทสฺมา ปเรสํ โวนฺอาเทศา โหนฺติ
ยถาสงฺขยํ ตติยาพหฺวจนฺ เปร.

กตํ वो กมฺมํ, กตํ โน กมฺมํ.

ปทโตติ กิมฺตถํ ? ตุมฺเหหิ กตํ, อเมเหหิ กตํ.

พหฺวจนฺคฺคหณฺเนน ตุมฺหฺอุมฺหสทฺทานํ สววิกฺตฺตินํ ปทสฺมา ปเรสํ โยมฺหิ ปจเม
โว โนอาเทศา โหนฺติ. กามํ वो คจฺเจยฺยถ, กามํ โน คจฺเจยฺยาม.

(๑๕๒) ปุมฺนตฺสสา สิมฺหิ.^๖

ปุมฺ อิจฺเจวมฺนตฺสส สววิกฺตฺติสฺส อาอาเทโส โหติ สิมฺหิ วิกฺตฺติมฺหิ.

ปุมฺา ติฎฺฐจฺติ.

สิมฺหิ กิมฺตถํ ? ปุมฺาโน ติฎฺฐจฺนฺติ.

อนตฺคฺคหณฺเนน มชฺว ยฺว อิจฺเจวมานํมฺนตฺสส^๗ สววิกฺตฺติสฺส อาอาเทโส
โหติ สิมฺหิ วิกฺตฺติมฺหิ. มชฺวา, ยฺวา

๑ นิตฺติ. ๓๒๗

๒ ข.ชา. ๒๘/๑๔๘

๓ ฉ. ม'ม'พุริว.ร. มม'พุริวฺติ

๔ นิตฺติ. ๓๒๘

๕ นิตฺติ. ๓๒๘

๖ โม.ค. ๒/๑๕๔ นิตฺติ. ๓๓๑-๒

๗ มชฺยฺวอิจฺเจวมานํมฺนตฺสส (นุยาส) “ปุมฺนตฺสสา สิมฺหิ”ติ เอตถฺ อนตฺคฺคหณฺเนน สววิกฺตฺติสฺส อากตํ, อตีโต อหฺรา อหฺรานฺ (ร.ฎฺ. ๑๘๗ สุตฺต) มชฺยฺว อิจฺเจวมฺนตฺสส (ถ)

(๑๕๓) อมาลปเนกวจเน.^๑

ปุม อิจฺเจวมฺนฺตฺสฺส จสฺวิภฺตฺตฺสฺส อํอาเทโส โหติ อาลปเนกวจเน ปเร.
 เท ปุมํ.

อาลปเนติ กิมฺตฺถํ ? ปุมา ติฏฺฐจฺติ.

เอกวจเนติ กิมฺตฺถํ ? เท ปุมาโน.

(๑๕๔) สมาส จ วิชาสา.^๒

ปุม อิจฺเจวมฺนฺตฺสฺส สมาส จ กเต อํอาเทโส โหติ วิชาสา สมาส กเต.

อิตฺถิ จ ปุมา จ นฺปฺสํ จ อิตฺถิปุมฺนฺปฺสกานิ. อิตฺถิปุมฺนฺปฺสกานํ สมฺมุโ อิตฺถิ-

ปุมฺนฺนฺปฺสกสมฺมุโ.

วิชาสาติ กิมฺตฺถํ ? อิตฺถิปุมฺนฺปฺสกานิ.

(๑๕๕) โยสุวาน.^๓

ปุม อิจฺเจวมฺนฺตฺสฺส สฺวิภฺตฺตฺสฺส อาโนอาเทโส โหติ โยสุ วิภฺตฺตฺสฺ.

ปุมาโน, เท ปุมาโน.

โยสุวํติ กิมฺตฺถํ ? ปุมา.

(๑๕๖) อาเน สฺมิมฺหิ วา.^๔

ปุม อิจฺเจวมฺนฺตฺสฺส สฺวิภฺตฺตฺสฺส อาเนอาเทโส โหติ วา สฺมิมฺหิ วิภฺตฺตฺมฺหิ.

ปุมาเน, ปุเม.

(๑๕๗) หิวิภฺตฺตฺมฺหิ จ.^๕

ปุม อิจฺเจวมฺนฺตฺสฺส อาเนอาเทโส โหติ หิวิภฺตฺตฺมฺหิ.

ปุมาเนหิ, ปุมาเนภิ.

๑ โมคฺ. ๒/๑๘๗ นีติ. ๓๓๓

๒ นีติ. ๓๓๔

๓ โมคฺ. ๒/๑๕๖ นีติ. ๓๓๕

๓ โมคฺ. ๒/๑๔๔ นีติ. ๓๓๖

๕ โมคฺ. ๒/๑๗๘ นีติ. ๓๓๗-๘

ปฺน วิกฺตติกฺกหณฺณํ กิมฺตฺถํ ? สวิกฺตติกฺกหณฺณสฺส นีวตฺตนฺตฺถํ. ปฺมานะภิ.

จกฺกหณฺเนน มฆว ยฺว อิจฺเจวมาทึนฺนตฺสสฺส^๑ อานาเทโส โหติ

สฺยอโยอิจฺเจเตสฺส^๒ สพฺพปจฺเจเตสฺส ปฺมกมฺมถาเมนฺตฺสส จุกาโร โหติ ส สฺมาสุ วิกฺตติสฺส.

ยฺวานโน, ยฺวานา, ยฺวานํ, ยฺวานะ, มฆวานโน, มฆวานา, มฆวานํ, มฆวานะ,

ปฺมโน, ปฺมนา, กมฺมโน, กมฺมนา, ถาโม, ถามนา.

(๑๕๘) สฺสุมิมา วา.^๓

ปฺม อิจฺเจวมนฺตฺสส สฺ อิจฺเจตฺสมี วิกฺตติมฺหิ อานาเทโส โหติ วา.

ปฺมาสุ, ปฺเมสุ วา.

(๑๕๙) อู นามฺหิ จ.^๔

ปฺม อิจฺเจวมนฺตฺสส อา อูอาเตสา โหนฺติ วา นามฺหิ วิกฺตติมฺหิ.

ปฺมานา, ปฺมนา, ปฺเมน วา. จกฺกหณฺนมนุทฺตฺตฺถํ.

(๑๖๐) อ กมฺมมนฺตฺสส จ.^๕

กมฺม อิจฺเจวมนฺตฺสส อู อ อาเตสา โหนฺติ วา นามฺหิ วิกฺตติมฺหิ.

กมฺมฺนา,^๖ กมฺมนา,^๗ กมฺเมน วา.

จกฺกหณฺเนน มฆว ยฺว อิจฺเจวมนฺตฺสส อานาเทโส โหติ กุวฺจิ นาสุ อิจฺเจเตสฺส
วิกฺตติสฺส. ยฺวานา, ยฺวาสุ, ยฺเวน วา, มฆวานา, มฆวาสุ, มฆเวน วา.

อิติ นามกปฺเป ทฺติโย กถฺโถ.

๑ มฆวยฺว อิจฺเจวมนฺตฺสส (ก)

๔ โมคฺ. ๒/๑๘๕ นีติ. ๓๔๐

๗ ม.ม. ๑๓/๕๕๕

๒ สพฺพาสฺส วิกฺตติสฺส (ร)

๕ โมคฺ. ๒/๑๘๕ นีติ. ๓๔๐

๓ โมคฺ. ๒/๑๘๖ นีติ. ๓๓๙

๖ ชฺ.สฺ. ๒๕/๓๓๖

ตติยกณฑ์

(๑๖๑) ตุมฺหามะหฺหิ นมฺหํ.^๑

เทหิ ตุมฺหามะหฺหิ นัจฺจนสฺส อากิ โหติ.

ตุมฺหํ, อมฺหํ.

นมฺหิติ กิมตฺถํ ? ตุมฺเหหิ, อมฺเหหิ.

(๑๖๒) วา ยวปฺปจโม.^๒

เทหิ ตุมฺหามะหฺหิ โย อปฺปจโม อากิ โหติ วา.

ตุมฺหํ ปสฺสติ, ตุมฺเห ปสฺสติ วา. อมฺหํ ปสฺสติ, อมฺเห ปสฺสติ วา.

โยติ กิมตฺถํ ? ตุมฺเหหิ, อมฺเหหิ จ.

อปฺปจโมติ กิมตฺถํ ? กจฺจถ ตุมฺเห, กจฺจาม มยํ.

วาติ วิกปฺปนตฺถเณ โยนํ ออานํอาเทสสา โหนฺติ. ตุมฺหํ, ตุมฺหานํ, อมฺหํ, อมฺหานํ.

(๑๖๓) สสฺสํ.^๓

เทหิ ตุมฺหามะหฺหิ สสฺส วิภตฺติสฺส อํ อาเทโส โหติ วา.

ตุมฺหํ ทียเต, ตว ทียเต, ตุมฺหํ ปริกฺคโ, ตว ปริกฺคโ, อมฺหํ ทียเต, มม
ทียเต, อมฺหํ ปริกฺคโ, มยฺหํ ปริกฺคโ.

สสฺเสตฺติ กิมตฺถํ ? ตุมฺหสฺสุ, อมฺหสฺสุ.

(๑๖๔) สพฺพนามการเต ปจโม.^๔

สพฺเพสํ สพฺพนามานํ อการโต โย ปจโม เอตฺตมาปชฺชเต.

สพฺเพ, เย, เต, เก, ตุมฺเห, อมฺเห, อิมะ.

สพฺพนามะติ กิมตฺถํ ? เทวา, อสุรฺวา, นรฺวา, กนฺธพฺพา,

อการโตติ กิมตฺถํ ? อมฺุ ปุริสา ติฏฺฐนฺติ.

โยติ กิมตฺถํ ? สพฺโพ, โย, โส, โโก, อยํ.

ปจฺมกฺคหณิ อุตฺตรสฺสุตฺตตฺถํ กตรกตเม กตรกตมา

๑ โมคฺ. ๒/๒๓๐ นีติ. ๓๔๔

๓ โมคฺ. ๒/๒๓๐ ปญฺจิกายํ ปสฺสิตพฺพํ นีติ. ๓๔๖

๒ โมคฺ. ๒/๒๓๑ นีติ. ๓๔๕

๔ โมคฺ. ๑/๑๓๘ นีติ. ๓๔๗

(๑๖๕) ทวณทวฏฐา วา.^๑

ตสฺมา สพฺพนามานํ อการโก ทวณทวฏฐมหา โย ปจโม เอตคมาปชฺชเต วา.
กตรกตเม, กตรกตมา วา.

สพฺพนามานมิติ กิมตฺถํ? เทวาสฺรณรกรุพฺพนาถกนฺธพฺพนนฺตฺสา.

ทวณทวฏฐาติ กิมตฺถํ? เต, สพฺเพ.

(๑๖๖) นาณญํ สพฺพนามิกิ.^๒

สพฺพนามิกิธาณํ ทวณทวฏฐเจ นาณญํ การิยํ โหติ.

ปฺพพฺพาปรานํ, ปฺพพฺพุตฺตรานํ, อชโรตฺตรานํ.^๓

(๑๖๗) พหุพฺพิหิมฺหิ จ.^๔

พหุพฺพิหิมฺหิ สมาสเ อณฺญํ สพฺพนามิกิธาณํ การิยํ น โหติ.

บิยฺยปฺพพฺพาย, บิยฺยปฺพพฺพานํ, บิยฺยปฺพพฺเพ, บิยฺยปฺพพฺพสฺส.

เจติ กิมตฺถํ? สพฺพนามิกิธาณํ^๕ โหติ. ฉาปนตฺถํ. ทกฺขิณปฺพพฺพสฺสํ, ทกฺขิณปฺพพฺพสฺสา,
อตุตฺตรปฺพพฺพสฺสํ, อตุตฺตรปฺพพฺพสฺสา.

(๑๖๘) สพฺพโต นํ สํสาณํ.^๖

สพฺพโต สพฺพนามโต นวฺจนสฺส สํสาณํ อิจฺเจเต อาเทสา โหนฺติ.

สพฺเพสํ สพฺเพสานํ, สพฺพาสํ, สพฺพาสานํ, เยสํ, เยสานํ, ยาสํ, ยาสานํ, เตสํ,
เตสานํ, ทาสํ, ทาสานํ, เกสํ, เกสานํ, กาสํ, กาสานํ, อิเมสํ, อิเมสานํ, อิมาสํ,
อิมาสานํ, อมฺสํ, อมฺसानํ.

นนฺติ กิมตฺถํ? สพฺพสฺส, ยสฺส, ตสฺส, กสฺส. เอวํ สพฺพตฺถ.

(๑๖๙) ราชสฺส ราชฺ สุนฺหิสุ จ.^๗

สพฺพสฺสเสว ราชสทฺทสฺส ราชฺอุทาเทโส โหติ สุนฺหิ อิจฺเจเตสุ.

ราชฺสุ, ราชฺนํ, ราชฺหิ, ราชฺภิ.

๑ โมคฺ. ๒/๑๔๒ นีติ. ๓๔๘

๒ โมคฺ. ๒/๑๔๑ นีติ. ๓๔๘

๓ อตุตฺตรานํ (ก)

๔ โมคฺ. ๒/๑๓๙ นีติ. ๓๕๑-๒

๕ ส. สพฺพนามิกิธาณญจ, รุ. สพฺพนามิกิธาณํ จ.

๖ โมคฺ. ๒/๔๖, ๑๐๗-๒ นีติ. ๓๖๕

๗. โมคฺ. ๒/๒๑๔ นีติ. ๓๕๔

สุนัขสู่วิติ กิมตถ์ ? ราชา.

จกุกคณมวธารณตถ์. ราชเสส, ราชานัน, ราชเทหิ, ราชเอภิ.

(๑๗๐) สพฺพสุตฺติมสฺเส วา.^๑

สปพฺพสุเสว อิมสทฺทสฺส เอกาโร โหติ วา สุนฺหิ อิจฺเจเตสฺ.

เอสฺ, อิเมสฺ, เอสํ, อิเมสํ, เอหิ, อิเมหิ.

อิมสฺเสติ กิมตถ์ ? เอเตสฺ, เอเตสํ, เอเตหิ.

(๑๗๑) อนิมิ นามหิ จ.^๒

สปพฺพสุเสว อิมสทฺทสฺส อนอิมิอาเทสา โหนติ นามหิ วิภคฺติมฺหิ.

อนเนน ธมฺมทานเนน, สฺขิตา โหตุ สวา ปชา.

อิมินา พุทฺธเตเชน, ปตุวาน อมตํ ปท.

นามหิหิ กิมตถ์ ? อิเมสฺ, อิเมสํ, อิเมหิ.

(๑๗๒) อนปฺสกกฺสสา ยํ สิมฺหิ.^๓

สปพฺพสุเสว อิมสทฺทสฺส อนปฺสกกฺสส อยํอาเทโส โหติ สิมฺหิ วิภคฺติมฺหิ.

อยํ, ปฺริโส, อยํ ราชา, อยํ อิตฺถิ.

อนปฺสกกฺสเสติ กิมตถ์ ? อิทํ จิตฺตํ ทิฏฺฐจติ.

สิมฺหิหิ กิมตถ์ ? อิมํ ปฺริสํ ปสฺสสสิ.

(๑๗๓) อมฺสฺส โม ส.^๔

อมฺสทฺทสฺส อนปฺสกกฺสส มกาโร สตการมาปชฺชเต วา สิมฺหิ วิภคฺติมฺหิ.

อสฺ^๕ ราชา อมฺโก ราชา, อสฺ อิตฺถิ, อมฺกา อิตฺถิ.

อนปฺสกกฺสเสติ กิมตถ์ ? อทํ^๖ ปฺพมํ วิโรจติ.

อมฺสฺเสติ กิมตถ์ ? อยํ ปฺริโส.

สิมฺหิหิ กิมตถ์ ? อมํ^๗ ปฺริสํ ปสฺสสสิ.

๑ โมคฺ. ๒/๑๒๕ นีติ. ๓๕๖

๒ โมคฺ. ๒/๑๒๖ นีติ. ๓๕๖

๓ โมคฺ. ๒/๑๒๗ นีติ. ๓๐๖-๗, ๓๕๘

๔ โมคฺ. ๒/๑๒๙ นีติ. ๓๕๙

๕ ม.ม. ๑๓/๒๕๖

๖ ข.ชา. ๒๗/๔๘

๗ ม.ม. ๑๒/๒๗๒

(๑๗๔) เอตเตสนโต.^๑

เอตต อิจฺเจเตสํ อนุปัสกานํ ตกาโร สการตฺตมาปชฺชเต สิมฺหิ วิภตฺติมฺหิ.
 เอโส ปฺริโส, เอสา อิตฺถิ, โส ปฺริโส, เอสา อิตฺถิ,
 เอตเตสฺมิตฺติ กิมตฺถํ? อิตโร ปฺริโส, อิตรา อิตฺถิ.
 อนุปัสกานมิตฺติ กิมตฺถํ? เอตํ จิตฺตํ, เอตํ รูปํ, ตํ จิตฺตํ, ตํ รูปํ.

(๑๗๕) ตสฺส วา นตฺตํ สพฺพตฺถ.^๒

ตสฺส สพฺพนามสฺส ตการสฺส นตฺตํ โหติ วา สพฺพตฺถ ลิงฺเกสุ.
 นาย, ทาย, นํ,^๓ ตํ, เน,^๔ เต, เนสุ, เตสุ, นมฺหิ, ตมฺหิ. นานิ, ตานิ.
 นามิ, ตามิ.

(๑๗๖) สสฺมาสมํสํสาสวตฺตํ.^๕

ตสฺส^๖ สพฺพนามสฺส ตการสฺส สพฺพสฺเสว อตฺตํ โหติ วา ส สฺมา สมํ สํ สา
 อิจฺเจเตสฺสุ สพฺพตฺถ ลิงฺเกสุ,
 อสฺส, ตสฺส, อสฺมา, ตสฺมา, อสมํ, ตสมํ, อสฺสํ, ตสฺสํ, อสฺสา, ตสฺสา.
 ตการสฺเสตฺติ กิมตฺถํ? อมฺสฺสํ, อมฺสฺสา.
 เอเตสฺวํทฺติ กิมตฺถํ? เนสุ, เตสุ.

(๑๗๗) อิมสทฺทสฺส จ.^๗

อิมสทฺทสฺส สพฺพสฺเสว อตฺตํ โหติ วา ส สฺมา สมํ สํ สา อิจฺเจเตสฺสุ สพฺพตฺถ
 ลิงฺเกสุ.
 อสฺส, อิมสฺส, อสฺมา, อิมสฺมา, อสมํ, อิมสมํ, อสฺสํ, อิมสฺสํ, อสฺสา, อิมสฺสา.
 อิมสฺเสตฺติ กิมตฺถํ? เอตสฺส.

(๑๗๘) สพฺพโต โภ,^๘

สพฺพโต สพฺพนามโต ปการาภโม โหติ วา สิมฺหิ วิภตฺติมฺหิ. สพฺพโภ, ยโภ,

๑ โมกฺ. ๒/๑๒๘ นิตฺติ. ๓๖๐

๒ โมกฺ. ๒/๑๓๒ นิตฺติ. ๓๖๑

๓ ขุ.สฺ. ๒๕/๔๐๗

๔ ฐมฺ.อญฺ. ๑/๘

๕ โมกฺ. ๒/๑๓๒ นิตฺติ. ๓๖๒,๓๖๘

๖ ตอิจฺเจตฺตสฺส (รฺ)

๗ โมกฺ. ๒/๑๓๒ นิตฺติ. ๓๖๓

๘ นิตฺติ. ๓๖๔

สโก, อมุกโก, อสุโก.^๑

วาติ กิมตุถุ ? สพุโพ, โย, โส, โก.

สพพนามโตติ กิมตุถุ ? ปุริสา.

ปนุ สพุพโตคหณเณน อญญสมุมาปี กการากโม โหติ. หีนโก, โปตโก.

(๑๗๕) ฆปโต สุมีสานัน สัสา,^๒

สพุพโต สพุพนามโต ฆปสญญาโต สุมิ ส อิจเจเตส สัสาอาเทศา โหนติ วายถาสงขุ.

สพุพสัส, สพุพาย, สพุพสสา, สพุพาย, อิมิสัส, อิมิสสา^๓ อิมาย, อิมาย, อมุสัส, อมุสสา^๔, อมุย อมูยา,

สพุพนามโตติ กิมตุถุ ? อิตถิย, อิตถิยา.

สุมีสานนिति กิมตุถุ ? อมูโย.

(๑๗๖) เนตาทิ สุมิมายยา.^๕

เอตาทิ สพุพนามาทิ ฆปสญญาโต สุมิวจนสัส เนว อายยาอาเทศา โหนติ.

เอติสัส, เอตาย, อิมิสัส, อิมาย, อมุสัส, อมุย.

สุมินติ ? กิมตุถุ ตาย อิตถิยา สข.

เอตาทิติ กิมตุถุ ? กญมาย, วิณาย, กงุคาย, สทุชาย

(๑๗๗) มโนคณาทีโต สุมินานมิตา.^๖

ตตมา มโนคณาทีโต สุมินา อิจเจเตส อิการ อาการาเทศา โหนติ วายถาสงขุ.

มนสิ,^๗ มนสมิ, สิริสิ, สิริสมิ,^๘ มนสา,^๙ มเนน, วจสา,^{๑๐} วเจน, สิริสา,^{๑๑} สิเรน, ตปสา,^{๑๒} ตเปน, วยสา,^{๑๓} วเยน, ยสสา,^{๑๔} ยเสน, เทชสา,^{๑๕} เทเชน, อูรสา,^{๑๖} อูเรน, ถามสา,^{๑๗} ถาเมน.

๑ อ.ทุก. ๒๐/๕๓

๔ ม.อ. ๑๔/๑๔

๗ ที.สี. ๙/๒๑๒

๑๐ อ.จตุกก. ๒๑/๒๖๑

๑๓ ที.มหา. ๑๐/๑๗๗

๑๖ ม.ม. ๑๓/๕๘๗

๒ โมค. ๒/๙๙ นิตติ. ๒๗๐

๕ โมค. ๒/๑๐๒ นิตติ. ๓๖๙-๗๐

๘ วิ.อญ. ๑/๗

๑๑ ม.ม. ๑๓/๕๘๒

๑๔ ชุ.วิ. ๒๖/๑๐๑

๑๗ ม.ม. ๑๒/๔๑๗

๓ อภิ.วิ. ๓๕/๓๓๙

๖ โมค. ๒/๑๐๕-๖, ๑๔๔ นิตติ. ๓๗๓

๙ ชุ.ธ. ๒๕/๑๕

๑๒ ชุ.เปต. ๒๖/๑๗๒

๑๕ ชุ.เปต. ๒๖/๑๘๑

สุมนานมิติ กิมตุถิ ? มโน, สีโร, ตโม, ตโป, เตโซ.

อาทิกุคหณณ อญเฒหิปี สุมนานัง อิการอาการาทเสา โหนฺติ. พิลสิ, พิลสา,
ปทสิ, ปทสา.

(๑๘๒) สสุส โจ.^๑

ตสุมา มโนคณาทีโต สสุส จ โอการโโร โหติ.

มนโส,^๒ ตปโส.

(๑๘๓) เอเตสโม โลเป,^๓

เอเตสํ มโนคณาทีนํ อนฺโต โอคฺตมาปชฺชเต วิภคฺติโลเป กเต.

มโนมยํ,^๔ อโยมยํ,^๕ เตโซสโมน, อาโปสเมน, ตโปคฺคณน, สีโรรุโ.

อาทิกุคหณณ อญเฒสมนฺโต โอคฺตมาปชฺชเต. อาโปสเมน วาโยสเมน.

โลเปติ กิมตุถิ ? ปทสา, ตปสา,^๖ ยสสา,^๗ วจสา,^๘ มนสา.^๙ เอวมญเฒปี

โยเชตพพา.

(๑๘๔) ส สเร วากโม.^{๑๐}

เอเตหเว มโนคณาทีหิ วิภคฺตาเทเส สเร ปเร สการากโม โหติ วา.

มนสา, วจสา, มนสิ, วจสิ.

วาติ กิมตุถิ ? มเนน, เตเชน, ยเสน,

สเรติ กิมตุถิ ? มโน, เตโซ, ยโส.

ปฺน อาทิกุคหณณ อญเฒสุมิมีปี สเร ปจฺจเย สการากโม โหติ. มานสิกํ,

วาจสิกํ.^{๑๑}

๑ โมค. ๒/๑๔๔ นิตติ. ๓๗๔

๔ ที.สี. ๙/๑๐๒

๗ ขุ.วิ. ๒๖/๑๐๑

๑๐ โมค. ๒/๑๔๔ นิตติ. ๓๗๖

๒ ขุ.วิ. ๒๖/๑๙

๕ ขุ.สุ. ๒๕/๕๐๗

๘ อ.จตุกก ๒๑/๒๖๑

๑๑ อภิ.วิ. ๓๕/๓๔๐

๓ โมค. ๑/๕๑ นิตติ. ๑๓๘-๙

๖ ขุ.เปติ. ๒๖/๑๗๒

๙ ขุ.ธ. ๒๕/๑๕

(๑๘๕) สมนตสททสฺส โส เก โโพ จนฺเต.^๑

สพฺพสฺเสว สมนตสททสฺส สการวเทโส โหติ ภกาเร ปเร อนฺเต จ
พการวโม โหติ.

สพฺภิเรว สมาสถ, สพฺภิ กุพฺเพถ สมนถํ,
สนโต หเว สพฺภิ ปเวทยนฺติ.^๒

สพฺภูโต, สพฺภาโว.

ภกติ กิมถุํ ? สมนฺเตหิ ปฺชิตฺโต ภกฺวา.

จสทททกฺกหณฺนิ กตฺตจฺจิ สการสฺเสว ปสฺสิทฺธถุํ. สกฺกาโร, สกฺกโต.

(๑๘๖) สิมฺหิ กจฺจนฺตาทีนํ นตฺสทฺโท อํ^๓

สิมฺหิ กจฺจนฺตาทีนํ นตฺสทฺโท อํ อปฺชชฺเต วา.

กจฺจํ กจฺจนฺโต, มหํ มหนฺโต, จรํ จรฺนฺโต, ติฏฺฐจํ^๔ ติฏฺฐจฺนฺโต,^๕ ขาทํ
ขาทนฺโต.

กจฺจนฺตาทีนํมิตฺติ กิมถุํ ? อนฺโต, ทนฺโต, วนฺโต, สนฺโต.

(๑๘๗) เสเสสฺส นตฺว.^๕

กจฺจนฺตาทีนํ นตฺสทฺโท นตฺตฺปฺจฺโย อิว ทฏฺฐพฺโพ เสเสสฺส วิภทฺติปฺจฺเยสฺส.

กจฺจนฺโต, มหโต, กจฺจติ, มหติ, กจฺจตา, มหตา.

เสเสสฺสวீติ กิมถุํ ? กจฺจํ, มหํ, ขาทํ.

๑ โมคฺ. ๒/๑๔๕ นีติ. ๓๗๘-๘๑

๒ ข.ธ. ๒๕/๔๖

๓ โมคฺ. ๒/๑๔๘ นีติ. ๓๘๒-๕

๔ ฉ. อิม ปาจา น ทิสฺสนฺติ

๕ โมคฺ. ๒/๒๑๕-๘ นีติ. ๓๐๕-๘

(๑๘๘) พุรหมตฺต สข ราชาทิโต อมานิ.^๑

พุรหม อตฺต สข ราช อิจฺเจวมาทิตอ อัจจนฺตฺส อานํอาเทโส โหติ วา.
พุรหมานํ, พุรหมํ, อตฺตทานํ. อกุกํ, สขานํ, สขํ, ราชานํ, ราชํ.
อมิติ กิมกถํ? ราชา.

(๑๘๙) สฺยา จ.^๒

พุรหม อตฺต สข ราช อิจฺเจวมาทิติ สิวจนฺตฺส อาอาเทโส โหติ.
พุรหมมา, อตฺตทา, สขา, ราชา, อาตุมา.

(๑๙๐) โยนมานิ.^๓

พุรหม อตฺต สข ราช อิจฺเจวมาทิติ โยนิ อานออาเทโส โหติ.
พุรหมานิ, อตฺตทานิ, สขานิ, ราชานิ, อาตุมานิ.

(๑๙๑) สขโต^๔ จาโยนิ.^๕

ตฺสฺมา สขโต โยนิ อายอนิอาเทสา โหณฺติ.
สขายิ, สขินิ.
โยนमितิ กิมกถํ? สขา.

(๑๙๒) สฺมิเม.^๖

ตฺสฺมา สขโต สฺมิวจนฺตฺส เอกาโร โหติ. สข.

(๑๙๓) พุรหมโต กตฺส จ.^๗

ตฺสฺมา พุรหมโต กตฺส จ เอกาโร โหติ. เท พุรหม.

(๑๙๔) สขานตฺสฺติ โน นา นํเสสุ.^๘

ตฺสฺส สขานตฺสฺส อิการาเทโส โหติ โน นา นํ ส อิจฺเจเตสุ.
สขินิ, สขินา, สขินํ, สขิสฺส.
เอเตสุวิติ กิมกถํ? สขาเวหิ, สখেหิ.

๑ โมคฺ. ๒/๑๕๕ นิตฺติ. ๒๙๓

๒ โมคฺ. ๒/๑๕๔ นิตฺติ. ๓๙๐-๑

๓ โมคฺ. ๒/๑๕๖ นิตฺติ. ๓๙๒

๔ สึ.สขาโต

๕ โมคฺ. ๒/๑๕๗ นิตฺติ. ๓๙๔

๖ โมคฺ. ๒/๑๕๘

๗ โมคฺ. ๒/๖๐ นิตฺติ. ๒๘๗

๘ โมคฺ. ๒/๑๕๙-๖๐ นิตฺติ. ๔๐๗

(๑๙๕) อารโหิมฺหิ วา.^๑

ทสฺส สขานุทสฺส อารโหติ วา หิมฺหิ วิภคฺติมฺหิ.
สขารเหติ, สขเหติ.

(๑๙๖) สฺถุ นมฺสฺสุ วา^๒

ทสฺส สขานุทสฺส อารโหติ วา สนนํ อิจฺเจเตสฺ.
สขารสฺ, สขสฺ, สขารานํ, สขีนํ, สขารํ, สขํ.

(๑๙๗) พุรหฺมโต ตฺถ สฺมึ นี.^๓

ทสฺมา พุรหฺมโต สฺมึวจนสฺส นีอาเทโส โหติ.
พุรหฺมนิ.

ตฺถสทฺทกฺคหณฺน อพุรหฺมโตปึ สฺมึวจนสฺส นี โหติ. กมฺมนิ, จมฺมนิ, มุทฺธนิ.

(๑๙๘) อุตฺตํ ส นาสฺ.^๔

ทสฺส พุรหฺมสทฺทสฺส อนฺโต อุตฺตมาปชฺชเต สนา อิจฺเจเตสฺ.
พุรหฺมโน, พุรหฺมฺนา
สฺนาสฺวติ กิมตฺถํ? พุรหฺมา.

อุตฺตมิตฺติ ภาวนิทฺเทเสน กตฺถจิจิ อภาวํ ทสฺเสติ พุรหฺมสฺส.^๕

(๑๙๙) สตฺถุปีตาทึนฺนมา สิสฺมึ สิโลโป จ.^๖

สตฺถุ ปิตฺตาทึนฺนมนฺโต อาตฺตมาปชฺชเต สิสฺมึ สิโลโป จ.

สตฺถา, ปิตฺตา, มาตา, ภาตา, กตฺตา.

สิสฺมินฺติ กิมตฺถํ? สตฺถุสฺส, ปิตฺถุสฺส, มาตฺถุสฺส, ภาตฺถุสฺส, กตฺถุสฺส.

(๒๐๐) อณฺเณสฺวารตฺตํ.^๗

สตฺถุปีตฺถุ อาทึนฺนมนฺโต สิวจนฺโต อณฺเณสฺ วจนฺสฺ อารตฺตมาปชฺชเต.

สตฺถารํ, ปิตฺารํ, มาตฺารํ, ภาตฺารํ, สตฺถาเรหิ, ปิตฺาเรหิ, มาตาเรหิ, ภาตาเรหิ.

๑ โมคฺ. ๒/๑๖๑ นีติ. ๔๐๘

๒ โมคฺ. ๒/๑๖๑ นีติ. ๔๐๘

๓ โมคฺ. ๒/๗๙ นีติ. ๔๐๕

๔ โมคฺ. ๒/๑๙๐-๑ นีติ. ๔๑๐

๕-๕ จ. อิมฺ ปาจา น ทิสฺสนฺติ

๖ โมคฺ. ๒/๕๗ นีติ. ๔๑๑

๗ โมคฺ. ๒/๑๖๒,๑๖๐ นีติ. ๔๑๒

อณฺเณสฺวํติ กิมตฺถํ ? สตุถา, ปิตา, มาตา, ภาตา.^๑

อารตฺตคฺคฺหณฺณ กตฺถจึ อนิยมนฺทสฺเสติ. สตุถุสฺส, ปิตุสฺส, มาตุสฺส,
ภาตุสฺส, กตฺตฺส.^๑

(๒๐๑) วา นมฺหิ.^๒

สตุถุ ปิตุ อาทินมนฺโต อารตฺตมาปชฺชเต นมฺหิ วิภตฺติมฺหิ วา.
สตุถารานํ, ปิตฺวานํ, มาตฺวานํ, ภาตฺวานํ, กตฺตฺวานํ.

วาติ กิมตฺถํ ? สตุถานํ, ปิตฺนํ, มาตฺนํ, ภาตฺนํ, กตฺตฺนํ.

(๒๐๒) สตุถุ นาทฺตณฺจ.^๓

ทสฺส สตุถุสทฺทสฺส อุตฺตํ โหติ วา นมฺหิ วิภตฺติมฺหิ.

สตุถานํ, ปิตานํ, มาตานํ, ภาตานํ, ฐิตานํ, กตฺตานํ.

วาติ กิมตฺถํ ? สตุถฺนํ, ปิตฺนํ, มาตฺนํ, ภาตฺนํ, ฐิตฺนํ, กตฺตฺนํ

(๒๐๓) อุ สสฺมี สโลโป จ.^๔

สตุถุ ปิตุ อิจฺเจวมาทินํ สทฺทานํ อนฺทสฺส อุตฺตํ โหติ สสฺมี สโลโป จ.

สตุถุ สตุถุสฺส สตุถุโน ทิยเต, ปริคฺคฺโห, วา. ปิตุ ปิตุสฺส ปิตฺโน

ทิยเต, ปริคฺคฺโห วา. ภาตุ ภาตุสฺส ภาตฺโน ทิยเต, ปริคฺคฺโห วา.

ฐิตุ ฐิตุสฺส ฐิตฺโน ทิยเต, ปริคฺคฺโห วา. กตฺตฺ กตฺตฺสฺส กตฺตฺโน ทิยเต,

ปริคฺคฺโห วา.

(๒๐๔) สกมนฺธาตาทินฺณจ ^๕

สกมนฺธาตุ อิจฺเจวมาทินมนฺโต อุตฺตมาปชฺชเต สสฺมี สโลโป จ.

สกมนฺธาตุ อิว อสฺส ราชิโน วิภโว. เอวํ กตฺตฺ, คนฺตฺ, ทาทฺ

อิจฺเจวมาทิ.

๑-๑ เขตฺตกา ปาฬิ จ.โปตฺถเก นตฺถิ.

๔ โมคฺ. ๒/๑๖๕ นีติ. ๔๑๘

๒ โมคฺ. ๒/๑๖๓ นีติ. ๔๑๖

๕ โมคฺ. ๒/๑๖๕ นีติ. ๔๑๘

๓ โมคฺ. ๒/๑๗๔ นีติ. ๔๒๒

(๒๐๕) ตโต โยนโม ตุ.^๑

ตโต อาราเทสโต สพุเพสั โยน โอการาเทโส โหติ.

สตุถาโร, ปิตโร, มาตโร, ภาคโร, ธิตโร, กตุตาโร.

ตุสททุกุคหณน อณฺณสมปิ โยน โอการโ หิติ. จตุโร ชนา,^๒ กาโว

อุโก ปุริสา.^๓

(๒๐๖) ตโต สุมิมิ.^๔

ตโต อาราเทสโต สุมิวจนฺสส อิการาเทโส โหติ.

สตุถริ, ปิตริ, มาตริ, ภาคริ, ธิตริ, กตุตริ, วตุตริ.

ปน ตโตคหณน อณฺณสมปิ สุมิวจนฺสส อิการาเทโส โหติ. ภุวิ,

(๒๐๗) นา อา,^๕

ตโต อาราเทสโต นาวจนฺสส อาการาเทโส โหติ.

สตุถารา, ปิตรา, มาตรา, ภাত্রา, ธิตรา, กตุตรา, วตุตรา.

(๒๐๘) อาโร รุสุมิกारे.^๖

อาราเทโส รุสุมปาชชเต อิกारे ปเร.

สตุถริ, ปิตริ, มาตริ, ภาคริ, ธิตริ.

(๒๐๙) ปิตาทินมสิมฺหิ.^๗

ปิตาทินมาราเทโส รุสุมปาชชเต อสิมฺหิ วิภตุติมฺหิ.

ปิตรา, มาตรา, ภাত্রา, ธิตรา, ปิตโร, มาตโร, ภาคโร, ธิตโร.

อสิมฺหิคุคหณั ตอมฺหิ ปจฺจเย ปเร อิการาเทสวาปนตุถั. มาทิโต,^๘ ปิติโต,^๘

ภาคิโต, ทุหิติโต.

๑ โมค. ๒/๑๗๑ นิตติ. ๔๒๑

๔ โมค. ๒/๑๗๔ นิตติ. ๔๒๒

๗ โมค. ๒/๑๗๗ นิตติ. ๔๒๕

๒ ข.

๕ โมค. ๒/๑๗๓ นิตติ. ๔๒๑

๘ ที.ส. ๙/๑๕๐

๓ ส.อุโก, ปุริสา, นชฺโช

๖ โมค. ๒/๑๗๖ นิตติ. ๔๒๔

(๒๑๐) ตยาดยีนํ ตกาโร ตฺวตฺตํ วา.^๑

ตยาดยิ อิจฺเจเตสํ ตกาโร ตฺวตฺตมาปชฺชเต วา.

ทฺวยา, ตยา, ทฺวยิ, ทฺยิ.

เอเตสมีติ กิมทฺถํ ? ทฺวํ, ทวํ.

อิติ นามกปรเป ทฺติโย กณฺโท.

จตุตถกณฺหา

(๒๑๑) อตฺตโนโต หิสฺมิมนตฺตํ.^๒

ทสฺส อตฺตโน ตกาโรสฺส อนฺโต อนตฺตมาปชฺชเต หิสฺมี วิภทฺติมฺหิ.

อทฺตเนหิ, อทฺตเนหิ.

อตฺตโนโตติ กิมทฺถํ ? กเซหิ, กเซหิ.

หิสฺมินฺติ กิมทฺถํ ? อตฺตนา.^๓ อนตฺตมฺหิ ภาวนิทฺเทเสน อตฺตสทฺทสฺส

สทฺเทโส โหติ สพฺพาสฺส วิภทฺตีสฺส. สโก, สกา, สกํ, สเก.

(๒๑๒) ตโต สฺมี นิ.^๔

ตโต อตฺตโต สฺมีวจนฺสฺส นิ โหติ. อทฺตนิ.

ตโตคหณมวชารณตฺถํ. สเก เปตวิสเย.^๕

(๒๑๓) สสฺส โน.^๖

ตโต อตฺตโต สสฺส วิภทฺตีสฺส โน โหติ. อทฺตโน.

(๒๑๔) สฺมา นา.^๗

ตโต อตฺตสทฺทโต สฺมาวจนฺสฺส นา โหติ.

อทฺตนา.

๑ โมคฺ. ๒/๒๑๓ นีติ. ๔๓๕

๒ โมคฺ. ๒/๑๕๕ นีติ. ๔๓๕

๓ อตฺตโน

๔ โมคฺ. ๒/๗๙ นีติ. ๔๐๕

๕-๕ เอตฺตกา ปาฬิ จ.โปตฺถเก นตฺถิ ๖ โมคฺ. ๒/๑๕๔ นีติ. ๔๔๐

๗ โมคฺ. ๒/๑๕๖ นีติ. ๔๔๑

ปุ่น ตโตกุกหณน ตสฺส อตฺตโน ตการสฺส รกาโร โหติ สพฺเพสุ วจนฺสุ.
อทรฺโซ, อทรฺขั.

(๒๑๕) ฌ ๓ โตะ จ.^๑

ฌ ๓ อิจฺเจเตหิ สุมาวจนฺสฺส นา โหติ.
อภฺคินา, ทณฺฑินา, ภิกฺขุณา, สยมภฺนนา.
สุมาติ กิมตฺถํ? อภฺคโย, มุณโย, อีสโย.

(๒๑๖) ฌ ๓ โตะ สฺมี ยํ วา.^๒

ตสฺมา ฌ ๓ โตะ สฺมีวจนฺสฺส ยํ โหติ วา.
กณฺณายํ, กณฺณาย, รตฺตียํ, รตฺตียา, อิตฺตียํ, อิตฺตียา, ยาคฺยํ, ยาคฺยา, วรฺยํ,
วรฺยา,

(๒๑๗) โยนํ นิ นฺปัสสเกหิ.^๓

สพฺเพสุ โยนํ นิ โหติ วา นฺปัสสเกหิ ลิงฺเกหิ.
อฏฺฐจฺฉินิ, อฏฺฐจฺฉิ, อายฺญนิ, อายฺญ. เอวํ ทุคฺคิยาญํ
นฺปัสสเกหิตฺติ กิมตฺถํ? อิตฺถโย.

(๒๑๘) อโต นิจฺจํ.^๔

อการนฺเตหิ นฺปัสสกลิงฺเกหิ โยนํ นิจฺจํ นินฺวาเทโส โหติ.
ยานิ, ยานิ, ตานิ, ตานิ, กานิ, กานิ, ภยานิ, ภยานิ, รุปรานิ, รุปรานิ.

(๒๑๙) สฺตี.^๕

อการนฺเตหิ นฺปัสสกลิงฺเกหิ สฺตีวจนฺสฺส อํ โหติ นิจฺจํ.
สพฺพํ, ยํ ตํ, กํ, จิตฺตํ, รุปรํ.

๑ โมคฺ. ๒/๑๙๒ นีติ. ๓๔๓ จกฺคหณํ กุวฺจิ นินฺวาตฺตนฺตํ (รฺ). จกฺคหณํ ตทณฺกทฺตณฺนตฺถํ (นฺยาส)

๒ โมคฺ. ๒/๑๐๓ นีติ. ๔๔๓

๓ โมคฺ. ๒/๑๑๓ นีติ. ๔๔๔

๔ โมคฺ. ๒/๑๑๒ นีติ. ๔๔๕

๕ โมคฺ. ๒/๑๑๑ นีติ. ๔๔๖

(๒๒๐) เสสโต โลป คสิป^๑

ศโต นิตฺถิฏฺเจหิ เสสโต คสิ อิจฺเจเต โลปมาปชฺชนเต.

ภคิ อิตฺถิ, สอ อิตฺถิ, โภ ทณฺฑิ, โส ทณฺฑิ, โภ สกฺถ, โส สกฺถา, โภ
ราช, โส ราช.

เสสโตติ กิมตฺถํ ? ปฺริโส กจฺจติ.

คสิติ กิมตฺถํ ? อิตฺถิยา, สกฺถสฺส.

(๒๒๑) สพฺพาสมาวุโสอุปสคฺคณิปาตาทีหิ จ.^๒

สพฺพาสํ วิกตฺตํ เอกวณพฺพวณนํ ปจฺมาหุคฺคิยาจฺจตุตฺถิปญฺจมีณฺฎฺจิสกฺคมีนํ
โลโป โหติ อวฺวุโส อุปสคฺค นิปาต อิจฺเจวมาทีหิ จ.

ทฺวํ ปนาวุโส,^๓ ทฺเมห ปนาวุโส,^๔ ปทโส ฐมฺมํ วาเจยยาถ.^๕ วิหารํ เสว
โส อุปกจฺจิสฺสติ.

ป ปรา นิ นี อุ ทฺ ส วิ อว อนุ ปฺริ อธิ อภิ ปติ สฺ ออ อติ อป
อป อุป. ปหาโร, ปราภโว, นิหาโร, นีหาโร, อุหาโร, ทฺหาโร, สฺหาโร, วิหาโร,
อวหาโร, อนุหาโร, ปฺริหาโร, อธิหาโร, อภิหาโร, ปติหาโร, สฺหาโร, ออหาโร,
อติหาโร, อปฺหาโร, อปหาโร, อุปหาโร, เอวํ วิสฺตฺติอุปสคฺคเกหิ จ, โยเชตพฺพวา.

ยถา, ตถา, เอว, ชลฺ, โช, ยทฺร, ทฺทฺร, อโถ, อถ, นิ, ทฺ, จ, วา, โว, หํ, อหํ,
เอวํ, โห, อโห, เท, อเท, เร, อเร, เอวมาทีหิ นิปาเตหิ จ โยเชตพฺพวา.

จคฺคหณฺมวธารณฺตํ

(๒๒๒) ปฺมสฺส ลิงฺคาทิสฺส สฺมาเสสฺ.^๖

ปฺม อิจฺเจตสฺส อนุโต โลปมาปชฺชนเต ลิงฺคาทิสฺส ปฺรปเทสฺ^๗ สฺมาเสสฺ.
ปฺตฺลลิงฺคํ, ปฺมภาโว, ปฺงโกกิลो.

๑ โมคฺ. ๒/๑๑๗ นีติ. ๔๔๗ ๒ โมคฺ. ๒/๑๑๘ นีติ. ๔๔๘ ๓ วิ.มหาวิ. ๒/๑๑๘
๔ วิ.มหาวิ. ๒/๓๒๖ ๕ วิ.มหาวิ. ๒/๑๔๘ ๖ โมคฺ. ๓/๕๖ นีติ. ๔๔๙
๗ ปฺรปาเทสฺปี (?)

ปุมสเสติ กิมตถํ ? อิตฺถิลิงคํ, นปฺสกลิงคํ.

ลึงฺกาที่สุวํติ กิมตถํ ? ปุมิตฺถี.

สฺมาเสสุวํติ กิมตถํ ? ปุมสฺส ลิงคํ.

(๒๒๓) อํ ชมฺโตะ ปสฺสณฺวาโต^๑

อํวณฺสฺส ยํอาเทโส โหติ วา อํโตะ ปสฺสณฺวาโต.

อิตฺถิยํ, อิตฺถี.

ปสฺสณฺวาโตติ กิมตถํ ? ทณฺฑินํ, โภคินํ.

อมิติ กิมตถํ ? อิตฺถีหิ.

(๒๒๔) นลฺมโตะ กตฺรสฺสา.^๒

ตสฺมา ฉโตะ กตฺรสฺสา อํวณฺสฺส นํอาเทโส โหติ.

ทณฺฑินํ, โภคินํ.

ฉโตะติ กิมตถํ ? เวสฺสภุํ,

กตฺรสฺสาติ กิมตถํ ? กุจฺฉี.

(๒๒๕) โยนฺนโน.^๓

สพฺเพสํ โยณํ ฉโตะ กตฺรสฺสา โนอาเทโส โหติ.

ทณฺฑิโน, โภคิโน, เห ทณฺฑิโน, เห โภคิโน.

กตฺรสฺสาติ กิมตถํ ? อคฺคโย, มฺนโย, อิสโย.

ฉโตะติ กิมตถํ ? สยมฺภุโน.

โยนฺมิติ กิมตถํ ? ทณฺฑินา, โภคินา.

(๒๒๖) สฺมึ นี.^๔

ตสฺมา ฉโตะ กตฺรสฺสา สฺมึวณฺสฺส นํอาเทโส โหติ.

ทณฺฑินิ, โภคินิ.

กตฺรสฺสาติ กิมตถํ ? พยาธิมฺหิ.

๑ โมค. ๒/๓๗ นิตฺติ. ๔๖๗

๓ โมค. ๒/๗๕-๖ นิตฺติ. ๔๕๒

๒ โมค. ๒/๗๔ นิตฺติ. ๔๕๑

๔ โมค. ๒/๗๗ นิตฺติ. ๔๐๖

(๒๒๗) กิสฺส ก เว จ.^๑

กิมิจฺเจตฺตสฺส โโก จ โหติ วปฺปจฺเจเย ปเร.

กฺว กโตสิ ตฺวํ เทวานํปิยติสฺส.

จสทฺทกฺกหณฺเณน อวปฺปจฺเจเย ปเร โโก จ โหติ.

โก ตํ นินฺนํทํมรหติ,^๒ กถํ โพรธยิตฺถ^๓ ธมฺมํ.

เวติ กิมตฺถํ ? กฺวโต อากโตสิ ตฺวํ.

(๒๒๘) กุ หีหฺสฺ จ.^๔

กิมิจฺเจตฺตสฺส กุ โหติ หีหํ อิจฺเจตฺตสฺ จ.

กุหิ กจฺฉสิ, กุหํ กจฺฉสิ.

จสทฺทกฺกหณฺเณน หิณฺณจํนํทาจนํปจฺเจเยสฺส ปเรสฺส อณฺณกฺกตาปี กุ โหติ.

กุหิณฺณจํ, กุทาจนํ.

(๒๒๙) เสเสสฺ จ.^๕

กิมิจฺเจตฺตสฺส โโก โหติ เสเสสฺ วิภตฺติปฺปจฺเจเยสฺ จ.

โก ปกาโร กถํ, กํ ปกาโร กถํ.

(๒๓๐) ตฺรโตเถสฺ จ.^๖

กิมิจฺเจตฺตสฺส กุ โหติ ตฺรโตเถ อิจฺเจตฺตสฺ จ.

กฺวฺร, กฺวโต, กฺวตฺถ.

(๒๓๑) สพฺพสฺเสตฺตสฺสากาโร วา.^๗

สพฺพสฺส เอตฺตสทฺทสฺส อการาเทโส โหติ วา โตเถ อิจฺเจตฺตสฺ.

อโต, อตฺถ, เอตฺโต, เอตฺถ.

๑ โมค. ๔/๑๐๐ นิตฺติ. ๘๕๖

๒ บุ.ธ. ๒๕/๖๑

๓ ส. โพรธยิตฺถํ

๔ โมค. ๔/๑๐๔ นิตฺติ. ๔๖๐

๕ โมค. ๒/๑๙๘ นิตฺติ. ๔๕๗

๖ โมค. ๔/๙๖, ๑๐๐ นิตฺติ. ๔๖๐

๗ โมค. ๔/๙๖ นิตฺติ. ๔๖๑

(๒๓๒) เตฺร นิจฺจํ.^๑

สพฺพสฺส เอตสทฺทสฺส อการาทโต โหติ นิจฺจํ เตฺร ปจฺจเย ปเร.
อตุร.

(๒๓๓) เอ โต ธสฺ จ.^๒

สพฺพสฺส เอตสทฺทสฺส เอกาโร โหติ โตธ อิจฺเจเตสฺ วา.
เอตุโต, อโต, เอตุถ, อตุถ.

(๒๓๔) อิมสฺสึ ถํทานิหโตเชสฺ จ.^๓

อิมสทฺทสฺส สพฺพสฺเสว อิกาโร โหติ ถํ ทานิ ห โต ช อิจฺเจเตสฺ.
อิตถํ, อิทานิ, อิท, อิตโต, อิต.^๔

(๒๓๕) อ ธฺนามํหิ จ.^๕

อิมสทฺทสฺส สพฺพสฺเสว อกาโร โหติ ธฺนามํหิ ปจฺจเย ปเร.
อธฺนา.

(๒๓๖) เอต รหิมํหิ.^๖

อิมสทฺทสฺส สพฺพสฺเสว เอตาเทโส โหติ รหิมํหิ ปจฺจเย ปเร.
เอตฺรหิ.

(๒๓๗) อิตฺถิยํโต อาปจฺจโย.^๗

อิตฺถิยํ วตฺตมานาย อการโต อาปจฺจโย โหติ.
สพฺพา, ยา, สฺวา, กา, กณฺณา, กตฺรวา.

(๒๓๘) นทาทีโต วา อี.^๘

นทาทีโต วา อนทาทีโต วา อิตฺถิยํ วตฺตมานาย อีปจฺจโย โหติ.
นที, มหิ, กุมาริ, ตฺรุณิ, วารุณิ, สขิ, อิตฺถิ.^๙

๑ นีติ. ๔๖๒ ๒ ส. เอโต ธสฺ วา โมคฺ. ๔/๙๒,๑๐๐ ๓ โมคฺ. ๔/๙๖,๑๐๖,๑๐๐,๑๐๙ นีติ. ๔๖๓

๔ อิตโต “ปรํ จสฺสทฺทคฺคณฺนวมวธาเรตฺตถนุ”ติ ปาโร สหฺพปโตกเก ทิสฺสตี. ปทฺรปฺสิทฺธิฎฺฐิกายํ ปน “จคฺคณฺนํ
สพฺพคฺคณฺนมนุทฺตถนุ”ติ วุตฺตํ. ๕ โมคฺ. ๔/๑๐๖ นีติ. ๔๖๔

๖ โมคฺ. ๔/๑๐๗ นีติ. ๔๖๕ ๗ โมคฺ. ๓/๒๖ นีติ. ๔๖๖ ๘ โมคฺ. ๓/๒๕ นีติ. ๔๖๗

๙ อิตโต ปรํ “หตฺถิ”ติ อุทาหรณํ กตฺถจ ทิสฺสตี, ตํ น ยุตฺตํ, อิตฺถิยํ “หตฺถินิ”ติ ปทฺรเสว ทิฎฺฐจตุตา.

(๒๓๕) ฌวณิกฌเยยณนตุหิ.^๑

ฌว ฌิก ฌเยย ฌ นตุ อิจเจเตหิ^๔ อิตถิยํ วุตตมานะหิ อีปัจจโย
โหติ.

มานวี ปณฺทวี่, นาวิกิ, เวนเตยฺยิ, กุณฺเตยฺยิ, โคตมึ, คุณฺวตี, โสมวตี.

(๒๔๐) ปตฺติภิกฺขุราชาํการนฺเตหิ อีนึ.^๓

ปตฺติภิกฺขุราชาํการนฺเตหิ อิตถิยํ วุตตมานะหิ อีนึปัจจโย โหติ.

กหปทานึ, ภิกฺขุณึ, ราชนึ, หตุถินึ, ทณฺฑินึ, เมธาวันึ, ตปสฺสินึ.

(๒๔๑) นตุสฺส ตมึกาเร.^๔

สพฺพสฺเสว นตุปัจจยสฺส โต โหติ วา อีกาเร ปฺจฺจเย ปเร.

คุณฺวตี, คุณฺวานฺตี, กุสฺวตี, กุสฺวานฺตี, สติมตี, สติมฺนฺตี, มหตี, มหฺนฺตี, โคตมตี,
โคตมฺนฺตี.

(๒๔๒) ภาโต โภโต.^๕

สพฺพสฺเสว ภาวนตฺสทฺทสฺส โภตาเทโส โหติ อีกาเร อิตถิกเท^๖ ปเร.

โภติ อยฺเย, โภติ กณฺเวย, โภติ ขราทียะ.

(๒๔๓) โภ เก ตฺ.^๗

สพฺพสฺเสว ภาวนตฺสทฺทสฺส โภ โหติ เก ปเร.

โภ ปฺริส, โภ อกฺกิ, โภ ราช, โภ สทฺถ, โภ ทณฺฑิ, โภ สยมฺภ.

เกตี กิมตฺถํ? ภาวทา ภา.

ตฺสทฺทกฺกหณฺเนน อณฺณสฺมึปี วาเนน สพฺพสฺเสว ภาวนตฺสทฺทสฺส โภนตฺ ภนฺเต
โภนโต ภาทเท โภตา โภโต อิจเจเต อาเทสา โหนตี.

๑ โมค. ๓/๒๗ นิตฺติ. ๔๖๘

๒ รุ. ฌวณิกฌเยยณนตุปัจจยณนเตหิ.

๓ โมค. ๓/๒๕-๓๐ นิตฺติ. ๔๖๕-๗๐

๔ โมค. ๓/๓๖ นิตฺติ. ๔๗๑

๕ โมค. ๓/๓๗ นิตฺติ. ๔๗๒

๖ ส.อิตถิยํ กเต

๗ โมค. ๒/๑๔๖ นิตฺติ. ๔๘๒, ๔๘๗-๘

โภนุค, ภนุเท, โภนุโต, ภทฺเท, โภตา, โภโต.

(๒๔๔) โอภาโว กุวจิ โยสุ วการสุส.^๑

ภานุต อิจฺเจตฺสุส วการสุส โอภาโว โหติ กุวจิ โย อิจฺเจตฺสุ.

อิมํ โภนุโต นิสาเมถ, ภานุโต วา.

(๒๔๕) ภานุตฺสุส ภทฺทนต์ ภนฺเต.^๒

สพฺพสฺเสว ภานุตฺสทฺทฺสุส ภทฺทนต์ ภนฺเต อิจฺเจเต อาทฺเสสา โหนฺติ กุวจิ เค
ปเร โยสุ จ.

เท ภทฺทนต์, ภนฺเต, ภทฺทนต์ฺตา วา.

(๒๔๖) อการปิตาทยนฺตานมา.^๓

อกาโร จ ปิตาทินฺนฺโต จ อการกฺตฺมาปฺชฺชเต เค ปเร.

โภ ปฺริสา, โภ ปิตา, โภติ มาตา, โภ สตุถา.

(๒๔๗) ฌลปฺา รสุสฺ.^๔

ฌ ล ป อิจฺเจเต รสุสฺมาปฺชฺชนฺเต เค ปเร.

โภ ทณฺธิ, โภ สยมฺภุ, โภติ อิตฺติ, โภติ วฐุ.

(๒๔๘) อกาโร วา^๕

อกาโร รสุสฺมาปฺชฺชเต วา เค ปเร.

โภ ราช, โภ ราชา, โภ อตุต, โภ อตุตา, โภ สข, โภ สขา, โภ สตุถ, โภ สตุถา.

อติ นามกปฺเป จตุทฺโต กณฺโฑ.

๑ โมคฺ. ๒/๑๔๖ นิตฺติ. ๔๘๕-๖

๒ โมคฺ. ๒/๑๔๖

๓ โมคฺ. ๒/๕๘-๙ นิตฺติ. ๔๗๕

๔ โมคฺ. ๒/๖๕ นิตฺติ. ๔๗๗

๕ โมคฺ. ๓/๖๒ นิตฺติ. ๔๗๖, ๔๗๘-๙

(๒๕๕) ตมฺหา จ.^๑

ตมฺหา จ หี หิ อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ กุวฺจิ สกฺตมฺยตฺเถ.
ตฺหิ, ตฺหิ.

(๒๕๖) อิมฺสฺมา หธา จ.^๒

อิมฺสฺมา ห ฐ อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ กุวฺจิ สกฺตมฺยตฺเถ.
อิห, อิฐ.

(๒๕๗) ยโต หี.^๓

ตฺสฺมา ยโต หีปจฺจโย โหติ กุวฺจิ สกฺตมฺยตฺเถ. ยหิ.

(๒๕๘) กाले.

“กाले” อิจฺเจตํ อธิการกฺตํ เวทิตพฺพํ.

(๒๕๙) กิ สพฺพญฺเญกยฺกุหิ ทา ทาจฺนํ.^๔

กิ สพฺพ อญฺญ เอก ย กุ อิจฺเจเตหิ ทา ทาจฺนํ อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ
กाले กุวฺจิ สกฺตมฺยตฺเถ.

กทา, สพฺพทา, อญฺญทา, เอกทา, ยทา, กุทาจฺนํ.

(๒๖๐) ตมฺหา ทานิ จ.^๕

ต อิจฺเจตฺสฺมา ทานิ ทา อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ กาลे กุวฺจิ สกฺตมฺยตฺเถ.
ตทานิ, ตทา.

(๒๖๑) อิมฺสฺมา รหิฐฺนาทานิ จ.^๖

อิมฺสฺมา รหิ ฐฺนา ทานิ อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ กาลे กุวฺจิ สกฺตมฺยตฺเถ.
เอตฺรหิ, อฐฺนา, อิทานิ.

(๒๖๒) สพฺพสฺส โสทามฺหิ วา.^๗

สพฺพ อิจฺเจตฺสฺส สการาเทโส โหติ วา ทามฺหิ ปจฺจเย ปเร.

๑ โมคฺ. ๔/๑๐๓ นิตฺติ. ๕๐๑

๒ โมคฺ. ๔/๑๐๐ นิตฺติ. ๕๐๓

๓ โมคฺ. ๔/๑๐๒ นิตฺติ. ๕๐๔

๔ โมคฺ. ๔/๑๐๕ นิตฺติ. ๕๐๕

๕ โมคฺ. ๔/๑๐๕ นิตฺติ. ๕๐๖

๖ โมคฺ. ๔/๑๐๖-๗ นิตฺติ. ๕๐๗

๗ นิตฺติ. ๕๑๘

สทา, สพพทา.

(๒๖๓) อวณฺโณ เย โลปฺยจ.^๑

อวณฺโณ เย ปจฺจเย ปเร โลปฺมาปชฺชเต. พาหุสจฺจ,^๒ ปณฺทิจฺจ,^๓ เวปฺลฺลํ,^๔ การุณฺณํ,
โกสฺลฺลํ,^๕ เนปฺยณฺณํ,^๖ สามณฺณํ,^๗ โสหชฺชํ.

(๒๖๔.) วุฑฺฒสฺส โช อียฺยิฏฺเฐสฺส.^๘

สพฺพสฺส วุฑฺฒสทฺทสฺส โช อาเทโส โหติ อีย อียฺยิฏฺฐ อิจฺเจเตสฺ ปจฺจเยสฺ.
เชยฺโย, เชฏฺโฐ.^๙

๒๖๕ ปตฺตถสฺส โส จ.^{๑๐}

สพฺพสฺส ปตฺตถสทฺทสฺส โส อาเทโส โหติ โช อาเทโส จ อีย อียฺยิฏฺฐ-
อิจฺเจเตสฺ ปจฺจเยสฺ.
เสยฺโย,^{๑๑} เสฏฺโฐ,^{๑๒} เชยฺโย, เชฏฺโฐ,^{๑๓}

(๒๖๖) อนตฺติกสฺส เนโท.^{๑๔}

สพฺพสฺส อนตฺติกสทฺทสฺส เนทาเทโส โหติ อีย อียฺยิฏฺฐ อิจฺเจเตสฺ ปจฺจเยสฺ.
เนทียฺ, เนทียฺโฐ.

(๒๖๗) พาพฺพสฺส สาทฺโ.^{๑๕}

สพฺพสฺส พาพฺพสทฺทสฺส สาทาทฺโโส โหติ อีย อียฺยิฏฺฐ อิจฺเจเตสฺ ปจฺจเยสฺ.
สาทียฺ, สาทียฺโฐ

๑ นีติ. ๕๐๘	๒ ขุ.ขุ. ๘๕/๔ ขุ.สฺ. ๒๕/๔๒๒	๓ อภิ.ปฺ. ๓๖/๑๘๐
๔ อ.เอกก. ๒๐/๓	๕ อภิ.อญ. ๑/	๖ อภิ.ปฺ. ๓๖ ๑๘๐
๗ ขุ.ธ. ๒๕/๘๗	๘ โมคฺ. ๔/๑๓๕ นีติ. ๕๑๒	๙ โมคฺ. ๔/๑๓๖ นีติ. ๕๑๔
๑๐ โมคฺ. ๔/๑๓๖ นีติ. ๕๑๒	๑๑ อ.ตฺก. ๒๐/๑๖๗	๑๒ ที.มทา ๑๐/๑๖
๑๓ โมคฺ. ๔/๑๓๖ นีติ. ๕๑๕	๑๔ โมคฺ. ๔/๑๓๘ นีติ. ๕๑๕	

(๒๖๘) อปฺปสฺส กณฺ.^๑

สพฺพสฺส อปฺปสทฺทสฺส กณฺ โหติ อีย อิญฺจ อิจฺเจเตสฺ ปจฺจเยสฺ.
กณฺโย, กณฺญโจะ.

(๒๖๙) ยฺวานณฺจ.^๒

สพฺพสฺส ยฺวสทฺทสฺส กณฺ โหติ อีย อิญฺจ อิจฺเจเตสฺ ปจฺจเยสฺ.
กณฺโย, กณฺญโจะ.

(๒๗๐) วณฺตฺมนฺตฺวีนณฺจ โลโป.^๓

วณฺตฺ มณฺตฺ วี อิจฺเจเตสฺ ปจฺจยานํ โลโป โหติ อีย อิญฺจ อิจฺเจเตสฺ ปจฺจเยสฺ.
กฺุณฺโย, กฺุณฺญโจะ, สติโย, สติญฺจโจะ, เมธิโย, เมธิญฺจโจะ.

(๒๗๑) ยวตฺติ ตลณฺทการณฺํ พฺยณฺชนานิ จลณฺชการตฺตํ.^๔

ยวตฺติ ต ล ณ ทการณํ พฺยณฺชนานิ จ ล ณ ชการตฺตมาปชฺชนเต ยถาสงฺขยฺ.
พาหุสจฺจ,^๕ ปณฺทิจจ^๖ เวปฺถล^๗ การณฺณ^๘ โกสลฺล^๖ เนปฺถณฺณ^๖ สามณฺณ^๘
โสหชฺช.

ยวตฺติ กิมตฺตํ ? ตินฺทล.

ต ล ณ ทการณณฺติ กิมตฺตํ ? อาลสฺย,^{๑๐} อารุคฺย.^{๑๑}

พฺยณฺชนานณฺติ กิมตฺตํ ? มจฺจนา.

การกฺุณฺณณฺติ กิมตฺตํ ? ยการสฺส สการ ภการ มการสณฺญาปนตฺตํ.^{๑๒}

โปริสสฺ,โฮสพฺภ, โอปมฺม.^{๑๓}

๑ โมค. ๔/๑๓๕ นิตฺติ. ๕๑๓	๒ โมค. ๔/๑๓๖ นิตฺติ. ๕๑๒	๓ โมค. ๔/๑๓๖ นิตฺติ. ๕๑๒
๔ โมค. ๑/๔๘ นิตฺติ ๑๐๔,๑๐๖,๑๑๖,๑๒๑-๕	๕ ชุ.ช. ๒๕/๔ ชุ.ส. ๒๕/๔๒๒	๖ อภิป. ๓๖/๑๘๐
๗ อ.เอกก ๒๐/๓	๘ วิมตฺติ. ๒/๔๑๘(ณ)	๙ ชุ.ร. ๘ ๒๕/๗๗
๑๐ อ.ทสภ. ๒๔/๑๔๗	๑๑ อ.ทสภ. ๒๔/๑๔๖	๑๒ ฉ. มการาเทศญาปนตฺตํ
๑๓ ม.ม. ๑๓/๖๐		

กปฺป)

ปญฺจมกณฺท

๖๕

(๒๓๒) อมฺหตฺมฺหนฺตฺราชพฺรหฺมตฺตสขสฺตฺถุปีตาทีหิ สฺมา นาว.๑

อมฺห ตฺมฺห นฺตฺ ราช พฺรหฺม อตฺต สข สตฺถุ ปีตฺ อิจฺเจวมาทีหิ สฺมา
นาว ทฏฺจพฺพา.

มยา, ตยา, คุณฺวตา, รณฺณา, พฺรหฺมฺนา, อตฺตนา, สขินา, สตฺถารา, ปีตรา,
มาตรา, ภาตรา, ฐิตฺรา,

เอเตหีติ กิมตฺถํ ? ปฺริสา.

อิติ นามกปฺเป ปญฺจโม กณฺโท.

นามกปฺโป นิฏฺฐิตो

๔. สมาสกปป สตุตมกณท

(๒๗๓) นามานं สมาสโย ยุตตุโต^๑

เตสํ นามานं ปยชชมานปทตฺตานํ โย ยุตตุโต, โส สมาสสยโย โหติ.

กฉินสฺสํ ทฺสฺสํ กฉินทฺสฺสํ,^๒ อากนฺตฺกสฺสํ ภตฺตํ อากนฺตฺกภตฺตํ,^๓ ชีวิตฺตจํ ตํ
อินฺทฺริยจฺจาติ ชีวิตฺนฺทฺริยํ,^๔ สมฺโน จ พฺราหฺมโณ จ สมณพฺราหฺมณา,^๕ สารียา ปฺตุโต
สาริปฺตุโต. สาริปฺตุโต จ โมกฺกสฺสลาโน จ สาริปฺตุตฺตโมกฺกสฺสลาโน,^๖ พฺราหฺมโณ จ
คหปฺตีโก จ พฺราหฺมณคหปฺตีกา.^๗

นามานมิตฺติ กิมตฺถํ ? เทวทฺตโต ปจฺจติ.

ยุตตุโตติ กิมตฺถํ ? ภวฺโห รณฺโณ, ปฺตุโต เทวทฺตตฺส.

สมาส อิจฺจนน กฺวตฺโต ? กฺวจิ สมาสนฺตคตฺตานมการาโรโต.

(๒๗๔) เตสํ วิทฺตติโย โลปา จ.^๘

เตสํ ยุตตุตฺตานํ สมาสานํ วิทฺตติโย โลปา จ โหนฺติ.

กฉินสฺสํ ทฺสฺสํ กฉินทฺสฺสํ,^๙ อากนฺตฺกสฺสํ ภตฺตํ อากนฺตฺกภตฺตํ.^{๑๐}

เตสํคหณน สมาสทฺริทฺทาทฺชยาคกิตฺกานํ วิทฺตติปฺปจฺจยปทฺทชฺรคมาณฺจ โลงปา
โหนฺติ.^{๑๑} วาสฺสิญฺโจะ,^{๑๒} เวนเตยฺโย,^{๑๓}

จสทฺทคฺคหณมวชฺชารณตฺถํ. ปภงฺกโร.^{๑๔} อมตฺนทฺโท,^{๑๕} ทิปภงฺกโร,^{๑๖} เมธงฺกโร,^{๑๗}

(๒๗๕) ปกฺตี จสฺส สรณฺตสฺส.^{๑๘}

ลฺลทฺตาสฺสุ วิทฺตติสฺสุ อสฺส สมาสปทฺสฺส สรณฺตสฺส ลิงฺกสฺส ปกฺติรูปานิ โหนฺติ.

จกฺขุ จ สฺเตคฺคจ จกฺขุสฺสํ,^{๑๙} มุขฺยจ นาสิกา จ มุขฺนาสิกํ, รณฺโณ ปฺตุโต
ราชปฺตุโต,^{๒๐} รณฺโณ ปฺริโส ราชปฺริโส.^{๒๑}

๑ โมค. ๓/๑ นีติ. ๖๗๕	๒ วิ.มหาวิ. ๕/๑๐๑	๓ วิ.มหา. ๕/๑๗๔
๔ อภ.ส. ๓๔/๒๔,๒๐๗	๕ ที.ส. ๙/๘, ม.ม. ๑๒/๑๔๕	๖ วิ.มหา. ๔/๖๐, ม.ม. ๑๓/๑๖๖
๗ อ.จตุกก. ๒๑/๑๐๓, อ.ปญฺจก. ๒๒/๓๒	๘ โมค. ๒/๑๑๙-๑๒๐ นีติ. ๖๗๖	๙ วิ.มหา ๕/๑๑๑
๑๐ วิ.มหา. ๕/๑๗๔	๑๑ ส.ก.วิทฺตติ ฯ เปฯ กมานํ โลปา โหนฺติ	
๑๒ ที.ปา. ๑๑/๘๖ ม.ม. ๑๓/๕๘๓	๑๓ ขุ.ชา ๒๗/๒๗๔	๑๔ ขุ.ส. ๒๕/๕๖๘
๑๕ ส.ส. ๑๕/๔๑	๑๖ ขุ.พฺทฺธ ๓๓/๖๐๓	๑๗ ขุ.พฺทฺธ ๓๓/๖๐๓
๑๘ นีติ. ๖๘๓	๑๙ ขุ.อิตฺติ. ๒๕/๒๘๔	๒๐ ขุ.อป. ๓๒/๒๘๔
๒๑ อ.ตฺก. ๒๐/๒๑๘		

(๒๑๖) อุปสคก นิปาทปฺพโก อพฺยัภาโว.^๑

อุปสคกนิปาทปฺพโก โย สมาส อพฺยัภาวสญฺโฆ โหติ.

นครสฺส สมิเป ปวตฺตคฺคิตฺติ อฺปนกรฺ, ทรตาส อภาโว นิทฺทรณฺ, มกสฺส อภาโว นิมฺมกสฺ,^๒ วุฑฺฒานํ ปฏิปาณียยถาวุฑฺฒํ,^๓ เย เย วุฑฺฒา พฺราหฺมณา ยถาวุฑฺฒํ.^๔ ชิวสฺส ยตฺตโก ปริจฺเจโท ยาวชิว.^๕ จิตฺตมริทิจฺจ ปวตฺตคฺคิตฺติ ธมฺมา อธิจฺจกฺ, ๕ ปพฺพตสฺส ติโร ติโรปพฺพกฺ,^๖ ไสทสฺส ปติ วตฺตติ นาวา อิติ ปติโสทํ. ปาสาทสฺส อนฺโต อนฺโตปาสาทํ.

อพฺยัภาวมิจฺจนเณ กวตฺโต ? อวิทฺตตีนมการนฺตา อพฺยัภาวา.

(๒๑๗) โส นฺปิสลฺกิลฺโก.^๗

โส อพฺยัภาวสมาส โส นฺปิสลฺกิลฺโกว ทฏฺจพฺโพ.

กุมารียํ อธิทิจฺจ วตฺตติ กถา อิติ อธิกุมาริ, วรฺยา สมิเป วตฺติ กถา อิติ อฺปวรุ, กงฺกาย สมิเป วตฺตติ กถา อิติ อฺปกงฺกํ. มณิกาย สมิเป วตฺตติ กถา อิติ อฺปมณิกํ. อิตฺถิมริทิจฺจ วตฺตติ กถา อิติ อธิตฺถิ.^๘

(๒๑๘) ทิกฺสุเสกตฺตํ.^๙

ทิกฺสุส สมาสสฺส เอกคฺคํ โหติ, นฺปิสลฺกิลฺกตฺตมฺจ.

ทโย โสกา ติโสทํ, ทโย ทนฺฑา ติทนฺฑํ. ตินฺนิ นยฺนานิ ตินยฺนํ, ทโย ลิงฺกา ติลิงฺกํ, จตฺสโส ทิสฺสา จตฺททิสฺ,^{๑๐} ปณฺจ อินฺทฺริยานํ ปณฺจอินฺทฺริยํ.^{๑๑}

(๒๑๙) ตถา ทวนฺทเว ปาณิตุรียโยคฺกเสนางฺคชฺททชนฺตฺก วิวิทฺวิทฺทวิสภาคตฺถ-
ถาทินฺณจ.^{๑๒}

ตถา ทวนฺทเว สมาส ปาณิ ตุรีย โยคฺก เสนางฺค ชฺทท ชนฺตฺก วิวิท-
วิทฺทท วิสภาคตฺถ อิจฺเจวมาทินํ เอกคฺคํ โหติ, นฺปิสลฺกิลฺกตฺตมฺจ.

๑ โมค. ๓/๒ นีติ. ๖๙๖ ๒ มสกัน (ก), “มกโส”ติ ปาโจเยว พหุสุ ปาฬิอฏฺจกถาสฺ ทิสฺสตี
ทํสมกสวาตตปสฺริสพสฺสาทินํ (ที. ๓/๑๔๕ วิ. ๒/๓๓๔). ทํสมอสวาตตปสฺริสพสฺสเสตี (ม.ม. ๑๒/๑๕๒).
มกสชาติ สพฺพมกฺขิกา (ม.อฏฺ ๑/๓๗๙) อนฺธมกสา (ข.สฺ. ๒๕/๓๗๓) มกสชาติ มกสยาเว (สฺตฺตนิ.อฏฺ. ๓๒ วิสฺทฺธิ ๑/๓๐
๓ วิ.อฏฺ. ๑/๑๒ ๔ วิ.มทาวิ. ๑/๓๔ วิ.มท. ๔/๗๕ ๕ วิ.มท. ๕/๒๘ อ.ติ.ก. ๒๐/๒๙๕
๖ ที.สี. ๙/๑๐๓ อ.ติ.ก. ๒๐/๒๑๗ ๗ โมค. ๓/๙ นีติ. ๖๙๘ ๘ วิสฺทฺท. ๒/๑๐๓ กาสิกา ๑๑/๗๖
๙ นีติ. ๖๙๙ ๑๐ ที.สี. ๙/๓๓๙ ๑๑ อ.จตุก. ๒๑/๒๑๒
๑๒ โมค. ๓/๑๙,๒๐ นีติ. ๗๐๐

ทำ ยถา ? จกขุ จ โสถยจ จกขุโสท^๑ มุขยจ นาสิกา จ มุขนาสิก, จ วิ จ มัสถยจ โสทิตยจ จวิมัสโสทิต. เอว ปาณยงคตเถ.

สงฺไซ จ ปณโว จ สงฺขปนว.^๒ กิตยจ วาทิตยจ กิตวาทิต,^๓ ทททรี จ เทณฺทิมยจ ทททรีเทณฺทิม.^๔ เอว ตูริยงคตเถ.

ผาลยจ ปาจนยจ ผาลปาจน.^๕ ยุกยจ นงฺคลยจ ยุกนงฺคล.^๕ เอว โยคยงคตเถ. ยสิ จ จมมยจ ยสิจมม,^๖ ธนฺ จ กลาไป จ ธนฺกลาป,^๖ หตฺถี จ อสฺโส จ หตฺถิยสฺส, รโถ จ ปตฺติโก จ รตปตฺติก เอว เสนางคตเถ.

ทสฺสา จ มกสฺสา จ ทสฺสมกฺส,^๗ กุนฺโถ จ กิปฺปฺลฺลิกโก จ กุนฺถกิปฺปฺลฺลิก.^๘ กิฏฺฏยจ สิริสฺปยจ กิฏฺฏสิริสฺป. เอว ขุทฺทกชนตฺตเถ.

อหิ จ นกฺลยจ ยหिनฺกฺล.^๙ พิพาโร จ มฺฐิกโก จ พิพารมฺฐิก, กาโก จ อฺลฺลโก จ กาโกลฺล.^๙ เอว วิวิธวิรฺทตฺเถ.

สีลยจ ปญฺญา จ สีลปญฺญา,^{๑๐} สมโถ จ วิปฺสฺสนา จ สมตฺวิปฺสฺสน,^{๑๐} วิชฺชา จ จรณยจ วิชฺชาจรณ^{๑๒} เอว วิสฺภาคตฺเถ.

อาทิกฺคหณฺ กิมตฺต ? ทาสี จ ทาโส จ ทาสิทาส.^{๑๓} อิตฺถี จ ปุมา จ อิตฺถิปุม, ปตฺโต จ จีวรยจ ปตฺตจีวร.^{๑๔} ฉตฺตยจ อฺปาหนา จ ฉตฺตฺปาหน, ติกยจ จตฺตยจ ติกจตฺต, เวพฺพาโร จ รตกาโร จ เวพฺพการนรตการ. สากฺกณิกโก จ มาคฺวิกโก จ สากฺกณิกมาคฺวิก, ทีโข จ มชฺฌิมโ จ ทีฆมชฺฌิม. อิจฺเจวมาท,

(๒๘๐) วิภาสา รุกฺข ตินฺ ปสฺสฺ ธน ฐลฺล ชนปทาทีนยจ.^{๑๕}

รุกฺข ตินฺ ปสฺสฺ ธน ฐลฺล ชนปท อิจฺเจวมาทีน วิภาสา เอกกฺกํ โหติ, นปฺสฺกฺลิ่งคตฺตยจ ทวนฺทเวว สมมาเส.

๑ ขุ.อิตฺติ. ๒๕/๒๘๑	๒ ที.สี. ๙/๑๐๕	๓ ที.สี. ๙/๖
๔ ทททรีเทณฺทิม (นิตฺติ) ทททรีเทณฺทิม (สี)	๕ ส.ส. ๑๕/๑๗๕ ขุ.ส. ๒๕/๓๘๖ สุตฺตนิ.อฏฺฐ. ๑/๑๔๘	
ผาลปาจน (ก)	๖ ม.ม. ๑๒/๑๕๓ อ.ปญฺจก. ๒๒/๑๐๔	
๗ ม.ม. ๑๒/๑๕	๘ วิ.มทา. ๔/๑๖๕	๙ ธมฺม.อฏฺฐ. ๑/๔๖
๑๐ อ.ปญฺจก ๒๒/๓๒	๑๑ ม.อ. ๑๔/๔๙๐	๑๒ อ.ปญฺจก. ๒๒/๒
๑๓ ที.สี. ๙/๗ ม.ม. ๑๓/๕๒๖	๑๔ วิ.มทาว. ๑/๑๔ วิ.มทา. ๔/๑๕๙	๑๕ โมค. ๓/๑๙ นิตฺติ. ๗๐๘

อสุสฺสตุโถ จ กปฺปิฏฺโโจ^๑ จ อสุสฺสตุถกปฺปิฏฺโโจ, อสุสฺสตุถกปฺปิฏฺจา^๒ วา. อสุสฺสรวุจ
 วัชรณฺญจ อสุสฺสวัชรณฺ อสุสฺสวัชรณา วา, อโช จ เอฬโก จ อเชฬกํ, อเชฬกา^๓ วา.
 หิรณฺญณฺญจ สุวณฺญณฺญจ หิรณฺญณฺญสุวณฺญณฺ, ^๔ หิรณฺญณฺญสุวณฺญา วา. สาลิ จ ยโว จ สาลิยวํ,
 สาลิยวา วา. กาสิ จ โกสโล จ กาสิโกสลํ, กาสิโกสลา วา.

อาทิกฺกหณฺนิ กิมกฺกํ ? สาวชฺชณฺญจ อนาวชฺชโชนฺญจ สาวชฺชานาวชฺชํ, ^๕ สาวชฺชานา
 นาวชฺชา วา. หินฺณจ ปณฺเฑณฺญจ หินฺนปณฺเฑทํ, ^๕ หินฺนปณฺเฑตา วา, กณฺโห จ สุกฺโก จ
 กณฺหสฺสูกํ, ^๖ กณฺหสฺสูกา วา.

(๒๘๑) ทฺวิปเท ตฺลยฺยาธิกรณฺ กมฺมชารโย.^๗

เทว ปทานิ ตฺลยฺยาธิกรณานิ ยทา สมสฺสยนฺเต, ททา โส สฺมาโส กมฺม
 ชารยสฺสยโย โหติ,

มหนฺโต จ โส ปฺริโส จาติ มหาปฺริโส, ^๘ กโณห จ โส สฺปโป จาติ กณฺหสฺปโป, ^๙
 นิลฺลจ ทํ อฺปฺปฺลณฺจจาติ นิลฺลปฺปลํ, โลหิตณฺญจ ทํ จนฺทณฺญจาติ โลหิตจนฺทณฺ, พฺราหฺมณฺ
 จ สฺา ทาริกา เจติ พฺราหฺมณฺทาริกา, ชตฺติยา จ สฺา กณฺญา จาติ ชตฺติยกณฺญา.^{๑๐}

กมฺมชารย อิจฺจนฺเน กฺวตฺโต ? กมฺมชารยสฺสยเย จ.

(๒๘๒) สฺงฺขยาปฺพุโพ ทิกฺ. ^{๑๑}

สฺงฺขยาปฺพุโพ กมฺมชารยสฺมาโส ทิกฺสฺสยโย โหติ.

ตีณิ มลฺลานิ ติมลํ, तीणि ผลานि तिผลं, तयो लोका तिलोकं, तयो तण्डुला तिण्डुलं.

๑ กทฺทกณฺโฑ กปฺปิโธ (ธาน. ๕๖๒-คถา), กปฺปิจลนฺ, ตโน, ทีโฆ อคฺมสฺส, กนฺทราโล, ปิลฺลโฆปฺปิ (ธานฺฎี.
 ๓๕๗) กปฺปิถฺน (สี.โมคฺ. ๓/๑๙) กปฺปิถฺนาคิ ปิลฺลกา (ชา.อฺญ. ๒/๔๐๓ (ณ) นิโคธฺรา จ กปฺปิถฺนา (ชฺ.ชา.
 ๒๗/๑๒๕ ชฺ.ชา. ๒๘/๔๓๕,๔๓๗) “กปฺปิโธ”ติ ปาโรปฺปิ. ปาวจเน อตฺถิ, ตถาปฺปิ โส อิทฺ นาริปฺเปโต.
 อมฺพา กปฺปิถฺนา ปนฺสา (ชฺ.ชา. ๒๘/๔๑๖), อมฺพา ชมฺพุ กปฺปิถฺนา จ (ชฺ.ชา. ๒๘/๔๒๒). กปฺปิฏฺโโจ จ
 กปฺปิถฺโถถ (ธาน. ๕๕๑-คถา) ๒ ที.สี. ๙/๗ ม.ม. ๑๒/๒๘๐ อัง.จตฺก. ๒๑/๕๗
 ๓ ที.สี. ๙/๑๕๒ ม.ม. ๑๓/๓๗๗ ๔ อัง.ติ.ก. ๒๐/๑๖๓ ๕ อัง.จตฺก. ๒๑/๓๓๐
 ๖ โมคฺ. ๓/๑๑ นีติ. ๗๐๒ ๗ ชฺ.ร. ๒๕/๘๕ ๘ วิ.มทฺ. ๑/๓๐
 ๙ ม.ม. ๑๒/๑๕๕ อัง.จตฺก. ๒๑/๒๘๗ ๑๐ นีติ. ๗๐๓

ตีณิ นยนาณิ ตินยณิ, ตโย หังสา ทิหังสั, ตโย ลิงฺกา ทิลิงฺกั, จตฺตฺโส ทิสสา จตฺตฺทิสฺ,^๑
ปญจ อินฺทฺรยานิ ปญฺจินฺทฺริยั,^๒ สตฺตฺ โคธาวริโย สตฺตฺโคธาวริ.

ทิกฺ อิจฺจนน กวตฺโต ? ทิกฺเสกตฺตํ.

(๒๘๓) อุกฺ ทปฺปริสฺสา.^๓

อุกฺ ทิกฺ กมฺมชารยสฺมาสา ทปฺปริสฺตสฺสณฺวา โหนฺติ.

น พุราหฺมโณ อพฺราหฺมโณ,^๔ น วสฺโส อวสฺโส, ปญฺจภิกฺขโว ปญฺจภิกฺขุ น
ปญฺจภิกฺขุ อภิกฺขุ,^๕ ปญฺจ วสฺसानิ ปญฺจวสฺสํ น ปญฺจวสฺสํ อปญฺจวสฺสํ.

ปญฺจ ภวา ปญฺจภวํ น ปญฺจภวํ อปญฺจภวํ

ทส ภวา ทสภวํ น ทสภวํ อทสภวํ

ปญฺจ คาโว ปญฺจควํ น ปญฺจควํ อปญฺจควํ

สตฺตฺ โคธาวริโย สตฺตฺโคธาวริ น สตฺตฺโคธาวริ

อตฺตฺโคธาวริ, ปญฺจปฺลฺโย ปญฺจปฺลฺนิ น ปญฺจปฺลฺนิ

อปญฺจปฺลฺนิ ปญฺจคาวริโย ปญฺจคาวริ น ปญฺจคาวริ

อปญฺจคาวริ

ทปฺปริสฺ อิจฺจนน กวตฺโต ? อตฺตฺนฺนสฺส ทปฺปริสฺเส.

(๒๘๔) อมาทโย ปรปฺเทภิ.^๖

ตา อมาทโย วิภฺตฺติโย นามฺเหติ ปรปฺเทหิ ยทา สมฺตฺตฺนฺเต, ททา โส สฺมาโส
ทปฺปริสฺตสฺสณฺโว โหติ.

ภฺมึ คโต ภฺมิกโต.^๗ สพฺพรตฺติ โสภโน สพฺพรตฺติโสภโน. อปายํ คโต
อปายคโต, อิสฺสเรณ กทํ อิสฺสรกทํ, สลฺเลน วิทฺโธ สลฺลวิทฺโธ,^๘ กจินฺตฺส ทฺสฺสํ
กจินฺทฺสฺ,^๙ อากนฺตฺกสฺส ภตฺตํ อากนฺตฺกภตฺตํ,^{๑๐} เมถฺนา อเปโต เมถฺนาเปโต, รณฺณา
ภยํ ราชภยํ, โจรา ภยํ โจรภยํ, รณฺโวย ปฺกฺโต ราชปฺกฺโต,^{๑๑} รณฺโวย ปฺริโส ราชปฺริโส,
รณฺณานํ ราสี ธณฺนราสี, รุเป สณฺณา รุปฺสณฺณา,^{๑๒} สํสาเร ทฺกฺขํ สํสารทฺกฺขํ.

๑ ที.สี. ๙/๓๓๙	๒ อ.จตฺก. ๒๑/๒๑๒	๓ นิตฺติ. ๗๐๗
๔ ที.ปา. ๑๑/๘๘	๕ วิ.ภิกฺขุณี. ๓/๑๗๔	๖ โมกฺ. ๓/๑๐ นิตฺติ. ๗๐๔
๗ ม.ม. ๑๓/๓๗๗ ส.ส. ๑๕/๑๓๙	๘ ม.ม. ๑๓/๑๓๖ ขุ.ม.หา. ๒๙/๓,๕	๙ วิ.ม.หา. ๕/๑๑๑
๑๐ วิ.ม.หา. ๕/๑๗๔	๑๑ ที.สี. ๙/๖๔ ขุ.อป. ๓๒/๒๘๔	๑๒ อ.นวก. ๒๓/๔๔๒

(๒๘๕) อณฺฎปทตฺถสฺ พหุพฺพีหิ.^๑

อณฺฎเณสํ ปทานํ อตฺถสฺ นามานิ ยทา สมสฺสณฺเต, ททา โส สมาสโ
พหุพฺพีหิสณฺโณ โหติ.

อากทา สมณนา อิมํ สงฺฆารามํ โสยํ อากตฺตมโณ, สงฺฆารามโ. ชิตานิ
อินฺทฺริยานิ อนเนน สมณเนน โสยํ ชิตินฺทฺริโย,^๒ สมโณ. ทินฺโน สฺงโก ยสฺส รณฺโณ
โสยํ ทินฺนสฺงโก, ราชา. นิกฺคตา ชนา อสฺมา กามา โสยํ นิกฺคตชโน, กาโม, ฉินฺนา
หตฺถา ยสฺส ปฺริสฺสสฺ โสยํ ฉินฺนหตฺถโ, ปฺริโส. สมฺปนฺนानิ สฺสฺถานิ ยสฺมี ชนปเท
โสยํ สมฺปนฺนสฺสโส, ชนปโท.

นิโคฺรตฺสฺส ปฺริมณฺฑลโ, นิโคฺรตฺปฺริมณฺฑลโ, นิโคฺรตฺปฺริมณฺฑลโ อิว ปฺริมณฺฑลโ
ยสฺส ราชกุมารสฺส โสยํ นิโคฺรตฺปฺริมณฺฑลโ.^๓ ราชกุมารโ,

จกฺขุสฺส ภูโต จกฺขุภูโต, จกฺขุภูโต อิว ภูโต ยสฺส ภควโต โสยํ จกฺขุภูโต,^๔
ภควา, สฺวณฺณสฺส วณฺโณ สฺวณฺณวณฺโณ, สฺวณฺณวณฺโณ อิว วณฺโณ ยสฺส ภควโต
โสยํ สฺวณฺณวณฺโณ,^๕ ภควา.

พฺรหฺมโน สโร พฺรหฺมสโร, พฺรหฺมสโร อิว สโร ยสฺส ภควโต โสยํ
พฺรหฺมสโร,^๖ ภควา. กรวิกสฺส สโร กรวทสโร. กรวิกสโร อิว สโร ยสฺส ภควโต
โสยํ กรวิกสโร ภควา.

๑ โมคฺ. ๓/๑๗ นีติ. ๗๐๘ ๒ วิมาน.อฏฺ. ๓ ที.มหา. ๑๐/๒๐ ที.ชา. ๑๑/๑๖๒ ที.อฏฺ. ๒/๔๔
๔ ม.มฺ. ๑๒/๒๐๒ ม.อฏฺ. ๑/๔๐๒ ๕ ที.มหา. ๑๐/๑๘ ที.ชา. ๑๑/๑๖๑ ที.อฏฺ. ๒/๔๒

๖ สีนพักจายนโปตถสฺ “สยํปตติปณฺณปฺปผลวายุโดยาหารา”ติ ปโยคโต ปฏฺฐาย เกวลํ สมาสปทานิเยว
ทิสฺสติ, น ปณฺณญจายทานิ นิพฺพจนานิ

สยมฺปติตปฺณฺณปฺปฺผลลาญฺโตยาหาราติ ปฺณฺณญจ ปฺปฺผลญจ ผลญจ ปฺณฺณปฺปฺผลลา
 นี, สยเมว ปติทานิ สยมฺปติทานิ, สยมฺปติทานิ จ ทานิ ปฺณฺณปฺปฺผลลา นิ เจติ
 สยมฺปติตปฺณฺณปฺปฺผลลา นิ, วายุ จ โทยญจ วายุโตยานิ, สยมฺปติตปฺณฺณปฺปฺผลลา นิ จ วายุ-
 โตยานิ จ สยมฺปติตปฺณฺณปฺปฺผลลา วายุโตยานิ. สยมฺปติตปฺณฺณปฺปฺผลลา วายุโตยานิ อาหารา
 เยสํ เท สยมฺปติตปฺณฺณปฺปฺผลลา วายุโตยาหารา, อีสโย. อัยํ ปน ทวนฺทวณฺมธารยคพฺโกล
 ตฺลยาริกรณพหุพฺพิหิ.

อถ วา. สยมฺปติตปฺณฺณปฺปฺผลลา วายุโตเยหิ อาหารา เยสํ เท สยมฺปติตปฺณฺณปฺปฺผลลา
 วายุโตยาหารา. อัยํ ปน ภินฺนาริกรณพหุพฺพิหิ.

นानาทุมฺปติตปฺปฺผลลา สติทานุติ. นานาปการา ทูมา นานาทูมา, นานาทูเมหิ
 ปติทานิ นานาทุมฺปติทานิ, นานาทุมฺปติทานิ เอว ปฺปฺผลลา นิ นานาทุมฺปติตปฺปฺผลลา นิ,
 นานาทุมฺปติตปฺปฺผลลา นิ วาสิตา นานาทุมฺปติตปฺปฺผลลา สติ, นานาทุมฺปติตปฺปฺผลลา สติ สานุ
 ยสฺส ปพฺพทราชาสฺส โสยํ นานาทุมฺปติตปฺปฺผลลา สติทานุ. ปพฺพทราชา. อัยํ ปน
 กมฺมธารยตปฺปฺผลลา โกล ตฺลยาริกรณพหุพฺพิหิ.

อถ วา. วาสิตา สานุ วาสิตานุ. สาเปกฺขตฺเต สติปิ กมฺมกตฺตา^๑ สมมาส,
 นานาทุมฺปติตปฺปฺผลลา นิ วาสิตานุ ยสฺส ปพฺพทราชาสฺส โสยํ นานาทุมฺปติตปฺปฺผลลา สติทานุ,
 ปพฺพทราชา. อัยํ ปน ภินฺนาริกรณพหุพฺพิหิ.

พฺยาลมฺพามฺพุชรพินฺทุมฺพิตฺถุติ. อมฺพุํ ธารยตีติ อมฺพุโร, โกล โส ?
 ปชฺชณฺโหน, วิ อาลมฺโพ พฺยาลมฺโพ, พฺยาลมฺโพ จ โส อมฺพุโร จาติ พฺยาลม
 พามฺพุโร. พฺยาลมฺพามฺพุชรสฺส พินฺทุมฺพิตฺถุติ, พฺยาลมฺพามฺพุชรพินฺทุมฺพิตฺถุติ จุมฺพิโต
 พฺยาลมฺพามฺพุชรพินฺทุมฺพิตฺถุติ. พฺยาลมฺพามฺพุชรพินฺทุมฺพิตฺถุติ โกล ยสฺส ปพฺพทราชาสฺส โสยํ
 พฺยาลมฺพามฺพุชรพินฺทุมฺพิตฺถุติ, ปพฺพทราชา. อัยํ ปน กมฺมธารยตปฺปฺผลลา โกล ตฺลยาริ-
 กรณพหุพฺพิหิ,

๑ ก. กมฺมกตฺตา

อด วา. จุมฺพิตฺโต กุญฺเฏ จุมฺพิตฺตฺตฺวฺโส, สวเปกฺขตฺเต สติปี กมกตฺตา สวสโต. พฺยาสมพมพฺพรพินฺทุทฺติ จุมฺพิตฺตฺวฺโส อสฺส ปพฺพตราชฺชสฺส สฺยํ พฺยาสมพมพฺพรพินฺทุทฺติจุมฺพิตฺตฺวฺโส, ปพฺพตราชา อัยํ ปน ภัณฺนาธิกรณพฺหพฺพีทฺติ,

อมิตฺพลปรกฺกมชฺชุตฺติ น มิตา อมิตา, พลผฺจ ปรกฺกโม จ ชฺชุตฺติ จ พล-ปรกฺกมชฺชุตฺติโย, อมิตา พลปรกฺกมชฺชุตฺติโย ยสฺส ตถาคตฺสสฺส สฺยํ อมิตฺพลปรกฺกมชฺชุตฺติ, ตถาคโต. อัยํ ปน กมฺมธารยทวนฺทวคฺคฺวโฏ ตฺลยฺยฺยาธิกรณพฺหพฺพีทฺติ,

ปีโณรกฺขํสพฺหาหฺวฺกฺติ อฺรผฺจ อฺกฺขผฺจ อํสผฺจ พฺหาหฺว จ อฺรกฺขํสพฺหาหฺว, ปีนฺวา อฺรกฺขํสพฺหาหฺว ยสฺส ภควโต สฺยํ ปีโณรกฺขํสพฺหาหฺว, อัยํ ปน ทวนฺทวคฺคฺวโฏ ตฺลยฺยฺยฺยาธิกรณพฺหพฺพีทฺติ.

ปีณคณฺทวทถนฺนฺรชฺชงฺขมฺนาทฺติ คณฺทถผฺจ วทถผฺจ ถนถผฺจ อฺรฺ จ ชงฺขมฺนา จ คณฺทวทถนฺนฺรชฺชงฺขมฺนา, ปีนฺวา คณฺทวทถนฺนฺรชฺชงฺขมฺนา ยสฺสา นารียา สฺยํ ปีณคณฺทวทถนฺนฺรชฺชงฺขมฺนา. อัยํ ปน ทวนฺทวคฺคฺวโฏ ตฺลยฺยฺยฺยาธิกรณพฺหพฺพีทฺติ.

ปวรสฺราสฺรครุพฺมณฺชฺชกคณฺธพมกฺกุญฺญจุมฺพิตฺเสถสํมฺภูติจฺรโณทฺติ สฺรฺวา จ อสฺรฺวา จ คฺรฺพา จ มนฺชา จ กฺุชฺคา จ คณฺธพฺพา จ สฺรฺวาสฺรคฺคฺพมณฺชฺชกคณฺธพฺพา, ปวฺรฺวา จ เถ สฺรฺวาสฺรคฺคฺพมณฺชฺชกคณฺธพฺพา จาติ ปวรสฺราสฺรคฺคฺพมณฺชฺชกคณฺธพฺพา, ปวรสฺราสฺรคฺคฺพมณฺชฺชกคณฺธพฺพานํ มกฺกุญฺยานิ ปวรสฺราสฺรคฺคฺพมณฺชฺชกคณฺธพมกฺกุญฺยานิ, ปวรสฺราสฺรคฺคฺพมณฺชฺชกคณฺธพมกฺกุญฺยานํ กฺุญฺยานิ ปวรสฺราสฺรคฺคฺพมณฺชฺชกคณฺธพมกฺกุญฺยานิ, ปวรสฺราสฺรคฺคฺพมณฺชฺชกคณฺธพมกฺกุญฺญโส จุมฺพิตฺตา ปวรสฺราสฺรคฺคฺพมณฺชฺชกคณฺธพมกฺกุญฺญจุมฺพิตฺตา, ปวรสฺราสฺรคฺคฺพมณฺชฺชกคณฺธพมกฺกุญฺญจุมฺพิตฺตา เหว เสถา ปวรสฺรา-สฺรคฺคฺพมณฺชฺชกคณฺธพมกฺกุญฺญจุมฺพิตฺเสถ, ปวรสฺราสฺรคฺคฺพมณฺชฺชกคณฺธพมกฺกุญฺญจุมฺพิตฺเสเทหิ สํมฺภูติตา ปวรสฺราสฺรคฺคฺพมณฺชฺชกคณฺธพมกฺกุญฺญจุมฺพิตฺเสถสํมฺภูติตา, ปวรสฺราสฺรคฺคฺพมณฺชฺชกคณฺธพมกฺกุญฺญจุมฺพิตฺเสถสํมฺภูติตา จรณา ยสฺส ตถาคตฺสสฺส สฺยํ ปวรสฺราสฺรคฺคฺพมณฺชฺชกคณฺธพมกฺกุญฺญจุมฺพิตฺเสถสํมฺภูติจฺรโณ ทถาคโต. อัยํ ปน ทวนฺทวคฺคฺวโฏ ตฺลยฺยฺยฺยาธิกรณพฺหพฺพีทฺติ.

อด วา สัมภูฏิตา จรณา สัมภูฏิตจรณา. สาเปกขตเต สติปี คมกตุตา สมาส. ปวรสุราสุครุพมนุชฎคณฐพพมกุฏฏจุมพิตเสเลหิ สัมภูฏิตา จรณา ยสฺส ตถาคตฺสฺส โสยํ ปวรสุราสุครุพมนุชฎคณฐพพมกุฏฏจุมพิตเสลสสัมภูฏิตจรเณ. อยํ ปน ทวนทววมุฆารยตปปริสคพโภ ภินนาธิกรณพหุพพีหิ.

จตุทฺทิสฺสติ จตฺสฺส ทิสฺสา ยสฺส โสยํ จตุทฺทิสฺส.^๑

ปฺลวจจกฺขุติ ปฺลวจ จกฺขุณี ยสฺส ตถาคตฺสฺส โสยํ ปฺลวจจกฺขุ, ตถาคโต.

ทสพโลติ ทส พลานิ ยสฺส โสยํ ทสพโล.^๒ อนนฺตฉาโณติ. นสฺส อนฺโต อนนฺตํ, อนนฺตํ ฉานํ ยสฺส ตถาคตฺสฺส โสยํ อนนฺตฉาโน,^๒ ตถาคโต.

อมิตฆนสรโรติ น มิตํ อมิตํ, ฆนํ เหว สรโร ฆนสรโร, อมิตํ ฆนสรโร ยสฺส ตถาคตฺสฺส โสยํ อมิตฆนสรโร ตถาคโต.

อมิตพลปรุกมปฺตโตติ. น มิตา, อมิตา, พลฉจ ปรุกโม จ พลปรุกมา. อมิตา เหว พลปรุกมา อมิตพลปรุกมา, อมิตพลปรุกมา ปตุตา เยน โสยํ อมิตพลปรุกมปฺตโต, ภควา. อยํ ปน ทวนทวคพโภ ตฺถยากรณพหุพพีหิ.

มตฺตภมรคณจุมพิตวิกสิตปฺปฺพลฺลลินาครุกุโขปโสภิตกนฺทโรติ. มตฺตา เหว ภมฺรา มตฺตภมฺรา. มตฺตภมฺรานํ คณา มตฺตภมฺรคณา, มตฺตภมฺรคเนหิ จุมพิทานิ มตฺตภมฺรคณจุมพิทานิ, วิกสิตานิ เหว ปฺปฺพานิ วิกสิตปฺปฺพานิ, มตฺตภมฺรคณจุมพิทานิ วิกสิตปฺปฺพานิ เยสฺ เต มตฺตภมฺรคณจุมพิตวิกสิตปฺปฺปา, พลฺลลิ จ นาครุกุโข จ พลฺลลินาครุกุชา, มตฺตภมฺรคณจุมพิตวิกสิตปฺปฺพานิ เหว พลฺลลินาครุกุชา มตฺตภมฺรคณจุมพิตวิกสิตปฺปฺพลฺลลินาครุกุชา, มตฺตภมฺรคณจุมพิตวิกสิตปฺปฺพลฺลลินาครุกุเชหิ อุปโสภิตานิ มตฺตภมฺรคณจุมพิตวิกสิตปฺปฺพลฺลลินาครุกุโขปโสภิตานิ, มตฺตภมฺรคณจุมพิตวิกสิตปฺปฺพลฺลลินาครุกุโขปโสภิตานิ กนฺทรานิ ยสฺส ปพฺพทราชาสฺส โสยํ มตฺตภมฺรคณจุมพิตวิกสิตปฺปฺพลฺลลินาครุกุโขปโสภิตกนฺทโร. ปพฺพทราชา. อยํ ปน กมฺมฆารยตปปริสทวนทวคพโภ ตฺถยาธิกรณพหุพพีหิ.

๑ อ.ปฺลวจก ๒๒/๑๔๙ ข.สุ. ๒๕/๓๗๘

๒ ข.อุป. ๓๒/๕๒๔

อด วา อุปฺโสภิตานิ กนฺทรานิ อุปฺโสภิตกนฺทรานิ, สาเปกฺขตฺเต สติปิ คมกตฺตา
สมาโส. มตฺตมมรคณจุมฺพิทวิกสิตปฺปผลฺลิตินาครุกฺเขหิ อุปฺโสภิตกนฺทรานิ ยสฺส ปพฺพตราชสฺส
โสຍํ มตฺตมมรคณจุมฺพิทวิกสิตปฺปผลฺลิตินาครุกฺโขปฺโสภิตกนฺทรโร, ปพฺพตราชา. อຍံ ปน
กมฺมธารยตฺปฺริสทฺวทฺทคฺคฺพฺโถ ภินฺนาธิกฺรณพฺพหฺพීหิ.

นानารุกฺขติณฺเปตฺตปฺปฺโปปฺโสภิตกนฺทรโรติ รุกฺโข จ ทินฺนจ รุกฺขติณฺนา,
นानาปการานิ เอว รุกฺขติณฺนา นานารุกฺขติณฺนา, นานารุกฺขติเนหิ ปตฺตานิ นานารุกฺข-
ติณฺเปตฺตานิ, นานารุกฺขติณฺเปตฺตานิ เอว ปฺปฺพานิ นานารุกฺขติณฺเปตฺตปฺปฺพานิ, นานารุกฺข-
ติณฺเปตฺตปฺปฺเพหิ อุปฺโสภิตานิ นานารุกฺขติณฺเปตฺตปฺปฺโปปฺโสภิตานิ, นานารุกฺขติณฺเปตฺตปฺปฺโป-
ปฺโสภิตานิ กนฺทรานิ ยสฺส ปพฺพตราชสฺส โสຍํ นานารุกฺขติณฺเปตฺตปฺปฺโปปฺโสภิตกนฺทรโร,
ปพฺพตราชา. อຍံ ปน ทฺวทฺทกมฺมธารยตฺปฺริสทฺคฺคฺพฺโถ คฺคฺยธิกฺรณพฺพหฺพීหิ.

อด วา อุปฺโสภิตานิ เอว กนฺทรานิ อุปฺโสภิตกนฺทรานิ, สาเปกฺขตฺเต สติปิ คมกตฺตา
สมาโส. นานารุกฺขติณฺเปตฺตปฺปฺเพหิ อุปฺโสภิตกนฺทรานิ ยสฺส ปพฺพตราชสฺส โสຍํ
นานารุกฺขติณฺเปตฺตปฺปฺโปปฺโสภิตกนฺทรโร, ปพฺพตราชา. อຍံ ปน ทฺวทฺทกมฺมธารยตฺปฺริสทฺคฺคฺพฺโถ
ภินฺนาธิกฺรณพฺพหฺพීหิ.

นानามุสฺสผลฺลิตปพฺพตฺตฺรูกฺกฺลิ่งฺครสฺสรณฺคฺทาสีโตมฺรหฺตฺถาติ. มุสฺโล จ ฉาลो จ ปพฺพโต
จ ตฺรฺ จ กฺลิ่งฺคฺโร จ สโร จ ธฺนุ จ คทา จ อสิ จ โทมโร จ มุสฺสผลฺลิตปพฺพตฺตฺรูกฺกฺลิ่งฺคร-
สฺสรณฺคฺทาสีโตมฺรา, นานาปการา เอว มุสฺสผลฺลิตปพฺพตฺตฺรูกฺกฺลิ่งฺครสฺสรณฺคฺทาสีโตมฺรา
นานามุสฺสผลฺลิตปพฺพตฺตฺรูกฺกฺลิ่งฺครสฺสรณฺคฺทาสีโตมฺรา, นานามุสฺสผลฺลิตปพฺพตฺตฺรูกฺกฺลิ่งฺครสฺสรณฺคฺทา-
สีโตมฺรา หตฺถေสุ เยสํ เท นานามุสฺสผลฺลิตปพฺพตฺตฺรูกฺกฺลิ่งฺครสฺสรณฺคฺทาสีโตมฺรหฺตฺถา, มารคณา.
อຍံ ปน ทฺวทฺทกมฺมธารยคฺคฺพฺโถ ภินฺนาธิกฺรณพฺพหฺพීหิ.

พฺพหฺพීหิ อิจฺจเนน กฺวตฺโต ? พฺพหฺพීหิมฺหิ จ.

(๒๕๖) นามานํ สมฺมจฺจโย ทฺวนํทฺวอ.^๑

นามานํ เอกวิภคฺตีกานํ โย สมฺมจฺจโย โส ทฺวนํทฺวสฺสโย โหติ.

จฺนฺทิมो จ สฺฐริโย จ จฺนฺทิมสฺฐริยา.^๒ สมโณ จ พฺรหฺมโณ จ สมณพฺรหฺมณา.^๓
สาริปฺพุตฺโต จ โมกฺกสฺสลาโน จ สาริปฺพุตฺตโมกฺกสฺสลาโน.^๔ พฺรหฺมโณ จ คหปฺตีกโก จ.
พฺรหฺมณคหปฺตีกา.^๕ ยโม จ วรุโณ จ ยมวรุณา. กุเวโร จ วาสโว จ กุเวรวาสวา.

ทฺวนํทฺวอิจฺจนฺน กฺวตฺถโธ ? ทฺวนํทฺวอฺจฺจา วา.

(๒๕๗) มหตํ มหา ตฺลฺยาธิกรณฺ ปเท.^๖

เตสํ มหฺนตฺสทฺทานํ มหาอาเทโส โหติ ตฺลฺยาธิกรณฺ ปเท.

มหฺนโต เอว ปุริโส มหาปุริโส.^๗ มหฺนตี เอว เทวี มหาเทวี.^๘
มหฺนตํ เอว พลํ มหาพลํ. มหฺนโต เอว นาโค มหฺนาโค.^{๑๐} มหฺนโต เอว
ยโส มหายโส. มหฺนตํ เอว ปทุมวณํ มหาปทุมวณํ. มหฺนตี เอว นที มหฺนตี.^{๑๑}
มหฺนโต เอว มณิ มหฺมณิ. มหฺนโต เอว คหปฺตีกโก มหฺกคหปฺตีกโก. มหฺนตํ เอว ธนํ
มหารถนํ.^{๑๒} มหฺนโต เอว ปุณฺโณ มหาปุณฺโณ.^{๑๓}

พหุจฺจนคฺคหณฺน กฺวจิ มหฺนตฺสทฺทสฺส มหาเทโส โหติ ตฺลฺยาธิกรณฺ ปเท.
มหฺนตํ ผลํ มหฺปผลํ,^{๑๔} เอวํ มหฺทฺชนํ,^{๑๕} มหฺพผลํ,^{๑๖} มหฺพภยํ.^{๑๗}

(๒๕๘) อิตฺถิมภาสิตปฺมุติํ ปุมาว เจ.^{๑๘}

๑ โมค. ๓/๑๙ นิตฺติ. ๗๐๙ ๒ ที.สี. ๙/๓๒๕ ที.มหา. ๑๐/๓๕๒ ที.ปา. ๑๑/๙๔ อัง.จตุกก. ๒๑/๑๐๓
๓ อัง.จตุกก. ๒๑/๗๓ ที.อญฺ. ๓/๓๕ ที.อญฺ. ๑/๙๓,๑๐๘, ๑๑๔, ๒๙๖ ๔ วิ.มหา. ๔/๖๐ ม.ม. ๑๓/๑๗๖
๕ ที.สี. ๙/๑๔๗ ม.ม. ๑๒/๔๕๖ ๖ นิตฺติ. ๗๑๐ ๗ ที.ปา. ๑๖/๑๖๑ อัง.จตุกก. ๒๑/๕๑. ขุ.ธ. ๒๕/๙๕
๘ ชาอญฺ. ๑/๔๘๓ (ณ) ๙ ขุ.อป. ๓๒/๗๔ ๑๐ ที.มหา. ๑๐/๒๘๘
๑๑ อัง.สตฺตก. ๒๓/๑๑๒ สํ.มหา. ๑๙/๕๓ ๑๒ ธมฺม.อญฺ
๑๓ วิ.มหาวิ. ๑/๗๑ “มหฺนตฺถยจ ตํ ปุณฺณณฺจติ มหฺปาณฺณณฺ”ติ ปโยโคว สุนฺทโร.
๑๔ อัง.ติก. ๒๐/๒๐๗ ๑๕ ที.สี. ๙/๑๕๐ ๑๖ ขุ.อป. ๓๒/๓๓๘
๑๗ ขุ.สุ. ๒๕/๕๒๓ ๑๘ โมค. ๓/๖๗ นิตฺติ. ๗๑๔-๕

อิติปิยํ ตฺถยาธิกรณํ ปเท ปุพฺเพ เจ ภาสิตปุมา อิทธิํ ปุมา จ ทฏฺฐพฺพา.

ทีฆา ชงฺฆา ยสฺส ปุริสสฺส โสยํ ทีฆชงฺโฆ, ปุริโส. กลฺยาณา ภริยา ยสฺส
ปุริสสฺส โสยํ กลฺยาภริโย ปุริโส. พหฺทา ปญฺญา ยสฺส ตถาคคสฺส โสยํ พหฺตปุญฺโฆ.

ภาสิตปุเมติ กิมตฺถํ ? พุราหฺมณพฺนฺธุ จ สา ภริยา เจติ พุราหฺมณพฺนฺธุภริยา.^๑
ขตฺติยาย พนฺธุ ขตฺติยพฺนฺธุ, ขตฺติยพฺนฺธุ จ สา ภริยา เจติ ขตฺติยพฺนฺธุภริยา. สทฺธา
เอว ฐนํ สทฺธาฐนํ, ปญฺญา เอว ฐนํ ปญฺญาฐนํ.

(๒๕๕) กมฺมชารยสญฺเจ จ.^๒

กมฺมชารยสญฺเจ จ สมาสํ อิติปิยํ วตฺตมาเน ตฺถยาธิกรณํ ปเท สเจ ปุพฺเพ
ภาสิตปุมา อิทานิ อิทธิวโจโก โส ปุมาว ทฏฺฐพฺโผ.

พุราหฺมณิ จ สา ทาริกา เจติ พุราหฺมณทาริกา. ขตฺติยา เอว กญฺญา
ขตฺติยกญฺญา.^๓ ขตฺติยา เอว กุมาริกา ขตฺติยกุมาริกา.^๔

ภาสิตปุเมติ กิมตฺถํ ? ขตฺติยาย พนฺธุ ขตฺติยพฺนฺธุ, ขตฺติยพฺนฺธุ จ สา ทาริกา.
เจติ ขตฺติยพฺนฺธุทาริกา. พุราหฺมณสฺส พนฺธุ พุราหฺมณพฺนฺธุ, พุราหฺมณพฺนฺธุ จ สา
ทาริกา เจติ พุราหฺมณพฺนฺธุทาริกา. ปญฺญา เอว ฐนํ ปญฺญาฐนํ.

(๒๕๖) อตฺตนฺนสฺส ตปฺปรีเส.^๕

นสฺส ปทสฺส ตปฺปรีเส อุตฺตรปเท อตฺตํ โทกิ.

น พุราหฺมโณ อพุราหฺมโณ.^๖ น วสฺโส อวสฺโส. ปญฺจ ภิกฺขโว ปญฺจภิกฺขุ,
น ปญฺจภิกฺขุ อปญฺจภิกฺขุ.^๗ ปญฺจ วสฺसानิ ปญฺจวสฺสํ, น ปญฺจวสฺสํ อปญฺจวสฺสํ.

๑ อุทาหรณเมที วิจารณ์ศัพท์. พุราหฺมพฺนฺธุ จ สา ภริยา จาติ พุราหฺมพฺนฺธุภริยา, สทฺธาฐนํ, ปญฺญาฐนํ. (สี).

๒ นีติ. ๗๑๖

๓ ม.ม. ๑๒/๑๕๕ อ.จตุกก ๒๗/๒๘๗

๔ ชา.อฎฺฐ ๑/๔๘๖ (ฉ)

๕ โมคฺ. ๓/๗๔ นีติ. ๗๑๗

๖ ที.ปา. ๑๑/๘๘

๗ วิ.ภิกฺขุณี. ๓/๑๗๔

(๒๕๑) สเร อน.^๑

นสฺส ปทสฺส ทปฺปริเส สพฺพลเสว อนาเทโส โหติ สเร ปเว.

น อสฺโส อนสฺโส. น อิตฺสโร อนิสฺสโร.^๒ น อริโย อนริโย.^๓ น อิกฺกโจ
อนิกฺกโจ. น อาสโว อนาสโว. น อิตฺถิ อนิตฺถิ.

(๒๕๒) กท กุสฺส.^๔

กุ อิจฺเจทสฺส ทปฺปริเส กท โหติ สเร ปเว.

ชิกฺขุจฺฉิ อนนฺนิ กทนฺนิ. ชิกฺขุจฺฉิ อสนนฺนิ กทสฺสนนฺนิ.

สเรติ กิมตฺถํ? กุ ทารา เยสํ อปฺมุณฺณานํ เต โหนฺติ กุทารา อปฺมุณฺณา
ชนา. กุ ปุคฺคตา เยสํ อปฺมุณฺณานํ เต โหนฺติ กุคฺคตา อปฺมุณฺณา ชนา. กุ เกหา,
เยสํ อปฺมุณฺณานํ เต โหนฺติ กุเกหา อปฺมุณฺณา ชนา. กุ วตฺถา เยสํ อปฺมุณฺณานํ เต
โหนฺติ กุวตฺถา อปฺมุณฺณา ชนา. กุ ทาสา เยสํ อปฺมุณฺณานํ เต โหนฺติ กุทาสา,
อปฺมุณฺณา ชนา. กุ ทาสี. เยสํ อปฺมุณฺณานํ เต โหนฺติ กุทาสี อปฺมุณฺณา ชนา.

(๒๕๓) กาปฺปตฺเตสฺ จ.^๕

กุ อิจฺเจทสฺส กาอาเทโส โหติ อปฺปตฺเตสฺ.

อปฺปกํ ลวณํ กาลวณํ, อปฺปกํ ปุปฺผํ ยสฺส ตทิตฺถํ กาปฺปมฺ, อปฺปกํ ธนํ การณํ,

พหุจจนกฺคหณิ กิมตฺถํ? กุ อิจฺเจทสฺส อนปฺปกตฺเตสฺสปี กุวจิ กา โหติ. กุจฺฉิตฺ
ปฺริโส กาปฺริโส, กุจฺฉิตฺ ปฺริโส กุปฺริโส.^๖

(๒๕๔) กุวจิ สมาสฺนตฺกตฺตานมฺการนฺโต.^๗

สมาสฺนตฺกตฺตานํ นามานํ อนฺโต กุวจิ อกาโร โหติ.

เทวานํ ราชา เทวราชา, เทวราชา.^๘ เทวานํ สขา เทวสฺโข, เทวสขา. ปญฺจ

อหานิ ปญฺจจาทํ.^๙ ปญฺจ กาโว ปญฺจจว.^{๑๐} ฉตฺตมฺจ อฺปาหนา จ ฉตฺตปฺปาหนํ.^{๑๑} สรทสฺส
สมีเป วตฺตทิตฺติ อฺปสรทํ. วิสาลานิ อกฺขิณี ยสฺส ปฺริสฺสฺส สโย วิสาลกฺโข, ปฺริโส.
วิกฺลํ มฺขํ ยสฺส ปฺริสฺสฺส สโย วิกฺลมฺโข ปฺริโส.

๑ โมคฺ. ๓/๗๕ นิตฺติ. ๗๑๘	๒ วิ.อฏฺ. ๑/	๓ วิ.มทา. ๔/๑๕ ส.มทา. ๑๙/๕๑๘
๔ โมคฺ. ๓/๑๐๗ นิตฺติ.๗๑๙	๕ ชฺ.เปต. ๒๖/๒๐๘ เปตอฏฺ.	๖ โมคฺ. ๓/๑๔๐ นิตฺติ. ๗๒๒
๗ โมคฺ. ๓/๑๐๘ นิตฺติ. ๗๒๐	๘ วิ.จฺพ. ๖/๑๔๓	๙ ม.ม. ๑๓/๓๕๕ ชฺ.อ. ๒๕/๑๐๓
๑๐ ส.ส. ๑๕/๓๒๖-๗	๑๑ วิ.ภิกฺขุณี. ๓/๒๒๔	๑๒ ชฺ.ชา. ๒๘/๒๘๑,๒๘๔

การกฺกหณฺ์ กิมฺตฺถํ ? อการนฺตสฺส อการิการาทเสทา โหนฺติ. ปจฺจกฺขา ธมฺมา ยสฺส โสยํ ปมฺจกฺขธมฺมา, ปฺริโส. สุรภินฺโน กนฺโห สุรภิกฺคนฺโห สุรภิกฺคนฺธิ. กุจฺฉิตฺโต กนฺโห ทฺถกฺคนฺธิ, สฺนฺทโร กนฺโห ยสฺส รุกฺขสฺส โสยํ สฺนฺทรกฺคนฺธิ รุกฺโข. ทฺถจฺฉโน กนฺโห ทฺถจฺฉกฺคนฺธิ. ทฺ อเว กนฺโห ทฺถกฺคนฺธิ. ปฺตฺติเวว กนฺโห ปฺตฺติกฺคนฺธิ. ปฺตฺติ กนฺโห ยสฺส โสยํ ปฺตฺติกฺคนฺธิ รุกฺโข,

การกฺกหณฺเณน เตเนว นทฺยนฺตา จ กตฺวานฺตา จ (นทฺีอนฺตา จ กตฺตฺอนฺตา จ) กปฺจฺจโย โหติ สฺมาสนฺเต.

พฺหุ นทฺโย ยสฺมี ชนปฺเท โสยํ พฺหฺนทฺโก, ชนปฺโท. พฺหโว กตฺตฺวาโร ยสฺส โสยํ พฺหฺกตฺตฺโก, ปฺริโส.

(๒๕๕) นทฺิมฺหา จ.^๑

นทฺิมฺหา จ กปฺจฺจโย โหติ สฺมาสนฺเต.

พฺหุ กนฺติโย ยสฺส โสยํ พฺหฺกนฺติโก, พฺหุ นาวโย ยสฺมี โสยํ พฺหฺนาวโร, พฺหุ นทฺโย ยสฺมี โสยํ พฺหฺนทฺโก.

(๒๕๖) ชายาย ตฺถํชานี ปตฺติมฺหิ.^๒

ชายา อิจฺเจตฺยา ตฺถํ ชานี อิจฺเจเต อาทเสทา โหนฺติ ปตฺติมฺหิ ปเว สฺมาสนฺเต.

ชายา จ ปติ จ ตฺถมฺปติ.^๓ ชายา จ ปติ จ ชานิปติ.^๔

(๒๕๗) ธนฺมฺหา จ.^๕

ธนฺมฺหา จ อปฺจฺจโย โหติ สฺมาสนฺเต

คานฺทฺทิว ธนฺ ยสฺส โสยํ คานฺทฺทิวธนวาปฺริโส.

(๒๕๘) อํ วิกตฺตึนฺนการนฺตา อพฺยयीภาว.^๖

ตฺสฺมา อการนฺตา อพฺยयीภาวสฺมาสา ปราสํ วิกตฺตึนํ กฺวจิ อํ อาทโส โหติ.

๑ โมคฺ. ๓/๕๒ นีติ. ๗๒๕

๒ โมคฺ. ๓/๗๐ นีติ. ๗๓๑

๓ สี. ทมฺปตี

๔ อ.จตฺก. ๒๑/๘๖

๕ โมคฺ. ๓/๕๒ นีติ. ๗๒๕

๖ โมคฺ. ๒/๑๒๑-๒ นีติ. ๗๓๓

จิตฺตมธิกิจฺจ ปวตฺตทฺตฺติ ฐมฺมา อธิจิตฺตํ,^๑ วุฑฺฒานํ ปฏิปภาณฺยา เย เย วุฑฺฒา
 พฺรหฺมณา นิสฺสทฺตฺติ ยถาวุฑฺฒํ.^๒ ชีวสฺส ยตฺตโก ปริจฺเจโท ยาวชีวํ. กุมฺภสฺส สมีเป
 กถา วตฺตตีติ อุกุมฺภํ. ปพฺพตฺส ติโร ติโรปพฺพตํ.^๓ ปาการสฺส ติโร ติโรปาการํ.^๔
 กุฑฺตสฺส ติโร ติโรกุฑฺตํ.^๕ ปาสาทสฺส อนฺโต อนฺโตปาสาทํ.

กวจีติ กิมคฺคํ ? อธิจิตฺตสฺส ภิกฺขุโน.

(๒๕๕) สโร รสฺโส นปฺสเก.^๖

นปฺสเก วตฺตมานสฺส อพฺยयीภาวสฺมาสฺส ลิงฺกสฺส สโร รสฺโส โหติ.

อิทฺถิมธิกิจฺจ กถา วตฺตตีติ อธิคฺคฺติ, กุมาริยํ อธิกิจฺจ กถา วตฺตตีติ อธิกุมาริ.
 วรฺุยา สมีเป กถา วตฺตตีติ อฺุปรวฺุ. กงฺกาย สมีเป กถา วตฺตตีติ อฺุปรกงฺกํ. มณฺิกาย
 สมีเป กถา วตฺตตีติ อฺุปรมณฺิกํ.

(๓๐๐) อณฺุสฺมา โลโป จ.^๗

อณฺุสฺมา อพฺยयीภาวสฺมา อนการนฺุตา ปราสํ วิทฺตฺตํ โลโป โหติ.

อิทฺถิมธิกิจฺจ กถา วตฺตตีติ อธิคฺคฺติ.^๗ กุมาริยมธิกิจฺจ กถา วตฺตตีติ อธิกุมาริ,
 วรฺุยา สมีเป วตฺตตีติ กถก อฺุปรวฺุ.

อิติ นามกฺุเป สฺมาสกฺุโป สตฺตโม กณฺุโฆ

สฺมาสกฺุโป นิฏฺุจโธ

๑ วิ.มหา. ๕/๒๘ อ.ติก. ๒๐/๒๘๕

๔ ที.สี. ๙/๑๐๓ อ.ติก. ๒๐/๒๘๑

๗ โมคฺ. ๓/๒๓ น.ติ. ๗๓๔

๒ วิ.อฏฺ. ๑/๑๒

๕ วิ.ภิกฺขุณี. ๓/๙๔

๘ น.ติ. ๗๓๕

๓ วิ.มหาวิ. ๑/๓๔ วิ.มหาวิ. ๔/๑๕

๖ ที.สี. ๙/๑๐๔

๙ วิสฺุทฺธิ. ๒/๑๑๓ การิกา. ๑๑/๑๑๖

ตทฐิตกป

อฏฐมกณท

(๓๐๑) วา ฌปจเจ.^๑

ฌปจโย โหติ วา “ตสฺส อปจจ”มิจเจตสฺมี อตถ.

วสิฏฺฐสฺส อปจจํ วสิฏฺฐโ, ^๒ วสิฏฺฐสฺส อปจจํ วา. วสิฏฺฐสฺส อปจจํ
วสิฏฺฐิ. วสิฏฺฐสฺส อปจจํ วสิฏฺฐิ, เอวํ การทวาชสฺส อปจจํ การทวาโซ.^๓
การทวาชสฺส อปจจํ วา. การทวาชสฺส อปจจํ การทวาชิ. การทวาชสฺส อปจจํ
การทวาช. โคตมสฺส อปจจํ โคตโม, ^๔ โคตมสฺส อปจจํ วา, โคตมสฺส อปจจํ
โคตมิ, ^๕ โคตมสฺส อปจจํ โคตม, ^๖ วสุทเวสฺส อปจจํ วาสุเทโว, ^๗ วสุทเวสฺส
อปจจํ วา, วสุทเวสฺส อปจจํ วาสุเทวี. วสุทเวสฺส อปจจํ วาสุเทวี. เอวํ.
พลทเวสฺส อปจจํ พาลเทโว. ^๘ พลทเวสฺส อปจจํ วา พาลเทวี
พาลเทวี. เวสฺสามิตฺตสฺส อปจจํ เวสฺสามิตฺโต. ^๙ เวสฺสามิตฺตสฺส อปจจํ วา
.... เวสฺสามิตฺติ เวสฺสามิตฺติ สฺวาลปกสฺส อปจจํ สฺวาลปกโก. สฺวาลปกสฺส
อปจจํ วา สฺวาลปกิ, สฺวาลปกิ. จิตฺตทสฺส อปจจํ จิตฺตโก, จิตฺตทสฺส อปจจํ วา
จิตฺตทิ, จิตฺตทิ. ปณฺฑทเวสฺส อปจจํ ปณฺฑทโว, ปณฺฑทเวสฺส อปจจํ วา,
ปณฺฑทวิ, ปณฺฑทวิ. วาสวสฺส อปจจํ วาสโว, วาสวสฺส อปจจํ วา. ...
वास्वि, वास्वि.

๑ โมกุ. ๔/๑ นิตฺติ. ๗๕๒

๒ วิ.มหาวิ. ๒/๑๓๑ ที.สี. ๙/๓๒๑ ที.ป.๑. ๓/๘๗

๓ ที.สี. ๙/๓๒๑ ม.ม. ๑๒/๖๑ อ.ปญจก. ๒๒/๒๔๕

๔ วิ.มหาวิ. ๑/๑

๕ ม.อ. ๑๔/๔๑๕ อ.อฏ. ๒๓/๒๘๗ ๖ ที.สี. ๙/๓๔๑

๗ ชา.อฏ. ๔/๘๑ (ฉ)

๘ ที.สี. ๙/๑๓๗ อ.ปญจก. ๒๒/๒๔๕

(๓๐๒) ฌายนณณาน วจฺฉาทิโต.^๑

ทสฺมา วจฺฉาทิโต โคตฺตคณฺโตะ ฌายน นณณปฺปจฺจยา โหนฺติ วา “ทสฺส อปฺจฺจ”
มิจฺเจทสฺมิมิ อตฺเต.

วจฺฉสฺส อปฺจฺจํ วจฺฉายโน,^๒ วจฺฉาโน. วจฺฉสฺส อปฺจฺจํ วา. เอวํ.
สภฺมสฺส อปฺจฺจํ สากฆฺวายโน, สากฆฺวานโน. สภฺมสฺส อปฺจฺจํ วา. กณฺหสฺส อปฺจฺจํ
กณฺหายนโน,^๓ กณฺหาโน. กณฺหสฺส อปฺจฺจํ วา. อคฺคิเวสฺสสฺส อปฺจฺจํ อคฺคิเวสฺสทายโน,^๔
... อคฺคิเวสฺสทานโน.^๕ อคฺคิเวสฺสสฺส อปฺจฺจํ วา. กจฺจสฺส อปฺจฺจํ กจฺจายนโน.
.... กจฺจายนโน. กจฺจสฺส อปฺจฺจํ วา. โมกฺคกฺลฺลียา อปฺจฺจํ โมกฺคกฺลฺลยานโน,^๕
โมกฺคกฺลฺลยานโน.^๕ โมกฺคกฺลฺลียา อปฺจฺจํ วา. มุญฺชสฺส อปฺจฺจํ มุญฺชทายโน, มุญฺชายนโน.
มุญฺชสฺส อปฺจฺจํ วา. กุญฺชสฺส อปฺจฺจํ กุญฺชทายโน, กุญฺชายนโน. กุญฺชสฺส อปฺจฺจํ วา.

(๓๐๓) ฌเยโย กตฺตกาทีหิ.

เทหิ กตฺตกาทีหิ โคตฺตคณฺเฑหิ ฌเยยฺยปฺปจฺจโย โหติ วา ทสฺส อปฺจฺจมิจฺเจทสฺมิมิ
อตฺเต.

กตฺติกาย อปฺจฺจํ กตฺติกเยโย, กตฺติกาย อปฺจฺจํ วา. เอวํ. วินทาย
อปฺจฺจํ เวนทเยโย. วินทาย อปฺจฺจํ วา. โรหิตฺถียา อปฺจฺจํ โรหิตฺถเยโย, โรหิตฺถียา
อปฺจฺจํ วา. กงฺคทาย อปฺจฺจํ กงฺคทเยโย, กงฺคทาย อปฺจฺจํ วา. กทมาย อปฺจฺจํ
กาทเมยฺโย, กทมาย อปฺจฺจํ วา. นทียา อปฺจฺจํ นาทเยโย, นทียา อปฺจฺจํ วา.
อนฺตียา อปฺจฺจํ อนฺตเยโย, อนฺตียา อปฺจฺจํ วา. อหียา อปฺจฺจํ อาทเยโย, อหียา
อปฺจฺจํ วา. กปฺปียา อปฺจฺจํ กาเปยฺโย, กปฺปียา อปฺจฺจํ วา. สฺสจฺจียา อปฺจฺจํ สฺสเจยฺโย,
สฺสจฺจียา อปฺจฺจํ วา. คิลาย อปฺจฺจํ เคเลยฺโย, คิลาย อปฺจฺจํ วา. คาเวยฺโย อปฺจฺจํ
คาเวยฺโย. คาเวยฺโย อปฺจฺจํ วา. พาลาย อปฺจฺจํ พาเลยฺโย, พาลาย อปฺจฺจํ วา.
มฺลียา อปฺจฺจํ โมเลยฺโย, มฺลียา อปฺจฺจํ วา. กุเลีย อปฺจฺจํ โกลเยโย, กุเลีย
อปฺจฺจํ วา.

๑ โม.กุ. ๔/๒ นิตฺติ. ๗๕๔

๒ ม.ม. ๑๒/๓๐๐

๓ ที.สี. ๙/๑๒๒,๑๒๔

๔ ม.ม. ๑๒/๓๘๘-๙

๕ วิ.ม.ท. ๒/๑๓๑ ม.ม. ๑๓/๓๕๙

(๓๐๔) อโต ณี วา.^๑

ตสฺมา อการนฺโต โคกฺตคณโต ณีปฺปจฺโย โหติ วา “ตสฺส อปฺจํ”มิจฺเจตสฺมि อตุเถ.

ทกฺขสฺส อปฺจํ ทกฺขิ, ทกฺขสฺส อปฺจํ วา. โทณฺสฺส อปฺจํ โทณิ,^๒ โทณฺสฺส อปฺจํ วา. วาสวสฺส อปฺจํ วาสวิ, สกฺยปฺตฺตสฺส อปฺจํ สกฺยปฺตฺติ. นานฺนปฺตฺตสฺส อปฺจํ นานฺนปฺตฺติ. ทาสปฺตฺตสฺส อปฺจํ ทาสปฺตฺติ. ฐตฺรณฺจสฺส อปฺจํ ฐตฺรณฺจิ.^๓ วรฺุณฺสฺส อปฺจํ วรฺุณิ. กณฺหฺสฺส อปฺจํ กณฺหิ. พลทฺเวสฺส อปฺจํ พาลทฺเว. ปาวิกสฺส อปฺจํ ปาวิกิ. ชินทฺตฺสฺส อปฺจํ เซนทฺตฺติ.^๔ พุทฺธสฺส อปฺจํ พุทฺธิ. ฐมฺมสฺส อปฺจํ ฐมฺมิ. สงฺฆสฺส อปฺจํ สงฺฆิ. กปฺปสฺส อปฺจํ กปฺปิ. อนฺนรฺุทฺธสฺส อปฺจํ อนฺนรฺุทฺธิ.

วาติ วิกปฺปนฺตฺเถน ณีกปฺปจฺโย โหติ ตสฺส อปฺจํมิจฺเจตสฺมि อตุเถ.
สกฺยปฺตฺตสฺส อปฺจํ สกฺยปฺตฺติโก. นานฺนปฺตฺตสฺส อปฺจํ นานฺนปฺตฺติโก, ชินทฺตฺสฺส อปฺจํ เซนทฺตฺติโก.

(๓๐๕) ฌโวปกฺวาทีหิ.^๕

อุปกุ อิจฺเจวมาทีหิ โคกฺตคณเณหิ ฌวปฺปจฺโย โหติ วา ตสฺส อปฺจํมิจฺเจตสฺมि อตุเถ.

อุปกุสฺส อปฺจํ โอปกโว. อุปกุสฺส อปฺจํ วา. อุปวินฺธุโน อปฺจํ โอปวินฺธุโว, อุปวินฺธุโน อปฺจํ วา. มณฺุโน อปฺจํ มาณโว,^๖ มณฺุโน อปฺจํ วา. ภกฺคฺโน อปฺจํ ภกฺคโว,^๗ ภกฺคฺโน อปฺจํ วา. ปณฺุทฺโทโน อปฺจํ ปณฺุทฺโทโว,^๘ ปณฺุทฺโทโน อปฺจํ วา. อุปกฺจฺจายโน อปฺจํ โอปกฺจฺจายโว, อุปกฺจฺจายโน อปฺจํ วา.

(๓๐๖) เณร วิธวาทิตฺ.^๙

ตสฺมา วิธวาทิตฺ โคกฺตคณโต เณรปฺปจฺโย โหติ วา “ตสฺส อปฺจํ”มิจฺเจตสฺมि อตุเถ.

๑ โมค. ๔/๕ นีติ. ๗๕๖
๒ ชา.อญ. ๓/๒๗๐ (ฉ)
๓ กตฺถจิ ทณฺรณฺสฺส อปฺจํ ทาณฺรณฺติ โหติ.
๔ ที.สී. ๙/๖๑
๕ โมค. ๔/๑ นีติ. ๗๕๗
๖ ที.สී. ๙/๑๑๕
๗ ข.ชา. ๒๗/๖๒
๘ ชา.อญ. ๒/๘๙ (ฉ)
๙ โมค. ๔/๓ นีติ. ๗๕๘-

วิธวาย อปจัจ เวธเวโร,^๑ วิธวาย อปจัจ วา, วฑุฌกียา อปจัจ
วฑุฌเกโร, วฑุฌกียา อปจัจ วา. สมนสฺส อปจัจ สามเนโร,^๒ สมนสฺส
อปจัจ วา. นาลิกสฺส อปจัจ นาลิกเวโร, นาลิกสฺส อปจัจ วา.

(๓๐๗) เยน วา สํสญฺจํ ตรติ จรติ วหติ ฌโก.^๓

“เยน วา สํสญฺจํ, เยน วา ตรติ เยน วา จรติ เยน วา วหติ” อิจฺเจเต-
สฺวตฺตสฺส ฌกิปฺปจฺจโย โหติ วา.

ทิลเนน สํสญฺจํ โภชนํ เกลิกํ, ทิลเนน สํสญฺจํ วา. กุเพน สํสญฺจํ โภชนํ
โกพิกํ. กุเพน สํสญฺจํ วา. ฆเตน สํสญฺจํ โภชนํ ฆาติกํ, ฆเตน สํสญฺจํ วา.
นาวาย ตรตีติ นาวโก,^๔ นาวาย ตรติ วา. อุพฺมุเปน ตรตีติ โอปฺมุปีโก,
กฺกุลฺเลน ตรตีติ กฺกุลฺลโก. สกฺกฺเณน จรตีติ สกฺกฺโก.^๕ ปเทน จรตีติ ปาโทโก.
ปาเทน จรตีติ วา ปาโทโก. ทณฺเฑเนน จรตีติ ทณฺฑโก. ธมฺเมเนน จรตีติ ธมฺมิโก.^๖
สีเสน วหตีติ สีสิโก. อํเสน วหตีติ อํสิโก. ขนฺธเนน วหตีติ ขนฺธโก. หตฺถเนน
วหตีติ หตฺถโก. องฺคฺลียา วหตีติ องฺคฺลโก.

วาทิ วิกฺกฺปฺนตฺตฺเตน อญฺเฆสฺสวปี ฌกิปฺปจฺจโย โหติ. ราชคฺเห วสตีติ ราชคฺหโก.
ราชคฺเห ชาโต วา ราชคฺหโก. มคฺเช วสตีติ มคฺชโก. มคฺเช ชาโต วา
มคฺชโก. สวตฺถึยํ วสตีติ สวตฺถึโก. สวตฺถึยํ ชาโต วา สวตฺถึโก. กปฺปิลวตฺถึยํ
วสตีติ กปฺปิลวตฺถึโก, กปฺปิลวตฺถึยํ ชาโต วา กปฺปิลวตฺถึโก. ปาฏฺลিপฺตฺเต
วสตีติ ปาฏฺลিপฺตฺติโก, ปาฏฺลিপฺตฺเต ชาโต วา ปาฏฺลিপฺตฺติโก. เซตฺตฺตฺรณคฺเร
วสตีติ เซตฺตฺตฺรณคฺริโก, เซตฺตฺตฺรณคฺเร ชาโต วา เซตฺตฺตฺรณคฺริโก.^๗ อินฺทฺปตฺเต
วสตีติ อินฺทฺปตฺติโก, อินฺทฺปตฺเต ชาโต วา อินฺทฺปตฺติโก.^๘

(๓๐๘) ตมธึเต เตน กตาทิ สนนฺธาโน นโยค สิปฺป ฌณฺฑาชีวิกฺตฺตฺส จ.^๙

ตมธึเต เตน กตาทิสฺวตฺตฺส จ ตมฺหิ สนนฺธาโน คตฺถ นียฺคฺโต ตมสฺส สิปฺป
ตมสฺส ฌณฺฑํ, ตมสฺส ชีวิกํ อิจฺเจเตสฺวตฺตฺส จ ฌกิปฺปจฺจโย โหติ วา.

๑ ขุ.ชา. ๒๘/๓๙๙

๒ วิ.มทจ. ๔/๑๐๙

๓ วิ.มทาว. ๒/๓๒๔

๔ โม. ๔/๒๘-๙ นิตฺติ. ๓๖๔

๕ ขุ.ชา. ๒๖/๖๔

๖ ส.ส. ๑๕/๗๗

๗ อิมานิ อุกาหฺรมาณิมรรมฺมโปตฺถเก นตฺถิ ๘ โม. ๔/๑๔ นิตฺติ. ๗๖๔

วินยมธิตติ เวนยโก,^๑ วินยมธิตเ วา. สุตตณฺตมธิตติ สุตตณฺติโก.^๒
 อภิสมฺมธิตติ อภิสมฺมิโก.^๓ พยากรรมธิตติ เวยยากรรมโก. กาเยน กตํ กมฺมํ
 กายิกํ,^๔ กาเยน กตํ กมฺมํ วา. วจสา กตํ กมฺมํ วาจสิกํ^๕ มนสา กตํ
 กมฺมํ มานสิกํ ... สรีเร สนฺนิธานา เวทนา สารีริกา,^๖ สรีเร สนฺนิธานา เวทนา
 วา. มนสิ สนฺนิธานา เวทนา มานสิกา, มนสิ สนฺนิธานา เวทนา วา. ทฺวาเร
 นียฺตุโต โทวารโก,^๖ ทฺวาเร นียฺตุโต วา. ภาณฺทาคาเร นียฺตุโต ภาณฺทาคารโก^๗
 นครเ นียฺตุโต นครโก นวคมฺเม นียฺตุโต นวคมฺมิโก

วิณา อสฺส สิปฺปนฺติ เวนโก, วิณา อสฺส สิปฺปี วา. ปณโ वो อสฺส สิปฺปนฺติ
 ปาณฺวิโก มุทฺงโก อสฺส สิปฺปนฺติ โมทฺงกโก วิสเ อสฺส สิปฺปนฺติ วิสโก
 กนฺโธ อสฺส ภาณฺทํ กนฺธโก,^๘ กนฺโธ อสฺส ภาณฺทํ วา. เทลํ อสฺส
 ภาณฺทํ เทลโก กุพฺ อสฺส ภาณฺทํ โกพิโก อฺรพฺภํ หนฺตฺวา ชีวฺตติ
 โอธฺพโก,^๙ อฺรพฺภํ หนฺตฺวา ชีวฺติ วา. มคํ หนฺตฺวา ชีวฺตติ มาคฺวิโก^{๑๐}
 สฺกุรํ หนฺตฺวา ชีวฺตติ สฺกุริโก^{๑๑} สกฺณํ หนฺตฺวา ชีวฺตติ สากฺณโก

อาทิกฺคฺขเณน อญฺเวยสฺวตุเถสฺสปี ฉกปฺปจฺจโย โหติ.
 ทถา วิทิตาทฺยตุเถ.

ชาเลน หโต ชาลโก, ชาเลน หโต วา, สุตฺเตน พฺนฺโธ สุตฺตีโก, สุตฺเตน
 พฺนฺโธ วา. จาโป อสฺส อาวุโร จาปีโก. จาโป อสฺส อาวุโร วา. โทมโร
 อสฺส อาวุโร โทมโรโก มุคฺคโร อสฺส อาวุโร โมคฺคโรโก มุสโล อสฺส
 อาวุโร โมสลโก วาโต อสฺส อาพาโร วาติโก. วาโต อสฺส อาพาโร วา.
 เสโมห อสฺส อาพาโร เสโมหโก ปิตฺตํ อสฺส อาพาโร ปิตฺติโก พุทฺเธ
 ปสนฺโน พุทฺธิโก. ฐมฺเม ปสนฺโน ฐมฺมิโก, สงฺเขมฺ ปสนฺโน สงฺฆโก, พุทฺธสฺส

๑ วิ.มหาว. ๑/๔	๒ วิ.มหาว. ๑/๓๒๔	๓ อภ.อญ. ๑/๑๒
๔ อภ.วิ. ๓๕/๓๔๐	๕ ม.ม. ๑๒/๑๖,๓๘๖	๖ ช.อุป. ๓๒/๔๙๓
๗ วิ.อญ. ๑/๓๘๕	๘ ช.อุป. ๓๒/๕๙๑	๙ ม.ม. ๑๓/๘ อ.จตุกก. ๒๑/๒๙๐
๑๐ ยวมทน....วาราคโม	๑๑ โสกรโกตปิ	๑๒ อ.จตุกก. ๒๒/๓๓๑

สนฺตโก พุทฺธิโก, ฐมฺมสฺส สนฺตโก ฐมฺมิโก, สงฺฆสฺส สนฺตโก สงฺฆิโก, วทฺถเนน
 กิตฺ ภาณํ วกฺกิกํ. กุมฺภเนน กิตฺ ภาณํ กุมฺภิกํ, ฌาเลน กิตฺ ภาณํ ฌาลิกํ.
 กิงฺกณฺเณ^๑ กิตฺ ภาณํ กิงฺกณิกํ. สุวณฺเณน กิตฺ ภาณํ โสวณฺณิกํ. กุมฺภโก อสฺส
 ปริมาณํ กุมฺภิกํ. กุมฺภสฺส วาสิ กุมฺภิกโก. กุมฺภํ อรหฺตฺติ กุมฺภิกโก. อกฺเขน
 ทิพฺพตฺติ อกฺขิกโก. สลากาย ทิพฺพตฺติ สลาสิกโก, ตินฺหุเกน ทิพฺพตฺติ ตินฺหุทิกโก.
 นเพน ทิพฺพตฺติ นาฬิกโก. อมฺพผลฺเลน ทิพฺพตฺติ อมฺพผลิกโก. กปฺปิจฺจผลฺเลน ทิพฺพตฺติ
 กปฺปิจฺจผลิกโก. นาลิเกเรน ทิพฺพตฺติ นาลิกเริกโก. โลกเก วิทิตฺ โลกิกโก, โลกาย
 สํวตฺตตฺติ โลกิกโก, อิจฺเจวมาทิตฺ.

(๓๐๕) ฌ รากา เตน รตฺตํ ตสฺเสทมณฺณตฺถเสสุ จ.^๒

ฌปฺปจฺจโย โททิ วา รากมฺหา เตน รตฺตํ อิจฺเจตฺตมฺมิ อตฺถเต ตสฺเสทมณฺณตฺถเสสุ จ.
 กสฺสาวน รตฺตํ วกฺกํ กาสาวํ.^๓ กสฺสาวเนน รตฺตํ วกฺกํ วา. กุสฺมฺภเนน
 รตฺตํ วกฺกํ โกสุมฺภํ หลฺลิตฺทเนน รตฺตํ วกฺกํ หลฺลิตฺทํ^๔ ปทฺตงฺเกน รตฺตํ
 วกฺกํ ปทฺตงฺกํ มณฺณเชฏฺฐเจเนน รตฺตํ วกฺกํ มณฺณเชฏฺฐจํ^๕ กุญฺจกฺเมเนน รตฺตํ
 วกฺกํ กุญฺจกฺมํ นิลเณน รตฺตํ วกฺกํ นิลํ ปิตฺเตน รตฺตํ วกฺกํ ปิตํ.

สุกฺกรสฺส อิทํ มํสํ โสกรํ. สุกฺกรสฺส อิทํ มํสํ วา. มหิสฺสสฺส อิทํ มํสํ
 มาหิสฺสํ, มหิสฺสสฺส อิทํ มํสํ วา. อุกฺกมฺพรสฺส อวิทฺทูเร ภาวํ วิมานํ โอทฺกมฺพรํ,
 วิทิสาย อวิทฺทูเร ภาโว คาโม เวทิสฺโส. มณฺณราย ชาโต มาณฺฑโร. มณฺณราย อากโต
 มาณฺฑโร.^๕ กทฺติกาย นียฺตฺโต มาโส กทฺติกโก. มคฺสิเรน นียฺตฺโต มาโส มคฺสิโร.
 ผุสฺสเสน นียฺตฺโต มาโส ผุสฺสโส. มฆาย นียฺตฺโต มาโส มาฆ, ผคฺคณฺณิยา นียฺตฺโต
 มาโส ผคฺคณฺณเณ. จิตฺตํ นียฺตฺโต มาโส จิตฺโต.

๑ อภิธานปรปทิกายํ กิงฺกณิกํ อิติ ทิสฺสตี. ๒ โมคฺ. ๔/๑๑, ๓๔ นิตฺติ. ๗๖๕
 ๔ ขุ.ชา. ๒๗/๑๔๕ ๕ ม.ม. ๑๒/๒๓๐ ๓ ขุ.ธ. ๒๕/๑๗
 ๕ ม.ม. ๑๓/๓๔๔

น วุทธิ นิลปีตาโท	ปัจจุเย สณการเก
ผกาโร ปุตุสสททุสส	สิโรติ สิริส เวท.

สิภฺฆานํ สมฺภูโ สิกฺขโ. ภิกฺขานํ สมฺภูโ ภิกฺขโ. กโปตานํ สมฺภูโ กาโปโต,
 มยุรานํ สมฺภูโ มายูโร, โภจฺจานํ สมฺภูโ โภจฺโจ. โภกิสฺยานํ สมฺภูโ โภกิลो,
 พุทฺโธ อสฺส เทวตาทิ พุทฺโธ. ภาทฺโท อสฺส เทวตาทิ ภาทฺโท. มาโร อสฺส
 เทวตาทิ มาโร. มหินฺโท อสฺส เทวตาทิ มหินฺโท, เวสฺสวณฺโณ อสฺส เทวตาทิ
 เวสฺสวณฺโณ. ยโม อสฺส เทวตาทิ ยโม. สีโว อสฺส เทวตาทิ เสโว. สโยโม
 อสฺส เทวตาทิ สโยโม, นารายโน อสฺส เทวตาทิ นารายโน. สํวฺจจโร อเวจฺจ
 อธิเต สํวฺจจโร. มฺหุทฺตํ อเวจฺจ อธิเต มฺหุทฺโต. นิมิตฺตํ อเวจฺจ อธิเต นემิตฺโต,
 อญฺญวชิรฺ อเวจฺจ อธิเต อญฺญวชิโร. พยฺยากรณํ อเวจฺจ อธิเต เวยฺยากรณโณ.
 จนฺทสฺ อเวจฺจ อธิเต จนฺทโส. จนฺโทภาสํ อเวจฺจ อธิเต จนฺโทภาโส.

วสาทินํ วิสโย เทโส วสาโต^๑ กุนฺทานํ วิสโย เทโส กุนฺโต. อติสฺวารานํ
 วิสโย เทโส อาติสฺวาโร. อุกฺกมฺพรา อสฺมิ ปเทเส สนฺติ โอกฺกมฺพโร.^๒ สากเวหิ
 นิพฺพทฺโตติ สากโร. สกฺลํ อสฺส นีวาโส สากโล. มถฺจราย อสฺส นีวาโส มาถฺจโร.
 มถฺจราย อิสฺสโร มาถฺจโร. อิจฺเจวมาทโย โยเชตพฺพา.

(๓๑๐) ชาตาทินมิมิยา จ.^๓

ชาต อิจฺเจวมาทินมตฺเต อิม อียปฺปัจจุยา โหนฺติ,
 ปจฺฉา ชาโต ปจฺฉิมโ,^๔ อนฺเต ชาโต อนฺติโม,^๕ มชฺฉา ชาโต มชฺฉิมโ^๔
 ปฺเร ชาโต ปฺริโม,^๔ อฺปริ ชาโต อฺปริโม,^๕ เหมจฺจา ชาโต เหมจฺจิมโ.^๖
 โคปฺเป ชาโต โคปฺปิมโ.

๑ โมคฺ. ๔/๑๕	๒ โมคฺ. ๔/๑๕	๓ โมคฺ. ๔/๒๕ นีติ. ๗๖๗
๔ ที.สี. ๙/๓๒๔	๕ ชฺ.ปฺฏิ. ๓๑/๑๖๑	๖ ชฺ.ปฺฏิ. ๓๑/๑๖๑

โพธิสตุตชาตียา ชาโต โพธิสตุตชาตियो. หฤทธิชาตียา ชาโต หฤทธิชาตियो.
อสุสชาตียา ชาโต อสุสชาตियो. มนุสฺสชาตียา ชาโต มนุสฺสชาตियो.

อาทิกุคฺคเณน นียฺกุตฺตถาทิตปี ททสฺสตุถาทิตปี อิม อีย อิกฺปจฺจยา โหนฺติ,^๑
อนฺเต นียฺกุตฺโต อนฺติโม อนฺติโย อนฺติโก. ปฺุกฺโต อสุส อตฺถิ ตสฺมี
วา วิชฺชตฺติ ปฺุกฺติโม ปฺุกฺติโย ปฺุกฺติโก. กปฺโป อสุส อตฺถิ ตสฺมี
วา วิชฺชตฺติ กปฺปิโม กปฺปิโย^๒ กปฺปิโก. จสทฺทกฺคเณน กิยฺปจฺจโย
โหติ. ชาตฺติปฺปฏฺติยา นียฺกุตฺโต ชาตฺติกโย. อนฺเต นียฺกุตฺโต อนฺตฺกโย. ชาตฺติยา อนฺโต
ชจฺจนฺโร.^๓ ชจฺจนฺเต นียฺกุตฺโต ชจฺจนฺตฺกโย.

(๓๑๑) สมฺหตุเถ กณฺ ณา.^๔

สมฺหตุเถ กณฺ ณ อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ.

ราชปฺุตฺตานํ สมฺโห ราชปฺุตฺตโก ราชปฺุตฺโต. มนุสฺसानํ สมฺโห มานุสฺสโก
.... มานุสฺสโก. มยฺหรานํ สมฺโห มายฺรโก, มยฺหรานํ สมฺโห มายฺรโก มายฺโร.
มहितานํ สมฺโห มาหิสโก มาหิส.

(๓๑๒) กาม ชน พนฺธุสหายาทฺธิ ตา.^๕

กาม ชน พนฺธุสหาย อิจฺเจวมาทฺธิ ตาปจฺจโย โหติ สมฺหตุเถ. กามานํ สมฺโห
กามตา. ชนानํ สมฺโห ชนตา. พนฺธุรํ สมฺโห พนฺธุตา. สหายานํ สมฺโห
สหายตา. นครานํ สมฺโห นครตา.^๖

(๓๑๓) ตทสฺส ฐานมฺปิโย จ.^๗

ตทสฺส จานมฺปิเจตสฺมี อตฺถเ อียปฺปจฺจโย โหติ. มทฺนสฺส จานํ มทฺนียํ.^๘
พนฺธฺนสฺส จานํ พนฺธฺนียํ.^๙ มุจฺจนฺสฺส จานํ มุจฺจนฺนียํ. รชนสฺส จานํ รชนียํ.
กมฺมฺนสฺส จานํ กมฺมฺนียํ.^{๑๐} ทุสฺสนสฺส จานํ ทุสฺสนียํ,^{๑๑} อุปาทานสฺส จานํ
อุปาทานียํ.

๑ อาทิกุคฺคเณน ตตฺถ นียฺกุตฺโต, ตทสฺส อตฺถิ, ตตฺถ ภโวติอาทิสวปปี อิมอิกฺปจฺจยา โหนฺติ, จสทฺทเณน อิกฺปจฺจโย
จ. (ฐ.นิตฺติ. ๗๖๘) ๒ ขุ.สุ. ๒๕/๕๕๖, ขุ.มทา. ๒๙/๓๖๔ ๓ ที.มทา. ๑๐/๓๖๒
๔ โมค. ๔/๖๘ นิตฺติ. ๗๗๑ ๕ โมค. ๔/๖๘ นิตฺติ- ๗๗๑ ๖ สී. นาครตา
๗ โมค. ๘/๖๘ นิตฺติ. ๗๗๓ ๘ อ.ปญจ. ๒๒/๗๗ ๙ ส.อป. ๓๒/๙๔

(๓๑๔) อุปมตฺถายิตตฺตํ^๑.

อุปมตฺเถ อายิตฺตฺกปฺปจฺจโย โหติ.

ฐฺโม วิย ทิสฺสติ อหํ วตฺถุ ตทิทํ ฐฺมายิตฺตฺตํ.^๒ ติมิรํ วิย ทิสฺสติ อหํ วตฺถุ ตทิทํ ทิมิรายิตฺตฺตํ.^๓

(๓๑๕) ตนนิสฺสิตตฺเถ โล.^๔

ตนนิสฺสิตฺตฺเถ ททสฺส จานมิจฺเจทสฺมิ อตฺเถ จ ลปฺปจฺจโย โหติ.

ทญฺจํ นิสฺสิทํ ทญฺจุลฺลํ.^๕ เวทํ นิสฺสิทํ เวทลฺลํ.^๖ ทญฺจฺจฺสฺส จานํ ทญฺจฺจฺลฺลํ. เวทฺสฺส จานํ เวทลฺลํ.^๖

(๓๑๖) อาตุ ตพฺพหฺลเถ.^๗

อาตุปฺปจฺจโย โหติ ตพฺพหฺลเถ.

อภิษฺฎฺมา อสฺส ปกฺติ อภิษฺฎฺมา.^๘ อภิษฺฎฺมา อสฺส พหฺโล วา อภิษฺฎฺมา.
สีตํ อสฺส ปกฺติ สีตาลฺลํ.^{๑๐} สีตํ อสฺส พหฺโล วา สีตาลฺลํ. ฐฺไซ อสฺส ปกฺติ
ฐฺชาลฺลํ.^{๑๑} ฐฺไซ อสฺส พหฺโล วา ฐฺชาลฺลํ. ทยา อสฺส ปกฺติ ทยา.^{๑๒} ทยา อสฺส
พหฺโล วา ทยา.^{๑๓}

(๓๑๗) ฌย ตฺต ตา ภาเว ตฺ^{๑๔}

ฌย ตฺต ตา อิจฺเจเท ปจฺจยา โหนฺติ ภาวตฺเถ.

อถสฺสฺส ภาโว อาลสฺยํ.^{๑๕} อโรคฺสฺส ภาโว อโรคฺยํ.^{๑๖} ปัสฺสฺสฺส ภาโว
ปัสฺสฺสฺสํ.^{๑๗} อนฺทริกฺสฺส ภาโว อนฺทริกฺสฺสํ.^{๑๘} สงฺกณฺนิการามสฺส ภาโว สงฺกณฺนิการามตา.^{๑๙}
นิทฺทารามสฺส ภาโว นิทฺทารามตา.^{๒๐}

๑ ที.สี. ๔/๕๙
๔ ส.ส. ๑๕/๑๖๗
๗ อ.จตุกก. ๒๑/๑๔๘
๑๐ วิ.มหา. ๕/๑๖๙
๑๓ อ.ทสก. ๒๔/๑๔๗
๑๖ อ.ปญฺจก. ๒๒/๑๓๒
๒ โมคฺ. ๔/๖๙ นีติ. ๗๗๘
๕ โมคฺ. ๔/๖๕ นีติ. ๗๗๘
๘ โมคฺ. ๔/๘๖ นีติ. ๗๗๘
๑๑ ขา.อญฺ. ๒/๓๐๒ (ฉ)
๑๔ ที.สี. ๔/๑๔ อ.ทสก. ๒๔/๑๔๖
๑๗ อ.ปญฺจก. ๒๒/๑๒๘,๓๓๘
๓ สี.จฺวานํ, ฉ.วณํ.
๖ วิ.มหาวิ. ๑/๓๑
๙ ม.ม. ๑๒/๒๗ ชฺ.อิติ. ๒๕/๓๔๓
๑๒ โมคฺ. ๔/๕๙ นีติ. ๗๘๐
๑๕ อ.เอกก. ๒๐/๕๑

ตฺสททกฺกหณฺน ตฺตนปฺปจฺโย โหติ ภาวตฺเต.

ปฺปฺดฺชฺชนสฺส ภาโว ปฺปฺดฺชฺชนตฺตนํ. เวทนสฺส ภาโว เวทนตฺตนํ.

(๓๑๘) ฌ วิสมาทธี.^๑

วิสม อิจฺเจวมาทธี ฌปฺปจฺโย โหติ ภาวตฺเต.

วิสมสฺส ภาโว เวทมํ สฺจิมสฺส ภาโว โสจิมํ.

(๓๑๙) รมณียาทิตฺ กณ.^๒

รมณีย อิจฺเจวมาทิตฺ กณปฺปจฺโย โหติ ภาวตฺเต.

รมณียสฺส ภาโว รมณียกํ.^๓ มนฺดฺยสฺส ภาโว มานฺดฺยกํ. อคฺคิโสสมสฺส

ภาโว อคฺคิโสสมกํ.

(๓๒๐) วิเสเส ตร ตมยิสฺสทกียฺญฺจา.^๔

วิเสตฺเต ตร ตม อยิสฺสท กีย อยฺญฺจ อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ. อยฺญฺจ ปาโป
 อยฺญฺจ ปาโป สพฺเพ อิม ปาปา อยมิเมสํ วิเสเสน ปาโปติ ปาปทโร. ปาปทโม.
 ... ปาปยิสฺสโก. ปาปโย. ปาปยฺญฺจ.

(๓๒๑) ตทสฺสตฺถิตี วี จ.^๕

ตทสฺส อคฺคิ อิจฺเจตฺถิมิ อตฺเต วิปฺปจฺโย โหติ,

เมธา อสฺส^๖ อคฺคิ ทฺถิมิ วา วิชฺชตฺถิตี เมธาวิ.^๖ มายา อสฺส อคฺคิ ทฺถิมิ

วา วิชฺชตฺถิตี มายาวิ.^๗

จสททกฺกหณฺน โสปฺปจฺโย โหติ. สฺเมธา อสฺส อคฺคิ ทฺถิมิ วา วิชฺชตฺถิตี
 สฺเมธาโส.^๘

(๓๒๒) ตปาทิตฺ สี.^๙

ทป อิจฺเจวมาทิตฺ สีปฺปจฺโย โหติ ตทสฺส อคฺคิ อิจฺเจตฺถิมิ อตฺเต.

๑ นิตฺติ. ๗๘๑

๔ โมคฺ. ๔/๖๔ นิตฺติ. ๗๘๖

๗ ม.มฺ. ๑๒/๑๘๓

๒ โมคฺ. ๔/๕๕ นิตฺติ. ๗๘๒

๕ โมคฺ. ๔/๘๙ นิตฺติ. ๗๘๗

๘ อ.จตฺก. ๒๑/๙๗

๓ ชฺ.ธ. ๒๕/๓๕ ชฺ.มฺหา. ๒๔/๑๓๗

๖ ชฺ.ธ. ๒๗/๒

๙ โมคฺ. ๘/๘๑ นิตฺติ. ๗๘๘

ทโป อสฺส อตฺถิ ทสฺมึ วา วิชฺชตฺติ ทปสฺสี,^๑ เทโช อสฺส อตฺถิ, ทสฺมึ วา
วิชฺชตฺติ เทชสี. ยโส อสฺส อตฺถิ ทสฺมึ วา วิชฺชตฺติ ยสสฺสี. มโน อสฺส อตฺถิ
ทสฺมึ วา วิชฺชตฺติ มนสฺสี.

(๓๒๓) ทณฺฑาทิโต อิก อี.^๒

ทณฺฑา อิจฺเจวมาทิตฺโต อิก อี อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ ททสฺส อตฺถิ อิจฺเจทสฺมึ
อตฺถเ.

ทณฺโฑ อสฺส อตฺถิ ทสฺมึ วา วิชฺชตฺติ ทณฺฑิกโ. ทณฺฑี. มาลา อสฺส
อตฺถิ ทสฺมึ วา วิชฺชตฺติ มาลิกโ. มาลี.

(๓๒๔) มชฺฐาทิโต โร.^๓

มชฺฐ อิจฺเจวมาทิตฺโต รปฺปจฺจโย โหติ ททสฺส อตฺถิ อิจฺเจทสฺมึ อตฺถเ.

มชฺฐ อสฺส อตฺถิ ทสฺมึ วา วิชฺชตฺติ มชฺฐโร.^๔ กุญฺชอ อสฺส อตฺถิ ทสฺมึ วา
วิชฺชตฺติ กุญฺชโร.^๕ มชฺฐ อสฺส อตฺถิ ทสฺมึ วา วิชฺชตฺติ มชฺฐโร.^๖ สฺส อสฺส อตฺถิ
ทสฺมึ วา วิชฺชตฺติ สฺสโร.^๗ สฺส อสฺส อตฺถิ ทสฺมึ วา วิชฺชตฺติ สฺสโร.^๘ สฺส อสฺส
อตฺถิ ทสฺมึ วา วิชฺชตฺติ สฺสโร.

(๓๒๕) คุณฺฑาทิโต วนฺตฺ.^๙

คุณฺฑ อิจฺเจวมาทิตฺโต วนฺตฺปฺปจฺจโย โหติ ททสฺส อตฺถิ อิจฺเจทสฺมึ อตฺถเ.

คุณฺโฑ อสฺส อตฺถิ ทสฺมึ วา วิชฺชตฺติ คุณฺฑวา. ยโส อสฺส อตฺถิ ทสฺมึ วา
วิชฺชตฺติ ยสวา. พลํ อสฺส อตฺถิ ทสฺมึ วา วิชฺชตฺติ พลวา.^{๑๐} ปญฺญา อสฺส อตฺถิ
ทสฺมึ วา วิชฺชตฺติ ปญฺญา.^{๑๑} สึลํ อสฺส อตฺถิ ทสฺมึ วา วิชฺชตฺติ สึลวา.

๑ วิ.มหาวิ. ๑/๔

๔ วิ.อญฺ ๑/๔

๗ ม.อญฺ, ๒/๒๐๘

๑๐ ที.มหา. ๑๐/๒๘๔

๒ โมคฺ. ๔/๘๐ นิตฺติ. ๗๙๐

๕ ชฺ.วิ. ๒๖/๖

๘ วิ.อญฺ. ๑/๒๓๒

๑๑ ม.ม., ๑๓/๒๖

๓ โมคฺ. ๔/๘๒ นิตฺติ. ๗๙๑

๖ ม.ม. ๑๒/๔๙

๙ โมคฺ. ๔/๗๙ นิตฺติ. ๗๙๒

(๓๒๖) สตุยาทิหิ มนตุ.^๑

สติ อิจฺเจวมาทิตฺติ มนตุปฺปจโย โหติ ททสฺส อตฺถิ อิจฺเจตสฺมึ อตฺถเ.

สติ อสฺส อตฺถิ ทสฺมึ วา วิชฺชตฺติ สติมา.^๒ ชฺติ อสฺส อตฺถิ ทสฺมึ วา
วิชฺชตฺติ ชฺติมา.^๓ สฺจิจฺ อสฺส อตฺถิ ทสฺมึ วา วิชฺชตฺติ สฺจิจฺมา. เอวํ. ...
ธิตฺติมา. ... มติมา.^๔ ยุตฺติมา ๆ มุตฺติมา. ภาณฺมา.^๕

(๓๒๗) สทฺธาทิตฺโต ฌ.^๖

สทฺธา อิจฺเจวมาทิตฺโต ฌปฺปจโย โหติ ททสฺส อตฺถิ อิจฺเจตสฺมึ อตฺถเ.

สทฺธา อสฺส อตฺถิ ทสฺมึ วา วิชฺชตฺติ สทฺโร.^๗ ปญฺญา อสฺส อตฺถิ ทสฺมึ
วา วิชฺชตฺติ ปญฺญเ.^๘ อมจฺจโร อสฺส อตฺถิ ทสฺมึ วา วิชฺชตฺติ อมจฺจโร.

(๓๒๘) อายสฺสทฺสการส มนตุมุหิ.^๙

อายสฺสทฺส อการสฺส อสาทเโส โหติ มนตุมุหิ ปจฺจเย ปเร.

อาย อสฺส อตฺถิ ทสฺมึ วา วิชฺชตฺติ อายสฺมา.^{๑๐}

(๓๒๙) ตปฺปกตฺติวจน มโย.^{๑๑}

ตปฺปกตฺติวจน มยปฺปจโย โหติ.

สฺวณฺณเนน ปกตํ สฺวณฺณมยํ.^{๑๒} รุปีเยน ปกตํ รุปียมยํ.^{๑๓} ชฺตฺตนา ปกตํ
ชฺตฺตมยํ. ติปฺปกเนน ปกตํ ติปฺปกมยํ. อยสฺสา ปกตํ อโยมยํ.^{๑๔} มตฺตติกาย ปกตํ
มตฺตติกามยํ.^{๑๕} ทารุณา ปกตํ ทารุณมยํ.^{๑๖} กเวณ ปกตํ โคมยํ.^{๑๗}

(๓๓๐) สงฺขยาปฺรณตฺเต โม.^{๑๘}

สงฺขยาปฺรณตฺเต มปฺปจโย โหติ.

๑ โมคฺ. ๔/๗๘ นีติ. ๗๙๓

๔ สุตฺตนิ.อฎฺฐ ๑/๑๑๑

๗ อ.ติภ. ๒๐/๑๙๒

๑๐ วิ.อฎฺฐ. ๒/๑

๑๓ ชฺ.อป. ๓๒/๓

๑๕ วิ.มหาวิ. ๑/๖๗

๑๘ โมคฺ. ๔/๕๒ นีติ. ๘๐๒

๒ ม.ม. ๑๒/๕๐

๕ ส.ส. ๑๕/๒๗๑

๘ ชฺ.ธ. ๒๔/๘๕

๑๑ โมคฺ. ๔/๖๖ นีติ. ๗๙๘

๑๔ ชฺ.อป. ๓๒/๓

๑๖ ฐมฺม.อฎฺฐ. ๒/๓๒

๓ ชฺ.ส. ๒๕/๔๖๙

๖ โมคฺ. ๔/๘๔ นีติ. ๗๙๕

๙ โมคฺ. ๔/๓๓๔ นีติ. ๗๙๗

๑๒ ที.มหา. ๑๐/๒๐๐

๑๕ ชฺ.ส. ๒๕/๕๐๗

๑๗ ที.ปา. ๑๑/๔๓

ปญจนัน ปุโรโณ ปญจโม.^๑ เอว. สกตโม.^๒ อัญจโม.^๓
นวม.^๔ ทสโม.^๕

(๓๓๑) ส ฉสส วา.^๖

ฉสทสส สการาทโส โหติ วา สงฺขยาน.

ฉนฺนํ ปุโรโณ สญฺโจ ฉญฺโจ วา.^๗

(๓๓๒) เอกาทิโต ทสสตี.^๘

เอกาทิโต ทสสส อนฺเต อีปัจจโย โหติ วา สงฺขยาปุรณตฺเถ.

เอกาทสนฺนํ ปุรณิ เอกาทสี. เอว. ปญจทสี.^๙ จกฺททสี.^{๑๐}

ปุรณตฺถิ กิมกฺกํ ? เอโก จ ทส จ เอกาทส.^{๑๑} ปญจ จ ทส จ ปญจทส.

(๓๓๓) ทเส โส นิจฺจณฺจ.^{๑๒}

ทเส นิจฺจํ ฉสส โสอาทโส โหติ.

ฉ จ ทส จ โสพส.^{๑๓}

(๓๓๔) อนฺเต นิกฺกหิตณฺจ.^{๑๔}

ทาสํ สงฺขยานมนฺเต นิกฺกหิตากโม โหติ.

เอกาทสนฺนํ ปุรณิ เอกาทสี. เอว. ปญจทสี.^{๑๕}. จกฺททสี.^{๑๕}

(๓๓๕) ตี^{๑๖} จ.

ทาสํ สงฺขยานมนฺเต ทิกการากโม โหติ.

วีสตี^{๑๗} ตีสตี.

๑ อ.เอกก. ๒๐/๑๑

๔ อ.เอกก. ๒๐/๒๐

๗ อ.เอกก. ๒๐/๑๒

๑๐ อ.ติก. ๒๐/๐๘๓-๕

๑๓ ข.ปฎิ. ๓๑/๕๔๕

๑๖ นิตี. ๘๐๘

๒ อ.เอกก. ๒๐/๑๕

๕ อ.เอกก. ๒๐/๒๖

๘ นิตี. ๘๐๕

๑๑ ยภ.วิ. ๓๕/๙๗

๑๔ นิตี. ๘๐๗

๑๗ ม.ม. ๑๓/๓๗๕

๓ อ.เอกก. ๒๐/๑๗

๖ โมก. ๓/๒๖ นิตี. ๘๐๔

๙ อ.ติก. ๒๐/๑๘๓-๔

๑๒ โมก. ๓/๑๐๑ นิตี. ๘๐๖

๑๕ อ.ติก. ๒๐/๑๘๓

(๓๓๖) พ ท รานี.^๑

ทการ รการานํ สงฺขยานํ พการาเทโส โหติ.

โสฬส^๒ จตุทาฬส.^๓

(๓๓๗) วีสติ ทเสสฺ พา ทฺวิสสฺ ตฺ.^๔

วีสติ ทส อิจฺเจเตสฺ ทฺวิสทฺสสฺ พาอาเทโส โหติ.

พาวิสติ อินฺทฺรียานิ.^๕ พารส มนฺสฺสา.

ทฺสทฺทคฺคหณฺเนน ทฺวิสทฺสสฺ ทฺ ทิ โทอาเทสา จ โหนฺติ.

ทฺรทฺตํ ทิรทฺตํ^๖ ทิกฺคณฺ^๗ सा โทหลินิ.

(๓๓๘) เอกาทิโต ทสฺส ร สงฺขยานเ.^๘

เอกาทิโต ทสสทฺสสฺ ทการสฺส รการาเทโส โหติ วา สงฺขยานเ.

เอการส เอกาทส. พารส ทฺวาทส.

สงฺขยานเติ ทิมฺตฺถํ ทฺวาทสายตฺนานิ.

(๓๓๙) อฏฺฐาทิโต จ.^๙

อฏฺฐาทิโต จ ทสสทฺสสฺ ทการสฺส รการาเทโส โหติ วา สงฺขยานเ.

อฏฺฐ จ ทส จ อฏฺฐารส.^{๑๐} อฏฺฐาทส.

อฏฺฐาทิโตติ ทิมฺตฺถํ ? ปญฺจาทส,

สงฺขยานเติ ทิมฺตฺถํ ? อฏฺฐาทเสสฺ นียฺตุโต อฏฺฐาทสิโก.

๑ โมค. ๓/๑๐๔

๔ โมค. ๓/๙๘ นิตฺติ. ๘๑๐

๗ วิมฺหา. ๕/๑๗๐

๑๐ อภิ.วิ. ๓๕/๑๑๘

๒ ชุ.ปฏฺ. ๓๑/๕๔๕

๕ อภิ.วิ. ๓๕/๑๖๕

๘ ชุ.ชา. ๒๘/๓๓๔

๓ อ.อฏฺฐก. ๒๓/๑๙๕

๖ วิมฺหาวิ. ๒/๑๕๒

๙ โมค. ๓/๑๐๓ นิตฺติ. ๘๑๓

อฑูฒเนน จตุฑูโถ อฑูฒฑูโฒ.^๑ อฑูฒเนน ฑูฑูโโย ทิวฑูโฒ ทียฑูโฒ.^๒

อฑูฒเนน ฑูฑูโโย อฑูฒฑูโโย.^๓

(๑๔๕) สรฎปานเมกเสสวสกี.^๔

สรฎปานํ ปทพยฒชนานํ เอกเทโส โหติ อสกี.

ปุริโส จ ปุริโส จ ปุริสา.

สรฎปานเมติ กิมคถํ ?

หฑูฑู โย อสโส จ รโถ จ ปฑูฑูโโก จ หฑูฑูฑูส รตปฑูฑูฑูกา.^๕ อสกินฑูทิ

กิมคถํ ? ปุริโส.

(๑๔๖) กณเนน ทสสส ทวิ ติ จตุ ปญจ ฉ สตต อฏฐ นวกานํ วิ ติ จตุตตาริ
ปญญา ฉ สตตตาส นวา โยสุ โยนญจีสมาสณจีสริตติ.^๖

กณเนน ทสสส ทวิก ติก จตุก ก ปญจก ฉก สตตก อฏฐก นวกานํ สรฎปานํ
กเทกเสสทานํ ยถาสงขยํ วิ ติ จตุตตาริ ปญญา ฉ สตตต อส นว อิจจาเทสา โหนติ อสกี
โยสุ โยนญจ อีส อาส จิ ริ ติ อีติ อูติ อิจจาเทสา โหนติ ปจญา ปุน นิปปจจนเท.

วิส^๗ ติส^๘ จตุททพิส^๙ ปญญาส^{๑๐} สฎฐิ^{๑๑} สฑูฑูฑู^{๑๒} สฑูฑูฑู^{๑๓} อสกี^{๑๔}
นวุฑู^{๑๕}

อสกินฑูทิ กิมคถํ ? ทส.

กณเนนติ กิมคถํ ? ทสทสโก ปุริโส.

๑ อภ.อฎ. ๑/	๒ อ.ติก. ๒๐/๒๔๕	๓ วิมาน.อฎ.
๔ น.ติ. ๘๒๐-๓	๕ ข.อป. ๓๒/๓๒ หฑูฑูฑูสสรวปฑูฑูฑู	๖ น.ติ. ๘๒๔
๗ ที.สี. ๙/๑๗ ม.ม. ๑๒/๑๐๔	๘ ที.สี. ๙/๑๗	๙ ม.ม. ๑๓/๔๓๖
๑๐ ที.สี. ๙/๑๗	๑๑ ข.อ. ๒๕/๒๕๖	๑๒ ที.สี. ๙/๖๙
๑๓ ข.อ. ๒๕/๒๕๖	๑๔ ข.อ. ๒๕/๒๕๖	๑๕ ข.อ. ๒๕/๒๕๖

(๓๔๓) จตุปทสฺส โลโป ตุตฺตรปทาทิจสฺส จุโจปปี นวา.^๑

จตุปทสฺส คณเน ปริยาปนฺนสฺส ตฺโลโป โหติ อุตฺตรปทาทิสฺส จการสฺส จุโจปปี โหติ นวา.

จตุหิ อธิกา ทส จุทฺทส.^๒ โจทฺทส. จตุทฺทส.

อปีคฺคหณฺเน อนุปทสฺสาปปี อุตฺตรปทาทิสฺส จการสฺส^๓ โลโป โหติ นวา, จสฺส จ จุโจปปี โหติ.

ทาสีํ จุตฺตทาสีํ โจตฺตทาสีํ จตฺตทาสีํ.

(๓๔๔) ยทฺนปฺปนฺนา นิปาตนา สีขฺฉนฺติ.^๔

เย สทฺทา อนิทฺทิจฺฉกฺกขณา^๕ อกฺขร ปท พฺยณฺชนโต อิตฺถิ ปุม นปฺสกลิงฺกโต นามฺปสคฺคณิปาตโต อพฺยयीภาวสฺมาสทฺทิตฺโต คณฺสงฺขยาภาลการกปฺปโยคสณฺญาโต สนฺธิ ปกฺติ วุฑฺฒิ โลปาภม วิการ วิปริตาเทสโต วิภทฺติวิภชนโต จ เท นิปาตนา สีขฺฉนฺติ

(๓๔๕) ทฺวาทีโต โกเนกตฺเถ จ.^๖

ทฺวี อิจฺเจวมาทิตฺโต คณฺนโต กปฺปจฺจโย โหติ อนेกตฺเถ จ เท นิปาตนา^๗ สีขฺฉนฺติ.

สทฺสฺส ทฺวิกํ ทฺวิสทํ. สทฺสฺส ทฺกํ ทฺิสทํ. สทฺสฺส จตุกํ จตุสทํ. สทฺสฺส ปฺยจกํ ปฺยจสทํ. สทฺสฺส ฉกํ ฉสทํ, สทฺสฺส สทฺทกํ สทฺทสทํ, สทฺสฺส อฏฺจกํ อฏฺจสทํ. สทฺสฺส นวกํ นวสทํ. สทฺสฺส ทสกํ ทสสทํ, สทฺสฺส^๘ โหติ. อิจฺเจวมาทิตฺ.

(๓๕๐) ทสทสฺกํ สทํ ทสทกานํ สทํ สทสฺสอฺจ โยมฺหิ.^๙

คณฺเน ปริยาปนฺนสฺส ทสทสทสฺส สทํ โหติ สททสทสฺส จ สทสฺสํ โหติ โยมฺหิ. สทํ^{๑๐} สทสฺสํ.^{๑๑}

๑ โม.ค. ๓/๑๐๐ นิตฺ. ๘๒๖

๔ นิตฺ. ๘๓๐

๗ ส. เต นิปาตนา

๑๐ ที.ส. ๙/๑๗

๒ ที.ส. ๙/๖๙ ม.ม. ๑๓/๒๗๔

๕ อนิฏฺฐจฺจคตา (ก)

๘ ชา.อฏฺ. ๑/๑๓๘ (ฉ)

๑๑ ชา.อฏฺ. ๑/๑๓๘ (ฉ)

๓ ปทาทิจการสฺส (จ.ร.)

๖ นิตฺ. ๘๓๑

๙ นิตฺ. ๘๓๒

(๓๕๑) ทุวิกาทีนํ ตทุตฺตรปทานญจ.

ทุวิกาทีนํ ตทุตฺตรปทานญจ นิปฺปจฺจนฺเต ยถาสมฺภวํ.

สทฺตสฺส ทุวิกํ ททิตํ โหติ ทุวิสทํ. สทฺตสฺส ติกํ ททิตํ โหติ ติสทํ. สทฺตสฺส จตุกํ ททิตํ โหติ จตุสทํ. สทฺตสฺส ปญจกํ ททิตํ โหติ ปญจสทํ. สทฺตสฺส จกํ ททิตํ โหติ จสทํ, สทฺตสฺส สทฺตกํ ททิตํ โหติ สทฺตสทํ. สทฺตสฺส อฏฺฐกํ ททิตํ โหติ อฏฺฐสทํ. สทฺตสฺส นวกํ ททิตํ โหติ นวสทํ. สทฺตสฺส ทสกํ ททิตํ โหติ ทสสทํ, สทฺตสฺส โหติ.

(๓๕๒) ยาว ตทุตฺตริ ทสคฺคณิตญจ.^๑

ยาว ทาสํ สงฺขยฺยานํ อชฺฐทริ^๒ ทาว ทสคฺคณิตญจ กาทพฺพํ. ยถา ? ทสทฺตคณนสฺส ทสคฺคณิตํ กทฺวา สทํ^๓ โหติ. สทฺตสฺส คณนสฺส ทสคฺคณิตํ กทฺวา สทฺสท^๔ โหติ. สทฺสทสฺส คณนสฺส ทสคฺคณิตํ กทฺวา ทสทสท^๕ โหติ. ทสทสทสฺส คณนสฺส ทสคฺคณิตํ กทฺวา สทสทสท^๕ โหติ. สทสทสทสฺส คณนสฺส ทสคฺคณิตํ กทฺวา ทสทสทสท^๕ โหติ. ทสทสทสทสฺส คณนสฺส ทสคฺคณิตํ กทฺวา โภฏี^๖ โหติ. โภฏีสทสทสทสท^๕ สทํ ปโภฏี^๗ โหติ. เอวํ เสสาปิ กาทพฺพวา.

(๓๕๓) สกนาเมหิ^๘.

ยาสํ ปน สงฺขยฺยานํ อนิทฺติญฺจนามเรชฺชยฺยานํ ยานิ รูปานิ ตานิ สเกหิ นามเอหิ นิปฺปจฺจนฺเต, สทฺตสทฺตสทสท^๕ สทํ โภฏี.^๖ โภฏีสทสทสทสท^๕ สทํ ปโภฏี.^๗ ปโภฏีสทสทสทสท^๕ สทํ โภฏีปโภฏี.^๗ โภฏีปโภฏีสทสทสทสท^๕ สทํ นนฺทํ.^๗ นนฺทสทสทสทสท^๕ สทํ นินฺนนฺทํ.^๗ นินฺนนฺทสทสทสทสท^๕ สทํ อกฺโขภิกฺคิณี.^๙ อกฺโขภิกฺคิณีสทสทสทสท^๕ สทํ พินฺท. พินฺทสทสทสทสท^๕ สทํ อพฺพท.^{๑๐} อพฺพทสทสทสทสท^๕

๑ นิตฺติ. ๘๓๓	๒ จ ตทุตฺตริ	๓ ที.สี. ๙/๑๗
๔ ข.อ.ญ. ๑/๑๓๘	๕ ที.สี. ๙/๑๗	๖ ข.พฺพท. ๓๓/๔๖๕
๗ อ.อ.ญ. ๓/	๘ นิตฺติ. ๘๓๓	๙ ข.ข.า. ๒๘/๖๒
๑๐ ส.สี. ๑๕/๒๑๐ อ.ทสก. ๒๔/๑๘๘ อ.อ.ญ. ๓/		

ศัพท์ **นิรพพุทท์**.^๑ **นิรพพุทตสทสทสทสทส** ศัพท์ **อหห**.^๒ **อหทตสทสทสทส** ศัพท์ **อพพ**.^๑
อพพทตสทสทส ศัพท์ **อญญ**.^๒ **อญญทตสทสทส** ศัพท์ **โสคนุธิก**.^๒ **โสคนุธิกทต-**
สทสทส ศัพท์ **อุปปล**.^๒ **อุปปลทตสทสทส** ศัพท์ **กุมท**.^๒ **กุมททตสทสทส** ศัพท์
ปฏททริก.^๒ **ปฏททริกทตสทสทส** ศัพท์ **ปทุม**.^๒ **ปทุมทตสทสทส** ศัพท์ **กถาน**.^๒
กถานทตสทสทส ศัพท์ **มหากถาน**. **มหากถานทตสทสทส** ศัพท์ **อสงเขย**.^๓

(๓๕๔) **เตสณโณ โลป**.^๔

เตสํ ปจฺจยานํ โณ โลปมาปชฺชเต.
 โคทมสฺส อปจฺจํ โคตโม.^๕ วตฺถุจฺสฺส อปจฺจํ วตฺถุจฺโจ.^๖ วินทาย อปจฺจํ
 เวเนเตโย.^๗ อลสฺสฺส ภาโว อาลสฺสยฺ.^๘ อโรคฺสฺส ภาโว อโรคฺย.^๙

(๓๕๕) **วิภาเค ธา จ**.^{๑๐}

วิภาคตฺเถ ธาปจฺจโย โหติ. เอเกเน วิภาเคน เอกธา. ทฺวี่หิ วิภาเคหิ
 ทฺวี่ธา.^{๑๑} ตีหิ วิภาเคหิ ทิธา.^{๑๒} จตฺุหิ วิภาเคหิ จตฺุธา.^{๑๓} เอวํ.
 ปญฺจธา^{๑๔} ฉธา^{๑๕} สทฺทธา อญฺจธา นวธา ทสธา.
 เจติ กิมทฺถํ ? จสทฺทคฺคหณฺเนน โส จ โหติ.
 สทฺทเทน วิภาเคน สทฺทโส.^{๑๖} เอวํ. พุณฺณชนโส^{๑๗} ปทโส.^{๑๘}

(๓๕๖) **สพฺพนาเนหิ ปการวจนเ ตฺถา**.^{๑๙}

สพฺพนาเมหิ ปการวจนตฺเถ ธาปจฺจโย โหติ.
 โส ปกาโร ตถา ฯ ตํ ปการํ ตถา. เตน ปกาเรณ ตถา. ตสฺส ปการสฺส
 ตถา. ตสฺมา ปการา ตถา. ตสฺส ปการสฺส ตถา. ตสฺมี ปกาเร ตถา.^{๒๐}

๑ ส.ส. ๑๕/๒๑๐ อ.ทสท. ๒๔/๑๘๘ อ.อญ. ๓/ ๒ ส.ส. ๑๕/๒๑๐ อ.ทสท. ๒๔/๑๘๔ อ.อญ. ๓/
 ๓ ชา.อญ. ๑/๓๖ (จ) ๔ นิตติ. ๘๓๔ ๕ วิ.มหาวิ. ๑/๑
 ๖ ที.สี. ๙/๒๓๒ ๗ ข.ชา. ๒๗/๒๗๔ ๘ อ.ทสท. ๒๔/๑๘๗
 ๙ ที.สี. ๙/๙๗ ๑๐ โมค. ๔/๑๑๐ นิตติ. ๘๓๖ ๑๑
 ๑๒ ที.ปา. ๑๑/๒๐๘ ๑๓ ที.ปา. ๑๑/๒๐๘ ๑๔ ที.ปา. ๑๑/
 ๑๕ ๑๖ อ.ปญจก. ๒๒/๒๕๗ ๑๗ อ.จตุกก. ๒๑/๒๒๗
 ๑๘ วิ.มหาวิ. ๒/๑๔๙ ๑๙ โมค. ๔/๑๐๘ นิตติ. ๘๔๔ ๒๐ ม.ม. ๑๒/๒๐๒ ม.ม. ๑๓/๓๒

เอวฺ, โย ปกาโร ยตา.^๑ สพุโพ ปกาโร สพุพตา.^๒ อญฺโฆ ปกาโร อญฺฆตา,^๓
อิตโร ปกาโร อิตรตา.^๔

ทุสฺสทฺทกฺกฺหณฺเนน ตตฺตฺตาปจฺจโย^๕ โหติ ปการวจนฺตฺเถ.

โส ปกาโร ตตฺตฺตา.^๖ ตํ ปการํ ตตฺตฺตา. โย ปกาโร ยตฺตฺตา. ยํ
ปการํ ยตฺตฺตา. อญฺโฆ ปกาโร อญฺฆตฺตฺตา. อญฺญํ ปการํ อญฺญตฺตฺตา. สพุโพ
ปกาโร สพุพตฺตฺตา. สพุพํ ปการํ สพุพตฺตฺตา. อิตโร ปกาโร อิตรตฺตฺตา. อิตรํ
ปการํ อิตรตฺตฺตา.

(๓๕๓) กิมิเมหิ ถิ.^๗

กิ อิม อิจฺเจเตหิ สพุพนาเมหิ ถิปจฺจโย โหติ ปการวจนฺตฺเถ.

โก ปกาโร กถิ.^๘ กํ ปการํ กถิ. เกน ปกาเรน กถิ. กสฺส ปการสฺส
กถิ. กสฺมา ปการา กถิ. กสฺส ปการสฺส กถิ. กสฺมี ปกาเร กถิ.^๙ อัย
ปกาโร อิตถิ. อิมํ ปการํ อิตถิ. อิมินา ปกาเรน อิตถิ. อสฺส ปการสฺส
อิตถิ. อสฺมา ปการา อิตถิ, อสฺส ปการสฺส อิตถิ. อสฺมี ปกาเร อิตถิ.^{๑๐}

(๓๕๔) วุฑฺฒาทิสฺสรสฺส วา อสํโยคานฺตฺสฺส สณฺเณ จ.^{๑๑}

อาทิสฺสรสฺส วา อสํโยคานฺตฺสฺส อาทิสฺสรสฺส วา วุฑฺฒิ โหติ สณฺเณการปฺปจฺจเย
ปฺเร.

อภิสฺรมํ อธิเต อาภิสฺรมมิโก.^{๑๒} วินฺตาย อปฺจํ เวนฺเตโย.^{๑๓} วาสินฺนุจิ^{๑๔}
.... อาลสฺย^{๑๕} อาโรคฺย.^{๑๖}

อสํโยคานฺตฺสฺสเสทฺติ กิมฺตถิ ? ภคฺคฺโน อปฺจํ ภคฺคฺโว.^{๑๗}

๑ ม.ม. ๑๒/๒๐๒ ม.ม. ๑๓/๓๒

๔ วิ.อญฺ. ๑/

๗ โมคฺ. ๔/๑๐๕ นิตฺติ. ๘๔๕

๑๐ โมคฺ. ๔/๑๒๔ นิตฺติ. ๘๔๗

๑๓ วิ.มทฺ. ๒/๑๓๑ ที่.สํ. ๘/๓๒๑

๑๖ ข.ชา. ๒๗/๖๒

๒ ม.ม. ๑๓/๓๗

๕ นิตฺติ. ตตฺตา

๘ ข.ชา. ๒๘/๑๕๗

๑๑ อภ.อญฺ. ๑/๑๒

๑๔ อ.ทสก. ๒๔/๑๔๗

๓ ม.ม. ๑๓/๓๒

๖ สํ. โสวีย ปกาโร ตตฺตา.

๙ ที่.สํ. ๘/๔๒

๑๒ ข.ชา. ๒๗/๒๗๔

๑๕ ที่.สํ. ๘/๑๔ อ.ทสก. ๒๔/๑๔๖

(๓๕๕) มา ยูนมากโม จานเ.^๑

อิ อุ อิจฺเจเตสํ อาทิภฺททานํ มา วุฑฺฒิมิ โหติ เตสุ จ วุฑฺฒิมิอากโม โหติ จานเ.
พฺยวจรณมฺริเต เวยฺยากรณโก.^๒ นฺยยามฺริเต เนยฺยายโก. พฺยวจรณสฺส
อปฺจํ เวยฺยาวจฺโณ.^๓ ทฺวารเ นฺยฺยฺยโก โทวารโก.^๔

ยูนมฺริติ กิมตฺถํ ?
โคตโม.

จานนฺติ กิมตฺถํ ? วิสเย นฺยฺยฺยโก เวสยโก. สฺมนสฺส ภาโว สฺมนสฺสํ.

(๓๖๐) อาตฺตลฺลจ.^๕

อิ อุ อิจฺเจเตสํ อาทิภฺททานํ อาตฺตลฺลจ โหติ วิการากโม โหติ จานเ.
อิสฺสิโน ภาโว อาริสฺสํ.^๖ อิลลสฺส ภาโว อาณญํ. อุลลสฺส ภาโว อาสภํ.^๗
อุชฺชโน ภาโว อชฺชวํ.^๘

ยูนมฺริติ กิมตฺถํ ? อปาเย ชาโต อปาโยโก.^๙

จานนฺติ กิมตฺถํ ? วิมตฺติยา นฺยฺยฺยโก เวมตฺติโก.^{๑๐} อฺปนเน นฺยฺยฺยโก อฺปนโยโก.^{๑๑}
อฺปนมา นฺยฺยฺยโก อฺปนมาโยโก. อฺปนเน นฺยฺยฺยโก อฺปนโยโก.^{๑๒}

(๓๖๑) กฺวจาทิมชฺชตฺตฺตรานํ ทิฆมฺรสฺสา ปฺจฺจเยสฺส จ.^{๑๓}

กฺวจิ อาทิ มชฺชตฺตฺตร อิจฺเจเตสํ ทิฆมฺรสฺสา โหนฺติ ปฺจฺจเยสฺส จ อปฺปฺจฺจเยสฺส จ.
อาทิทิฆเ ตาว ปากาโร นีวารो ปาสาทิ ปากโฏ ปาฏิโมกฺโข ปาฏิกฺโข
อิจฺเจวมาทิ.

มชฺชตฺตฺตรเ. อํกมฺกเรสฺส อิสฺสโร อํกมฺกโรโก. อฺรพฺภมเก หนฺตฺวา ชีวตฺติ
โอโรพฺภมกวิโก, อิจฺเจวมาทิ.

๑ นฺติ. ๘๔๘ ๒ พฺยวจรณสฺส อปฺจํ เวยฺยาวจฺโณ. (นฺติ. สุตฺต. ๘๕๓)
พฺยวจรณสฺส อปฺจํ เวยฺยาวจฺโณ. (สฺ.) ๔ โมคฺ. ๔/๓๒ นฺติ. ๘๕๔
๕ นฺติ. ๘๕๗ ๖ สฺ. อาริสฺสํ ๗ สฺ.น. ๑๖/๓๔ โมคฺ. ๔/๑๒๗
๘ อ.ทฺก. ๒๐/๑๑๘ ๘ ชฺ.อิตฺติ. ๒๕/๒๗๑ ๑๐ วิ.จฺพ. ๖/๑๘๗
๑๑ อฺปนโยโก อฺปนเนยฺโยโก. (นฺติ. สุตฺต. ๒๘๔-ปฺภฺเจ) ๑๒ วิ.มทา. ๔/๖๙
๑๓ นฺติ. ๘๕๘ ๑๔ ทิ.มทา. ๑๐/๕๖ ชฺ.ธ. ๒๕/๕๓

อุตุตฺรทีโฆ ขนฺตี ปรมํ คโป ตีตฺติกุขา.^{๑๔} อญฺชนา คิริ โภตรา^{๑๕} วนํ
องฺคฺลียา, อิจฺเจวมาทิ.

อาทิสฺโส. ปเกว อิจฺเจวมาทิ.

มชฺเชรสฺโส. สฺเมธโส^๒ สุวณฺณธเรหิ^๓ อิจฺเจวมาทิ.

อุตุตฺรรสฺโส. โภวาทิ นาม โส โหติ,^๔ ยถาภาวิ กุณฺเณ โส อิจฺเจวมาทิ.

อญฺเฉปปี ยถาชินวจนานุปโรเรน สพฺพตฺถ โยเชตพฺพวา.

(๓๖๒) เตสุ วุฑฺฒิลोปาकมविकारविप्रिताहसा ज.^๕

เตสุ อาทิมชฺชุตฺตเรสุ ชินวจนานุปโรเรน^๖ กุวจิ วุฑฺฒิ โหติ, กุวจิ โลโป โหติ,
กุวจิ อากโม โหติ, กุวจิ วิกาโร โหติ, กุวจิ วิปริโต โหติ, กุวจิ อาเทโส โหติ.

อาทิวุฑฺฒิ ทาว, อาภิมมิโก เวนเตโย อิจฺเจวมาทิ. มชฺเชวุฑฺฒิ. สุขเสยฺย
สุขการิ ทานํ อิจฺเจวมาทิ. อุตฺตรวุฑฺฒิ. กาลิงฺคิโก^๗ มากธิโก^๘ ปจฺจกฺขมฺมา
อิจฺเจวมาทิ.

อาทิลोโป. ทาฬีสํ อิจฺเจวมาทิ.

มชฺเชलोโป. กตฺตูกาโม^๙ คนฺตูกาโม ฌนฺโย กุมฺภการปฺตุโต^{๑๐} เวทลฺลํ
อิจฺเจวมาทิ.

อุตุตฺรलोโป. ภิกฺขุ ภิกฺขุณี อิจฺเจวมาทิ.

อาทιαกโม. วุฑฺโต ภควตา^{๑๑} อิจฺเจวมาทิ.

มชฺเชอากโม. ส สีสฺวา ส ปณฺณวา อิจฺเจวมาทิ.

อุตุตฺรอากโม. เวทลฺลํ^{๑๒} อิจฺเจวมาทิ.

อาทิวิกาโร. อาริสฺยํ อาสภํ อาชฺชวํ อิจฺเจวมาทิ.

มชฺเชวิกาโร. วราริสฺยํ ปราริสฺยํ^{๑๓} อิจฺเจวมาทิ.

๑ ชา.อฎ. ๗/๑๖๒ (ฉ)

๔ ขุ.ธ. ๒๕/๙๔

๗ ชา.อฎ. ๔/๒๓๓ (ฉ)

๑๐ วิ.มหาวิ. ๑/๖๕

๑๓ ส.วราวิ. ส.ปาริสฺย.

๒ ขุ.ธ. ๒๕/๒๐

๕ โม.ค. ๔/๑๒๖ นิตฺติ. ๘๕๕

๘ ที.มหา. ๔/๕๕

๑๑ ขุ.อิตฺติ. ๒๕/ ๒๖๑

๓ ก. สุวณฺณธราหิ

๖ ส. ชินวจนานุปโรเรน

๘ วิ.มหาวิ. ๒/๒๒๔

๑๒ วิ.มหาวิ. ๑/๑๑

อุกฺตรวิกาโร. ยานิ ตานิ สุขานิ อิจฺเจวมาทิ.

อาทิวปรีโต. อุคฺคเต สุริเย อุคฺคจฺฉติ อุคฺคเหตฺวา อิจฺเจวมาทิ.

มชฺฌเววิปรีโต. สมุคฺคเต สุริเย สมุคฺคจฺฉติ อิจฺเจวมาทิ.

อุกฺตรวิปรีโต. ทิคุ อิจฺเจวมาทิ. อาทิตฺวาเทโส. ยุนํ อิจฺเจวมาทิ. มชฺฌเวอาเทโส.
นฺยาโยโค อิจฺเจวมาทิ. อุกฺตรอาเทโส. สพฺพเสยฺโย สพฺพเสฏฺฐโ จิตฺตํ อิจฺเจวมาทิ.
เอวํ ยถาชินวจนานุปโรเรน สพฺพตฺถ โยเชตฺตพฺพา.

(๓๖๓) อายุวณฺณานญฺจาโย วุฑฺฒิ^๑

อ อิติ อกาโร อี อี อิติ อิวณฺโณ อุ อุ อิติ อุวณฺโณ เตสํ อการอิวณฺณวณฺณานํ
อา เอ โอ วุฑฺฒิโย โหนฺติ ยถาสงฺขยํ อ อี อุ อวุฑฺฒิ จ.

อาภิมฺมิโก เวนฺเตยฺโย โอพุมฺปิโก: อภิมฺมิโก วินฺเตยฺโย อุพุมฺปิโก.

ปฺน วุฑฺฒิคฺคหณฺํ กิมฺตถํ? อุกฺตร วุฑฺฒิวิภาวนฺตถํ. องฺกมฺคเรหิ อากโต
องฺกมาคฺธิโก. นิกฺมา จ ชนฺปทา จ นิกฺมชนฺปทา. นิกฺมชนฺปเทสุ ชาตา เนกฺมชนฺปทา.
ปฺรี จ ชนฺปทา จ ปฺรีชนฺปทา. ปฺรีชนฺปเทสุ ชาตา ปฺรีชนฺปทา.^๒ สฺตฺต อหฺนํ
สฺตฺตาทํ. สฺตฺตาทเห นียฺตุโต สฺตฺตาทิโก.^๓ จตฺสฺโส วิชฺชา จตฺตฺวิชฺชํ. จตฺตฺวิชฺเช
นียฺตุโต จาตฺตฺเวชฺชิโก.^๔ อิจฺเจวมาทิ. วุฑฺฒิ อิจฺจเนน กฺวตฺถโ? วุฑฺฒาทิสฺสรสฺส วา
อสฺสโยคานฺตสฺส สฺสเน จ.

อิติ ตทฺธิตกปฺเป อฏฺฐโม กณฺโฑ.

ตทฺธิตกปฺโป นิฏฺฐิตโ.

๑ นิตฺติ. ๘๖๐-๔
๓ ฉ. สฺตฺตาทิกา.

๒ สฺ. ปฺริมชนฺปเทสุ ชาตา ปฺรีชนฺปทา
๔ ฉ. จาตฺตฺวิชฺชกา.

กัจจายนมูลสุส อาขุยาศกโปไป ปฐมกณฺท

อาขุยาศศากรมถชฺชตฺถนีตรํกํ
ธาตฺตชฺชลํ วิกฺรณาคมกาลมํ
โลปานุพนฺนชฺชรมตฺถวีกาคตฺถิ^๑
ชฺชรา ตฺรณฺติ กวินฺโน ปุถฺตพฺพชฺชินาวา.
วิทฺตตฺตสฺสงฺขารปฺริกฺขิตฺตํ อิมํ
อาขุยาศสทฺทํ วิปฺลํ อเสสโต
ปณฺมย สมฺพทฺทมฺนนฺตโคจฺริ
สุโคจฺริ ยํ วทโต สฺสุณฺถ เม.

อชฺชกาเร มงฺกเล เจว นิปฺสนฺเน อวชฺชารณฺ
อนนฺตเร จาปาทานเ อตฺสทฺโท ปวตฺตติ.

(๓๖๔) อถ ปุพฺพทานิ วิกิตฺตํ น ปฺรสุสฺสปทานิ.^๒

อถ สพฺพาสํ วิกิตฺตํ ยานิ ยานิ ปุพฺพทานิ จ ปทานิ, ตานิ ตานิ ปฺรสุส-
สปทสฺสญฺยานิ โหนฺติ.

ทํ ยถา ... ?

ติ อนฺติ, สิ ธ มิ ม อติ ปฺรสุสฺสปทสฺสญฺยานิ.

ปฺรสุสฺสปท อิจฺจนฺน กฺวตฺโต ? กตฺตริ ปฺรสุสฺสปทํ.

(๓๖๕) ปฺรานุยตฺตโนปทานิ.^๓

สปฺพาสํ วิกิตฺตํ ยานิ ยานิ ปฺรานิ จ ปทานิ ตานิ ตานิ อตฺตโนปทสฺสญฺยานิ
โหนฺติ.

๑ ส.ก. โลปานุพนฺนชฺชรมตฺถวีกาคตฺถิ.

๒ นิตฺติ. ๘๖๔

๓ นิตฺติ. ๘๖๖

ทํ ยถา ? เต อนฺเต เส เวห เอ เมห อิติ อุตฺตโนปทสญฺยานิ.
อตุตฺตโนปท อิจฺจนน กุวฺทโก ? อตุตฺตโนปทานิ ภาเว จ กมฺมฺนิ.

(๓๖๖) เทว เทว ปจม มชฺฉิมุตฺตมปริสา.^๑

คาสํ สพฺพาสํ วิภตฺตํ ปรสฺสปทานญจ อตุตฺตโนปทานญจ เทว เทว ปทานิ
ปจม มชฺฉิมุตฺตมปริสสญฺยานิ โหนฺติ.

ทํ ยถา ? ติ อนฺติ อิติ ปจมปริสา สิ ถ อิติ มชฺฉิมปริสา มิ ม อิติ อุตฺตมปริสา.
อตุตฺตโนปทานมฺปิ. เต อนฺเต อิติ ปจมปริสา เส เวห อิติ มชฺฉิมปริสา เอ เมห อิติ
อุตฺตมปริสา.

เอวํ สพฺพทถ โยเชตพฺพา.

ปจม มชฺฉิมุตฺตมปริส อิจฺจนน กุวฺทโก ? นามมฺหิ ปยุชฺชมาเนปิ ตุสฺยาริกรณ
ปจโม กุเมห มชฺฉิมโ อเมห อุกฺตโม.

(๓๖๗) สพฺเพสเมกาภิธานเ ปโร ปฺริโส.^๒

สพฺเพสํ คิณฺณํ ปจม มชฺฉิมุตฺตมปริसानํ เอกาภิธานเ ปโร ปฺริโส คเหตุพฺโพ. โส
จ ปจฺติ, ตฺวญฺจ ปจฺสิ, ตฺมุเห ปจฺถ. โส จ ปจฺติ, อหญฺจ ปจฺามิ. มยํ ปจฺาม.
ตฺวญฺจ ปจฺสิ, อหญฺจ ปจฺามิ, มยํ ปจฺาม. โส จ ปจฺติ, ตฺวญฺจ ปจฺสิ. อหญฺจ ปจฺามิ,
มยํ ปจฺาม. เต จ ปจฺนฺติ, ตฺวญฺจ ปจฺสิ, ตฺมุเห ปจฺถ. เต จ ปจฺนฺติ, อหญฺจ ปจฺามิ,
มยํ ปจฺาม. ตฺมุเห จ ปจฺถ, อหญฺจ ปจฺามิ, มยํ ปจฺาม. เต จ ปจฺนฺติ, ตฺมุเห
จ ปจฺถ, อหญฺจ ปจฺามิ, มยํ ปจฺาม. โส จ ปจฺเต, ตฺวญฺจ ปจฺเส, ตฺมุเห ปจฺเวห.
โส จ ปจฺเต, อหญฺจ ปจฺ, มยํ ปจฺเมห. ตฺวญฺจ ปจฺเส, อหญฺจ ปจฺ, มยํ ปจฺเมห.
โส จ ปจฺเต, ตฺวญฺจ ปจฺเส, อหญฺจ ปจฺ, มยํ ปจฺเมห. เต จ ปจฺนฺเต, ตฺวญฺจ
ปจฺเส, ตฺมุเห ปจฺเวห. เต จ ปจฺนฺเต, อหญฺจ ปจฺ, มยํ ปจฺเมห. ตฺมุเห จ ปจฺเวห,
อหญฺจ ปจฺ, มยํ ปจฺเมห. เต จ ปจฺนฺเต, ตฺมุเห จ ปจฺเวห, อหญฺจ ปจฺ, มยํ
ปจฺเมห. เอวํ เสสาสุ วิภตฺตีสฺ โยเชตพฺโพ.

๑ โมค. ๖/๑๔ นีติ. ๘๖๗

๒ โมค. ๑/๒๒ นีติ. ๘๖๘

(๓๖๘) นามมฺหิ ปยุชฺชมานเปี ๑ ตฺลฺยธาธิกรณ ปจฺโม.^๑

นามมฺหิ ปยุชฺชมานเปี ๑ อปฺปยุชฺชมานเปี ๑ ตฺลฺยธาธิกรณ ปจฺมปฺริโส ๑ โหติ,
โส กจฺจติ ๑ เต กจฺจนฺนติ.

อปฺปยุชฺชมานเปีติ ๑ กิมตฺถํ ? กจฺจติ ๑ กจฺจนฺนติ,

ตฺลฺยธาธิกรณติ ๑ กิมตฺถํ ? เตน ๑ หญฺมเส ๑ ตฺวํ ๑ เทวทตฺเตน,

(๓๖๙) ตฺเมห มชฺฉิมโ.^๒

ตฺเมห ปยุชฺชมานเปี ๑ อปฺปยุชฺชมานเปี ๑ ตฺลฺยธาธิกรณ มชฺฉิมปฺริโส ๑ โหติ.

ตฺวํ ๑ ยาสี, ๑ ตฺเมห ๑ ยถ ๑

อปฺปยุชฺชมานเปีติ ๑ กิมตฺถํ ? ๑ ยาสี ๑ ยถ.

ตฺลฺยธาธิกรณติ ๑ กิมตฺถํ ? ๑ ตยา ๑ ปจฺจเต ๑ โอทโน.

(๓๗๐) อเมห อุตฺตโม.^๓

อเมห ปยุชฺชมานเปี ๑ อปฺปยุชฺชมานเปี ๑ ตฺลฺยธาธิกรณ ๑ อุตฺตมปฺริโส ๑ โหติ. ๑ หนํ
๑ ยชามิ ๑ มยํ ๑ ยชาม.

อปฺปยุชฺชมานเปีติ ๑ กิมตฺถํ ? ๑ ยชามิ ๑ ยชาม,

ตฺลฺยธาธิกรณติ ๑ กิมตฺถํ ? ๑ มยา ๑ อิชฺชเต ๑ พฺทฺโร.

(๓๗๑) กาลเ.^๔

๑ กาล ๑ อิจฺเจตํ ๑ อธิการตฺถํ ๑ เวทิตพฺพํ.

(๓๗๒) วตฺตมานา ปจฺจปฺปนเน.^๕

๑ ปจฺจปฺปนเน ๑ กาล ๑ วตฺตมานา ๑ วิภคฺติ ๑ โหติ. ๑ ปาฏฺฐลิปฺคฺตํ ๑ กจฺจติ, ๑ สวาตฺถิ ๑ ปวิสติ.

(๓๗๓) อาณตฺยาสีตฺตเตนตฺตกาเล ปณฺจมี.^๖

๑ อาณตฺยตฺเต ๑ จ ๑ อาสีตฺตเต ๑ จ ๑ อนุตฺตกาเล ๑ ปณฺจมี ๑ วิภคฺติ ๑ โหติ.

๑ กโรตฺ ๑ กุสฺสํ, ๑ สฺขํ ๑ เต ๑ โหตุ.

๑ นิตฺติ. ๘๖๘

๒ นิตฺติ. ๘๗๐

๓ นิตฺติ. ๘๗๑

๔ โมคฺ. ๖/๘ นิตฺติ. ๘๘๑, ๘๘๓-๔

๕ โมคฺ. ๖/๑ นิตฺติ. ๘๗๒

๖ โมคฺ. ๖/๑๐ นิตฺติ. ๓๗๗

(๓๗๔) อนุมฺติ ปริกฺปฺตฺเถสุ สตุตฺมึ.^๑

อนุมฺตฺยฺตฺเถ จ ปริกฺปฺตฺเถ จ อนฺตฺตกาเล สตุตฺมึวิกฺตฺติ โหติ.
 ตฺวํ กจฺเจยฺยาสิ. กิมํหํ กเรยฺยามิ.

(๓๗๕) อปฺปจฺจกฺเข ปโรกฺขาตฺเต.^๒

อปฺปจฺจกฺเข อตฺเตเต กाले ปโรกฺขาวิกฺตฺติ โหติ.
 สฺปิเน กิลมาห. เอวํ กิลํ โปราณา อาหุ.

(๓๗๖) หิยฺโยปฺภฺตฺติ^๓ ปจฺจกฺเข หิยฺยตฺตฺนึ.^๔

หิยฺโยปฺภฺตฺติ อตฺเตเต กाले ปจฺจกฺเข วา อปฺปจฺจกฺเข วา หิยฺยตฺตฺนึวิกฺตฺติ^๕ โหติ.
 โส มคฺคํ อคฺมา. เต มคฺคํ อคฺมุ.

(๓๗๗) สฺมึปฺชชตฺตฺนึ.^๖

อชฺชปฺภฺตฺติ อตฺเตเต กาลे ปจฺจกฺเข วา อปฺปจฺจกฺเข วา สฺมึเป อชฺชตฺตฺนึวิกฺตฺติ
 โหติ.

โส มคฺคํ อคฺมิ, เต มคฺคํ อคฺมุ.

(๓๗๘) มาโยเค สพฺพกาเล จ.^๗

หิยฺยตฺตฺนึ อชฺชตฺตฺนึ อิจฺเจตา วิกฺตฺติโย ยทา มาโยเค ททา สพฺพกาเล จ โหนฺติ.
 มา อคฺมา, มา อวจา, มา อคฺมิ, มา อวจิ.
 จสทฺทกฺคฺหณฺเนน ปญฺจมีวิกฺตฺติ โหติ. มา กจฺฉานํ

(๓๗๙) อนาคเต ภวิสฺสฺนฺติ.^๘

อนาคเต กาลे ภวิสฺสฺนฺติวิกฺตฺติ โหติ.
 โส กจฺฉิสฺสฺตฺติ, ภวิสฺสฺตฺติ. เต กจฺฉิสฺสฺนฺติ, ภวิสฺสฺนฺติ.

๑ โมคฺ. ๖/๘ นิตฺติ. ๘๘๑, ๘๘๓-๔

๔ โมคฺ. ๖/๕ นิตฺติ. ๘๘๖

๗ โมคฺ. ๖/๑๓ นิตฺติ. ๘๗๘

๒ โมคฺ. ๖/๖ นิตฺติ.. ๘๘๔

๕ สฺ. หิยฺยตฺตฺนึ.

๘ นิตฺติ. ๖/๒ นิตฺติ. ๘๘๒

๓ สฺ หิโยปฺภฺตฺติ

๖ โมคฺ. ๖/๕ นิตฺติ. ๘๘๗

(๓๘๐) กิริยาติปนฺเนเตเต กาลาติปฺตติ.^๑

กิริยาติปนฺนํเตเต อตีเต กาลเต กาลาติปฺตติวิภตฺติ โหติ.

โส เจ ยานํ อลภิสฺสา, อคฺขณิสฺสา. เท เจ ยานํ อลภิสฺสํ, อคฺขณิสฺสํ.

(๓๘๑) วตฺตมานา ติ อนฺติ สี ธิ มิ ม เต อนฺเต เส เวห เอเมห.^๒

ตฺวาทีนํ ทฺวาทสนฺนํ ปทานํ วตฺตมานา อิจฺเจสา สญฺญา โหติ.

ภวติ ภวณฺติ. ภวสิ ภวถ. ภวามิ ภวาม. ภวเท ภวณฺเต. ภวเส, ภวเวห.

ภเว ภวเมห.

วตฺตมานา อิจฺจนเน กฺวตฺโต ? วตฺตมานาปจฺจุปฺปนฺเน.

(๓๘๒) ปญฺจมี ตฺ อนฺตุ หิ ธิ มิ ม ตํ อนฺตํ สฺสุ โวห เอ อามฺหเส.^๓

ตฺวาทีนํ ทฺวาทสนฺนํ ปทานํ ปญฺจมี อิจฺเจสา สญฺญา โหติ.

ภวตุ ภวณฺตุ. ภวามิ ภวถ. ภวามิ ภวาม. ภวตํ ภวณฺตํ. ภวสฺสุ ภวโวห.

ภเว ภวามฺหเส.

ปญฺจมี อิจฺจนเน กฺวตฺโต ? อาณตฺยาสีตฺตฺถนฺตฺตกาเล ปญฺจมี.

(๓๘๓) สตฺตฺตมี เอยฺย เอยฺยํ เอยฺยาสี เอยฺยาด เอยฺยามี เอยฺยาม เอถ เอริ
เอโถ เอยฺยโวห เอยฺยํ เอยฺยामะห.^๔

เอยฺยาทีนํ ทฺวาทสนฺนํ ปทานํ สตฺตฺตมี อิจฺเจสา สญฺญา โหติ.

ภเวยฺย ภเวยฺยํ, ภเวยฺยาสี ภเวยฺยาด. ภเวยฺยามี ภเวยฺยาม. ภเวถ ภเวริ, ภเวโถ
ภเวยฺยโวห. ภเวยฺยํ ภเวยฺยามะห.

สตฺตฺตมี อิจฺจนเน กฺวตฺโต ? อนฺนฺติ ปริกฺปฺตฺเตสฺสุ สตฺตฺตมี.

๑ โมค. ๖/๗ นิตฺติ. ๘๕๕

๓ โมค. ๖/๑๐ นิตฺติ. ๘๕๗

๒ โมค. ๖/๑ นิตฺติ. ๘๕๖

๔ โมค. ๖/๘ นิตฺติ. ๘๕๘

(๓๘๔) ปโรกษา อ อฺ เอ ตฺถ อํ มฺห ตฺถ เร ตฺโต โวห อี เมห.^๑

อาอาทั้น ทฺวาทสนฺนํ ปทานํ ปโรกษา อิจฺเจสา สญฺญา โหติ.

พฺภว พฺภวฺ. พฺภเว พฺภวิตฺถ. พฺภวํ พฺภวมฺห. พฺภวิตฺถ พฺภวโร, พฺภวิตฺถ
พฺภวโวห. พฺภวี พฺภวีเมห.

ปโรกษา อิจฺจนน กฺวตฺโต ? อปฺปัจจกฺเข ปโรกษาทฺเต.

(๓๘๕) หิยฺยตฺตฺนํ ออ อฺ โอ ตฺถ อํ มฺห ตฺถ ตฺถํ เส วฺหํ อี มฺหเส.^๒

อาอาทั้น ทฺวาทสนฺนํ ปทานํ หิยฺยตฺตฺนํ อิจฺเจสา สญฺญา โหติ.

อภวา อภวฺ. อภโว อภวิตฺถ. อภวํ อภวมฺห. อภวตฺถ อภวตฺถํ. อภวเส
อภววฺหํ. อภวี อภวามฺหเส.

หิยฺยตฺตฺนํ อิจฺจนน กฺวตฺโต ? หิยโยปฺภฺติ ปฺจกฺเข หิยฺยตฺตฺนํ.

(๓๘๖) อชฺชตฺตฺนํ อี อํ โอ ตฺถ อี มฺหา ออ โอ เส วฺหํ อี เมห.^๓

อ้ออาทั้น ทฺวาทสนฺนํ ปทานํ อชฺชตฺตฺนํ อิจฺเจสา สญฺญา โหติ.

อภวี อภวํ. อภโว อภวิตฺถ, อภวี อภวมฺหา. อภวา อภโว. อภวเส อภววฺหํ.
อภวํ อภวีเมห.

อชฺชตฺตฺนํ อิจฺจนน กฺวตฺโต ? สมีปชฺชตฺนํ,

(๓๘๗) ภวิสฺสฺสนฺติ สฺสฺติ สฺสฺนฺติ, สฺสฺติ สฺสฺถ, สฺสฺสามิ สฺสฺสาม, สฺสฺเต สฺสฺนฺเต,
สฺสฺเส สฺสฺเวห, สฺสฺสํ สฺสฺสามเห.^๔

สฺสฺสฺยทั้น ทฺวาทสนฺนํ ปทานํ ภวิสฺสฺสนฺติ อิจฺเจสา สญฺญา โหติ.

ภวิสฺสฺติ ภวิสฺสฺนฺติ. ภวิสฺสฺสิ ภวิสฺสฺถ. ภวิสฺสฺสามิ ภวิสฺสฺสาม. ภวิสฺสฺเต ภวิสฺสฺนฺเต.
ภวิสฺสฺเส ภวิสฺสฺเวห. ภวิสฺสฺสํ ภวิสฺสฺสามเห.

ภวิสฺสฺสนฺติ อิจฺจนน กฺวตฺโต ? อนนาคเต ภวิสฺสฺสนฺติ.

๑ ส. ปโรกษา ออฺ เอ ตฺถ อมฺห ตฺถ เร ตฺโต โวห อี มฺห. โมคฺ. ๖/๖ นิตฺติ. ๔๙๙

๒ ส. หิยฺยตฺตฺนํ ออ อฺ โอ ตฺถ อ มฺหา ตฺถ ตฺถํ เส วฺหํ อี มฺหเส. โมคฺ. ๖/๕ นิตฺติ. ๕๐๐

๓ โมคฺ. ๖/๔ นิตฺติ. ๕๐๑

๔ โมคฺ. ๖/๒ นิตฺติ. ๔๐๒

(๓๘๘) กาลาติปตฺติ สฺสา สฺสํสุ, สฺเส สฺสถ, สฺสํ สฺสามฺหา.^๑ สฺสถ สฺสํสุ,^๒ สฺสเส สฺสเวห, สฺสํ^๓ สฺสามฺหเส.^๔

สฺสาอาทั้นํ ทฺวาทสนนํ ปทานํ กาลาติปตฺติ อิจฺเจสา สญฺญา โหนฺติ.

อภวิสฺสา อภวิสฺสํสุ, อภวิสฺเส อภวิสฺสถ, อภวิสฺสํ อภวิสฺสามฺหา, อภวิสฺสถ อภวิสฺสํสุ, อภวิสฺสเส อภวิสฺสเวห, อภวิสฺสํ อภวิสฺสามฺหเส.

กาลาติปตฺติ อิจฺจนน กฺวตฺโต ? กิริยาติปนฺเนทฺเต กาลาติปตฺติ.

(๓๘๙) หิยฺยตฺตฺนํ สฺตตฺมํ ปณฺจมี วตฺตมาณา สพฺพชาตฺกํ.^๕

จตฺสโส หิยฺยตฺตฺนยาทโย สพฺพชาตฺกสญฺญา โหนฺติ.

อคฺมา กจฺเจยฺย กจฺจนฺตุ กจฺจติ.^๖

สพฺพชาตฺกมิจฺจนน กฺวตฺโต ? อิการาคโม อสพฺพชาตฺกมฺหิ.

อิติ อาชฺยาตฺกปฺเป ปจฺโม กณฺโฑ,

หุตฺยิกณฺฑ

(๓๙๐) ชาตฺลฺงฺเคหิ ปฺรา ปจฺจยา.^๗

ชาตฺหิ จ ลฺงฺเคหิ จ ปฺรา ปจฺจยา โหนฺติ.

กโรติ กจฺจติ. โยโกจิ กโรติ ตํ กุพฺพนตฺมณฺเวย กโรหิ กโรหิ อิจฺเจวํ พฺรวิติ.

อถ วา, กโรนฺตํ ปโยชยติ^๘ การเวติ การยติ การาเปติ การายติ. สฺงฺโส ปพฺพตฺมิว อตฺตานมาจฺรติ ปพฺพทายติ.^๙ ตพฺกํ สฺมฺทฺทมิว อตฺตานมาจฺรติ^{๑๐} สฺมฺทฺททายติ. สทฺโท วิจิตฺตฺมิว อตฺตานมาจฺรติ^{๑๑} วิจิตฺตฺทายติ. วสฺสิจฺจสฺส อปฺจจํ วาสฺสิจฺจ,^{๑๒}

เอวมนฺเวยปี โยเชตฺทพฺพา.

๑ ส. สฺสามฺหา

๔ โมคฺ. ๖/๒ นิตฺติ. ๙๐๒

๗ นิตฺติ. ๙๐๕

๑๒ สิมฺหาวิ. ๒/๑๓๑

๒ ส. สฺสํสุ

๕ นิตฺติ. ๙๐๕

๘ ส. ปโยชยตีติ.

๓ สฺสํ (สฺ)

๖ ม.ม. ๑๒/๔๒๐

๙ ๑๐ ๑๑ ส. อตฺตานมาจฺรตีติ,

(๓๕๑) ทิช คุป กิต มาเนหิ ข ฉ สว วา.^๑

ทิช คุป กิต มาเน อิจฺเจเตหิ ธาตุหิ ข ฉ ส อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ วา,
ตติฏฺชติ,^๒ ชิกฺขจฺจติ,^๓ ทิกฺกจฺจติ,^๔ วิมฺสติ.^๕

วาทิ กิมกฺถํ ? เตชติ, โคปติ,^๖ กิตเทติ, มาเนติ.

(๓๕๒) ภูช ฆส หร สุ ปาทีหิ ตุมฺปิจฺจตุเถสุ จ.^๗

ภูช ฆส หร สุ ปา อิจฺเจวมาทีหิ ธาตุหิ ตุมฺปิจฺจตุเถสุ ช ฉ ส อิจฺเจเต ปจฺจยา
โหนฺติ วา.

ภทฺตุมฺปิจฺจ ติพฺภฏฺชติ, ฆสฺตุมฺปิจฺจติ ชิกฺขจฺจติ^๘ หริตุมฺปิจฺจติ ชิตฺตีสติ^๙ โสตุมฺปิจฺจติ
สุสฺสุตฺตติ^{๑๐} ปาตุมฺปิจฺจติ ปิวาสติ.

วาทิ กิมกฺถํ ? ภทฺตุมฺปิจฺจติ.

ตุมฺปิจฺจตุเถสุวீติ กิมกฺถํ ? ภูชติ.^{๑๑}

(๓๕๓) อาย นามโต กตฺตุอุปฺมานา ทาจาเร.^{๑๒}

กตฺตุอุปฺมานา อุปฺมานภฺตฺตฺมา นามโต อายปฺปจฺจโย โหติ อัจจเร.

สงฺโฆ ปพฺพทฺตฺมิว อตฺตฺตฺนมาจฺจติ ปพฺพทฺตฺยติ. สทฺโท วิจฺจิตฺตฺมิว อตฺตฺตฺนมาจฺจติ
วิจฺจิตฺตฺยติ. เอวมนฺนเยปิ โยเซตฺตฺพพา.

(๓๕๔) อีอุปฺมานา จ.^{๑๓}

อุปฺมานสฺมา นามโต อีอุปฺปจฺจโย โหติ อัจจเร.

อจฺจตุํ จตฺตฺตฺมิว อจฺจติ^{๑๔} จตฺตฺยติ. อปฺปจฺจตุํ ปฺปจฺจตฺตฺมิว อจฺจติ^{๑๕} ปฺปจฺจยติ.

อุปฺมานาทิ กิมกฺถํ ? ฐมฺมมาจฺจติ.

อัจจเรติ กิมกฺถํ ? อจฺจตุํ จตฺตฺตฺมิว ทกฺชติ. เอวมนฺนเยปิ โยเซตฺตฺพพา

๑ โมค. ๕/๓,๒,๓ นีติ. ๙๐๖/๙	๒ อ. สดฺตฺก. ๒๓๑๐๓ ช.ช. ๒๕/๗๙	๓ ม.ม. ๑๓/๑๒๙
๔ ช.ช. ๒๘/๒๐๕	๕ วิมหาวิ. ๑/๒๖๘,๒๘๗	๖ ส. โอปยติ.
๗ ส. ตุมฺปิจฺจตุเถสุ จ. โมค. ๕/๔ นีติ. ๙๑๐		๘ ช.ช. ๒๕/๕๖
๙ ที.อฎ. ๒/๓๑๘	๑๐ ที.ส. ๙/๓๑๔ อ.ทฎ. ๒๐/๕๒	๑๑ วิมหาวิ. ๒/๒๕๕
๑๒ โมค. ๕/๕๘-๑๐ นีติ. ๙๑๑	๑๓ โมค. ๔/๖-๗ นีติ. ๘๑๒	๑๔ ๑๕ ส. อัจจเรติ.

(๓๕๕) นามมหาตฺติจฺจตฺเถ.^๑

นามสฺมา อตฺตโน อิจฺจตฺเถ อียปฺปจฺโย โหติ.

อตฺตโน ปตฺตมิจฺจตฺติ ปตฺตียติ. เอวํ วตฺถียติ ฉตฺตียติ ปริกฺขารียติ
.... จิวรียติ ฐนียติ ปฏฺฐียติ.

อตฺติจฺจตฺเถติ กิมตฺถํ ? อณฺณสฺส ปตฺตมิจฺจตฺติ ... เอวมณฺเฒปี โยเชตฺตพฺพา.

(๓๕๖) ธาตุหิ เณ ฌย ฌาเป ฌาปย การิตานิ เหตุวตฺเถ.^๒

สพฺเพหิ ธาตุหิ เณ ฌย ฌาเป ฌาปย อิจฺเจเต ปจฺจยา โหณฺติ, เหตุวตฺเถ
การิตสณฺญา จ โหณฺติ.

โยโกจิ กโรติ, ตํ กุพฺพนตฺมณฺโฆ “กโรหิ กโรหิ” อิจฺเจวํ พุรวีติ,^๓ อถ วา,
กโรณฺตํ ปโยชยติ การเวติ,^๔ การยติ, การาเปติ,^๕ การาปยติ. เย เกจิ กโรณฺติ, เต
กุพฺพนเต อณฺเฒ “กโรถ กโรถ” อิจฺเจวํ พุรวณฺติ.^๖ การเวติ,^๗ การยณฺติ,
การาเปณฺติ,^๘ การาปยณฺติ. โย โกจิ ปจฺติ, ตํ ปจฺนตฺมณฺโฆ “ปจฺาหิ ปจฺาหิ” อิจฺเจวํ
พุรวีติ.^๓ อถ วา, ปจฺนตํ ปโยชยติ ปาเจติ, ปาจยติ, ปาจาเปติ, ปาจาปยติ. เย เกจิ
ปจฺนติ, เต ปจฺนเต อณฺเฒ “ปจฺถ ปจฺถ” อิจฺเจวํ พุรวณฺติ.^๖ ปาเจณฺติ, ปาจยณฺติ.
ปาจาเปณฺติ, ปาจาปยณฺติ, โย โกจิ หนฺติ, ตํ หนฺนตฺมณฺโฆ “หนฺาหิ หนฺาหิ” อิจฺเจวํ
พุรวีติ. หนฺเนติ, หนฺนยติ, หนฺนาเปติ, หนฺนาปยติ. เย เกจิ หนฺนเต อณฺเฒ “หนฺถ หนฺถ”
อิจฺเจวํ พุรวณฺติ หนฺเนณฺติ, หนฺนยณฺติ, หนฺนาเปณฺติ. หนฺนาปยณฺติ. โย โกจิ ภณฺติ, ตํ
ภณฺนตฺมณฺโฆ “ภณฺาหิ ภณฺาหิ” อิจฺเจวํ พุรวีติ. ภณฺเนติ, ภณฺนยติ, ภณฺนาเปติ, ภณฺนาปยติ.
เย เกจิ ภณฺนติ, เต ภณฺนเต อณฺเฒ “ภณฺถ ภณฺถ” อิจฺเจวํ พุรวณฺติ. ภณฺเนณฺติ.
ภณฺนยณฺติ, ภณฺนาเปณฺติ, ภณฺนาปยณฺติ.

๑ โมค. ๕/๕ นิตฺ. ๔๑๓

๒ โมค. ๕/๑๖ นิตฺ. ๔๑๔

๓ “อพุรวี, อพุรวณฺ”ติ อตฺตคาลิกปทานิ กตฺถจฺ ทิสฺสตี, ตํ น ยุตฺตํ. ตํสํวณฺเฒตพฺพฐานํ “การเวติ, การเวณฺติ”
คฺยาทํนํ ปทานํ วตฺตมานกาลิกตฺตา. พุรวณฺติ. (ว. ๕๐๒-สฺสฺเต), พุรวณฺติ (นิตฺ.ธาด. ๑๕๔-ปฏฺฐเจ)

๔ ม.ม. ๑๓/๔๗๘

๕ วิ.มหาวิ. ๑/๓๑๕

๖ ดุลฺลข ๕

๗ ม.ม. ๑๓/๑๕๔

๘

ตถวิว อญเฉปี โยเซตพพา.

เหตุวตฺเถติ กิมตฺถํ ? กโรติ, ปจติ, ปจติ.

อตุตฺถกฺกหณฺเนน อลฺปฺปจฺจโย โหติ. โชตลฺลติ.

(๓๕๗) ชาตฺรุเป นามสฺมา ฌโย จ.^๑

ชาตฺรุเป สติ นามสฺมา ฌยฺปฺปจฺจโย โหติ การิตฺสณฺโณ จ.

หตุตินา อติกกมฺติ มกฺก^๒ อติหตุตฺถยฺติ. วิจารณ์ กิตฺ^๓อุปฺกายติ อุปฺวินยฺติ. ทพฺหํ
กโรติ วินยฺ^๔ ทพฺหยฺติ. วิสฺสุทฺธา โหติ รตฺติ^๕ วิสฺสุทฺษยฺติ.

จสฺสทฺถกฺกหณฺเนน อาร อาส อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ. สนฺตฺรารตี^๖ อุปฺกกฺกมาลฺลติ.

(๓๕๘) ภาวกมฺเมสฺ โย.^๗

สพฺพาหิ ธาตฺุหิ ภาว กมฺเมสฺ ยปฺปจฺจโย โหติ.

จียเต พฺชฺฉเต, ปจฺจเต, ลพฺภเต, กรียเต. อิชฺชเต,^๘ อุจฺจเต.

ภาวกมฺเมสฺวฺติ กิมตฺถํ ? กโรติ, ปจติ, ปจติ.

โยคฺคหณฺเนน อภาวกมฺเมสฺปี ยปฺปจฺจโย โหติ. ททฺลลฺลติ.

(๓๕๙) ตสฺส จวฺคฺค ยการวการตฺถํ สธาตฺวนตฺสส.^๙

ตสฺส ยปฺปจฺจยสฺส จวฺคฺคยการวการตฺถํ โหติ สห ธาตฺวนตฺเทน ยถาสงฺขยฺ.^{๑๐}

วฺจฺจเต, วฺจฺจนฺเต, อฺจฺจเต, อฺจฺจนฺเต. มชฺชเต, มชฺชนฺเต, ปจฺจเต, ปจฺจนฺเต.
พฺชฺฉเต, พฺชฺฉนฺเต, ยฺชฺชเต, ยฺชฺชนฺเต, กฺชฺฉเต, กฺชฺฉนฺเต, อฺชฺฉเต, อฺชฺฉนฺเต,
หฺฉเต, หฺฉนฺเต, กยฺยเต, กยฺยนฺเต, ทิพฺพเต, ทิพฺพนฺเต.

(๔๐๐) อิวณฺณาคโม วา.^{๑๑}

สพฺเพหิ ธาตฺุหิ ยปฺปจฺจเย^{๑๒} ปเร อิวณฺณาคโม โหติ วา.

กรียยเต กรียยติ กจฺฉยฺยเต กจฺฉยฺยติ.

วาที กิมตฺถํ ? กยฺยเต.

๑ โมคฺ. ๕/๑๒ นีติ. ๕๑๔	๒ สී. มกฺกนฺติ.	๓ สී. กิตฺนฺติ.
๔ สී. วิวียนฺติ.	๕ สී. รตฺติติ.	๖. สී. สนฺตฺร
๗ โมคฺ ๕/๑๗ นีติ. ๕๒๐	๘ ฉ. ยฺชฺชเต	๙ โมคฺ ๑/๔๔ นีติ. ๕๒๑
๑๐ ฉ. ชาตฺนํ อนฺเตน.	๑๑ โมคฺ. ๖/๓๗ นีติ. ๕๒๒	๑๒ ฉ. ยมฺหิ ปจฺจเย, สී. ตสฺมี ปจฺจเย.

(๔๐๑) ปุพฺพรุปลฺลจ.^๑

สพฺเพหิ ธาตุหิ ยปฺปจฺจโย ปุพฺพรุปลฺลมาปชฺชเต วา.
วฺทฺทฺธเต, ผลฺลเต, ทมฺมเต, ลพฺภเต, สกฺกเต, ทิสฺสเต.
วาทิ กิมฺทํ ? ทมฺยเต.

(๔๐๒) ยถา กตฺตริ จ.^๒

ยถา ภาวกมฺเมสฺสุ ยปฺปจฺจยสฺสาเทโส โหติ ทถา กตฺตริ จ ยปฺปจฺจยสฺสาเทโส
กาทพฺโพ.

พฺุชฺฌติ^๓ วิชฺฌติ^๔ มณฺณติ^๕ สิปฺพติ.^๕

(๔๐๓) ภูวาทิโต อ.^๖

ภฺุ อิจฺเจวมาทิตฺโต ธาตุคณฺโต อปฺปจฺจโย โหติ กตฺตริ.
ภวติ,^๗ ปจฺติ, ปจฺติ, ชยฺติ.

(๔๐๔) รุชาทิโต นิกฺคหิตปุพฺพลฺลจ.^๘

รุช อิจฺเจวมาทิตฺโต ธาตุคณฺโต อปฺปจฺจโย โหติ กตฺตริ, ปุพฺเพ นิกฺคหิตาคโม
จ โหติ.

รุณฺธติ^๙ ฉินฺทติ กิณฺทติ.

จสทฺทกฺกหณฺเนน อี อี เอ โอ อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ นิกฺคหิตปุพฺพลฺลจ. รุณฺธติ,
รุณฺธติ, รุณฺธติ, สฺมุภฺติ.

(๔๐๕) ทิวาทิโต โย.^{๑๐}

ทิวาทิตฺโต ธาตุคณฺโต ยปฺปจฺจโย โหติ กตฺตริ.
ทิวพฺพิ,^{๑๑} สิปฺพติ,^{๑๒} ยฺุชฺฌติ, วิชฺฌติ, พฺุชฺฌติ.^{๑๓}

(๔๐๖) สุวาทิโต ญฺ ณา อุณา จ.^{๑๔}

สุ อิจฺเจวมาทิตฺโต ธาตุคณฺโต ญฺ ณา อุณา อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ กตฺตริ.

๑ โมคฺ. ๑/๔๙ นิตฺติ. ๙๒๓

๔ ขฺ.ร. ๒๕/๒๗

๗ ขฺ.ร. ๒๕/๘๙

๑๐ โมคฺ. ๕/๒๑ นิตฺติ. ๙๒๘

๑๓ ขฺ.ร. ๒๕/๔๓

๒ โมคฺ. ๑/๔๙ นิตฺติ. ๙๒๔

๕ วิ.มทาวี. ๒/๒๒๙

๘ โมคฺ. ๕/๑๙ นิตฺติ. ๙๒๖

๑๑ วิ.อญฺ. ๑/๗

๑๔ โมคฺ. ๕/๒๕ นิตฺติ. ๙๒๙

๓ ชา.อญฺ. ๑/๔๐๓ (ฉ)

๖ โมคฺ. ๕/๑๘ นิตฺติ. ๙๒๔

๙ สุตฺตนิ.อญฺ. ๑/๑๘๓

๑๒ วิ.มทาวี. ๒/๒๒๙

อภิสุโณติ, อภิสุณาคิ, สํวโณติ, สํวณาคิ, อาวโณติ, อาวณาคิ, ปาปโณติ,^๑
ปาปณาคิ.^๒

(๕๐๗) กียาทิโต นา.^๓

กี อิจฺเจวมาทิตโต ชาติคณฺโตะ นาปจฺจโย โหติ กตฺตริ.

กีนาทิจิ, ชินาทิจิ,^๓ ฐนาทิจิ, มุณาทิจิ, ลุณาทิจิ, ปุณาทิจิ.^๔

(๕๐๘) กหาทิตโต ปฺปณฺหา.^๕

กหา อิจฺเจวมาทิตโต ชาติคณฺโตะ ปฺป ณะหา อิจฺเจเต ปจฺจยา โหณฺติ กตฺตริ.

เมปฺปทิจิ คณฺหาทิจิ.^๖

(๕๐๙) ตนาทิตโต โอ ยีรา.^๗

ตนา อิจฺเจวมาทิตโต ชาติคณฺโตะ โอ ยีรา อิจฺเจเต ปจฺจยา โหณฺติ กตฺตริ.

ตโนทิจิ, ตโนทิจิ, กโรทิจิ,^๘ กโรทิจิ,^๙ กยิริทิจิ, กยิราทิจิ.

(๕๑๐) จุราทิตโต เณ ฌยา.^{๑๐}

จฺร อิจฺเจวมาทิตโต ชาติคณฺโตะ เณ ฌยา อิจฺเจเต ปจฺจยา โหณฺติ กตฺตริ
การิตสยฺญา จ.

โจเรทิจิ, โจเรทิจิ, จินฺเตทิจิ,^{๑๑} จินฺตยทิจิ, มนฺเตทิจิ, มนฺตยทิจิ.

(๕๑๑) อตฺตโนปทานิ ภาเว จ กมฺมณี.^{๑๒}

ภาเว จ กมฺมณี จ อตฺตโนปทานิ โหณฺติ.

อจฺจเต, อจฺจนฺเต, ลพฺภเต, ลพฺภณฺเต, มชฺชเต, มชฺชนฺเต, ยุชฺฌเต, ยุชฺฌณฺเต

กยฺยเต, กยฺยณฺเต.

๑ “ปาปโณติ” ติ อูทาหรณํ น ยุตฺตณฺติ อาจริยา วทณฺติ. นฺยาสฺสยุตฺตนิทฺเทสรูปสิทฺธิสทฺทนิทฺติคณฺเฏสฺสปี นตฺถิ. ปปฺพพ
อป-ชาติโต ทิ ญ-ปจฺจเยน वा ณา-ปจฺจเยน वा อญา-ปจฺจเยน वा “ปาปโณติ” ติ รูปํ น सिञ्चति.

๒ ม.ม. ๑๓/๑๔๖

๓ โม. ๕/๒๓ นีติ. ๙๓๐

๔ ช.ร. ๒๕/๔๖

๕ ส. มุณาทิจิ, ลุณาทิจิ, ปุณาทิจิ.

๖ นีติ. ๙๓๑

๗ วิ.มหาวิ. ๒/๒๐๕

๘ โม. ๕/๒๖ นีติ. ๘๓๒

๙ ม.ม. ๑๒/๑๒

๑๐ ช.เปต. ๒๖/๒๒๕

๑๑ โม. ๕/๑๕ นีติ. ๙๓๓

๑๒ ช.อ. ๑/๒๒๗ (จ)

๑๓ นีติ. ๙๓๔

(๔๑๒) กตฺตริ จ.^๑

กตฺตริ จ อตฺตโนปทานิ โหนฺติ.

มณฺเฑเต โวจเต โสจเต โสภเต พุชฺฌเต ชายเต

(๔๑๓) ธาตุปรุจฺเจเหหิ วิกตฺติโย.^๒

ธาตฺุหิ นิทฺทิกฺุเจหิ ปรุจฺเจเหหิ ชาทิการิกนฺเตหิ วิกตฺติโย โหนฺติ.

ตฺติทิกฺุชฺติ^๓ ชฺคฺุจฺจติ,^๔ วิมฺสติ,^๕ ทพาทํ สมุทฺทมิว อตฺตทานมาจฺรติ สมุทฺททายติ ...

ปรุคฺติยติ ... ปริกฺุขารียติ ... ปาจยติ ... วิสฺุทฺุชฺยติ

(๔๑๔) กตฺตริ ปรสฺสปรทํ.^๖

กตฺตริ ปรสฺสปรทํ โหติ.

กโรติ,^๗ ปรจติ ปรจติ, กจฺจติ.^๘

(๔๑๕) ภูวาทโย ธาตโว.^๙

ภู อิจฺุเจวมาทโย เย สทฺทกณฺา เต ธาตฺุสณฺฺา โหนฺติ.

ภวติ,^{๑๐} ภวฺนฺติ,^{๑๑} ปรจติ, ปรจฺนฺติ, จรติ, จรฺนฺติ,^{๑๒} จินฺตยติ, จินฺตยฺนฺติ,

ชยติ, ชยฺนฺติ, โหติ,^{๑๓} โหนฺติ,^{๑๔} กจฺจติ,^{๑๕} กจฺจฺนฺติ.^{๑๕}

อิติ อาชฺยาคกปรุเป ทฺุติโย กณฺุโ ๖

ตฺติยกณฺุท

(๔๑๖) กุจาทิวณฺฺานเมกสฺสรานํ เทวภาโว.^{๑๖}

อาทิกฺุทานํ วณฺฺานํ เอกสฺสรานํ กุจาทิวณฺฺานํ เทวภาโว โหติ,

ตฺติทิกฺุชฺติ, ชฺคฺุจฺจติ, ติกิจฺจติ, วิมฺสติ, พุกฺุชฺติ, ปิวาสติ, ททฺุทลฺุชฺติ, ททาทิ,^{๑๗}

ชหาทิ,^{๑๘} จงฺกมฺติ.^{๑๙}

กุจาทิตฺติ กิมฺทฺุถํ ? กมฺติ, จลฺติ.

๑ นีติ. ๙๓๕	๒ นีติ. ๙๓๖	๓ อ.สฺตฺุทก, ๒๓/๑๐๓ ขุ.ธ. ๒๔/๗๙
๔ ม.ม. ๑๓/๑๒๙	๕ ขุ.ธ. ๒๔/๕๖	๖ นีติ. ๙๓๗
๗ ม.ม. ๑๒/๑๒	๘ ม.ม. ๑๒/๔๒๐	๙ นีติ. ๙๓๘
๑๐ ขุ.ธ. ๒๔/๘๙	๑๑ ที.สี. ๙/๕๗ ม.ม. ๑๒/๑๔๔	๑๒ ม.ม. ๑๒/๑๖๕
๑๓ ม.ม. ๑๒/๑๒	๑๔ วิ.มทาว. ๒/๑๖๓	๑๕ ม.ม. ๑๒/๑๖๕
๑๖ โมคฺ. ๕/๖๙,๗๐ นีติ. ๙๓๙	๑๗ ขุ.ธ. ๒๔/๖๔	๑๘ ขุ.มทาว. ๒๙/๑๓๔
		๑๙ อ. ปณฺุจก. ๒๒/๒๖๓

(๔๑๗) ปุพฺโพพฺภาโส.^๑

เทวภูตฺสฺส ธาตฺสฺส โย ปุพฺโพ โส อพฺภาสสณฺเวย โหติ
ททาทิ, ทธาทิ, พฺภว.

(๔๑๘) รสฺโส.^๒

อพฺภาสเส วตฺตमानสฺส สรสฺส รสฺโส โหติ.
ททาทิ, ทธาทิ, ชหาทิ.^๓

(๔๑๙) ทฺตฺยจตฺตฺถานํ ปจฺมตฺตฺยิยา.^๔

อพฺภาสเส วตฺตमानานํ ทฺตฺยจตฺตฺถานํ ปจฺมตฺตฺยิยา โหนติ.
จิจฺเจทฺติ, พุกฺกชฺติ, พฺภว, ทธาทิ.

(๔๒๐) กวคฺคสฺส จวคฺโค.^๕

อพฺภาสเส วตฺตमानสฺส กวคฺคสฺส จวคฺโค โหติ.
จิกิจฺฉติ, ชิกฺฉฉติ, ชิมฺฉฉติ,^๖ จงฺกมฺติ, ชิกฺสิสฺติ,^๗ ชงฺกมฺติ.

(๔๒๑) มาน กิตานํ ว ตตฺตํ วา.^๘

มาน กิต อิจฺเจเตสฺส ธาตฺสฺส อพฺภาสคคานํ วการ ทการตฺตํ โหติ วา ยถาสงฺขยํ.
วิมฺสฺติ, ทิกิจฺฉติ,^๙

วาติ กิมฺตฺถํ ? จิกิจฺฉติ

(๔๒๒) หสฺส โช.^{๑๐}

หการสฺส อพฺภาสเส วตฺตमानสฺส โช โหติ. ชหาทิ,^{๑๑} ชฺหุวฺติ, ชฺหฺโหติ. ชหาวฺติ.

(๔๒๓) อนฺตฺสฺสวณฺณกาโร วา.^{๑๒}

อพฺภาสเส วตฺตमानสฺส อนฺตฺสฺส สรสฺส อิวณฺเวย โหติ อกาโร วา.

ชิกฺฉฉติ,^{๑๓} ปิวาสฺติ, วิมฺสฺติ, ชิมฺฉฉติ,^{๑๔} พฺภว, ทธาทิ.

วาติ กิมฺตฺถํ ? พุกฺกชฺติ.

๑ นีติ. ๔๔๐

๔ โมคฺ. ๕/๗๘ นีติ. ๔๔๒

๗ ที.อฎฺ. ๒/๓๑๘

๑๐ โมคฺ. ๕/๗๙ นีติ. ๔๔๕

๑๓ ม.ม. ๑๓/๑๒๙

๒ นีติ. ๔๔๑

๕ โมคฺ. ๕/๗๙ นีติ. ๔๔๓

๘ โมคฺ. ๕/๘๑ นีติ. ๔๔๔

๑๑ ชฺ.อ. ๒๕/๒๔๖

๑๔ ชฺ.ธ. ๒๕/๕๖

๓ ชฺ.มพ. ๒๔/๑๓๔

๖ ชฺ.ธ. ๒๕/๕๖

๘ ชฺ.ชว. ๒๘/๒๐๔

๑๒ โมคฺ. ๕/๗๖-๗ นีติ. ๔๔๖

(๔๒๔) นิกฺกหิตถจ.^๑

อพฺภาสสฺส อนฺเต นิกฺกหิตถาคโม โหติ วา.

จกฺกมฺติ,^๒ จญฺจลฺลติ, ชกฺกมฺติ.

วาติ กิมนฺตํ ?

ปิวาสฺติ, ททฺทลฺลติ.

(๔๒๕) ตโต ปา มานานํ วา มํ เสสุ.^๓

ตโต อพฺภาสโต ปามานานํ ธาตุณํ วามมิจฺเจเต อาทเสสา โหนฺติ ยถาสงฺขยํ เส
ปจฺจเย ปเร.

ปิวาสฺติ, วิมฺสฺติ.

(๔๒๖) จา ติฏฺฐโจ.^๔

จา อิจฺเจทสฺส ธาตุสฺส ติฏฺฐาเทโส โหติ วา.

ติฏฺฐจฺติ,^๕ ติฏฺฐจฺ, ^๖ ติฏฺฐเจยฺย, ^๗ ติฏฺฐเจยฺยํ.

วาติ กิมนฺตํ ? จาติ.

(๔๒๗) ปา ปิวโ.^๘

ปา อิจฺเจทสฺส ธาตุสฺส ปิวาเทโส โหติ วา.

ปิวกฺติ,^๙ ปิวกฺ,^{๑๐} ปิวเยย, ปิวเยยํ.

วาติ กิมนฺตํ ? ปาติ.

(๔๒๘) ฌาสฺส จา ชนฺนา.^{๑๑}

ฌา อิจฺเจทสฺส ธาตุสฺส จา ชนฺนา อิจฺเจเต อาทเสสา โหนฺติ วา.^{๑๒}

ชานาติ.^{๑๓} ชานเยย,^{๑๔} ชานียา ชญฺมา,^{๑๕} นายติ.

วาติ กิมนฺตํ ? วิญฺญาตฺติ ฯ

๑ นิตฺติ. ๔๔๗

๔ โมคฺ. ๕/๑๗๕ นิตฺติ. ๔๔๙

๗ ม.ม. ๑๒/๒๔๕

๑๐ ช.อ. ๒๕/๒๓๖

๑๒ วาคคฺหมณีนานวตฺตเต (นฺยา). วาติ กิมนฺตํ ? วิญฺญาตฺติ (สี.นิตฺติ) ชาเทโส นามฺหิ ชํ ฌามฺหิ, นานาโว
ติมฺหิ เอวฺริ. วตฺถิตฺติวิภาสฺสคฺค-วาทสฺสทสฺसानวตฺตตนา. (ฐ.)

๑๓ ม.ม. ๑๒/๑๘๐

๒ อ.ปญฺจก- ๒๒/๒๖๓

๕ ม.ม. ๑๒/๑๙๙

๘ โมคฺ. ๕/๑๗๕ นิตฺติ. ๔๔๙

๑๑ โมคฺ. ๕/๑๒๐, ๖/๖๒ นิตฺติ. ๔๕๐

๑๔ วิ.มหาวิ. ๒/๓๐๙

๓ โมคฺ. ๕/๘๐ นิตฺติ. ๔๔๘

๖ ม.ม. ๑๒/๒๕๓

๙ ม.ม. ๑๓/๗

๑๕ ช.อ. ๒๕/๔๗

(๔๒๕) ทิสฺสฺส ปสฺส ทิสฺส ทกฺขา วา.^๑

ทิส อิจฺเจตฺสฺส ชาติฺสฺส ปสฺส ทิสฺส ทกฺข อิจฺเจเต อาเทสา โหนฺติ วา.
ปสฺสฺติ,^๒ ทิสฺสฺติ,^๓ ทกฺขฺติ,^๔ อทฺทกฺข.

วาตี กิมฺตฺถํ ? อทฺทสฺ.^๕

(๔๓๐) พฺยณฺชนานตฺสฺส โจ ฌปฺปจฺเจยฺส จ.^๖

พฺยณฺชนานตฺสฺส ชาติฺสฺส โจ โหติ ฌปฺปจฺเจย ปเร.^๗
ชฺคฺจฺจฺติ, ตฺถิกฺจฺจฺติ, ชฺฆจฺจฺติ.

(๔๓๑) โโก เข จ.^๘

พฺยณฺชนานตฺสฺส ชาติฺสฺส โโก โหติ ฌปฺปจฺเจย ปเร.
ตฺถิกฺกฺขฺติ^๙ พุกฺกฺขฺติ.

(๔๓๒) หรตฺสฺส กิ เส.^{๑๐}

หฺร อิจฺเจตฺสฺส ชาติฺสฺส สพฺพสฺเสว กิอาเทโส โหติ เส ปจฺเจย ปเร.
ชฺคฺกฺสฺติ.^{๑๑}

(๔๓๓) พฺรฺ ภูณฺมาห ภูวา ปโรกฺขายํ.^{๑๒}

พฺรฺ ภู อิจฺเจเตสฺ ชาติฺนํ อห ภูว อิจฺเจเต อาเทสา โหนฺติ ปโรกฺขายํ วิภคฺตฺยํ.

อาห,^{๑๓} อาห,^{๑๔} พฺรฺว, พฺรฺว.

ปโรกฺขายมฺติ กิมฺตฺถํ ? อพฺรฺว.^{๑๕}

(๔๓๔) กมฺิตฺสฺสนโต จฺโณ วา สพฺพาสฺ.^{๑๖}

กมฺ อิจฺเจตฺสฺส ชาติฺสฺส ฌนโต มกาโร จฺโณ โหติ วา สพฺพาสฺ ปจฺเจยวิภคฺตฺยํ
ปเรสฺ.

๑ โมคฺ. ๕/๑๒๔ นีติ. ๙๕๑	๒ ข.ธ. ๒๕/๖๙	๓ ข.อ. ๒๕/๒๓๗
๔ ข.สฺ. ๒๕/๕๔๒	๕ ม.มฺ. ๑๒/๒๕๒	๖ นีติ. ๙๕๒
๗ จ. ปเรสฺ.	๘ นีติ. ๙๕๓	๙ ส.ส. ๑๕/๓๐๗,๓๑๐
๑๐ ส.ค.เส. โมคฺ. ๕/๑๐๒ นีติ. ๙๕๔	๑๑ ที.อญฺ. ๒/๓๗๘	๑๒ โมคฺ. ๖/๑๖-๗ นีติ. ๙๕๖
๑๓ ม.มฺ. ๑๒/๒๕๒	๑๔ ข.อิตฺติ. ๒๕/๓๔๙	๑๕ ขา.อญฺ. ๕/๑๗ (จ)
๑๖ โมคฺ. ๕/๑๘๓ นีติ. ๙๕๗		

คจฺจนฺมาโน,^๑ คจฺจนฺนุโต,^๒ คจฺจติ,^๓ คเมติ. คจฺจตุ, คเมตุ, คจฺเจยฺย,^๔ คเมยฺย,
ยคจฺจวา, ยคมา, ยคจฺจนิ, ยคมิ, คจฺจิสฺสตี, คมิสฺสตี,^๕ ยคจฺจิสฺสตา, ยคมิสฺสตา, คจฺจนิยฺติ,
คมิยฺติ.

คมิสฺสเสตี กิมฺทํ ? ยิจฺจติ.

(๔๑๕) วจฺสส มชฺชตฺตนิมฺหิ มกาโร โอ.^๖

วจ ยิจฺเจตฺสส ธาตฺสส วการฺสส อกาโร โอตุตฺมาปชฺชเต อชฺชตฺตนิมฺหิ.
อโวจ,^๗ อโวจฺ.^๘

อชฺชตฺตนิมฺหิตี กิมฺทํ ? อวจ^๙ อวฺจ.

(๔๑๖) อกาโร ทิฆํ หิ มิ เมสฺ.^{๑๐}

อกาโร ทิฆมาปชฺชเต หิ มิ ม ยิจฺเจตฺส วิภคฺตีสฺ.
คจฺจนาหิ,^{๑๑} คจฺจนามิ,^{๑๒} คจฺจนาม,^{๑๓} คจฺจนาเมห

มิการคฺคทณฺเณ ทิวิภคฺติมฺหิ อกาโร กฺวจิ น ทิฆมาปชฺชเต. คจฺจนิ.

(๔๑๗) หิ โลโป วา.^{๑๔}

ทิวิภคฺติ โลปมาปชฺชเต วา.

คจฺจ = คจฺจนาหิ, คม = คเมหิ, คมย = คมยาคิ.

หิตี กิมฺทํ ? คจฺจติ คมยฺติ.

(๔๑๘) โหติสฺสเรโหเห ภวิสฺสณฺตนิมฺหิ สฺสสฺส จ.^{๑๕}

หฺ อยฺเจตฺสส ธาตฺสส สโร เอห โอห เอตุตฺมาปชฺชเต ภวิสฺสณฺตนิมฺหิ สฺสสฺส
จ โลโป โหติ วา.

๑ ข.อ.ฉ. ๑/๒๒๖ (ฉ)

๔ วิ.มหา.วิ. ๑/๓๐๗

๗ ม.ม. ๑๒/๒๑

๑๐ โม. ๖/๕๗ นิตฺ. ๙๕๙

๑๓ วิ.มหา.วิ. ๒/๓๔๐

๒ ม.ม. ๑๓/๔๓๗

๕ ข.ธ. ๒๕/๗๓

๘ ม.ม. ๑๒/๕๐

๑๑. วิ.มหา ๔/๓๑๔

๑๔ โม. ๖/๔๘ นิตฺ. ๙๖๐

๓ ม.ม. ๑๓/๔๘๗

๖ โม. ๖/๒๑ นิตฺ. ๙๘๕, ๑๐๔๓

๙ วิ.มหา. ๑/๓๗๑

๑๒ วิ.มหา.วิ. ๑/๘

๑๕ โม. ๖/๓๑,๖๙ นิตฺ. ๙๖๑

เหทธิ,^๑ เหนินฺติ,^๒ โหทธิ,^๓ โหนินฺติ, เทธิ, เหนฺติ, เทธิสฺสติ, เทธิสฺสฺนฺติ,
โทธิสฺสติ, โทธิสฺสฺนฺติ, เหนฺสฺติ,^๔ เหนฺสฺนฺติ.^๕

หฺติ กิมฺตํ ? ภาวิสฺสติ,^๖ ภาวิสฺสฺนฺติ.^๗

ภาวิสฺสฺนฺติมฺหิตฺติ กิมฺตํ ? โหติ.

(๔๓๕) กรสฺส สปปจฺจยสฺส กาโห.^๘

กร อิจฺเจตฺสฺส ธาตฺสฺส สปปจฺจยสฺส กาหาเทโส โหติ วา ภาวิสฺสฺนฺติมฺหิตฺติ วิภคฺติมฺหิตฺติ
สฺสฺส จ นิจฺจํ โลโป โหติ.

กาหฺติ^๙ กาหิตฺติ, กาหฺนฺติ, กาหฺสิ,^{๑๐} กาหนฺ, กาหามิ, กาหาม.

วาทิ กิมฺตํ ? กรวิสฺสติ^{๑๑} กรวิสฺสฺนฺติ.^{๑๒}

สปปจฺจยคฺคฺเคน เณน อณฺเณหิปี ภาวิสฺสฺนฺติ วิภคฺติยา กฺขามิ กฺขาม จฺฉามิ
จฺฉาม อิจฺจาทยอ อาทฺเสสา โหนฺติ. วกฺขามิ วกฺขาม วจฺฉามิ^{๑๓} วจฺฉาม ฯ

อิตฺติ อาชฺยาทกปปเป ทฺติโย กณฺโฑ.

จตุตถกณฺฑ

(๔๔๐) ทานฺตฺสฺสํ มิเมสฺ.^{๑๔}

ทา อิจฺเจตฺสฺส ธาตฺสฺส อนฺตฺสฺส อํ โหติ มิ ม อิจฺเจเตสฺ.
ทมฺมิ,^{๑๕} ทมม.

(๔๔๑) อสฺโยคานฺตฺสฺส วุฑฺฒิ การิตฺ.^{๑๖}

อสฺโยคานฺตฺสฺส ธาตฺสฺส การิตฺ เวฑฺฒิ โหติ.

๑ ขุ.วิ. ๒๖/๑๒๒ ขุ.เถร. ๒๖/๔๑๗ ๒ ส.อฎ. ๑/
๔ ที.ปา. ๑๑/๑๖๖ ส.ส. ๑๕/๓๐๖ ๕ ขุ.อป. ๓๓/๑๒๓, ๔๓๐ ๖ วิ.มหา.วิ. ๑/๑๓๔ ที.สี. ๙/๑๓
๗ ที.มหา. ๑๐/๔๔ ม.ม. ๑๒/๖๕ ๘ โม. ๖/๒๕ นิตฺติ. ๙๖๒ ๙ ขุ.ธ. ๒๕/๘๕
๑๐ ขุ.เถร. ๒๖/๕๐๒ ๑๑ อ.ปญฺจ. ๒๒/๔๘, วิ.ป. ๘/๑๒๐, ๑๕๔ ๑๒ ส.น. ๑๖/๒๓๑
๑๓ วิ.มหา. ๔/๙๓ ๑๔ โม. ๖/๒๒ นิตฺติ. ๑๐๐๕ ๑๕ ขุ.ชา. ๒๗/๔๓๑
๑๖ โม. ๕/๘๔ นิตฺติ. ๙๗๓

กาเรติ,^๑ กาเรนฺติ,^๒ การยติ, การยณฺติ, การาเปติ,^๓ การาเปณฺติ,^๔ การापยติ, การापยณฺติ.

อัสโยคานุตฺตฺสชาติ กิมตฺถํ ? จินฺตยติ มนฺตยติ.

(๔๔๒) อมฺภาทินิ วา.^๕

อมฺภาทินิ ธาตุํ อัสโยคานุตานํ วุฑฺฒิ โหติ วา การิเต.

ฆาณฺเฑติ,^๖ ฆณฺเฑติ,^๖ ฆาณฺเฑยติ,^๖ ฆณฺเฑยติ,^๖ ฆาณฺเฑเปติ, ฆณฺเฑเปติ. ฆาณฺเฑปยติ, ฆณฺเฑปยติ, กามเฑติ, คเมฑิ, คามยติ, คมยติ.

อมฺภาทินิมิตฺติ กิมตฺถํ ? กาเรติ.

(๔๔๓) อณฺเณสุ จ.^๗

อณฺเณสุ ปจฺจยฺเสสุ จ สพฺเพสํ ธาตุํ อัสโยคานุตานํ วุฑฺฒิ โหติ. ชยติ, โหติ, ภวติ.

จสทฺทกฺกหณฺเณน ญฺปะปจฺจยฺสฺสาปี วุฑฺฒิ โหติ. อภิสฺสฺโณติ, สํวฺโณติ.

(๔๔๔) กุหฺ ทุสฺตานํ ทิมฺ.^๘

กุหฺ ทุสฺ อิจฺเจเตสํ ธาตุํ สโร ทิมมาปชฺชเต การิเต.

กุหฺยติ, ทุสฺยติ.

(๔๔๕) วจ วสฺ วหาทิมฺมุกาโร วสฺสฺ เย.^๙

วจ วสฺ วหฺ อิจฺเจวมาทิมฺ ธาตุํ วการสฺส อุกาโร โหติ ยฺปะปจฺจยฺ เปเร.

อุจฺจติ, วุจฺจติ,^{๑๐} วุสฺสฺติ,^{๑๑} วุหฺติ,^{๑๒}

(๔๔๖) หวิปรียโย โโล วา.^{๑๓}

หการสฺส วิปรียโย โหติ ยฺปะปจฺจยฺ เปเร, ยฺปะปจฺจยฺสฺส จ โโล โหติ วา.

วฺลฺหฺติ วุหฺติ.^{๑๔}

๑ ม.ม. ๑๓/๔๗๘

๔ วิ.มหา.วิ. ๑/๓๖๓

๗ โมคฺ. ๕/๘๒-๓ นิตฺติ. ๕๗๕

๑๐ วิ.อญฺ. ๑/

๑๓ โมคฺ. ๑/๕๐ นิตฺติ. ๕๘๐

๒ อ.ปญฺจก. ๒๒/๙๖

๕ นิตฺติ. ๕๗๔

๘ โมคฺ. ๕/๑๐๔-๕ นิตฺติ. ๕๗๗

๑๑ ม.ม. ๑๒/๒๖๑

๑๔ วิ.มหา. ๒๙/๔

๓ วิ.มหา. ๔/๑๕๒

๖

๙ นิตฺติ. ๕๗๘-๙

๑๒ ชุ.มหา. ๒๙/๔

(๔๔๓) กหสฺส เม ปเป.^๑

กห อิจฺเจตฺสฺส ชาติฺสฺส สพฺพสฺสเว เมกาโร โหติ ปปฺปจฺเจย ปเร.
เมปฺปติ.

(๔๔๔) หโลโป ญฺหามฺหิ.^๒

กห อิจฺเจตฺสฺส ชาติฺสฺส หการฺสฺส โลโป โหติ ญฺหามฺหิ ปจฺเจย ปเร.
กณฺหาติ.^๓

(๔๔๕) กรสฺส กาสตฺตมชฺชตฺตนิมฺหิ.^๔

กร อิจฺเจตฺสฺส ชาติฺสฺส สพฺพสฺส กาสตฺตํ โหติ วา อชฺชตฺตนิมฺหิ วิภฺตฺตนิมฺหิ.
อกาสิ,^๕ อกาสิ, อกริ, อกรุ.^๖

กาสตฺตมฺหิ ภาวนิทฺเตสฺส อณฺณตฺตานิ สากโม โหติ. อโหสิ^๗ อกาสิ.^๘

(๔๕๐) อสฺสมา มิมนํ มฺหิ มฺहनฺตโลโป จ.^๙

อส อิจฺเจตฺสฺส ชาติฺสฺส มิ ม อิจฺเจตฺสฺส วิภฺตฺตนิมฺหิ มฺหิ มฺหาเทสฺสา โหนฺติ วา
ชาติฺสฺส โลโป จ.

อมฺหิ,^{๑๐} อมฺห, อสมิ.^{๑๑} อสม.

(๔๕๑) อสฺส ตฺตตฺตํ.^{๑๒}

อส อิจฺเจตฺสฺส ชาติฺสฺส อสฺส วิภฺตฺตนิมฺหิ ตฺตตฺตํ โหติ ชาติฺสฺส โลโป จ.
อตฺต.^{๑๓}

(๔๕๒) อสฺส ตฺตตฺตํ.^{๑๔}

อส อิจฺเจตฺสฺส ชาติฺสฺส อสฺส วิภฺตฺตนิมฺหิ ตฺตตฺตํ โหติ ชาติฺสฺส โลโป จ
อตฺต.^{๑๕}

๑ โมค. ๕/๑๗๘ นิตฺติ. ๔๘๑

๔ โมค. ๖/๒๕ นิตฺติ. ๔๘๓

๗ วิ.มหาวิ. ๑/๑๗

๑๐ ชุ.ชา. ๒๗/๕๒๒

๑๓ ชา.ภฎ. ๑/๒๒๒ (ฉ.)

๒ โมค. ๑๗๙ นิตฺติ. ๔๘๒

๕ โมค. ๖/๔๔, เปต. ๒๖/๒๓๕

๘ วิ.อฎ. ๑/๑๐

๑๑ ม.ม. ๑๒/๖๓

๑๔ นิตฺติ. ๔๘๘

๓ วิ.มหาวิ. ๒/๒๐๕

๖ ที.มหา. ๑๐/๒๘๖, ๒๘๓

๙ โมค. ๖/๕๔-๕ นิตฺติ. ๔๘๗

๑๒ นิตฺติ. ๔๘๘

๑๕ ที.มหา. ๑๐/๑๗๕ ม.ม. ๑๒/๔๖๒

(๔๕๓) ตุสฺส ตฺถุตฺตํ,^๑

อส อิจฺเจตาย ชาติฺยา ตุสฺส วิภคฺติสฺส ตฺถุตฺตํ โหติ ชาติฺวณฺทสฺส โลโป จ.
อตฺถุ.^๒

(๔๕๔) สิมฺหิ จ.^๓

อสสฺเสว ชาติฺสฺส สิมฺหิ วิภคฺติมฺหิ อนฺโต จ โลโป โหติ วา.
โก นุ ตฺวมสิ^๔ มาริส.

(๔๕๕) ลภสฺมา อี อินฺนํ ตฺถ ตฺถิ.^๕

ลภ อิจฺเจตาย ชาติฺยา อี อินฺนํ วิภคฺตินํ ตฺถ ตฺถมาเทสฺา โหนฺติ ชาติฺวณฺทสฺส
โลโป จ.

อถตฺถุ,^๖ อถตฺถิ.^๗

(๔๕๖) กุฐสฺมา ที จฺฉิ.^๘

กุฐ อิจฺเจตาย ชาติฺยา อวิภคฺติสฺส จฺฉิ โหติ, ชาติฺวณฺทสฺส โลโป จ.
อถโกจฺฉิ.^๙

(๔๕๗) ทาธาตฺสฺส ทชฺชํ.^{๑๐}

ทา อิจฺเจตสฺส ชาติฺสฺส สพฺพสฺส ทชฺชาเทโส โหติ, วา.
ทชฺชามิ, ทชฺชเยย, ททามิ,^{๑๑} ทเทยฺย.

(๔๕๘) วทสฺส วชฺชํ.^{๑๒}

วท อิจฺเจตสฺส ชาติฺสฺส สพฺพสฺส วชฺชาเทโส โหติ วา.
วชฺชามิ, วชฺชเยย, วทามิ,^{๑๓} วเทยฺย.^{๑๔}

(๔๕๙) กมฺสฺส ฌมฺมํ.^{๑๕}

กมฺ อิจฺเจตสฺส ชาติฺสฺส สพฺพสฺส ฌมฺมาเทโส โหติ วา.

๑ โม. ๖/๕๒ นิตฺติ. ๙๙๑

๔ ส.ส. ๑๕/๑๔๑

๗ ม.ม. ๑๓/๒๗๖

๑๐ โม. ๕/๑๗๖ นิตฺติ. ๑๐๐๕

๑๓ ม.ม. ๑๒/๑๓

๒ ที.มทา. ๑๐/๒๖๑

๕ โม. ๖/๗๓ นิตฺติ. ๑๐๐๓

๘ โม. ๖/๓๔ นิตฺติ. ๑๐๐๔

๑๑ ชุ.ชา. ๒๗/๓๐๕

๑๔ วิ.มทา.วิ. ๑/๒, ๔, ๑๔๕

๔ โม. ๖/๕๓ นิตฺติ. ๙๙๒

๖ ม.ม. ๑๓/๓๕๑

๙ วิ.มทา. ๕/๒๘๑, ชุ.ช. ๒๕/๑๔

๑๒ โม. ๕/๑๗๖ นิตฺติ. ๑๐๐๖

๑๕ โม. ๕/๑๗๖ นิตฺติ. ๑๐๑๓

ขมมตฺ, ขมฺมาหิ, ขมฺมามิ.

วาติ กิมตฺถํ ? กจฺจตฺ,^๑ กจฺจนาหิ,^๒ กจฺจนามิ.^๓

(๔๖๐) ยมฺหิ ทา ธา มา จา หา ปา มห มถาทีนมि.^๔

ยมฺหิ ปจฺเจ ปเร ทา ธา มา จา หา ปา มห มถ อิจฺเจวมาทีนํ ธาตุนํ อนฺโต
อํการมาปชฺชเต.

ทียติ, ฐียติ, มียติ,^๕ จียติ, หียติ, ปียติ, มหียติ, มถียติ.

(๔๖๑) ยชฺสฺสาทิสฺสิ.^๖

ยช อิจฺเจตฺสฺส ธาตฺสฺส อาทิสฺส อิกาโร โหติ ยปฺปจฺเจ ปเร.
อิชฺชเต มยา พุทฺโธ.

(๔๖๒) สพฺพโต อํ อีสฺ.^๗

สพฺเพหิ ธาตฺหิ อํวิภคฺติสฺส อีสฺอาเทโส โหติ.
อุปฺสงฺกมฺสฺ,^๘ นิสฺทิสฺ.^๙

(๔๖๓) ชร มรณํ ชีร ชียฺย มียฺยา วา.^{๑๐}

ชร มร อิจฺเจตฺสํ ธาตฺนํ ชีร ชียฺย มียฺยาเทสา โหณฺติ วา.

ชีรติ,^{๑๑} ชีรณฺติ,^{๑๒} ชียฺยติ,^{๑๒} ชียฺยณฺติ, มียฺยติ,^{๑๓} มียฺยณฺติ,^{๑๔} มรติ,^{๑๕}

มรณฺติ.^{๑๖}

(๔๖๔) สพฺพตฺถตฺสฺสาทิลोโป จ.^{๑๗}

สพฺพตฺถ วิภคฺติปฺปจฺเจยฺสฺ ปเรสฺ อส อิจฺเจตฺสฺส ธาตฺสฺส อาทิสฺส โลโป
โหติ วา.

๑ อ.อภฺฐฎก. ๒๓/๒๒๙ ขุ.ชา. ๒๗/๓๖๐

๒ ขุ.อ. ๒๕/๑๖๙ ขุ.เถรี. ๒๖/๕๔๒

๓ วิมฺหาวิ. ๑/๘ ที.สี. ๕/๑๑๒

๔ โมค. ๕/๑๓๗ นิตฺติ. ๑๐๑๔

๕ อ. จตฺก. ๒๑/๖๕

๖ นิตฺติ. ๑๐๑๕

๗ โมค. ๖/๓๙ นิตฺติ. ๑๐๑๖

๘-๙ ม.ม. ๑๒/๑๔๙

๑๐ โมค. ๕/๑๒๓, ๑๗๔ นิตฺติ. ๑๐๑๘

๑๑ อ.ปญฺจก. ๒๒/๖๑

๑๒ ขุ.ธ. ๒๕/๔๖

๑๓ ขุ.สุ. ๒๕/๕๓๕

๑๔ ขุ.ชา. ๒๘/๑๖๘

๑๕ ขุ.มทา. ๒๙/๑๓๐

๑๖ ธมฺม.อภฺฐ ๑/

๑๗ โมค. ๕/๑๓๐ นิตฺติ. ๑๐๑๙

สียา,^๑ สนฺติ,^๒ สนฺโต,^๓ สมนโน.^๔

วาทิ กิมตุถํ ? อสฺ.^๕

(๔๖๕) อสพพชาทุเก ภู.^๖

อสนฺเสว ชาทุสฺส ภู โหติ วา อสพพชาทุเก. ภวิสฺสติ,^๗ ภวิสฺสนฺติ.^๘

วาทิ กิมตุถํ ? อาสฺ.^๙

(๔๖๖) เขยฺยสฺส ฌาโต อียา ฌา,^{๑๐}

เขยฺยสฺส วิภคฺตีสฺส ฌา อิจฺเจตาย ชาทุยา ปรสฺส อียา ฌาอาเทสสา โหนติ

วา. ชานียา ชญฌา.^{๑๑}

วาทิ กิมตุถํ ? ชานเญย.^{๑๒}

(๔๖๗) นาสฺส โลโป ยการตุตฺ.^{๑๓}

ฌา อิจฺเจตาย ชาทุยา นาสฺสยสฺส โลโป โหติ วา ยการตุตฺยจ.

ชญฌา^{๑๔} นายติ.

วาทิ กิมตุถํ ? ชานาคิ.^{๑๕}

(๔๖๘) โลปญฺเจตฺตมกาโร.^{๑๕}

อการปฺปจฺโย โลปมาปชฺชเต วา เอตฺตมฺยจ.

วชฺเชมิ,^{๑๖} วเทมิ, วชฺชามิ, วทามิ.^{๑๗}

(๔๖๙) อุตฺตโมกาโร.^{๑๘}

โอการปฺปจฺโย อุตฺตมาปชฺชเต วา.

๑ ม.ม. ๑๒/๘๐

๔ ช.ช. ๒๘/๒๗๒

๗ ม.ม. ๑๒/๑๒

๑๐ โมค. ๖/๖๓ นีติ. ๑๐๒๑

๑๓ โมค. ๖/๖๑ นีติ. ๑๐๒๒

๑๖

๒ ช.ร. ๒๕/๗๑

๕ ช.ช. ๒๘/๓๑๓

๘ ม.ม. ๑๒/๖๗

๑๑ ช.ร. ๒๕/๔๗

๑๔ ม.ม. ๑๒/๑๘๓

๑๗ ช.อ. ๒๕/๑๕๒

๓ ช.เปต. ๒๖/๒๗๔

๖ โมค. ๕/๑๒๘-๙ นีติ. ๑๐๒๐

๙ วิ.มทว. ๕/๗๕ ทิ.มทว. ๑๐/๑๐๖

๑๒ ช.สุ. ๒๕/๕๓๐ ชุมทว. ๒๘/๖๘

๑๕ โมค. ๕/๑๖๓ นีติ. ๑๐๒๓

๑๘ โมค. ๖/๗๖-๗ นีติ. ๑๐๒๔

กुरुเท^๑ กโรติ.^๒

โอการโรติ กิมตถ^๓? โหติ.

(๔๗๐) กรสตุกาโร จ.^๓

กร อิจฺเจทสฺส ธาตุสฺส อกาโร จ อุตฺตมาปชฺชเต วา.

กुरुเท,^๒ กโรติ,^๑ กุพฺพนฺติ,^๔ กยิริติ.

กรสฺเสติ กิมตถ^๓? สรติ,^๕ มรติ.^๖

(๔๗๑) โอ อว สเร.^๗

โอการสฺส ธาตุวฺนฺตฺสฺส สเร ปเร อวาเทโส โหติ. ปวติ,^๘ ภวติ.^๙

สเรติ กิมตถ^๓? โหติ.

โอติ กิมตถ^๓? ชยติ.^{๑๐}

(๔๗๒) เอ อย.^{๑๑}

เอการสฺส ธาตุวฺนฺตฺสฺส สเร ปเร อยาเทโส โหติ.

นยติ ชยติ.^{๑๒}

สเรติ กิมตถ^๓? เนติ.

(๔๗๓) เต อวายา การิเต.

เต โอ เอ อิจฺเจเต อวอายาเทเส ปาปฺนฺนฺติ การิเต.

ลาเวติ นายติ.

โยควิภาเคน อณฺณตฺถาปี เอการสฺส ธาตุวฺนฺตฺสฺส อายาเทโส โหติ. กายติ^{๑๓}
 กายนฺติ.^{๑๔}

(๔๗๔) อิการากโม อสพฺพธาตฺกมฺหิ.^{๑๕}

สพฺพมฺหิ อสพฺพธาตฺกมฺหิ อิการากโม โหติ.

๑ ช.ร.ติ. ๒๔/๓๒๒

๔ ช.ช.า. ๒๗/๕๒๗

๗ นีติ. ๑๐๒๗

๑๐ วิสุทฺธิ. ๑/๒๗๖

๑๓ ส.ม.หา. ๑๙/๒๑๖

๒ ม.มู. ๑๒-๑๒

๔ ช.ช. ๒๕/๙

๘ ช.ม.หา. ๒๙/๑๓๐

๑๑ นีติ. ๑๐๒๕

๑๔ วิ.มหา. ๑/๓๖๓

๓ นีติ. ๑๐๒๕

๖ ช.ม.หา. ๒๙/๑๓๐

๙ ช.ร. ๒๕/๘๙

๑๒ โมคฺ. ๕/๙๐ นีติ. ๑๐๒๕

๑๕ โมคฺ. ๖/๓๕ นีติ. ๑๐๓๐

คมิสฺสติ, กวิสฺสติ,^๑ ลภิสฺสติ, ปจิสฺสติ.

อสพฺพชฺาตฺกมุหีติ กิมตฺถํ ? กจฺฉติ, กโรติ, ลภติ,^๒ ปจติ.^๓

(๔๗๕) กุวจิ ชฺาตฺวิกฺตฺติปฺปจฺจยฺานํ ทีฆวิปริตฺาเทสโลปาคมา จ^๔

อิชฺ อาชฺยาคเ อนิปฺสนฺเนสฺ^๕ สาธเนสฺ กุวจิ ชฺาตฺวิกฺตฺติปฺปจฺจยฺานํ ทีฆวิปริตฺาเทส-
โลปาคม อิจฺเจตฺานิ การิยฺานิ ชินวจนานูรูปฺานิ กาศพฺพานิ.

ชฺายติ,^๖ ชฺยติ, กรยฺย,^๗ ชฺานิยา, สิยา,^๘ กเร,^๙ กจฺฉเ,^{๑๐} ชฺมฺณา.^{๑๑} วกฺเชถ,
ทกฺเชถ, ทิจฺฉติ. อกฺจฺฉิ, อกฺจฺฉํ, อโหสิ,^{๑๒} อเหสฺ.

เอวํ อณฺณานิปี สาธนฺานิ โยเชตพฺพานิ.

(๔๗๖) อตฺตโนปทานิ ปฺรสฺสปทตฺตํ.^{๑๓}

อตฺตโนปทานิ กุวจิ ปฺรสฺสปทตฺตมาปชฺชนฺเต.

วฺจฺจติ,^{๑๔} ลพฺภติ,^{๑๕} ปจฺจติ.^{๑๖} กริยฺติ, สิชฺฉติ,

กุวฺจฺจติ กิมตฺถํ ? กริยฺเต, ลพฺภเต, วฺจฺจเต, ปจฺจเต, สิชฺฉเต.

(๔๗๗) อการากโม หิยฺยตฺตฺนชฺชตฺตฺนํ กาลาติปฺตฺตํ.^{๑๗}

กุวจิ อการากโม โหติ หิยฺยตฺตฺนํ อชฺชตฺตฺนํ กาลาติปฺตฺติ อิจฺเจตฺาสฺ วิกฺตฺตีสฺ.

อคมฺา, อคมิ, อกฺจฺฉิสฺสา, อคมิสฺสา.

กุวฺจฺจติ กิมตฺถํ ? คมา, คมิ, คมิสฺสา.

(๔๗๘) พฺรุโต อี ติมฺหิ.^{๑๘}

พฺรุ อิจฺเจตฺาย ชฺาตฺยา อีการากโม โหติ ติมฺหิ วิกฺตฺติมฺหิ.

พฺรุวฺติ

๑ ม.ม. ๑๒/๔๐

๔ นิตฺติ. ๑๑๐๕

๗ ขุ.ม.ท. ๒๗/๔๖๖

๑๐ ขุ.ม.ท. ๒๗/๕๔๕

๑๓ นิตฺติ. ๑๐๓๑

๑๖ ขุ.ร. ๒๕/๒๘

๒ ขุ.ร. ๒๕/๘๘

๕ ฉ. อนนฺททฺธิจฺเจตฺ.

๘ ม.ม. ๑๒/๘๐

๑๑ ขุ.ช. ๒๗/๑๐๗

๑๔ ขุ.ร. ๒๕/๒๗

๑๗ โม. ๖/๑๕ นิตฺติ. ๑๐๓๒

๓ ช.อ.ฎ. ๒/๒๓๘ (ฉ.)

๖ ขุ.ร. ๒๕/๒๘

๙ ขุ.ช. ๒๗/๑๔๙

๑๒ วิ.ม.ท. ๑/๑๗

๑๕ ขุ.ช. ๒๗/๑๓๔

๑๘ โม. ๖/๓๖ นิตฺติ. ๑๐๓๓

(๔๗๕) ธาตุสฺสนฺโต โลโปเนกสฺสรสฺส.^๑

ธาตุสฺสนฺโต กฺวจิ โลโป โหติ ยथा อเนกสฺสรสฺส.

กจฺฉติ. ปจฺติ, สรฺติ, มรฺติ, จรฺติ.

อเนกสฺสรสฺสตาติ กิมตฺถํ ? ปาติ, ยาติ,^๒ จาติ,^๓ हाति.

กฺวจฺติ กิมตฺถํ ? มหียติ, มถียติ.

(๔๘๐) อีสฺยมนฺนโต จฺโน วา.^๔

อีสฺยมนฺ อิจฺเจเตสํ ธาตุนํ อนฺโต จฺโน โหติ วา.

อิจฺฉติ,^๕ นียจฺฉติ.

วาติ กิมตฺถํ ? เอสติ^๖ นียมติ.

(๔๘๑) การิตานณฺโณ โลโป

การิต อิจฺเจเตสํ ปจฺจยानํ โณ โลปมาปชฺชเต.

การะติ, ^๖การยติ, การาเปติ,^๗ การาปยติ.

สาสนตฺถํ สมฺททฺธิจฺฉํ มยาขยาตํ สมาสโต

สภพฺทฺธิวิเสเสน จินฺตยन्ตฺ วิจกฺขณา

อติ อาขยาตกปฺเป จตุตฺถโถ กณฺโฑ

อาขยาตกณฺโฑ นิจฺฉิตฺโต.

๑ นิตฺติ. ๑๐๓๔

๒ ข.ช.า. ๒๗/๑๕๕

๓ ข.ช. ๒๗/๑๗๒

๔ โมคฺ. ๕/๑๗๓ นิตฺติ. ๑๐๓๕

๕ ที.ฎิ. ๓/๖๕๐ (ฉ.)

๖ ม.ม. ๑๓/๔๗๔

๗ วิ.ม.ท.วิ. ๑/๓๑๘

๗. กิพพิธานกปป์.

ปรมกณฺท

พทุธิ ฌาณสมฺมุทํ
วนฺทิตฺวา ปฺพพมฺหิ

สพฺพพญญํ โลกเหตุ'ชินฺนมตี,^๑
วกฺขามิ สฺสาธนํ กิตฺกปป์.

สาธนฺมฺลํ หิ ปโยคํ
อตุลฺวิสารทมตฺโย^๒

อาหุ ปโยคฺมฺลฺมตฺตลฺลจ
สาธนฺธรา ชินฺสฺส มตา.

อนฺโธ เทสฺกวิกฺโล
นฺนฺโธ นฺนฺจฺจานิ ยถา

ฌตฺมธฺเตลาณี ภาชฺเนน วินา,
ปโยควิกฺโล ตลา อตุโล.

ตสฺมา สํรฺกฺขตฺตํ^๓
วกฺขามิ สิสฺสฺสฺกฺหิตํ

มฺนิวฺจนตฺตสฺส ทฺลลฺกสฺสฺสาหิ,
กิตฺกปป์ สาธเนน ยฺตุตฺ.

๑ ฉ. ชินฺเมตี.'สฺตฺตฺตฺนฺ. โลกเหตุ อชินฺนมตฺนฺติ ปทฺจเจโท ฯ

๓ ฉ. สํรฺกฺขตฺตํ

(๔๘๒) ธาตุยา กมุมาทิมฺหิ โณ.^๑

ธาตุยา กมุมาทิมฺหิ ฌปฺปัจจโย โหติ.

กมุมากาโร^๒=กมุํ กโรติ อกริ กริสฺสตีติ กมุมากาโร

มาลาภาโร=มาลํ กโรติ อกริ กริสฺสตีติ มาลาภาโร.

กมุภกาโร^๓=กมุภํ กโรติ อกริ กริสฺสตีติ กมุภกาโร

กฏฺจกาโร=กฏฺจํ กโรติ อกริ กริสฺสตีติ กฏฺจกาโร.

รตฺกาโร^๔=รตํ กโรติ อกริ กริสฺสตีติ รตฺกาโร.

รชตฺกาโร=รชตํ กโรติ อกริ กริสฺสตีติ รชตฺกาโร.

สุวณฺณกาโร=สุวณฺณํ กโรติ อกริ กริสฺสตีติ สุวณฺณกาโร.

ปตฺตฺกฺคาโห=ปตฺตํ คณฺหาติ อคณฺหิ คณฺหิสฺสตีติ ปตฺตฺกฺคาโห.

ตนฺทฺวาโย^๕=ตนฺทํ วายติ อวายิ วายิสฺสตีติ ตนฺทฺวาโย.

ชฺลยฺมาโย=ชฺลยํ มาเนติ อมานิ มานิสฺสตีติ ชฺลยฺมาโย.

ชฺมมฺกาโม=ชฺมมํ กาเมติ อกามิ กามิสฺสตีติ ชฺมมฺกาโม.

ชฺมมฺจาโร=ชฺมมํ จรติ อจริ จริสฺสตีติ ชฺมมฺจาโร.

ปฺญฺยกาโร=ปฺญฺยํ กโรติ อกริ กริสฺสตีติ ปฺญฺยกาโร

(๔๘๓) สลฺยายม นฺ.^๖

สลฺยายมฺภิเรยฺยํ ธาตุยา กมุมาทิมฺหิ อการปฺปัจจโย โหติ, นามฺหิ จ
นฺการากโม โหติ.

อรินฺทโม=อริ ทเมตีติ อรินฺทโม^๗.

เวสฺสฺนฺตโร=เวสฺสํ ตรตีติ เวสฺสฺนฺตโร.^๘

ตณฺหฺกโร=ตณฺหํ กโรตีติ ตณฺหฺกโร.^๙

เมชฺงฺกโร=เมชฺํ กโรตีติ เมชฺงฺกโร.^{๑๐}

๑ โมคฺ. ๕/๔๑ นีติ. ๑๑๐๖	๒ วิ.มหาว. ๒/๒๕๑	๓ ม.ม., ๑๓/๓๔๗
๔ ชฺ.ชฺา. ๒๗/๓๒๗	๕ วิ.มหาว. ๒/๑๐๓	๖ นีติ. ๑๑๐๗
๗ ชฺ.ชฺา. ๒๘/๓๒		๘ ชฺ.ชฺา. ๒๘/๓๗๔ ชฺ.จิริยา. ๓๓/๖๑๕
๙ ชฺ.พฺทฺธ. ๓๓/๖๐๓		๑๐ ชฺ.พฺทฺธ. ๓๓/๖๐๓

สรณงฺกโร=สรณํ กโรตฺติ สรณงฺกโร.^๑

ที่ปงฺกโร=ที่ปํ กโรตฺติ ที่ปงฺกโร.^๒

(๔๘๔) ปุเร ททา จ อี.^๓

ปุรสทุเท อาทิมฺหิ ทท อิจฺเจทาย ธาตุยา อการปฺปจฺจโย โหติ ปุรสทุทสฺส
อการสฺส จ อี โหติ.

ปุรินฺทโท=ปุเร ทานํ ททาตฺติ ปุรินฺทโท.^๔

(๔๘๕) สพฺพโต ญฺว ตฺวาวิ วา.^๕

สพฺพโต ธาตุโต กมฺมาทิมฺหิ จ อกมฺมาทิมฺหิ จ อการ ญฺว ตฺว อาวิ อิจฺเจเต
ปจฺจยา โหนติ วา.

ตกฺกโร=ตํ กโรตฺติ ตกฺกโร.

หิตกฺกโร=หิตํ กโรตฺติ หิตกฺกโร

วินโย=วินเนติ เตน ทสฺมี วาติ วินโย.^๖

นิสฺสโย=นิสฺสาย นํ วสฺตฺติ นิสฺสโย.^๗

ภโว=ภวตฺติ ภโว.

ญฺวมฺหิ จ รถการโก=รถํ กโรตฺติ รถการโก.^๘

อนนฺทายโก=อนนํ ททาตฺติ อนนฺทายโก.

วินายโก=วินเนติ สตุเตติ วินายโก.^๙

การโก=กโรตฺติ การโก.^{๑๐}

ทายโก=ททาตฺติ ทายโก.^{๑๑}

นายโก=เนตฺติ นายโก.^{๑๒}

ตุมฺหิ จ ตกฺกตฺตา=ตสฺส ตกฺกตา ตกฺกตฺตา.

๑ ขุ.พฺท.ธ. ๓๓/๖๐๓

๔ ส.ส. ๑๕/๓๑๘

๗ อ.ปมฺจก. ๒๒/๒๔๕

๑๐ ขุ.ชา. ๒๗/๑๙๕

๒ ขุ.พฺท.ธ. ๓๓/๖๐๓

๕ ไมศ. ๕/๓๓-๔, ๔๔ นิตฺติ. ๑๑๐๕

๘ ขุ.ชา. ๒๗/๓๒๗

๑๑ อ.ปมฺจก. ๒๒/๔๒

๔ นิตฺติ. ๑๑๐๘

๖ วิ.มทว. ๒/๓๖๑

๙ วิ.มทา. ๔/๓๕

๑๒ วิ.มทา. ๔/๓๕

โกชนทาทา=โกชนสุส ทาทา โกชนทาทา.

กตฺตทา=กโรตฺตติ กตฺตทา.^๑

สริตทา=สโรตฺตติ สริตทา.^๒

อาวิมฺหิ..... ภัยทสฺสาวี=ภัย ปสฺสตฺตติ ภัยทสฺสาวี.^๓ อิจฺเจวมาที.

(๔๘๖) วิส รุช ปทาทีโต ฉ.^๔

วิส รุช ปท อิจฺเจวมาทีหิ ธาตุหิ ฉปฺปจฺจโย โหติ.

ปเวโส=ปวิสฺตติ ปเวโส. โรโค^๕=รุชฺตติ โรโค. อูปฺปาโท=อูปฺปชฺชตติ
อูปฺปาโท. ผสฺโส=ผสฺตติ ผสฺโส.^๖ โอโก=อูจฺจตติ โอโก.^๗ ภาโว=ภวตฺตติ ภาโว.
อಾಯ อยตฺตติ อาย. สมฺโพโร=สมฺมา พุชฺชตฺตติ สมฺโพโร,^๘ วิหารो=วิหโรตฺตติ วิหารो.^๙

(๔๘๗) ภาเว จ.^{๑๐}

ภวตฺตเต อภิเชยเย^{๑๑} สพฺพธาตฺตหิ ฉปฺปจฺจโย โหติ.

ปาโก=ปจฺจเต ปจฺจํ วา ปาโก. จาโค=จชฺชเต จจฺจํ วา จาโค.^{๑๒} ภาโว=
ภุชฺชเต ภวํ วา ภาโว. ยาโค=ยชฺชเต ยจฺจํ วา ยาโค,^{๑๓} โยโค=ยุชฺชเต ยุจฺจํ
วา โยโค.^{๑๔} ภาโค=ภชฺชเต ภจฺจํ วา ภาโค. ปริฬาโห=ปรีทฺยเต ปรีทฺทํ วา
ปรีทฺทาโห. ราโค=รชฺชเต รจฺจํ วา ราโค.

(๔๘๘) กฺวี จ.^{๑๕}

สพฺเพหิ ธาตฺตหิ กฺวีปฺปจฺจโย โหติ.

สยฺมภฺภู=สยํ ภวตฺตติ สยฺมภฺภู.^{๑๖} วิภฺภู = วิเสเสน ภวตฺตติ วิภฺภู. อภิภฺภู=อภิภวฺตฺตวา
วิภวตฺตติ อภิภฺภู. กฺชฺชโค = กฺชฺชเหหิ กจฺจตฺตติ กฺชฺชโค.^{๑๗} อฺรโค=อฺรสา กจฺจตฺตติ อฺรโค.
ทฺรโค=ทฺรํ กจฺจตฺตติ ทฺรโค. สจฺจโฆ=สํ สจฺจจฺจํ ปจฺจวี ชนตฺตติ สจฺจโฆ.

๑ ขุ.ชา. ๒๗/๑๕๘

๔ โม.ศ. ๕/๔๔ นิตฺติ. ๑๑๑๐

๗ ส.อ.ภ. ๒/

๑๐ โม.ศ. ๕/๔๔ นิตฺติ. ๑๑๑๑

๑๓ อ.ทุก. ๒๐/๑๑๔

๑๖ วิ.จ.พ. ๖/๙๙

๒ อภิ.ส. ๓๔/๒๖๙, ๒๘๕, ๓๐๕

๕ ที.ส. ๙/๑๔, ๙๐ ที.ม.หา. ๑๐/๓๑๔

๘ ส.อ.ภ. ๒/๒๐

๑๑ ฉ. ภวตฺตภาภิชฺชเยย

๑๔ ม.ม. ๑๓/๑๙๙

๑๗ ขุ.ม.หา. ๒๙/๘

๓ วิ.ม.หา. ๒/๒๑๓

๖ อภิ.ส. ๓๔/๒๐

๙ วิ.ม.หา. ๑/๓๒, ๑๔๔

๑๒ วิ.ม.หา. ๔/๑๖

๑๕ โม.ศ. ๕/๔๗ นิตฺติ. ๑๑๑๒

(๔๘๕) ฐร่าทึหิ รุมโม.^๑

ฐร อิจฺเจวมาทึหิ ฐาตุหิ รุมมปฺปจโย โหติ.

ฐมฺโม=ฐรติ เตนาคิ ฐมฺโม, กมฺมํ=กรียติ ตนฺติ กมฺมํ.

(๔๘๖) ตสฺสึถาทึสุ ฌึ ตฺวาวี จ.^๒

สพฺเพหิ ฐาตุหิ ตสฺสึถาทึสุวตฺเตสุ ฌึ ตฺ อวึ อิจฺเจเต ปฺปจยา โหนติ.

ปฺยปฺสึสึ=ปฺยํ ปฺสึสึคฺคํ สึลํ ยสฺส สฺโส ปฺยปฺสึสึ, ปฺยปฺสึสนฐมฺโม ปฺยปฺสึสึ,
ปฺยปฺสึสเน สาธุการี ปฺยปฺสึสึ.

พฺรหฺมจาร์=พฺรหฺมํ จริคฺคํ สึลํ ยสฺส สฺโส พฺรหฺมจาร์, พฺรหฺมจรณฐมฺโม
พฺรหฺมจาร์. พฺรหฺมจเรณ สาธุการี พฺรหฺมจาร์.

ปฺสยฺหปฺวตฺตทา=ปฺสยฺหํ ปฺวตฺตคฺคํ สึลํ ยสฺส สฺโส ปฺสยฺหปฺวตฺตทา, ปฺสยฺหปฺวตฺตท-
ณฐมฺโม ปฺสยฺหปฺวตฺตทา, ปฺสยฺหปฺวตฺตทเน สาธุการี ปฺสยฺหปฺวตฺตทา.

ภยทสฺสวึ=ภยํ ปฺสึสึคฺคํ สึลํ ยสฺส สฺโส ภยทสฺสวึ, ภยปฺสึสนฐมฺโม ภยทสฺสวึ,
ภยทสฺสเน สาธุการี ภยทสฺสวึ. อิจฺเจวมาทึ.

(๔๘๗) สทฺท กุช จล มณฺฑตฺถ รุจาทึหิ ยฺ.^๓

สทฺท กุช จลมณฺฑตฺถเอหิ จ รุจาทึหิ จ ฐาตุหิ ยฺปฺปจโย โหติ ตสฺสึถาทึสุวตฺเตสุ.

โฆสโน=โฆสนสึโล โฆสโน. โฆสนฐมฺโม โฆสโน, โฆสเน สาธุการี โฆสโน.
ภาสโน=ภาสนสึโล ภาสโน, เอวํ. โภชนโน=โภชนสึโล โภชนโน.^๔ โรสโน=
โรสนสึโล โรสโน. จลโน=จลนสึโล จลโน, กมฺปโน=กมฺปนสึโล กมฺปโน.
ผนฺทโน=ผนฺทนสึโล ผนฺทโน. มณฺฑโน=มณฺฑนสึโล มณฺฑโน. วิภูสโน=วิภูสนสึโล
วิภูสโน. โรจโน=โรจนสึโล โรจโน. โชตโน=โชตนสึโล โชตโน. วฑฺฒโน=
วฑฺฒนสึโล วฑฺฒโน.

๑ นิตฺติ. ๑๑๑๓

๘ นิตฺติ. ๑๑๑๗

๒ โมกฺ. ๕/๕๓ นิตฺติ. ๑๑๑๔

๔ ชฺ.สฺ. ๒๕/๓๙๔

(๔๕๒) ปาราทิกมิมฺหา รุ.^๑

คมฺ อิจฺเจตฺมฺหา ธาตุมฺหา รูปจโย โหติ ตสฺสึลาทีสุวตฺเตสฺ.
 ภวปารฺกฺ=ภวสฺส ปารฺ ภวปารฺ, ภวปารฺ คนฺตุํ สึลํ ยสฺส โส ภวปารฺกฺ.
 ตสฺสึลาทีสุวตี กิมฺตุถํ ? ปารฺคโต^๒=ปารฺ คจฺจตฺติติ ปารฺคโต.
 ปาราทิกมิมฺหาติ กิมฺตุถํ ? อนุคามี=อนุกมนฺสีโลติ อนุคามี.

(๔๕๓) ภิกฺขาทีโต จ.^๓

ภิกฺข อิจฺเจวมาทีหิ ธาตฺวหิ รูปจโย โหติ ตสฺสึลาทีสุวตฺเตสฺ.
 ภิกฺขุ ภิกฺขนฺสีโล ยาจนฺสีโล ภิกฺขุ.^๔ วิญฺญู วิชานนฺสีโล วิญฺญู.^๕

(๔๕๔) หนตฺยาทีนณฺณโก.^๖

หนตฺยาทีนํ ธาตฺวนํ ญกฺปจโย โหติ ตสฺสึลาทีสุวตฺเตสฺ.
 อาฆาตฺโก=อาहनฺสีโลติ อาฆาตฺโก. การฺโก=กรณฺสีโลติ การฺโก.^๗

(๔๕๕) นฺ นิกฺกหิตํ ปทฺนเต.^๘

ปทฺนเต นฺการาคโม นิกฺกหิตมาปชฺชเต.
 อรินฺทโม=อริ ทเมตฺติ อรินฺทโม. เอว. เวสฺสนฺตโร^๙ ปภงฺกโร^{๑๐}

(๔๕๖) สํหนณฺยาย วา โร โฆ.^{๑๑}

สํปฺพุพฺพาย หน อิจฺเจตฺยา ธาตฺยา อณฺณาย วา ธาตฺยา รูปจโย โหติ หนสฺส
 โฆ จ.

สงฺโฆ=สมกฺกํ กมฺมํ สมฺปกจฺจตฺติติ สงฺโฆ,^{๑๒} ปริกฺขา=สมนฺตโต นครสฺส
 พาหิเร ขณฺณตฺติติ ปริกฺขา.^{๑๓} อนฺตโก=อนฺตํ กโรตฺติติ อนฺตโก.^{๑๔}

สมีติ กิมฺตุถํ ? อฺปมาโต=อฺปหนฺนํ อฺปมาโต.

วาติ กิมฺตุถํ ? อนฺตกโร.

๑ โมคฺ. ๔/๔๒ นีติ. ๑๑๑๘

๓ วิ.มฺหาวิ. ๑/๓๔

๗ สวารฺตฺถ. ๒/๓๒๕ (ฉ.)

๑๐ ชฺ.สฺ. ๒๕/๕๖๘

๑๓ ก. ปริกฺขา

๒ ชฺ.มฺหา. ๒๕/๒๑

๕ ชฺ.ธ. ๒๕/๒๘

๘ นีติ. ๑๑๒๒

๑๑ นีติ. ๑๑๒๓

๑๔ ชฺ.ธ. ๒๕/๒๔

๓ นีติ. ๑๑๑๘

๖ นีติ. ๑๑๒๐

๖ ชฺ.ชา. ๒๘/๓๗๕ ชฺ.จฺริยา. ๓๓/๖๑๘

๑๒ วิ.มฺหาวิ. ๑/๓๔๑

(๔๙๓) รมหิ รมุโต ราหิ โน.^๑

รมหิ ปจฺเจเย ปเร สพฺโพ ธาตุณฺโต รการาหิ จ โน โหติ.

อนฺตโก ... ปารกุ.^๒ สตุถา=สเทวเก โลเก สาสติ อนฺตาสติ อนฺตาสติสฺสตีติ
สตุถา.^๓ ทิฏฺฐโห=ทิสฺสยเตติ ทิฏฺฐโห.^๔ อิจฺเจวมาหิ.

(๔๙๔) ภาว กมฺเมสุ ตพฺพานैया^๕

ภาว กมฺม อิจฺเจเตสฺวตฺเตสุ สพฺพธาตฺหิ ตพฺพ อนนีย อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ.

ภวิทพฺพ=ภฺยเต อภวิทฺถ ภวิสฺสเตติ ภวิทพฺพ. ภวานนีย=ภวิทพฺพนฺติ ภวานนีย.^๖

อาสิตพฺพ=อานนียนฺติ อาสิตพฺพ. อานนีย=อาสิตพฺพนฺติ อานนีย,^๗ ปชฺชิตพฺพ=
ปชฺชนียนฺติ ปชฺชิตพฺพ. ปชฺชนีย=ปชฺชิตพฺพนฺติ ปชฺชนีย. กตฺตพฺพ=กธนียนฺติ
กตฺตพฺพ. กธนีย=กตฺตพฺพนฺติ กธนีย.^๘ กนฺตพฺพ=กมฺนียนฺติ กนฺตพฺพ. กมฺนีย^๙=
กนฺตพฺพนฺติ กมฺนีย. รมิตพฺพ=รมนียนฺติ รมิตพฺพ, รมนีย=รมิตพฺพนฺติ รมนีย.

(๔๙๕) โนเย จ.^{๑๐}

ภาว กมฺเมสุ สพฺพธาตฺหิ ญฺยปฺปจฺจโย โหติ.

การีย=กตฺตพฺพ การีย. เจยฺย=เจตพฺพ เจยฺย. เนยฺย=เนตพฺพ เนยฺย.^{๑๑}

อิจฺเจวมาหิ.

จสฺสทฺทคฺคทณฺน ตยฺยปฺปจฺจโย โหติ.

ฆาตพฺพ ฆาตยฺย, ทฏฺฐพฺพ ทฏฺฐยฺย.^{๑๒} ปตฺตพฺพ ปตฺตยฺย.^{๑๓}

(๕๐๐) กรมฺหา วจฺจ.^{๑๔}

กร อิจฺเจตฺตมา ธาตฺมฺหา วจฺจปฺปจฺจโย โหติ ภาว กมฺเมสุ.

กิจฺจ=กตฺตพฺพ กิจฺจ.^{๑๕}

๑ โมค. ๔/๑๓๒ นีติ. ๑๑๒๔

๒ ขุ.อ. ๒๕/๑๐๙

๓ วิ.มหาวิ. ๑/๑

๔ ขุ.ธ. ๒๕/๔๗

๕ โมค. ๕/๒๗ นีติ. ๑๑๒๕

๖ ส. อภวิทฺถ ภฺยเต ภวิสฺสเตติ ภวิทพฺพ. ภวานนีย

๗ ส. อสิตพฺพ, อสนนีย

๘ วิ.มหาวิ. ๑/๓๒๒

๙ มหาน.อฏฺฐ.

๑๐ โมค. ๕/๒๘ นีติ. ๑๑๒๖

๑๑ ขุ.มหา. ๒๕/๒๒๒

๑๒, ๑๓ อ.จตุกก. ๒๑/๖๕

๑๔ โมค. ๕/๓๑ นีติ. ๑๑๒๗

๑๕ ขุ.ชา. ๒๗/๑๕๐

(๕๐๑) ภูโตพพ.^๑

ภู อิจฺเจทาย ชาตฺตยา ฌยฺปฺปจฺยสฺส อุกาเรน สห อพฺพาเทโส โหติ. ภพฺโพ
=ภวิตพฺโพ ภพฺโพ. ภพฺพํ=ภวิตพฺพํ ภพฺพํ.

(๕๐๒) วท มท กมฺ ยุชฺ ครหาการาทีหิ ชฺช มฺม กุคฺ เยหฺยยา คาโร วา.^๒

วท มท กมฺ ยุชฺ ครห อาการนฺต อิจฺเจวมาทีหิ ชาตฺติ ฌยฺปฺปจฺยสฺส ยถาสงฺขยฺ
ชฺช มฺม กุคฺ ยฺห เอยฺยาเทสา โหนฺติ วา ชาตฺตวณฺเตน สห ครหสฺส^๓ จ คาโร โหติ
ภาว กมฺเมสฺ.

วชฺชํ=วคฺตพฺพํ วชฺชํ.^๔ มชฺชํ=มทนียํ มชฺชํ.^๕ กมฺมํ=กมฺนียํ กมฺมํ.
โยคฺกํ=โยชนํโยคฺ. การยฺหํ=ครหิตพฺพํ การยฺหํ.^๖ เทยฺยํ=ทาทพฺพํ เทยฺยํ. เปยฺยํ
=ปาทพฺพํ เปยฺยํ. เหยยฺยํ=หาทพฺพํ เหยยฺยํ. เมยฺยํ=มாதพฺพํ เมยฺยํ. เณยฺยํ=ณาทพฺพํ
เณยฺยํ. อิจฺเจวมาทิ.

(๕๐๓) เต กิจฺจา.^๗

เย ปจฺจยา ตพฺพาทโย ริจฺจนฺตา เต กิจฺจสณฺณมาติ เวทิตพฺพา.
กิจฺจสณฺณาย กิมฺปโยชนํ ? ภาวกมฺเมสฺ กิจฺจ กุคฺ กุชฺตถา.

(๕๐๔) อณฺเณ กิตฺ.^๘

อณฺเณ ปจฺจยา กิตฺ อิจฺเจว สณฺณมา โหนฺติ.
กิตฺสณฺณาย กิมฺปโยชนํ ? กตฺตริ กิตฺ.

(๕๐๕) นนฺทาทีหิ ยฺ.^๙

นนฺทาทีหิ ชาตฺติ ยฺปฺปจฺโย โหติ ภาวกมฺเมสฺ.

นนฺทํ=นนฺทียเตติ นนฺทํ.^{๑๐} นนฺทิตพฺพํ วา นนฺทํ. กถณฺ=กถณฺนียํ
กถณฺ.^{๑๑} จรณฺ=จริตพฺพํ จรณฺ.^{๑๒} เอวํ สพฺพคฺค.

๑ โมคฺ. ๕/๓๑, นีติ. ๑๑๒๘

๔ วิ.มทาว. ๑/๓๔๙-๓๕๐

๗ นีติ. ๑๑๓๑

๑๐ ส.ส. ๑๕/๗

๒ โมคฺ. ๕/๓๐ นีติ. ๑๑๒๙

๕ ชฺ.ช. ๒๕/๑

๘ นีติ. ๑๑๓๒

๑๑ วิ.ภิกฺขนี. ๓/๕

๓ ส. นีติ. ครหสฺส

๖ วิ.มทาว. ๒/๔๑๐

๙ โมคฺ. ๕/๔๘ นีติ. ๑๑๓๓

๑๒ ชฺ.ชา. ๒๗/๑๘๗

(๕๐๖) กตตุ กรณปรปเทเสสุ จ.^๑

กตตุ กรณปรปเทสุ อิจเจเตสวคเณสุ จ สพฺพาทิ ธาตุหิ ยฺยุปรฺจโย โหติ.

กตฺทริ ทาว รัชฺฮอร์ณํ=รัชฺ ทรตฺติ รัชฺฮอร์ณํ.^๒

กรณ กรณํ=กรโรติ เตนาคิ กรณ

ปรปเทเส. จานํ=ติฏฺจนฺติ คสมฺนฺติ จานํ.^๓ เอวํ สพฺพตฺถ.

(๕๐๗) รหาทิโต ณ.^๔

รการหการาทฺยฺนฺเตหิ ธาตุหิ อนาเทสฺส โณ โหติ.

กรณํ=กรโรติ เตนาคิ กรณํ. ปรฺรณํ=ปรฺรติ เตนาคิ ปรฺรณํ.^๕ กหณํ=กหิตฺติ

เทนาคิ กหณํ.^๖ เอวมณฺเฒปี โยเชตฺตพฺพา.

อิติ กัพพิธานกปฺเป ปจโม กณฺโท

หุตฺยกณฺท

(๕๐๘) ฉาทโย เตกาลิกา.^๗

ฉาทโย ปจฺจยา ยฺยุปรฺจยฺนฺตา เตกาลิกาคิ เวทิตฺตพฺพา. ทํ ยถา ?

กฺมุภกาโร=กฺมุภํ กรโรติ อกริ กริสฺสตีติ กฺมุภกาโร.^๘

กรณํ=กรโรติ อกริ กริสฺสตีติ เตนาคิ กรณํ. เอวมณฺเฒปี โยเชตฺตพฺพา.

(๕๐๙) สณฺณายํ ทา ธาโต อี.^๙

สณฺณายมฺภิเชยฺยํ ทา ธาธาตุโต อิปฺปจฺโย โหติ.

อาทิ=อาทิตฺตีติ อาทิ, อฺุทธิ=อฺุทํ ทธาตีติ อฺุทธิ.^{๑๐} มโหทธิ=มโหทกานิ

ทธาตีติ มโหทธิ. วาลฺธิ=วาลานิ ทธาติ คสมฺนฺติ วาลฺธิ.^{๑๑} สนฺธิ=เทว ปทโกฏฺเวย

อนฺทวํ อทฺสเสตุวา สมนฺมา ทธาตีติ สนฺธิ.^{๑๒}

๑ โมค. ๕/๔๘ นิตฺติ. ๑๑๓๔

๒ อ.อฏฺ. ๑/๕๔

๓ ข.ชา. ๒๗/๓๕๐

๔ โมค. ๕/๑๗๑-๒ นิตฺติ. ๑๑๓๕

๕ ที.อฏฺ. ๑/๑๓๐

๖ วิ.ภิตฺตฺนํ. ๓-๕

๗ นิตฺติ. ๑๑๓๗

๘ วิ.มทาว. ๒/๒๕๑

๙ โมค. ๕/๔๕ นิตฺติ. ๑๑๓๘

๑๐ วิมาน.อฏฺ.

๑๑ ข.อ. ๒๕/๒๑๔

๑๒

(๕๑๐) ตี กิจจาสี่สตุเถ.^๑

สผมายมภิเชยฺยาญํ สพฺพชาตฺถิ ตปฺปจฺจโย โหติ กิตตฺถจ ฮาสีสตุเถ.

ชินฺพฺพุธิ=ชิน เอน^๒ พุชฺฌตฺถิ ชินฺพฺพุธิ. ฌนฺภูติ=ฌนฺมสฺส ภวฺตฺถิ ฌนฺภูติ.
ภฺวโต=ภวฺตฺถิ ภฺวโต.^๓ ภวาโว=ภวฺตฺถิ ภวาโว. ฌมฺมทฺทินฺโน=ฌมฺโม เอน^๒ ททาตฺถิ
ฌมฺมทฺทินฺโน.^๔ วฑฺฒมาโน=วฑฺฒตฺถิ วฑฺฒมาโน. เอวมณฺเฎปี โยเชตฺตพฺพา

(๕๑๑) อิตฺถิมตฺติโย วา.^๕

อิตฺถิมภิเชยฺยาญํ สพฺพชาตฺถิ อการ ติ ยฺ อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ วา.

ชฺรวา=ชฺรตฺติ ชฺรวา.^๖ มติ=มณฺเฎตฺติ มติ.^๗ เจตนา=สทฺธิ อตฺถนา
สฺมฺปยุตฺเต ฌมฺเม อารมฺมณฺเณ เจตยฺติ อภิสณฺจหตฺติ เจตนา.^๘ เวทนา=อิกฺขานิกฺข
มชฺฌตฺถการมฺมณฺเณ อารมฺมณฺเรตฺส เวทยฺติ อนฺภวฺตฺติ เวทนา.^๙ เอวมณฺเฎปี โยเชตฺตพฺพา.

(๕๑๒) กรโต ธีรียา.^{๑๐}

กรโต อิตฺถิมนิตฺถิโย วา อภิเชยฺยาญํ ธีรียปฺปจฺจโย โหติ.

กิริยา กตฺตพฺพา กิริยา.^{๑๑} กิริยํ กรณฺเญํ กิริย.^{๑๒}

(๕๑๓) อตฺเตเต ต ตวนฺตฺ ตาวี.^{๑๓}

อตฺเตเต กาลे สพฺพชาตฺถิ ต ตวนฺตฺ ตาวี อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ วา.

หฺวโต=อหฺวตฺติ หฺวโต.^{๑๔} หฺวตฺวา ... หฺวตฺวี่ ... วุสฺสโต อวสฺสติ วุสฺสโต.^{๑๕} วุสฺสทฺวา^{๑๖} ...
วุสฺสทฺวี่ ... ภูตฺโต=อภฺวตฺติ ภูตฺโต.^{๑๗} ภูตฺตฺวา ... ภูตฺตฺวี่ ...

(๕๑๔) ภาว กมฺเมสฺ ต.^{๑๘}

ภาว กมฺเมสฺ อตฺเตเต กาลे สพฺพชาตฺถิ ตปฺปจฺจโย โหติ,

๑ นิตฺติ. ๑๑๓๙	๒ ก. ชน	๓ ขุ.ชา. ๒๗/๒๔
๔ ส.มหา. ๑๙/๕๐๓	๕ โมคฺ. ๕/๔๙ นิตฺติ. ๑๑๔๐	๖ ม.ม. ๑๒/๑๐๔
๗ ขุ.ชา. ๒๘/๒๓๒	๘ อภิ.ส. ๓๔/๒๒	๙ วิ.มหาวิ. ๑/๑
๑๐ โมคฺ. ๕/๕๑ นิตฺติ. ๑๑๔๑	๑๑ อภิ.ส. ๓๔/๑๖๙, ๒๕๖, ๓๓๖	๑๒ สารตฺถ. ๒/๓๒๘
๑๓ โมคฺ. ๕/๕๕ นิตฺติ. ๑๑๔๒	๑๔ ขุ.ชา. ๒๘/๕	๑๕ วิ.มหาวิ. ๑/๘
๑๖ ข.อิตฺติ. ๒๕/๒๙๔	๑๗ ขุ.ชา. ๒๗/๒๕๙	๑๘ โมคฺ. ๕/๕๖ นิตฺติ. ๑๑๔๓

ภาเว ตาว กิตฺ ตสฺส คีตํ คายนํ คีตํ.^๑ **นัจจ**=กตฺตสฺส วิกุเขปนํ **นัจจ**,^๒
นัจจ=กตฺตสฺส วิณามนํ **นัจจ**. **หฬิต**=หสนํ **หฬิต**,^๓

กมฺมนิ เตน ภาสิตํ ภาวยิตฺตาทิ ภาสิตํ.^๔ เตน เทสิตํ อัจจอารยิตฺตาทิ
เทสิต เตน กตํ กร ยิตฺตาทิ กตํ

(๕๑๕) พุท กมาทิตฺเต กตฺตริ.^๕

พุท กมฺ อิจฺเจวมาทิมมตฺเต ตปฺปจฺจโย โหติ กตฺตริ สพฺพกาเล. ยถา ?

พุท=สพฺเพ สงฺขตาสงฺขเต ฐมฺเม พุทฺธคิตฺติ **พุท**.^๖ **สรณฺงคโต**=สรณํ **คจฺจนคิตฺติ**
 สรณฺงคโต. **สมถฺงคโต**=สมถํ **คจฺจนคิตฺติ** **สมถฺงคโต**. **ถาโต**=ชานาตฺติ **ถาโต**.^๗
 อิจฺเจวมาทิ.

(๕๑๖) ชิโต อีน สพฺพตฺถ.^๘

ชิ อิจฺเจทาย ฐาทฺยา อีนปฺปจฺจโย โหติ สพฺพกาเล กตฺตริ.

ชิโน=สพฺเพ ปาปกเ อกฺุสเล ฐมฺเม ชินาติ อชินิ ชินิสฺสคิตฺติ **ชิโน**.^๙

(๕๑๗) สุปโต จ.^{๑๐}

สุป อิจฺเจทาย ฐาทฺยา อีนปฺปจฺจโย โหติ กตฺตริ ภาเว จ.

สุปโน=สุปคิตฺติ **สุปโน**. **สุปโน**=สุปียเต **สุปโน**.^{๑๑} โโก อตฺถโต **สุปโน**เนน เท.

(๕๑๘) อีส ทฺสุหิ ข.^{๑๒}

อีส ทฺสุสทฺสุปฺปะเทหิ ฐาทฺหิ ขปฺปจฺจโย โหติ ภาเว กมฺเมสุ.

อีสสฺสโย=อีสํ สยเต สยนํ วา **อีสสฺสโย**. **ทฺสุสโย**=ทฺสุจฺสุ สยเต สยนํ วา
 ทฺสุสโย. **สฺสุสโย**=สฺสุจฺสุ สยเต สยนํ วา **สฺสุสโย**. **อีสกฺกร**=อีสํ กรียเต กตฺนฺติ วา
 อีสกฺกร. **ทฺสุกฺกร**=ทฺสุจฺสุ กรียเต กตฺนฺติ วา **ทฺสุกฺกร**.^{๑๓} **สฺสุกฺกร**=สฺสุจฺสุ กรียเต กตฺนฺติ
 วา **สฺสุกฺกร**.

๑ ที.สี. ๙/๘	๒ ที.สี. ๙/๘๕	๓ วิ.มหาวิ. ๑/๓๙
๔ วิ.มหา. ๕/๙๙	๕ นิตฺติ. ๑๑๔๔	๖ วิ.มหาวิ. ๑/๑
๗ วิ.อฏฺ. ๑/๓	๘ นิตฺติ. ๑๑๔๕	๙ วิ.มหาวิ. ๔/๑๓
๑๐ นิตฺติ. ๑๑๔๖	๑๑ ที.สี. ๙/๑๓, ๘๘	๑๒ นิตฺติ. ๑๑๔๗
		๑๓ พุ.อ. ๑๙๘

(๕๑๕) อัจฉตฺเถสุ สมานกตฺตฺเถสุ ตเว ตํ วา.^๑

อิจฉตฺเถสุ สมานกตฺตฺเถสุ สพฺพธาตฺตฺติ ตเว ตํ อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ
สพฺพกาเล กตฺตฺริ.

ปฺญณานิ กาคเว.^๒ สทฺธมฺมํ โสทฺมิจฺฉติ.^๓

(๕๒๐) อรหสฺสกาทีสุ จ.^๔

อรห สฺสกาทีสุวตฺเถสุ สพฺพธาตฺตฺติ ตํปจฺจโย โหติ.
โก ทํ นินฺนํทฺตฺมรหฺติ.^๕ สกฺกา เชตฺตํ ธเนน วา.^๖ เอวมณฺเฒปี โยเชตฺตฺพพา.

(๕๒๑) ปตฺตฺวจเน อลฺมตฺเถสุ จ.^๗

ปตฺตฺวจเน อลฺมตฺเถสุ จ สพฺพธาตฺตฺติ ตํปจฺจโย โหติ.
อลฺเมว ทานานิ ทาคฺ.^๘ อลฺเมว ปฺญณานิ กาคฺ.^๙

(๕๒๒) ปุพฺพกาเลกตฺตฺกานํ ตฺน ตฺวาน ตฺวา วา.^{๑๐}

ปุพฺพกาเล เอกกตฺตฺกานํ ธาตฺนํ ตฺน ตฺวาน ตฺวา อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ วา.
กาตฺน กมฺมํ อจฺฉติ, อกาตฺน ปฺญณํ กิลฺมฺสฺสนฺติ^{๑๑} สฺสฺสฺสา. ธมฺมํ สฺสฺตฺวาน^{๑๒}
โมทฺติ. ชิตฺวาน เสนํ วสฺติ. สฺสฺตฺวานสฺสฺ เอกทฺโหสิ, อิทฺโ สฺสฺตฺวาน^{๑๓} อมฺกฺร กเถนฺติ.
สฺสฺตฺวา ชานิสฺสํสาม. เอวมณฺเฒปี โยเชตฺตฺพพา.

(๕๒๓) วตฺตฺมานเน มานนฺตา.^{๑๔}

วตฺตฺมานเน กाले สพฺพธาตฺตฺติ มาน อนฺต อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ.
สรมาโน โรทฺติ. กจฺฉนฺโต กณฺหาติ.

(๕๒๔) สาสาทีหิ รตฺถ.^{๑๕}

สาสาทีหิ ธาตฺตฺติ รตฺถปฺปจฺจโย โหติ.
สฺสฺตฺถา=กิลฺเลสาทโย สาสฺติ หีสฺติ วินาเสทฺตีติ สฺสฺตฺถา.^{๑๖}

๑ โมคฺ. ๕/๖๑ นีติ. ๑๑๔๘

๒ ขา.อญฺ. ๕/๓๓๗ (ฉ)

๓ วิ.มทฺว. ๔/๒๓๗

๔ นีติ. ๑๑๔๘

๕ ข.ธ. ๒๕/๖๑

๖ ส.ส. ๑๕/๑๔๐

๗ นีติ. สฺสฺตฺ. ๔๗๕-ปฏฺเจ ปสฺสฺตีทฺพหํ. ๘ อ.ปญฺจก. ๒๒/๓๖

๙ อ.ปญฺจก. ๒๒/๓๖

๑๐ โมคฺ. ๕/๖๓ นีติ. ๑๑๕๐-๑-๒-๓-๔-๕-๖

๑๑ ก. กิลฺมฺสฺสนฺติ

๑๒-๑๓ วิ.มทฺ. ๔/๓๐

๑๔ โมคฺ. ๕/๖๔-๕ นีติ. ๑๑๕๗

๑๕ นีติ. ๑๑๕๔

๑๖ วิ.มทฺ. ๑/๑ ฉ. สาสฺตีติ สฺสฺตฺถา, สาสฺติ หีสฺตีติ วา สฺสฺตฺถา.

(๕๒๕) ปาทโต^๑ ริดฺ.^๒

ปา อิจฺเจวมาทิตฺ ชาติโต^๓ ริดฺปฺจโย โทติ.

ปิตา=ธมฺเมน ปุตฺตํ ปาเลตฺติ ปิตา.^๔

(๕๒๖) มานาที่หิ รัต.^๕

มาน อิจฺเจวมาที่หิ ชาติหิ รัตฺปฺจโย โทติ ริดฺปฺจโย จ.

มาตา=ธมฺเมน ปุตฺตํ มานตฺติ มาตา.^๖ ภาตา=ปฺพเพ ภาตฺติ ภาตา.^๖ ธีตา=
มาตาปิตุหิ ธารยฺตฺติ ธีตา ?

(๕๒๗) อากมา ตฺโก.^๗

อา อิจฺจาทิมฺหา กมฺโต ชาติโต ตฺกปฺจโย โทติ.

อาคนฺตฺโก=อาคนฺตฺติ อาคนฺตฺโก.^๘

(๕๒๘) ภพฺเพ อิก.^๙

กมฺ อิจฺเจกสฺมา อิกปฺจโย โทติ ภพฺพเต.

กมิโก คนฺทํ ภพฺโพติ กมิโก.^{๑๐}

อิติ กัพพิธานกฺปฺเป ทฺติโย กณฺโฑฯ

ศตยกณฺฑ

(๕๒๙) ปจฺจยา ทนฺนิกา นิปาตนา สิชฺฉนฺติ.^{๑๑}

สงฺขยานาม สฺมา ส ทฺทิตฺตาชฺชยาคกิตกปฺมฺหิ สปฺจจยา เย สทฺทา อนฺนิจฺจกฺคา
เต สารเนน นิริกฺขิตฺวา^{๑๒} สเกหิ สเกหิ นามะหิ นิปาตนา สิชฺฉนฺติ ยถาสงฺขยํ.

๑ ปาทโต (รฺ.นิตฺ.ส.) กตฺถจ โปตฺถเก “ปาทโต”ติ เอตฺถ อาทิตฺ อตฺถิ. โส อนฺนิจฺจโต อฺปริสฺสฺเตน ฐ-ชาติโต ริดฺ-ปฺจยฺสฺส สงฺคหิตฺตฺตา. ตสฺมา “ปาทโต”ติ ตยฺนตฺวเสน สุตฺตปาโจ สฺนฺทโร. (สฺตฺตนิทฺเทส)

๒ นิตฺ. ๑๑๖๐

๓ ส. ปาอิจฺเจวมาทิตฺ ชาติตฺตโต.

๔ วิ.มหาวิ. ๑/๓๔

๕ นิตฺ. ๑๑๖๑

๖ วิ.มหาวิ. ๑/๓๔

๗ นิตฺ. ๑๑๖๑

๘ วิ.จ. ๗/๑๗๕ ส. อาคนฺตฺวา ตจฺจตฺติ อาคนฺตฺโก.

๙ นิตฺ. ๑๑๖๓

๑๐ ส. กมิสฺสฺตฺติ กมิโก.

๑๑ นิตฺ. ๑๑๖๔

๑๒ นิริกฺขิตฺวา (ส.) นิริกฺขิตฺวา เปกฺขิตฺวา (นฺยา), นิริกฺขิตฺวา ทสฺเสตฺวา (นิตฺ.)

สงฺขยา ยํ ทาว เอกสฺส เอกา โหติ ทสฺส จ ทสฺส โร โหติ วา. เอการส
 เอกาทส วา. เอวํ ทฺวิสฺส พา โหติ ทสฺส จ ทสฺส โร โหติ วา. พารส ทฺวาทส.
 ทฺวิสฺส พา โหติ วา เทว จ วิสญจ พาวีสํ. กถํ โสฬส? ฉสฺส โส โหติ ทสฺส
 จ ทสฺส โฟ โหติ. ฉ จ ทส จ โสฬส.^๑ ฉายตนมฺหิ ฉสฺส สโพ โหติ ฉ
 ฉายตนานิ สพายตนํ.^๒ เอวํ เสสา สงฺขยา กาศพฺพา.

นามิเก อิม สมาน อปร อิจฺเจเตหิ ชฺช ชฺชุปฺปจฺจยา โหนฺติ อิม สมาน
 สทฺทานญจ อการ สการาทเสา โหนฺติ วา. อิมสฺมี กाले อชฺช.^๓ อสฺมี กाले วา
 อชฺช, สมานกาลे สชฺช. อปรสฺมี กाले อปรชฺช.

สมาเส ภูมิกโต,^๔ อปายกโต, อีสฺสรกถํ, สลฺลวิทฺโธ,^๕ กจินฺทฺสฺส,^๖
 อากนฺตฺกภกฺกํ, โจरणํ, ธมฺมวราสี, รุปฺสญฺญา, สํสารทฺกฺขํ, ปุพฺพา จ อปรา จ
 ปุพฺพาปรี.

ททฺธิเต วาสฺสฺสฺส,^๗ ภารทฺวาไซ,^๘ ภกฺกโว,^๙ ปณฺทโว.^{๑๐} โกลฺเยโย.

อาชฺชยาเต ยถา. “อส ภาเวติ”^{๑๑} ธาตุโต วทฺตมานสฺ เอกวจน พหฺวจนสฺ
 เอกวจนสฺส ติสฺส สฺโส โหติ อนฺเตน สท พหฺวจนสฺส อนฺติสฺส สฺส โหติ อนฺเตน สท.
 เอวมสฺส วาณิโย^{๑๒} เอวมสฺส วาณียา.^{๑๓}

อาณตฺตฺยํ หิสฺส สฺสฺส โหติ วา. กจฺฉสฺส กจฺฉานิ.^{๑๔}

กิตฺเท ยถา วท หน อิจฺเจวมาทฺธิ ธาตุหิ กปฺปจฺจโย โหติ, วทสฺส จ
 วาท โหติ, หนสฺส จ มาโต โหติ.

วาทโก วาทกฺกิ วาทโก. มาตโก มาเตกฺกิ มาตโก.^{๑๕}

นตฺธาทฺโต ตปฺปจฺจยสฺส จจฺญฺญาเทสา โหนฺติ อนฺเตน สท.

๑ ข.ธ. ๒๕/๑๐๑	๒ ข.อ. ๒๕/๑๐๒	๓ วิ.มหาวิ. ๑/๒๔
๔ วิ.ป. ๘/๒๕๓	๕ ข.ธ. ๒๕/๕๒๗ ข.มหา. ๒๔/๓, ๕	๖ วิ.มหา. ๕/๑๑๑
๗ วิ.มหาวิ. ๒/๑๓๑ ที.สี. ๙/๓๒๑	๘ ที.สี. ๙/๓๒๑ ม.ม. ๑๒/๖๑	๙ ข.ชา. ๒๗/๖๒
๑๐ ข.อ. ๒/๘๙ (ฉ.)	๑๑ ส. อส ภูตฺติ.	๑๒ วิ.มหาวิ. ๑/๓๗๑
๑๓ วิ.มหาวิ. ๑/๓๕๕	๑๔ วิ.มหา. ๔/๓๑๔	๑๕ ม.ม. ๑๒/๙๔

นัจจัม,^๑ นัจจัม.^๒

อิจฺเจวมาทโย นิปาตนา สีขณฺณติ.

(๕๓๐) สาส ทิสโต ตสฺส ฐฺโง จ.^๓

สาส ทิส อิจฺเจวมาทึหิ ชาตฺุหิ ตปฺปจฺยสฺส ฐฺจฺาเทโส โหติ จาเน.

อนฺุสฺโง โส มยา^๔ อนฺุสาสยิตฺถาติ อนฺุสฺโง. ฐฺจฺัม^๕ เม รฺุบทิสยิตฺถาติ ฐฺจฺัม.

จสทฺทกฺกฺหณฺเนน กิจฺจตการสฺส ตฺุปฺปจฺยสฺส จ ฐฺจฺรฐฺจฺัมอาเทสา โหนฺติ.

ทฺุจฺพพํ ทสฺสนเญนฺติ ทฺุจฺพพํ. ฐฺจฺัม วิหารํ กจฺจณฺติ สมณานํ

(๕๓๑) สาทิ สนฺต ปุจฺฉ ภาวฺช หํสาทึหิ ฐฺโง.^๖

สการนฺเตหิ จ ปุจฺฉ ภาวฺช หํส อิจฺเจวมาทึหิ ชาตฺุหิ ตปฺปจฺยสฺส สหาทิ พฺยณฺชเนน ฐฺจฺาเทโส โหติ จาเน.

ตฺุจฺโง คฺุสยิตฺถาติ คฺุจฺโง.^๗ อหิณา ทฺุจฺโง^๘ นโร, ทํสยิตฺถาติ ทฺุจฺโง. มยา ปุจฺฉโง,^๙ ปุจฺฉยิตฺถาติ ปุจฺฉโง. ภาวฺจฺโง ภาวฺชยิตฺถาติ ภาวฺจฺโง,^{๑๐} ปภาวฺจฺโง ปกาเรณ ภาวฺชยิตฺถาติ ปภาวฺจฺโง.^{๑๑} ฬฺุจฺโง หสยิตฺถาติ ฬฺุจฺโง.^{๑๒} ปฬฺุจฺโง ปกาเรณ หสยิตฺถาติ ปฬฺุจฺโง.^{๑๓}

อาทิกฺกฺกฺหณฺเนน อณฺุเวหิปี ชาตฺุหิ ตการปฺปจฺยสฺส สหาทิพฺยณฺชเนน ฐฺจฺาเทโส โหติ.

ยฺุจฺโง ยฺุชยิตฺถาติ ยฺุจฺโง.^{๑๔} สํสฺฐฺโง สํ เอกโต สมวายิตฺถ สติ สํสฺฐฺโง.^{๑๕} วิสฺฐฺโง วิเสเสน สมวายิตฺถ สติ วิสฺฐฺโง. ปวิจฺโง ปเวสยิตฺถ สติ ปวิจฺโง.

เสสา อณฺุเวหิปี ชาตฺุโว เอวํ สพฺพคฺุถ โยเชตพฺพา.

๑ วิ.ภิกฺขุณฺเ. ๓/๗๗
 ๔ วิ.มทา. ๔/๑๖๑
 ๗ วิ.ป. ๘/๔๕๕
 ๑๐-๑๑ วิ.ป. ๘/๓๑๒
 ๑๔ อภ.สํ. ๓๔/๒๕๔

๒ ข.มทา. ๒๗/๕๔
 ๕ มหา.มทา. ๑๔๒/๑๕๐
 ๘ วิ.มทา. ๕/๔๒
 ๑๒ วิ.มหาวิ. ๑/๒๒
 ๑๕ วิ.มหาวิ. ๒/๓๘๕

๓ โมคฺ. ๕/๑๑๗ นีติ. ๑๑๗๐
 ๖ โมคฺ. ๕/๑๔๐, ๑๔๓ นีติ. ๑๑๗๖
 ๘ ข.วิ. ๒๖/๑๐๔
 ๑๓ วิ.อญฺ. ๑/๓๓

(๕๓๒) วสโต อุตฺถ.^๑

วส อิจฺเจตฺสฺมา ธาตุมา ตการปฺปจฺยสฺส สหาทิปุญฺชเนน อุตฺถาเทโส โหติ จาน.

วสฺสํ วุตฺโต ภควา, วสฺสํ วสฺติ อวสิ วสฺสสฺสํ วุตฺโต.

(๕๓๓) วสฺส วา วุ.^๒

วสฺสเสว ธาตุสฺส ตปฺปจฺยเย ปเว วการสฺส อุการาเทโส โหติ วา. วุสฺสํ พุรฺหมจฺริยํ,^๓ วสฺยิตฺถาติ วุสฺสํ. อฏฺฐโจ วสฺยิตฺถาติ อฏฺฐโจ, วฏฺฐโจ^๔ วา.

(๕๓๔) ธ ฌ ภ เหฬิ ธ ฌา จ.^๕

ธ ฌ ภ ห อิจฺเจวมนฺเตหิ ธาตุหิ ตปฺปจฺยสฺส ยถากุมํ ธ ฌาเทสา โหนติ. ยถา

พฺพุโร^๖ ภควา, สมฺมาสมพฺพุโร วต โส ภควาติ พฺพุโร. วุฑฺโฒ^๗ ภิกฺขุ, อวุฑฺฒิตฺติ วุฑฺโฒ. ลทฺธ^๘ เม ปตฺตจฺจิวํ, ลภยิตฺถาติ ลทฺธํ. อภิกฺขินา ททฺธ^๙ วนํ. ทฺหยิตฺถาติ ททฺธํ.

(๕๓๕) ภาษโต กุโค จ.^{๑๐}

ภาษโต ธาตุมา ตการปฺปจฺยสฺส สหาทิปุญฺชเนน กุคาเทโส โหติ. ภกุโค อภยฺชยิตฺถ สติ ภกุโค. ปภกุโค ปกาเรน อภยฺชยิตฺถ สติ ปภกุโค.

(๕๓๖) ภูษาทึนมนฺโต โน ทฺวิ จ.^{๑๑}

ภูช อิจฺเจวมาทึนํ ธาตุมนฺโต โน โหติ ตปฺปจฺยสฺส จ เทวภาโว โหติ วา. ภูตฺโต อภยฺชยิตฺติ ภูตฺโต.^{๑๒} ภูตฺตวา ภูตฺตาวี^{๑๓} จตฺโต จชตฺติ จตฺโต.^{๑๔}

๑ นิตฺติ. ๑๑๗๗. อุตฺถ-อฏฺฐจฺานํ วินิจฺฉโย อภยารามิกตฺถเถเรน วิริจฺเจเต โมคคฺคฺลฺลาน อุตฺตนิตฺตยทฺตยภาเค ๗๙๑-ปฏฺฐเจ ปสฺสตีตพฺพํ. ๒ โมคฺ. ๕/๑๑๐-๑๑๑ นิตฺติ. ๑๑๗๘

๓ วิ.มทาวี. ๑/๘ ๔ ขุ.ขุ. ๒๕/๑๐ ๕ โมคฺ. ๕/๑๔๕-๖ นิตฺติ. ๑๑๗๙

๖ วิ.มทาวี. ๑/๑ ๗ ม.มฺ. ๑๒/๑๔๗ ๘ สํ.สพฺวา. ๑๘/๑๔๘

๙ วิ.อฏฺฐ. ๑๐ โมคฺ. ๕/๑๕๔ นิตฺติ. ๑๑๘๐ ๑๑ โมคฺ. ๕/๘๕ นิตฺติ. ๑๑๘๑

๑๒ วิ.มทาวี. ๑/๑๔๔ ๑๓ วิ.มทาวี. ๒/๒๖๐ ๑๔ วิ.มทาวี. ๑/๑๕๙

สฺตโต รุปาทีสุ อารมฺมณฺเสสุ สขฺชชฺตีติ สฺตโต.^๑ ปฺตโต ปตฺนฺติ เภตฺถภาติ ปฺตโต.
รฺตโต รุปาทีสุ อารมฺมณฺเสสุ อรฺมฺชฺตีติ รฺตโต. ยฺตโต อฺยฺมฺชฺตีติ ยฺตโต.^๒ วิวิตฺโต
วิวิทฺติ วิวิทฺโต.

(๕๓๗) วจ วา วุ.

วจ อิจฺเจตฺตสฺส ชาตฺตสฺส วการฺตสฺส อูการาทฺโส โหติ อนุโต จ โน โหติ,
ตปฺปจฺยสฺส จ เทวภาโว โหติ วา.

วุกฺกํ ภกฺวตา,^๓ อุกฺกํ วา วาจยิตฺถภาติ วุกฺกํ.

(๕๓๘) กุปาทีนญจ.^๔

กุปฺ อิจฺเจวมาทีนํ ชาตฺนมนฺโต พยฺยชฺโน โน โหติ ตปฺปจฺยสฺส จ เทวภาโว
โหติ วา.

สฺกฺตโต สฺกฺจฺ โภปยิตฺถภาติ สฺกฺตโต.^๕ จิตฺโต อารมฺมณฺ จินฺเตตฺติ จิตฺโต.
ลิตฺโต เลปยิตฺถภาติ ลิตฺโต. สนฺตฺตโต สํ สฺกฺจฺ ทาปยิตฺถภาติ สนฺตฺตโต. อาทิตฺโต
อา ภูโส ทิปฺปตฺติ อาทิตฺโต. อุตฺโต อฺจฺยิตฺถภาติ อุตฺโต. วิวิตฺโต วิเสเสน วิเวเจตฺติ
วิวิทฺโต.^๖ สิตฺโต สฺยจยิตฺถภาติ สิตฺโต. เอวมญฺเฌปี โยเชตฺตพฺพา.

(๕๓๙) ตราทีหิ อิญฺโญ.^๗

ตฺร อิจฺเจวมาทีหิ ชาตฺหิ ตปฺปจฺยสฺส อิญฺญาทฺโส โหติ อนุโต จ โน โหติ.
ติญฺโญหนฺตาเรยฺยํ, ตฺรามีติ ติญฺโญ.^๘ อุตฺติญฺโญ อุกฺกํ ตฺรตฺติ อุกฺกิญฺโญ. สมฺปฺญฺโญ
สํ สฺกฺจฺ ปฺเรตฺติ สมฺปฺญฺโญ. ปฺริปฺญฺโญ ปฺริ สมฺนฺตโต สพฺพากาเรน ปฺเรตฺติ
ปฺริปฺญฺโญ. ตฺญฺโญ ตฺกฺตฺติ ตฺญฺโญ.^๙ ปฺริชฺญฺโญ ปฺริ สมฺนฺตโต สพฺพากาเรน ชีรฺตฺติ
ปฺริชฺญฺโญ.^{๑๐} อากิญฺโญ อา ภูโส กิรฺตฺติ อากิญฺโญ.^{๑๑}

๑ ขุ.ส. ๒๕/๕๒๘ ขุ.มทา. ๒๘/๒๔ ๒ วิ.จุพ. ๖/๑๐๑ ๓ ขุ.อิติ. ๒๔/๒๖๑
๔ นิตฺ. ๑๑๘๓ ๕ วิ.ป. ๘/๒๘๓ ๖ ขุ.ธ. ๒๕/๕๔๒ ขุ.มทา. ๒๘/๒๑๗
๗ โมก. ๕/๑๕๒-๓ นิตฺ. ๑๑๘๔ ๘ ขุ.มทา. ๒๘/๒๑
๘ ตฺกฺตฺติ ตฺญฺโญ (ก) ตํ น ยฺตฺตํ, อาทิสทฺเทน รการนฺตฺตฺตฺนํ สงฺกฺหิตนฺตา.
๑๐ ขุ.ชา. ๒๗/๕๒๖ ๑๑ ที.มทา. ๑๐/๓๕

(๕๔๐) ภัทาทิโต อินฺน อนฺน อีณา วา.^๑

ภัท อิจฺเจวมาทีหิ ธาตุหิ ตปฺปจฺจยสฺส จ อินฺน อนฺน อีณาเทสา โหนฺติ วา
อนฺโต จ โน โหติ.

ภินฺโน ภินฺนทฺยตฺถ สฺสตี ภินฺโน.^๒ สมฺภินฺโน สํ สฺฐจฺจุ ภินฺนทฺยตฺถ
สฺสตี สมฺภินฺโน. ฉินฺโน ฉินฺนทฺยตฺถ สฺสตี ฉินฺโน.^๓ สลฺยฉินฺโน สํ สฺฐจฺจุ
ฉินฺนทฺยตฺถ สฺสตี สลฺยฉินฺโน. อจฺฉินฺโน อจฺฉินฺนทฺยตฺถ ฉินฺนทฺยตฺถ สฺสตี อจฺฉินฺโน.^๔ ทินฺโน
ทฺยเตติ ทินฺโน.^๕ นิสฺสินฺโน นิสฺสํทีติ นิสฺสินฺโน.^๖ ฉนฺโน ฉาเทตพฺโพติ ฉนฺโน.
สฺจฉนฺโน สฺฐจฺจุ ฉาเทตพฺโพติ สฺจฉนฺโน. อาฉนฺโน อตฺตวิย ฉาเทตพฺโพติ อาฉนฺโน.
ชินฺโน ชิตฺติ อุตฺตาสตฺตี ชินฺโน. รุณฺโน รุณฺนทฺยตฺถ รุณฺโน. จีณา จียตฺติ จีณา.^๗
วาติ กิมคฺคํ ? ภิตฺติ ภินฺนทฺยเตติ ภิตฺติ.^๘

(๕๔๑) สฺส ปจ สกาทิตฺโต กฺข กฺกา จ.^๙

สฺส ปจ สก อิจฺเจวมาทีหิ ธาตุหิ ตปฺปจฺจยสฺส กฺข กฺกาเทสา โหนฺติ, อนฺโต
จ โน โหติ.

สฺกฺโข สฺสสฺสตีติ สฺกฺโข.^{๑๐} ปกฺกํ ปจตีติ ปกฺกํ.^{๑๑} สกฺโก สมตฺเตตีติ สกฺโก.^{๑๒}

(๕๔๒) ปกมาทีหิ นฺโต จ.^{๑๓}

ปกม อิจฺเจวมาทีหิ ธาตุหิ ตปฺปจฺจยสฺส นฺตาเทโส โหติ อนฺโต จ โน โหติ.
ปกฺกนฺโต ปกฺกมตีติ ปกฺกนฺโต.^{๑๔} วิพฺภนฺโต วิพฺภมตีติ วิพฺภนฺโต.^{๑๕}
สงฺกนฺโต สํ สฺฐจฺจุ กมตีติ สงฺกนฺโต.^{๑๖} ขนฺโต ขนตีติ ขนฺโต. สนฺโต สเมตีติ
สนฺโต.^{๑๗} ทนฺโต ทเมตีติ ทนฺโต. วนฺโต วมตีติ วนฺโต.

๑ โมคฺ ๕/๑๕๐ นิตฺติ. ๑๑๘๕	๒ วิ.มหา. ๕/๒๖๕	๓ ขุ.ธ. ๒๕/๘๒
๔ ม.ม. ๑๒/๒๔๗ อจฺฉินฺนทฺยตฺถติ อจฺฉินฺโน (ก.)		๕ วิ.มหา. ๔/๒๐๑
๖ ที.สี. ๙/๖๑	๗ วิ.มหา. ๔/๒๓	๘ วิ.มหา. ๓/๗๒
๙ โมคฺ. ๕/๑๕๕-๖ นิตฺติ. ๑๑๘๖	๑๐ ม.ม. ๑๓/๔๑๓ สฺกฺขํ กฺกฺจํ (นิตฺติ.). กฺกฺจํ ทารุณฺทฺย, ตํ กิจฺเจ.	๑๑ ขา.อญฺ. ๒/๓๔๒
คทเน กสฺสเท ติสฺ. (ชาน. ๑๐๔๐-คภา)		๑๒ วิ.มหา. ๔/๑๐๘
๑๒ ที.สี. ๑๕/๓๐๐	๑๓ นิตฺติ. ๑๑๘๗	๑๔ วิ.มหา. ๔/๑๐๘
๑๕ วิ.มหา. ๔/๑๐๘	๑๖ วิ.มหา. ๔/๑๒๑	๑๗ ยฺ.ติ.ก. ๒๐/๑๕๘

จสททุกุคคณั กิมคุดั ? จสททุกุคคณเณ เตเหว ชาคฺคหิ คิปปัจจยสฺส นุตฺติอาเทโส โหติ อนฺโต จ โน โหติ. กนฺติ กนฺทณั กนฺติ. ขนฺติ ขมนั ขนฺติ. เอว สพฺพตฺถ โยเชตพฺพา.

(๕๔๓) ขนาคีนมา ติมหิ จ.^๑

ชน อิจฺเจวมาทึนั ชาคฺคณั อนฺตสฺส พุญฺชนสฺส อาคฺตตฺถจ โหติ คิปปัจจย ติมหิ จ.

ชาโต อชนัติ ชาโต.^๒ ชาติ ขนนั ชาติ.^๓

คิมหึติ กิมคุดั ? อญฺจสฺมี ปัจจยเ อาการสฺส นีวคฺคตณคุดั. ชนิตฺวา ชนิตา ชเนตฺติ ชนิตา. ชนิตุ. ชนิตพฺพิ ชนนิยนฺติ ชนิตพฺพิ. อิจฺเจวมาทิ.

(๕๔๔) กม ขน หน รมาทึนมนโต.^๔

กม ขน หน รม อิจฺเจวมาทึนั ชาคฺคณั อนฺโต พุญฺชนโน โน โหติ ว คิปปัจจย กิมหิ จ.

สฺกโต สฺนุทรวั นีพฺพานั กจฺจตฺติ สฺกโต.^๕ สฺกติ สฺนุทเรน อากาเรน กนฺตพฺพาติ สฺกติ.^๖ ขตฺติ ขนียเตติ ขตฺ.^๗ ขติ ขนนั ขติ. อฺปฺหตฺติ อฺปนคฺคตวา หนียเตติ อฺปฺหตฺ.^๘ อฺปฺหติ อฺปนนั อฺปฺหติ. สมกฺครโต สมกฺเก กมฺเม รมตฺติ สมกฺครโต. สมกฺครติ สมกฺเก กมฺเม รมนั สมกฺครติ. อภีรโต อภี อา ภูโส รมตฺติ อภีรโต. อภีรติ อา ภูโส รมนั อภีรติ. มโต มญฺจตฺติ มโต.^๙ มติ มญฺจณั มติ.^{๑๐}

วาทิ กิมคุดั ? รมโต^{๑๑} รมติ^{๑๒} อิจฺเจวมาทิ.

๑ โมคฺ. ๕/๑๑๖ นิตฺติ. ๑๑๘๔

๒ อังคิก. ๒๐/๑๓๖

๓ วิ.มหาวิ. ๒/๑๒๗

๔ โมคฺ. ๕/๑๐๙ นิตฺติ. ๑๑๙๐

๕ วิ.มหาวิ. ๑/๑

๖ วิ.มหาวิ. ๒/๑๓๕ สฺนุทรวั ฐานั กจฺจตฺติ สฺกติ (ส.) สฺนุทรวั นีพฺพานั คมนั คติ (ก.) สฺขเมเวตฺถ กจฺจติ, น ทฺกขนฺติ สฺกติ (อ.อฎฺ. ๑/....

๗ อัง.อฎฺ. ๒/๖๗

๘ ที.ส. ๔/๑๑๓

๘ อัง.อฎฺ. ๒/๒๘๔

๑๐ ขุ.ชฺชา. ๒๗/๔๗๒

๑๑ สัง.อฎฺ. ๒/๑๙๓

๑๒ ขุ.อ. ๒๕/๑๖๖

(๕๔๕) รกาโร จ.^๑

รกาโร จ ธาตุมนนทฎโต โน โหติ ตปฺปจฺเจย ติมฺหิ จ.

ปกโต ปกาเรน กรียเต โสติ ปกโต. ปกติ ปกาเรน กรณํ ปกติ.^๒

วิสโต วิเสเสน สรตฺติ วิสโต. วิสติ วิเสเสน สรณํ วิสติ.

(๕๔๖) จา ปา ทิมฺหิ จ.^๓

จา ปา อิจฺเจเตสํ ธาตุณํ อนตฺสส อากาสส อิการิการาเทสา โหนติ ตปฺปจฺเจย ติมฺหิ จ ยถาสงฺขยํ.

ยตรฎฺจฺโต^๔ อฏฺฐาสฺติ จโต. จิตฺ^๕ จานํ จิตฺ. ปโต ปิวตฺติ ปโต, ยากุํ ปิตสฺส ภิกฺขุโน, ปตี^๖ ปวันํ ปติ.

(๕๔๗) หนฺเตหิ โห หสฺส โฟ วา อทฺท นหฺนํ.^๗

หการ อิจฺเจวมนฺเตหิ ธาตุหิ ตปฺปจฺเจยสฺส หการาเทโส โหติ วา หสฺส ธาตุวฺนตฺสส โฟ โหติ อทฺท นหฺนํ.

อารุโฬห อารุหฺติ อารุโฬห.^๘ กาโฬห อกณฺหฺติ กาโฬห.^๙ พาโฬห อวฺทฺตฺติ พาโฬห.^{๑๐} มุโฬห อมฺพฺหฺติ มุโฬห.^{๑๑}

อทฺท นหฺนํมิตฺติ กิมคฺถํ ? ททฺโฒ ทนฺยิตฺถาติ ททฺโฒ.^{๑๒} สนนทฺโร สํ สฎฺฐจฺจ นนฺยิตฺถาติ สนนทฺโร.^{๑๓}

อิติ กิพฺพิธานกปฺเป ศตฺติโย กณฺโฑ.

๑ โมคฺ. ๕/๕๗ นฺติ. ๑๑๙๑

๔ ขุ.ธ. ๒๕/๔๑ ขุ.เปต. ๒๖/๒๐๒

๗ โมคฺ. ๕/๑๐๖-๗ นฺติ. ๑๑๙๓

๑๐ ม.อฺ. ๑๔/๔๒๕

๑๓ ส.น. ๑๖/๓๓๕

๒ ที.สี ๙/๒๒๗

๕ ขุ.มฺหา. ๒๙/๑๒๗

๘ ขุ.อ.ป. ๓๓/๒

๑๑ ขุ.อิตฺติ. ๒๕/๓๓๗

๓ โมคฺ. ๕๑/๑๔-๕ นฺติ. ๑๑๙๒

๖ ที.ปา. ๑๑/๒๗๑, ๒๙๘

๙ ขุ.มฺหา. ๒๙/๒๗

๑๒ ขุ.มฺหา. ๒๙/๕๖

จตุตถกณฺท

(๕๔๘) ฌมฺหิ รนฺชสฺส โช ภาว กรณฺเส.๑ ฌมฺหิ ปจฺเจย ปเร รนฺช อิจฺเจตฺสส ธาตฺสส อนฺตภฺทสฺส นฺชการสฺส โช โหติ ภาวกรณฺเส.

ราโค รณฺชนํ ราโค.๒ ราโค รณฺชติ เตนาคิ ราโค.๒
ภาว กรณฺเสติ กิมกฺถํ? รงฺโค รณฺชตฺติ รงฺโค.๓

(๕๔๙) หนสฺส ฆาโต.๔

หน อิจฺเจตฺสส ธาตฺสส ฆาตาเทโส โหติ ฌมฺหิ ปจฺเจย ปเร.
อุปฆาโต อุปหนฺตฺติ อุปฆาโต. โภฆาตโก คาโว หนฺตฺติ โภฆาตโก.๕

(๕๕๐) วโร วา สพฺพตฺถ.๖

หน อิจฺเจตฺสส ธาตฺสส สพฺพตฺส วโร โหติ วา สพฺพตฺถ จานฺเส.
วโร หนฺตฺติ วโร.๗ วโรโก... อวโร อหนิ วา.

(๕๕๑) อาการนฺตานมาโย.๘

อาการนฺทานํ ธาตฺนํ อนฺตสรสฺส อายาเทโส โหติ ฌมฺวปฺปจฺเจย ฌมฺหิ จ ปเร.
ทานทายโก ทานํ ทาทตฺติ ทานทายโก.๙ ทานทายี ทานํ ทาทํ สีสเมทฺสสาติ
ทานทายี. มชฺชทายี มชฺชํ ทาทํ สีสเมทฺสสาติ มชฺชทายี. นครทายี นครํ ยาทํ
สีสเมทฺสสาติ นครทายี.

(๕๕๒) ปฺร สมฺป ปรีหิ กโรติสฺส ข ขรฺวา วา ตปฺปจฺเจยฺสุ จ.๑๒

ปฺร สมฺป ปรี อิจฺเจเตหิปี กโรติสฺส ธาตฺสส ข ขรฺวาเทสา โหนฺติ วา ตปฺปจฺเจย
ฌมฺหิ จ.

๑ นิตฺติ. ๑๒๑๒ ๒ รณฺชนนวเสน ราโค (อภิ.อฎฺ. ๑/๔๒๑) รณฺชนนฺติ สคฺคา เตน,
สยํ วา รณฺชติ, รณฺชนนฺตคฺคเมว วา เอเตสนฺนฺติ ราโค (นิตฺติ. ธาตุ) รณฺชติทพฺโพ ราโค (ก.), คํ น สยฺคํ,
กัจจปจฺเจยฺนฺตาคิ ภาเว นฺปัสกาเว. ๓ ม.ม. ๑๒/๕๖ ๔ นิตฺติ. ๑๑๔๔
๕ ม.ม. ๑๒/๕๔ ๖ โมคฺ. ๖/๖๗ นิตฺติ. ๑๑๙๖ ๗ ชฺ.ชฺ. ๒๘/ ๓๐๒
๘ วิ.มทาวี. ๑/๑๑๘ ๙ ชฺ.ชฺ. ๒๕/๒๗๘ ๑๐ โมคฺ. ๕/๕๑ นิตฺติ. ๑๑๙๗
๑๑ ส.ส. ๑๕/๗๘ ๑๒ โมคฺ. ๑/๑๓๓-๕ นิตฺติ. ๑๑๙๘

ปรุกฺขโต ปรุโต กรียิตฺถ สโตติ ปรุกฺขโต.^๑ สงฺขโต ปจฺจเยหิ สงฺคम्म
กรียิตฺถ สโตติ สงฺขโต.^๒ อุกฺกขโต อุปกฺคนฺตฺวา กรียิตฺถ สโตติ อุปกฺขโต.^๓ ปริกฺขาโร
ปรี สมฺนุโต กรียิตฺถ สโตติ ปริกฺขาโร.^๔ สงฺขาโร สํ เอกโต กรียิตฺถ สโตติ
สงฺขาโร.^๕ อุปกาโร อุปกฺคนฺตฺวา กรียิตฺถ สโตติ อุปกาโร.^๖

(๕๕๓) ตเว ตฺวนาทีสุ กา.^๗

ตเว ตฺวน อิจฺเจวมาทีสุ ปจฺจเยสุ กโรตีสฺส ธาตุสฺส กากาเทโส โหติ วา.
กาทเว,^๘ กาทฺ,^๙ กตฺถํ วา, กาทฺน กตฺถน วา.

(๕๕๔) กม ขน หนาทินฺนตฺถํ ตพฺพาทีสุ น.^{๑๐}

กม ขน หน อิจฺเจวมาทีนํ ธาตุนฺนตฺสฺส นกาโร โหติ วา ตฺถํ ตพฺพาทีสุ
ปจฺจเยสุ.

กนฺตฺ^{๑๑} = คมิตฺถํ. กนฺตพฺพิ กมนฺนฺยฺนฺติ กนฺตพฺพิ. คมิตพฺพิ กมนฺนฺยฺนฺติ คมิตพฺพิ.
ขนฺตฺ^{๑๒} = ขนิตฺถํ. ขนฺตพฺพิ ขนฺนฺยฺนฺติ ขนฺตพฺพิ. ขนิตพฺพิ ขนฺนฺยฺนฺติ ขนิตพฺพิ. หนฺตฺ^{๑๓} =
หนิตฺถํ. หนฺตพฺพิ หนฺนฺยฺนฺติ หนฺตพฺพิ.^{๑๔} หนิตพฺพิ หนฺนฺยฺนฺติ หนิตพฺพิ. มนฺตฺ^{๑๕} = มนิตฺถํ.
มนฺตพฺพิ มนฺนฺยฺนฺติ มนฺตพฺพิ. มนิตพฺพิ มนฺนฺยฺนฺติ มนิตพฺพิ.

อาทิกฺกหณฺนิ กิมฺตถํ ? ทฺนคฺคหณฺตถํ. กนฺตฺน, ขนฺตฺน, หนฺตฺน, มนฺตฺน.

(๕๕๕) สพฺเพหิ ตฺวนาทินฺ โย.^{๑๖}

สพฺเพหิ ธาตฺุหิ ตฺวนาทินํ ปจฺจยฺนํ ยการาเทโส โหติ วา.

อภิวฺนฺทฺย = อภิวฺนฺทฺยฺวา, โอหฺย^{๑๗} = โอหิตฺวา, อุปฺนฺย^{๑๘} = อุปเนตฺวา, ปสฺสฺย
ปสฺสิตฺวา, อุทฺทิสฺส^{๑๙} = อุทฺทิสิตฺวา, อาทฺย^{๒๐} = อาทียิตฺวา.^{๒๑}

๑ ที.สี. ๙/๖๓	๒ อภ.สี. ๓๔/๓๔๔	๓
๔ ที.มทา. ๑๐/๒๔๗	๕ ส.ขนฺธ. ๑๗/๑๑๖	๖ ที.ปา. ๑๑/๒๐๘
๗ โมคฺ. ๕/๑๑๘-๙ นีติ. ๑๑๙๙	๘ ข.ชา. ๒๘/๕๙	๙ วิ.จุพ. ๗/๔
๑๐ โมคฺ. ๕/๙๖ นีติ. ๑๒๐๐	๑๑ วิ.มทฺว. ๒/๒๕	๑๒ ข.ชา. ๒๗/๕๕๘
๑๓ ที.มทา. ๑๐/๒๐๑	๑๔ โมคฺ. ๕/๑๖๔ นีติ. ๑๒๐๑	๑๕ ข.ชา. ๒๘/๗๒
๑๖ ที.สี. ๙/๑๔๒	๑๗ ที.สี. ๙/๒๒๔	๑๘ วิ.มทา. ๔/๒๗
๑๙ ที.ปา. ๑๑/๑๔๖		

(๕๕๖) จ นนฺเตหิ รจจํ.^๑

คการ นการนฺเตหิ ธาตุหิ คุนาทึนํ ปจฺจยानํ รจฺจาเทโส โหติ वा.
 วิวิจฺจ^๒, อาหจฺ,^๓ อฺปฺหจฺ.^๔ วาติ กิมกตํ? หนฺทฺวา.^๕

(๕๕๗) ทิสฺวา สฺวาน สฺวานตฺโลโป จ.^๖

ทิสฺ อิจฺเจตย ธาตุยา คุนาทึนํ ปจฺจยानํ สฺวาน สฺวาอาเทสา โหนฺติ वा,
 อนฺตฺโลโป จ.

ทิสฺวาน^๗ ทิสฺวา.^๘

(๕๕๘) ม ห ท เกหิ มฺม ยฺห ชฺช พฺก ทฺธา จ.^๙

ม ห ท ภ อิจฺเจวมฺนฺเตหิ ธาตุหิ คุนาทึนํ ปจฺจยानํ มฺม ยฺห ชฺช พฺก ทฺธาเทสา
 โหนฺติ वा, อนฺตฺโลโป จ.

ยาคมฺม^{๑๐} = อากนฺทฺวา,^{๑๑} โยกมฺม^{๑๒} = โยกมฺมิตฺวา, ปกฺคยฺห^{๑๓} = ปกฺคณฺหิตฺวา,
 อฺปฺปชฺช^{๑๔} = อฺปฺปชฺชิตฺวา, อารพฺภ,^{๑๕} อารทฺธ^{๑๖} = อารภิตฺวา.

(๕๕๙) ตทฺธิตฺต สฺมาส กิตฺกา นามํ वा ตเว ตฺนาทิสฺ จ.

กิตฺก อิจฺเจวมฺนฺตา สทฺทา นามมिव ท ฏฺจพฺพา ตเวตฺน ตฺวาน ตฺวา
 ทิปฺปจฺจเยสฺ^{๑๗} ตทฺธิตฺต สฺมาส วชฺเชทฺวา.

วาสิฏฺโฐ.^{๑๘} ปตฺโต ฐมฺโม อนเณนาคิ ปตฺตฐมฺโม.^{๑๙} กุมฺภกาโร.^{๒๐}

(๕๖๐) ทฺมฺหิ คุรุ.^{๒๑}

ทฺมฺหิ อกฺขเร โย ปฺพฺโพ อกฺขโร โส คุรุโกว ทฺมฺจพฺโพ.
 กิตฺวา นิตฺวา หนิตฺวา ททฺวา.

๑ โมคฺ. ๕/๑๖๖ นิตฺ. ๑๒๐๓

๔ ชฺ.ชา. ๒๘/๔๑

๗ วิ.มทฺ.วิ. ๒/๒๑

๑๐ ชฺ.วิ. ๒๖/๖๗

๑๓ วิ.มทฺ.วิ. ๑/๓๕๒

๑๖ อารทฺธา (รฺ.) อารทฺธ (สฺ.ก. นิตฺ).

๑๘ วิ.มทฺ. ๔/๑๘

๒ วิ.มทฺ.วิ. ๑/๕

๕ ชฺ.ชา. ๒๘/๕๕

๘ อภ.สฺ. ๓๔/๓๒๕

๑๑ ชฺ.วิ. ๒๖/๖๖

๑๔ ชฺ.พฺทฺธ. ๓๓/๔๖๕

๑๗ ตเวตฺนตฺวานตฺวาทิปฺปจฺเย (สฺ.ก.)

๒๐ ทฺ.สฺ. ๘/๖๔, ๒๓๘

๓ ม.ม. ๑๓/๒๓๖

๖ โมคฺ. ๕/๑๖๙ นิตฺ. ๑๒๐๔

๙ นิตฺ. ๑๒๐๕

๑๒ ชฺ.อฺ. ๒๕/๑๖๐

๑๕ สฺ.นฺ. ๑๖/๓๒๘

๑๘ วิ.มทฺ.วิ. ๒/๑๓๑

๒๑ นิตฺ. ๑๐

(๕๖๑) ทีโฆ จ.^๑

ทีโฆ จ สโร กुरुโกว ทฏฺจพฺโพ.

อาหาโร=โอชฏฺจมกํ รูปํ อาหารตฺติ อาหาโร.

นที=เยภฺยฺเยน นทตฺติ สทฺทํ กโรตฺติ นที.

วฐฺ=อนฺตมโส สุนฺขมฺปี อุปคมนสฺสลาติ วฐฺ, สสฺสุ สสฺสุเรหิ หีสฺสิตพฺพาติ วา วฐฺ.
 ฐมฺมา=สกลกฺขณํ ชาเรนฺตฺติ ฐมฺมา. โอปนยฺโก=อุปนยฺ นยฺตุตฺติ โอปนยฺโก.

(๕๖๒) อกฺขเรหิ การ.^๒

อกฺขเรหิ อกฺขรทฺเถหิ อกฺขรภาภฺเยเยหิ การปฺปจฺจโย โหติ โยเค สติ.

อกาโร อากาโร ยกาโร วกาโร มกาโร ธกาโร ลกาโร.

(๕๖๓) ยถาคมฺมิกาโร.^๓

ยถาคมฺ สพฺพธาตฺตฺติ สพฺพปฺปจฺเจยฺสุ อิการาคโม โหติ.

เทน กมฺมํ กาวีรฺ. ภวิตพฺพํ,^๔ ชนิตพฺพํ, วิตตพฺพํ,^๕ กริตฺวา,^๖ อิจฺฉิตพฺพํ,^๗
 คมิตพฺพํ, เวทิตพฺพํ, หริตฺวา, ปจิตพฺพํ อิจฺเจวมาหิ.

(๕๖๔) ท ธานตฺโต โย กฺวจิ.^๘

ทการ ธการนฺตฺตาย ธาตฺตฺยา ยถาคมฺ ยการาคโม โหติ กฺวจิ ตฺนฺนาทิสฺส ปจฺเจยฺสุ.

พฺทฺโร โลเก อุปฺปชฺชิตฺวา,^๙ ฐมฺมํ พฺชฺฉิตฺวา.^{๑๐}

ทธานตฺโตติ กิมตฺถํ ? ลภิตฺวา.^{๑๑}

กฺวจิตฺติ กิมตฺถํ ? อุปฺปาเทตฺวา.^{๑๒}

อติ กิพฺพิธานกปฺเป จตฺตฺโต กณฺโฑ ๖

๑ นิตฺติ. ๔

๔ วิ.ป. ๘/๓๔๒

๗ ที.อฏฺ. ๒/๘๕

๑๐ ช.อุป. ๓๓/๔๒

๒ โมคฺ. ๕/๕๒ นิตฺติ. ๑๒๐๘

๕ สฺ. วิตฺติ

๘ นิตฺติ. ๑๒๑๑

๑๑ ม.มฺ. ๑๒/๔๕

๓ โมคฺ. ๕/๑๗๐ นิตฺติ. ๑๒๑๐

๖ อ.ตฺก. ๒๐/๑๔๔

๙ ที.มทา. ๑๐/๑๘๒

๑๒ ก. อุปฺปาทิตฺวา

ปถุจกมกณฺท

(๕๖๕) นิกฺคหิต^๑ สํโยคาทิ โน.^๒

นกาโร สํโยคาทิภูโต นิกฺคหิตมาปชฺชเต.

รงฺโค=รณชฺตติ รงฺโค.^๓ ภงฺโค=ภณชฺตติ ภงฺโค.^๔ สงฺโค=สณชฺตติ^๕ สงฺโค.

(๕๖๖) สพฺพตฺถ เก คี.^๖

เก อิจฺเจตสฺส ชาติสฺส คีอาเทโส โหติ สพฺพตฺถ จาน.

คีตํ คายนํ คีตํ.^๗ คายติ.

(๕๖๗) สทสฺส สํทตฺตํ^๘ สท อิจฺเจตสฺส ชาติสฺส สํทาเทโส โหติ สพฺพตฺถ จาน.

นินฺนโน=นินฺนตติ นินฺนโน.^๙ นินฺนตติ.^{๑๐}

(๕๖๘) ยชฺสฺส สรสฺส ญฺเจ.^{๑๑}

ยช อิจฺเจตสฺส ชาติสฺส สรสฺส อิการาทโส โหติ ญฺเจ ปเร.

ยฺญฺโจ=ยชยิตฺถาติ ยฺญฺโจ. ยชฺชยนเตติ ยฺญฺจา.

ญฺเจติ กิมกฺกํ? ยชฺนํ ยชฺชยนเต ยชฺนํ.

(๕๖๙) ห จตฺตฺถานมนฺตานํ โท เร.^{๑๒}

ห จตฺตฺถานํ ชาติวณฺฺถานํ ทาทโส โหติ เร ปเร.

สนนฺทโร=สํ สฺนฺจฺจ นนฺยิตฺถ พนฺธยิตฺถาติ สนนฺทโร.^{๑๓} กฺทโร=กฺชฺตติ

กฺทโร.^{๑๔} ยฺทโร=ยชฺชยิตฺถาติ ยฺทโร.^{๑๕} สิทฺโร=สิจฺจตติ สิทฺโร. ลทฺโร=ลนฺยิตฺถาติ

ลทฺโร.^{๑๖} อารทฺโร=อารนฺยิตฺถาติ อารทฺโร.^{๑๗}

(๕๗๐) โท ฌกาเร.^{๑๘}

ห จตฺตฺถานํ ชาติวณฺฺถานํ โทอาเทโส โหติ ฌกาเร ปเร.

๑ ส. นิกฺคหิต	๒ นิตฺติ. ๑๒๑๒	๓ ม.มฺ. ๑๒/๗๐
๔ ข.มทา. ๒๙/๔๕	๕ ข.ร. ๒๕/๕๐	๖ นิตฺติ. ๑๑๖๕
๗ ที.ส. ๙/๘	๘ โมค. ๕/๑๒๓ นิตฺติ. ๑๒๑๓	๙ ข.ชา. ๒๗/๔๗๔
๑๐ วิ.มทา. ๒/๑๕๓ ที.มทา. ๑๐/๓๒๑	๑๑ โมค. ๕/๑๑๓ นิตฺติ. ๑๒๑๕	๑๒ นิตฺติ. ๑๒๑๖
๑๓ ส.น. ๑๖/๓๓๕ ข.ร. ๒๕/๙๓	๑๔ วิ.ป. ๘/๓๕๐	๑๕ วิ.มทา. ๑/๑๗๕
๑๖ วิ.มทา. ๒/๒๗๗	๑๗ วิ.อญ. ๑/๔๙	๑๘ นิตฺติ. ๑๒๑๗

ททฺโฒ=ททียิตฺถาติ ททฺโฒ.^๑ วุฑฺโฒ=อวุฑฺฒิตฺติ วุฑฺโฒ.^๒
 ฌกาเรติ. กิมคฺคํ ? ทาโห=ทหนํ ทาโห.

(๕๑๑) กหสฺส ฌร เณ วา.^๓

กห อิจฺเจตสฺส ธาตฺสฺส ฌราเทโส โหติ वा ฌปฺปจฺเจย ปเร.
 ฌริ ทพฺพสมมฺภารํ กณฺหาทีติ ฌริ.^๔ ฌรานิ^๕
 วาติ กิมคฺคํ ? คาโห=กณฺโณ คาโห.^๖

(๕๑๒) ฌาหสฺส โท พฺ.^๗

ฌาห อิจฺเจตสฺส ธาตฺสฺส ฌกาโร หตฺตมาปชฺชเต वा ฌปฺปจฺเจย ปเร.
 ปรีพาโห=ปรีทหนํ ปรีพาโห.^๘
 วาติ กิมคฺคํ ? ปรีพาโห=ปรีทหนํ ปรีพาโห.

(๕๑๓) ธาตฺวนตฺสฺส โลโป กุวิมฺหิ.

ธาตฺวนตฺสฺส พุยฺยชนตฺสฺส โลโป โหติ กุวิมฺหิ ปจฺเจย ปเร.
 ภูชฺโค=ภูเชหิ กจฺจตีติ ภูชฺโค.^๙ อฺรฺโค=อฺรฺธา กจฺจตีติ อฺรฺโค.^๙ ตฺรฺโค=
 ฑฺรฺติ ฑฺรฺโต กจฺจตีติ ตฺรฺโค. สงฺไซ^{๑๐}

(๕๑๔) วิทฺนเต อู.^{๑๑}

วิท อิจฺเจตสฺส ธาตฺสฺส อนฺเต อูการาคโม โหติ กุวิมฺหิ ปจฺเจย ปเร.
 โลกวิทฺฐุ=โลกํ วิทิตฺวาติ โลกวิทฺฐุ.^{๑๒}

(๕๑๕) น ม ก รานมนฺตานํ นียุตฺตตฺมฺหิ.^{๑๓}

นการ มการ กการ รการานํ ธาตฺวนตฺตานํ น โลโป โหติ อิการยฺยฺเต ตมฺหิ
 ปจฺเจย ปเร.

๑ ข.ร.า. ๒๗/๔๒

๔ วิ.มทาว. ๑/๒๔

๗ โมคฺ. ๕/๑๒๗ นีติ. ๒๑๔

๑๐ วิ.มทาว. ๒/๓๗๑

๑๓ นีติ. ๑๒๒๓

๒ วิ.มทาว. ๒/๑๕๕

๕ ที. มรานํ

๘ ข.ร. ๒๕/๓๓

๑๑ โมคฺ. ๕/๓๘๘ นีติ. ๑๒๒๒

๓ นีติ. ๑๒๑๘

๖ ข.มท. ๒๕/๕๓

๙ ข.มท. ๒๕/๘

๑๒ วิ.มทาว. ๑/๑

หนึ่. กมิโต=กมยิตุถาติ กมิโต. อกัโต=อกยิตุถาติ อกัโต. สงกัโต=สงกยิตุถาติ สงกัโต. รมิโต=รมยิตุถาติ รมิโต. สริโต=สริยิตุถ สริโต สริโต. กริตฺวา.^๑

อัยุตตมฺหีติ กิมฺตํ ? กโต=กจฺจติ กโต.^๒ สโต=สริติ สโต.^๓ กโต=กรยิตุถาติ กโต. หโต=หนยิตุถ สโต หโต.

(๕๗๖) น กคตฺตลจชา ญฺวสุมึ.^๔

จการ ชการา กการคการคฺตํ นาปชชนฺเต ญฺวปฺปจฺเย ปเร.

ปจโก=ปจติ ปจโก. ยชโก=ยชติ ยชโก.

(๕๗๗) กรสฺส จ ตตฺตํ ตฺสุมึ.^๕

กร อิจฺเจตฺสฺส ธาตฺสฺส อนฺตฺสฺส รการสฺส ตการคฺตํ โหติ ตฺวปฺปจฺเย ปเร.

กตฺตา=กมฺนปจนาทิกํ กิริยํ กโรติ อภินิปฺตติ กตฺตา.^๖

กตฺตาโร=กมฺน ปจนาทิกํ กิริยํ กโรนฺติ อภินิปฺนฺตติ กตฺตาโร.

(๕๗๘) ตํ ตฺน ตพฺเพสุ วา.^๗

กร อิจฺเจตฺสฺส ธาตฺสฺส อนฺตฺสฺส รการสฺส ตการคฺตํ โหติ วา ตํ ตฺน ตพฺพ อิจฺเจตฺสฺส ปจฺเยสุ.

กตฺตํ,^๘ กาคฺตํ กตฺตฺน, กาคฺตฺน, กตฺตพฺพ.^{๑๐} กตฺตพฺพํ ปรณฺยนิติ กาคพฺพ.^{๑๑}

(๕๗๙) การิตํ วิย ฌานฺนพฺนโร.^{๑๒}

ฌการานพฺนโร ปจฺโย การิตํ วิย ฌจฺจพฺโพ วา.

ทาทฺโห=ทหนํ ทาทฺโห.^{๑๓} เทโห=อุปจฺยนิติ เอตุถาติ เทโห. นาทฺโห=นทติ กิตินาทฺโห. วาทฺโห^{๑๔}=วทิตพฺโพติ วาทฺโห. พาทฺโห^{๑๕} โพโร=พฺพฺพนํ โพโร. วาโร=วทิตพฺโพติ วาโร. จาโร^{๑๖} ปริกฺขาโร=ปริ สมฺนฺตโต สพฺพากาเร กรยิตุถ สติ

๑ ช.วิ. ๒๖/๑๐๙ ๒ ช.วิ. ๒๖/๑๒๙ ๓ ช.อิตติ. ๒๕/๒๙๖
๔ นิตติ. ๑๒๒๔ ๕ นิตติ. ๑๒๒๕ ๖ ท.สี. ๙/๒๔ ช.ชา. ๒๗/๑๕๘
๗ นิตติ. ๑๒๒๖ ๘ วิ.อญ. ๑/... ๙ วิ.จพ. ๗/๔
๑๐ ช.ธ. ๒๕/๒๕ ๑๑ วิ.อญ. ๑/๒๙๗ ๑๒ นิตติ. ๑๑๒๗
๑๓ ม.ม. ๑๒/๔๐๑ ๑๔ ม.อญ. ๓/๒๐๙ ๑๕-๑๖ นยเม ปโยคา สีหพฺไปตุถเก ทิสฺสนฺติ.

กปป)

ปณฺจมกณฺฑ

๑๕๗

ปริกฺษาโร.^๑ ทายโก=ททาศีติ ทายโก,^๒ นายโก=เนตฺตี นายโก.^๓ ลาวโก=
ตฺนาศีติ ลาวโก. ภาวโก=ภวาศีติ ภาวโก. การี=กรณสีโลติ การี. ฆาตี=ฆาตนสีโลติ
ฆาตี. ทายี=ทายนสีโลติ ทายี.

วาทิ กิมตฺถ ? อุปฺกฺชโร=อุปคณฺฑวา อกรียิตฺถ โสติ อุปฺกฺชโร.

(๕๘๐) อนกา ยฺย ญฺวณฺ.^๔

ยฺย ญฺว อิจฺเจเตสํ ปฺจยณฺ อณ อก อิจฺเจเต อาเทศา โหนฺติ.

นนฺทณฺ=นนฺทียเต นนฺทณฺ.^๕ ภวนฺ=ภุญฺยเต ภวนฺ. กหณฺ=กหณฺเย กหณฺ.
นพการโก=นพํ กโรตีติ นพการโก.^๖

(๕๘๑) ก กา จ ชานฺ.^๗

จ ช อิจฺเจเตสํ ธาตุวณฺธานํ กการกการาเทศา โหนฺติ ฌานพฺนฺธ ปฺจยเย ปเร.
ปาโก=ปจณฺ ปจฺยเต वा ปาโก. โยโค=ยฺชณฺ ยฺชฺชเต वा โยโค.^๘

อติ กิพฺพิธานกปฺเป ปณฺจโม กณฺโฑ ๗

กิตกปฺโป นิฏฺฐิตो.

๑ วิ.มทา. ๑๐/๒๔๗

๔ นีติ. ๑๒๒๘

๗ โมคฺ. ๕/๙๘ นีติ. ๑๒๒๙

๒ ส.ส. ๑๕/๗๘

๕ ส.ส. ๑๕/๗

๘ อ. จตฺกภ. ๒๑/๑๒๙

๓ วิ.มทา. ๔/๓๘

๖ ขุ.ชา. ๒๗/๑๙๕

กจฺจายนมฺลสฺส อุณาทิกปโป

(๕๘๒) กตฺตริ กิตฺ.^๑

กตฺตริ อตฺเต กิตฺปฺจฺจโย^๒ โหติ. การุ=กโรติ อกาสิ กริสฺสตีติ การุ.
การุโก=กรรมสึโลติ การุโก. การโก=กโรตีติ การโก. ปาจโก=ปจตีติ ปาจโก.
กตฺตา=กมนปจนาทิกํ กิริยํ กโรติ อภินิปฺวาเทตีติ กตฺตา. ชนิตา=ชเนตีติ ชนิตา.
ปจิตา=ปจตีติ ปจิตา. เนตา=เนตีติ เนตา ฯ

(๕๘๓) ภาวกมฺเมสฺส กิจฺจ กุตฺ ชตฺถา.

ภาว กมฺม อิจฺเจเตสฺวตฺเตสฺส กิจฺจ กุตฺ ชตฺถ อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ.
อุปสมฺปาเทตฺตพฺพิ=ภาวตา อุปสมฺปาหนียํ อุปสมฺปาเทตฺตพฺพิ. สยิตพฺพิ=ภาวตา
สยนิยํ สยิตพฺพิ. กตฺตพฺพิ=กมฺมํ ภาวตา กรรมนิยฺนติ กตฺตพฺพิ. โภตฺตพฺพิ=โอทโน
ภาวตา ภุณฺชียตีติ โภตฺตพฺพิ. อสิตพฺพิ=โภชนํ ภาวตา อสนนิยฺนติ อสิตพฺพิ. อสิตํ=
โภชนํ ภาวตา อสียเตติ อสิตํ. สยิตํ=สยนํ ภาวตา สยยเตติ สยิตํ. ปจิตํ=โอทนํ ภาวตา
ปจียเตติ ปจิตํ. กิลฺลิจฺจสฺสโย=กิลฺลิจฺจ สยเต สยนํ วา กิลฺลิจฺจสฺสโย. อีสฺสสฺสโย=อิสฺส สยเต
สยนํ วา อีสฺสสฺสโย. ทุสฺสโย=ทฺฐุจฺจ สยเต สยนํ วา ทุสฺสโย. สุตฺสโย=สฺฐุจฺจ สยเต
สยนํ วา สุตฺสโย. อีสฺสกุรฺ=อิสฺส กรียเต กรรมํ วา อีสฺสกุรฺ. ทฺฐุกุรฺ สฺฐุกุรฺ

(๕๘๔) กมฺมนิ ทฺตฺติยาโย กุโต.

กมฺมนิ อตฺเต ทฺตฺติยาโย วิภตฺติโย กตฺตริ กุตฺปฺจฺจโย โหติ.
ทานํ=ทินฺโน เทวทฺตฺโต ทายีติ ทินฺโน. สิลํ รกฺขิตฺ อรฺกฺขีติ รกฺขิตฺ. ภตฺตํ
ภตฺโต อภุณฺชียตีติ ภตฺโต. กรุมฺปาสิโต อุปาวิสตีติ อุปาสิโต.

(๕๘๕) ขยาทึหิ มนฺ ม จ โโต วา.^๓

ชิ ภี สุ รุ หุ วา รุ หิ ลุ ปี อท อิจฺเจวมาทึหิ ธาตุหิ มนฺปฺจฺจโย โหติ
มการสฺส จ โโต โหติ วา.

๑ นฺยาเส กตฺตริ กิตฺ อิติ ทิสฺสตี.

๒ ตตฺถ กิตฺปฺจฺจโย อิติ ทิสฺสตี.

๓ นฺยาเส ขยาทึหิ มนฺ ม จ โโต วา อิติ ทิสฺสตี.

เขโม=ชียนเตตฺถ อฺปทฺทวฺอุปสฺสคฺคาทโยติ เขโม. ภูโม=ภายิตฺทไฟฺติ ภูโม.
 ไสโม=รัสสโย อภิสวตฺตฺติ ไสโม. โรโม=รฺวติ กจฺจติ รฺหตฺติ โรโม. โหโม=ชฺหตฺติ
 โหโม. วาโม=วติ กจฺจตฺติ วาโม. ชฺโหม=อฺทฺธภาเค ชฺนาติ กมฺเปตฺติ ชฺโหม.
 เหโม=หิโนติ กจฺจติ อทฺสฺมินฺติ เหโม. โลโม=อลฺลจฺมฺมานิ ลฺนาติ ฉินฺทตฺติ โลโม.
 เปโม ปฺยิตฺทไฟฺติ เปโม. อตฺตา สุข ทฺกฺขํ อทฺติ ภกฺชตฺติ อตฺตา. สุขทฺกฺขํ อทฺติ
 ภกฺชตฺติ อตฺตา.

(๕๔๖) สมนาทฺหิ อ มา.

สม ทม ทร ร ห ทฺ หิ สฺ ภู ทา สฺ ยฺ ธา ภส อิจฺเจวมฺทฺหิ ชาตฺหิ อ
 มปฺปจฺจยา โหนฺติ.

สมโธ=ปฺจฺจนฺทกมฺเม สมตฺติ สมโธ. ทมนํ ทมโธ. ทนฺนํ ทรโธ. รโธ=ทพฺพ
 สมภาวํ คณฺหนตฺติ รโธ รหฺนฺติ คณฺหนฺติ เนมิอาทโย เอตฺถ เอเตนฺนาติ วา รโธ.
 ทฺโหม=ถิรํ ทฺติ กจฺจตฺติ ทฺโหม. หิโม=ปจฺจวฺปพฺพทาทิสฺสํ ตํ ตํ จานํ หิโนติ กจฺจตฺติ
 หิโม จานโต กจฺจตฺติ วา หิโม. สฺโหม=สฺสทฺไฟฺ พนฺธิทฺไฟฺติ สฺโหม. ภูโม=
 ภายิตฺทไฟฺติ ภูโม. ทาโม=สทฺททานํ คมนํ อวชฺฉนฺทติ เอเตนฺนาติ ทาโม. สฺโหม=
 สามคฺฤเตตฺติ สฺโหม. ยาโม=รตฺตฺนฺทิวา ยฺติ กจฺจตฺติ ยาโม. ธาโม=ทิจฺจติ เอเตนฺนาติ
 ธาโม. ภสฺมา ภสฺมฺยเต สฺติ ภสฺมา กรฺยติ เอเตนฺนาติ ภสฺมา.

(๕๔๗) กหสฺสฺสฺสฺสฺส วา.

กห อิจฺเจตฺสฺส ชาตฺสฺส อฺปจฺสฺส เอตฺตํ โหติ วา.
 เกหฺ=ทพฺพสมภาวํ คณฺหนฺตฺติ เกหฺ.

(๕๔๘) มสฺสฺสฺสฺสฺส จฺจจฺจเนรา.

มสฺ อิจฺเจตฺสฺส ชาตฺสฺส ปาฏฺปิทฺกสฺส สฺสฺส จฺจจฺจเนราเทสา โหนฺติ.
 มจฺจโร=มจฺจรายตฺติ มจฺจโร. มจฺจรายนํ มจฺจโร. มสฺติ มจฺจรติ อตฺตโน
 สนฺตํ ปรีคฺยฺหตฺติ วา มจฺจโร. มจฺจเรติ อตฺตโน สนฺตํ ปเรสฺส สฺสชฺราวภาวํ น
 อิจฺจตฺติ วา มจฺจโร.

(๕๘๕) อาปฺพพจรสฺส จ.^๑

อาปฺพพสฺส จร อิจฺเจตสฺส ธาตุสฺส จณฺรียจฺเนรจฺนราเทสา โหนฺติ, อาปฺพพสฺส จ รสฺโส โหติ.

อจฺนฺรียํ อา ภูโส จริทพฺพนฺติ อจฺนฺรียํ.^๒ อจฺเนรํ อา ภูโส จริทพฺพา ภกฺขิตพฺพาติ वा อจฺเนรา. จรติ ภกฺขติ เอเตนาติ वा อจฺเนรํ. อจฺนํ

จสทฺทกฺกหณฺเนน มสฺสสฺส สฺสฺสทาปี จณฺรียาเทโส โหติ वा.

มจฺนฺรียํ=มจฺนฺรายนํ มจฺนฺรียํ.^๓

(๕๘๖) อล กถ สเลหิ ลยา^๔

อล กถ สล อิจฺเจเตหิ ธาตุหิ ลยปฺปจฺจยา โหนฺติ.

อลฺลํ=สขฺชติ เอเตนาติ อลฺลํ.^๕ กถฺลํ=กถิตพฺพํ สงฺขยาตพฺพนฺติ กถฺลํ.^๖ สลฺลํ=สทฺทานํ สรีเร สลฺลํ กจฺจติ ปวิสฺสํ สลฺลํ.^๗ สทฺทานํ ชีวํ สลยฺนฺติ กมฺเปนฺติ วิทฺธํเสนฺติ เอเตนาติ वा สลฺลํ, สยเมว ชีวํ वा สเลติ กมฺเปติ วิทฺธํเสติ สลฺลํ. เอวํ อลฺยํ กถฺยํ สลฺยํ

(๕๘๗) ยาน ลานา.^๘

กถ สล อิจฺเจเตหิ ธาตุหิ ยานลานปฺปจฺจยา โหนฺติ.

กถฺยานํ=กถิตพฺพํ สงฺขยาตพฺพนฺติ กถฺยานํ.^๙ ปฏฺิกถฺยานํ=ปฏฺิวีสํ กถิตพฺพํ สงฺขยาตพฺพนฺติ ปฏฺิกถฺยานํ. สลฺลาโณ^{๑๐}=สลนฺติ เอเตนาติ สลฺลาโณ. ปฏฺิสลฺลาโณ=กณฺโท ปฏฺิกกมิตฺวา สลนฺติ กจฺจนฺติ เอเตนาติ ปฏฺิสลฺลาโณ.

(๕๘๘) มถิสฺส อสฺส โถ จ.^{๑๑}

มถ อิจฺเจตสฺส ธาตุสฺส อสฺส ลาเทโส โหติ.

๑ นิตฺติ. ๑๒๔๐	๒ ที.สี. ๙/๓	๓ อภิ.สี. ๓๔/๒๘๑
๔ นิตฺติ. ๑๒๔๑	๕ ม.อ. ๑๔/๑๙๔	๖ วิมาน. ๔/๒๒
๗ ขุ.ชา. ๒๗/๕, ๒๒๖	๘ นิตฺติ. ๑๒๔๒	๙ ส.ส. ๑๕/๕๗
๑๐ วิ.มหาวิ- ๑/๑๑๐	๑๑ นิตฺติ. ๑๒๔๓	

มฺลโถ=อฉฉมฉฉฉ มฉฉ วิโฉฉฉฉฉฉ มฉฉโฉ. มฉฉฉฉ=อฉฉฉฉฉฉฉ มฉฉฉ วิโฉฉฉฉฉฉ
มฉฉฉฉ.^๑

จ สทททททททททท ทททททททท ททฉฉ.

มฉฉฉโฉ=อฉฉฉฉฉฉฉ มฉฉฉ วิโฉฉฉฉฉฉฉ มฉฉฉโฉ. มฉฉฉฉฉฉ ...

(๕๕๓) เปสฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ.

เปสฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ.

กฉฉฉฉฉฉ=กฉฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ กฉฉฉฉฉฉ.^๓ กฉฉฉฉฉ=กฉฉฉ ฉฉฉฉ
กฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉ.^๔ โฉฉฉฉฉฉฉ=โฉฉฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ โฉฉฉฉฉฉฉ. โฉฉฉฉฉฉ=
โฉฉฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉ. อฉฉฉฉฉฉฉฉฉ=อฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉ อฉฉฉฉฉฉฉฉฉ
อฉฉฉฉฉฉฉ. อฉฉฉฉฉฉ=อฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉ อฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉ.

(๕๕๔) อฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉ ฉฉ.

อฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉฉ ฉ ฉฉฉฉ.

อฉฉฉฉ ฉฉฉ ... กฉฉฉฉ ฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉฉ=อฉฉฉฉ ฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ
กฉฉ. หฉฉฉฉ ฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉฉ=อฉฉฉฉ ฉฉ ฉฉฉ หฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉ.

อฉฉฉฉ ... ทฉฉฉฉ ฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ=ฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ
สฉฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉ=ฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉ.

กฉฉฉ ฉ ฉฉฉฉ. กฉฉฉฉฉฉ^๖=เม ฉฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ. ทฉฉฉฉฉ=
เม ฉฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉ. ฉฉฉฉฉฉฉฉฉ=เม สฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ
ฉฉฉฉฉฉฉฉ. กฉฉฉฉฉ^๗=กฉฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉ. กฉฉฉฉ=ฉฉฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ
กฉฉฉฉ. กฉฉฉ ฉฉฉฉ กฉฉฉ=กฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉ.

(๕๕๕) อฉฉ ฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉ.

อฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉ.

๑ ช.ร. ๒๗/๔๓๘
๔ ท.ส. ๙/๑๑๒
๗ ม.อ. ๑๔/๔๐๓
๒ โม. ๕/๓๒ น. ๑๒๔๔
๕ น. ๑๒๔๕
๘ น. ๑๑๔๙
๓ ช.ร. ๒๕/๒๕
๖ ช.ร. ๒๕/๒๕

อรหา^๑ ภาว วตุตฺ. อรหา ภาว กตุตฺ. สกฺโก ภาว หนตฺ. สกฺโก^๒ ภาว เขตฺ.
สกฺโก ภาว ษนิตฺ. สกฺโก ภาว ภาวิตฺ. สกฺโก ภาว ทาตฺ. สกฺโก ภาว คนฺตฺ. ภพฺโพ
ภาว ษนิตฺ อิจฺเจวมาที.

(๕๕๖) วชาที่หิ ปพฺพชฺชาทโย นิปฺปจฺจนเต.^๓

วช อิช อช สท วิท สช ปท หน อิสฺ สท อิสฺ สิ ฐา จร กร
รช ปท रिจ กิต กจ มท ลภ รท ตีร อช ติช กิต กมฺ ฆส รุส ปุจฺจน
มุห วส กจ กถ ตฺท วิส ปีส มุท มุส สต ฐ นต นิตฺ ตถ อิจฺเจวมาทีหิ
ธาคุหิ อฺปสฺสคฺคปฺปจฺยาทีหิ ปพฺพชฺชาทโย สทฺทา นิปฺปจฺจนเต.

ปพฺพชฺชา=ปจฺมเมว วชิตพฺพํ ปพฺพชฺชา.^๔ เอชฺชา=อิชัน เอชฺชา.
สมชฺชา=สมชฺชํ สํ เอกโต พฺยตฺตฺกมณํ สมชฺชา.^๕ นิสฺชฺชา=นีสฺชํ นิสฺชฺชา. วิชฺชา=
วิชานัน วิชฺชา.^๖ วิสฺชฺชา=วิสชฺชํ วิสชฺชา. ปชฺชา=ปทํ ชานัน ปชฺชา. วชฺฉา=
หนัน วชฺฉา.^๗ อิจฺฉา=เอสัน อิจฺฉา. อติจฺฉา=อติเอสัน อติจฺฉา. สชฺชา=สทํ
สชฺชา. อภิชฺฉา=อภีเอสัน อภิชฺฉา. เสชฺชา=สชฺชํ เชชฺชา. สทฺธา=สมฺมา
จิตฺตํ นิเชนฺติ เอกายาตี สทฺธา.^๘ จรียา=จรรณํ จรียา.^๙ กิริยา=กรณํ กิริยา.
รจฺฉา=รชฺชํ รจฺฉา. ปจฺฉา=ปทํ ปจฺฉา.^{๑๐} रिจฺฉา=ริจัน रिจฺฉา. ติกิจฺฉา=ทิกิจฺฉนํ
ติกิจฺฉา.^{๑๑} กจฺฉา=กจฺฉนํ กจฺฉา. มจฺฉา=มจฺฉนํ มจฺฉา. ลภฺฉา=ลภฺฉนํ ลภฺฉา. รุสฺฉา=
รุสฺฉนํ รุสฺฉา. ตีรจฺฉา=อโรภาเค กจฺฉนํ ตีรจฺฉา. อชฺฉา=อชฺฉนํ เขปนํ อชฺฉา.
ตฺทิจฺฉา ตฺทิจฺฉนํ ตฺทิจฺฉา.^{๑๒} ติกิจฺฉา=ติกิจฺฉนํ ติกิจฺฉา. สกฺกจฺฉา=สกฺกคฺคณํ สกฺกจฺฉา.
โทฆจฺฉา=ทฺพฺพกฺกณํ โทฆจฺฉา. โทรฺจฺฉา=ทฺรฺจฺฉนํ โทรฺจฺฉา. ปุจฺฉา=ปุจฺฉนํ
ปุจฺฉา. มุหฺฉา=มุหฺฉนํ มุหฺฉา. วสฺฉา=วสฺฉนํ วสฺฉา. กจฺฉา=กจฺฉนํ ทฺปนํ กจฺฉา.^{๑๓}
สกฺกจฺฉา=สกฺก กจฺฉนํ สกฺกจฺฉา.^{๑๔} ตฺทฺจฺฉา=ตฺทฺจฺฉนํ พฺยถนํ ตฺทฺจฺฉา. วิจฺฉา=ปเวสนํ วิจฺฉา.

๑ ส. อรหติ, รุ. อวโห.
๔ วิ.มหาวิ. ๑/๑๘
๗ วิ.มหาวิ. ๓/๒๔ ขุ.ชา. ๒๗/๘
๑๐ จริยา-อญฺ.
๑๓ ที.สี. ๘/๓๑๐ ตีรจฺฉโน ตฺทฺจฺฉาโน. (อภิธาน. ๖๔๘-คาลา)
๒ รุ. นิตฺ. สกฺกาทิ อาการนฺตนิปาโต. สกฺกา.
๕ ที.อญฺ. ๓/๑๓๖
๘ วิ.มหาวิ. ๒/๑๕๖
๑๑ ขุ.ชา. ๒๗/๔๗๗
๑๔ โมกฺ. ๕/๑๕๘ นิตฺ. ๑๒๖๖
๓ นิตฺ. ๑๒๔๗
๖ วิ.มหาวิ. ๑/๗
๙ อภิ.ส. ๓๔/๒๓
๑๒ ขุ.มหา. ๒๙/๔๖๖

ปัจฉินฺถา=ปี่สน ปี่ฉินฺถา. มจฺโฉ=สุขทุกข์ อทติ ภกฺขทีติ มจฺโฉ มจฺจุ=สตุทานํ ปาณํ
จขทีติ มจฺจุ. สจฺจํ=สทนํ สจฺจํ, อุทฺธจฺจํ=อุทฺธภาเค ธฺนาติ กมฺเปทีติ อุทฺธจฺจํ.
นจฺจํ=นทนํ นจฺจํ. นิจฺจํ=นิตนํ นิจฺจํ. ตจฺจํ=สาคจฺจนํ ตจฺจํ อิจฺเจวมาที

อาทิกฺคหณฺเนน อณฺเณ สทฺทา นึปฺปจฺจนฺเต. กุกฺกจฺจนํ กุกฺกจฺจา. วิจิกฺกจฺจนํ
วิจิกฺกจา. วิภขนํ วิภจฺจา

(๕๕๑) กฺวิ โลโป จ.^๑

ภฺว ธฺว กา กมฺ ขนฺ ยมฺ มนฺ ตนฺ อิจฺเจวมาทีหิ ธาตุหิ กฺวิโลโป จ โหติ
ปฺน นึปฺปจฺจนฺเต.

วิภฺว=วิเสเสน ภวทีติ วิภฺว. สยฺมภฺว=สยํ อุตฺตนา ภวทีติ สยฺมภฺว.^๒ อภฺวิภฺว=
อภฺวิวิทฺวา ภวทีติ อภฺวิภฺว.^๓ สนฺธฺว=สํ สฺสฺสฺจฺจ ธฺนาติ กมฺเปทีติ สนฺธฺว. อุทฺธฺว=อุทฺธภาเค
ธฺนาติ กมฺเปทีติ อุทฺธฺว. วิภา=วิเสเสน ภาติ ทึปฺปตีติ วิภา. นึภา=นึเสเสน
ภาติ ทึปฺปตีติ นึภา. ปภา=ปกาเรณ ภาติ ทึปฺปตีติ ปภา^๔ สภา=สทฺ ภาสนฺติ
เอตฺตภาติ สภา^๕ สมากตา ภาสนฺติ เอตฺตภาติ วา สภา. อาภา=อา ภฺว โส ภาติ ทึปฺปตีติ
อาภา.^๖ ภฺวโก=ภฺวเชน กฺภูเลน กจฺจทีติ ภฺวโก.^๗ ตฺวโร=ตฺวริทฺตฺวริทํ กจฺจทีติ ตฺวโร.
สงฺโข=สํ สฺสฺสฺจฺจ ปจฺวี ขณฺณทีติ สงฺโข.^๘ วิโย=วิเสเสน อุปฺสเมทีติ วิโย. สฺโม=
สฺสฺสฺจฺจ มนฺติ ขานาตีติ สฺโม. ปรีโต=ปรี สมฺนตโต สทฺพากาเรณ ตโนตี วิทฺถาเรทีติ
ปรีโต. อิจฺเจวมาที.

(๕๕๒) ส จ ขานํ ก กา ฌานพฺนฺเช.^๙

สจ ขานํ ธาตุณฺมณฺทานํ กกาเทสา โหนฺติ ยถาสงฺขยํ ฌานพฺนฺเช ปจฺจเย^{๑๐} ปเร.
โอโก=อฺจนํ โอโก. ปาโก=ปจฺนํ ปาโก. เสโก=สึยจฺนํ เสโก, โสโก=สฺจนํ
โสโก.^{๑๑} วิเวโก=วิเวจฺนํ วิเวโก. จาโก=จชฺนํ จาโก.^{๑๒} โยโก=ยชฺนํ โยโก.^{๑๓}

๑ ท.ที. ๔/๒๒
๒ ข.มหา. ๒๔/๘
๓ ส. ฌานพฺนฺชปฺปจฺจเย.
๔ ม.ม. ๑๓/๖๔๔
๕ วิ.จุพ. ๖/๔๕
๖ ข.ชา. ๒๗/๒๒
๗ อภ.ส. ๓๔/๒๐๑
๘ ท.มหา. ๑๐/๓๓๘
๙ ท.ปา. ๑๑/๓๐
๑๐ ท.มหา. ๑๐/๑๓
๑๑ น.ตี. ๑๒๖๗
๑๒ วิ.มหา. ๔/๑๖

โกโค=ภุชนํ เสวนํ โภโค กุฏิลํ กโรติ เอเตนาติ วา โภโค. โรโค=รุชนํ โรโค.^๑
 ราโค=รณฺชนฺติ เอเตนาติ ราโค.^๒ ภโค=ภชฺตีติ ภโค,^๓ ภงฺโค=ภณฺชฺตีติ
 ภงฺโค.^๔ รงฺโค=รฺปาทีสุ อารมฺมณฺเสสุ รณฺชฺตีติ รงฺโค.^๕ สงฺโค=สณฺชฺตีติ สงฺโค.^๖

(๕๕๕) นุทาทิหิ ญฺ ญฺวณฺมนานนากานนกา สการิตฺเห

จ.^๗ นุท สฺท ชนฺ สฺ สฺ หุ ปุ ญฺ ญา อสฺ สมฺ อิจฺเจวมาทีหิ ธาตุหิ ฌนุท
 จิตฺติ อาณ อิจฺเจวมาทีหิ สการิตฺเห จ ญฺ ญฺวปฺปจฺยานํ อน อานน ออก อานนกา
 เทสา โทหนฺติ ยถาสงฺขยํ กตฺตริ ภาว กรณฺเส จ.

กตฺตริ ปนุทโน=ปนุทตีติ ปนุทโน. สฺทโน=สฺทตีติ สฺทโน. ชนโน=
 ชนตีติ ชนโน. สวโน=สฺวณฺตีติ สวโน. ลวโน=ลฺวณฺตีติ ลวโน. หวโน=หฺวณฺตีติ
 หวโน ชุโหตีติ วา หวโน. ปวโน=ปฺวณฺตีติ ปวโน. ภวโน=ภวตีติ ภวโน. ฌาโณ=
 ฌานาตีติ ฌาโณ. อสโน=อสตีติ อสโน. สมโน=สมตีติ สมโน.^๘

ภาเว จ ปนุทเต ปนุทหนํ สฺทหนํ ... ชนหนํ ... สวหนํ ลวหนํ หวหนํ ...
 ปวหนํ ภวหนํ ฌาณํ^๙ อสหนํ สมหนํ. สณฺชานหนํ=สณฺชานนียเต สณฺชานหนํ.
 กานหนํ=กฺยเยเต กานหนํ

สการิตฺเห จ ฌนุทปฺปจฺยานํ=ฌนุทปฺยเต ฌนุทปฺปจฺยานํ. เจตปฺปจฺยานํ=เจตปฺยเต
 เจตปฺปจฺยานํ. อาณปฺปจฺยานํ=อาณปฺยเต อาณปฺปจฺยานํ.

เอวํ กรณฺ ... นุทหนํ=นุทหนฺติ อเนนาติ นุทหนํ. ปนุทหนํ=ปนุทหนฺติ อเนนาติ
 ปนุทหนํ. ชนหนํ=ชนหนฺติ อเนนาติ ชนหนํ. สวหนํ=สฺวณฺหนฺติ อเนนาติ สวหนํ. ลวหนํ=ลฺวณฺหนฺติ
 อเนนาติ ลวหนํ. หวหนํ=หฺวณฺหนฺติ อเนนาติ หวหนํ. ปวหนํ=ปฺวณฺหนฺติ อเนนาติ ปวหนํ. ภวหนํ=
 ภวหนฺติ อเนนาติ ภวหนํ. ฌาณหนํ=ฌาณหนฺติ อเนนาติ ฌาณหนํ. อสหนํ=อสหนฺติ อเนนาติ
 อสหนํ. สมหนํ=สมหนฺติ อเนนาติ สมหนํ.

๑ ที.สี. ๔/๑๔

๔ วิ.จุพ. ๗/๗

๗ นิตฺติ. ๑๒๖๘

๒ ชุมหา. ๒๘/๒๔

๕ ชุ.อป. ๓๒/๖

๘ วิ.มหาวิ. ๑/๑.๒,๓,๔

๓ มหานิ.อญฺ.

๖ อ.อญฺ.รก. ๒๓/๓๑๔

๙ วิ.มหา. ๔/๑๗

ปุน กตฺตริ ปนุทโก=ปนุทกัถิ ปนุทโก. สูทโก.... ชนโก สาวโก^๑
ลาวโก หาวโก ปาวโก^๒ ภาวโก ชานนโก อาสโก ... อุปาสโก^๓....
สามโก ...

สการิตะ คุ อาณาปโก=อาณายยัถิ อาณาปโก ๗ เอว ๗ พนุทปโก
เจตอปโก สลชชานนโก อิจฺเจวมภิ.

(๖๐๐) อี ย ต ม กิ เอ สานมนุตฺตโร ทีฆํ กุวจิ ทุสฺสฺส คุณฺโ ม โท
ริ ส กุขี จ.^๔

อี ย ต ม กิ เอ ส อิจฺเจเตสํ สพฺพนามานมนุโต สโร ทีฆมาปชฺชเต กุวจิ,
ตุสฺ อิจฺเจตฺสฺส ธาตุสฺส อุกาโร คุณฺมาปชฺชเต โท ริ ธาตุวณุตฺส จ สกาวสฺส จ
ส กุข อี อิจฺจาเทสา โหนฺติ ยถาสมฺภวํ. เอเต สทฺทา สเถน สเถน นามเน
ยถานุปโรธเน พุทฺธสาสเน ปจฺฉา ปุน นิปฺปจฺจนฺเต.

อี่ทิสฺ=อิมมิว นํ ปสฺสตีถิ อี่ทิสฺ.^๕ ยาทิสฺ=ยมิว นํ ปสฺสตีถิ ยาทิสฺ.^๖
ตาทิสฺ=ตมิว นํ ปสฺสตีถิ ตาทิสฺ.^๗ มาทิสฺ=มมิว นํ ปสฺสตีถิ มาทิสฺ.^๘ กี่ทิสฺ=
กิมิว นํ ปสฺสตีถิ ก็ทิสฺ. เอทิสฺ=เอตมิว นํ ปสฺสตีถิ เอทิสฺ.^๙ สาทิสฺ=สมานํ
กตฺวา นํ ปสฺสตีถิ สาทิสฺ. เอว ... อี่ริสฺ ... ยาริสฺ ... ตาริสฺ ... มาริสฺ^{๑๐}
ก็ริสฺ ... เอริสฺ ... สาริสฺ ... อี่ทิกฺโข ... ยาทิกฺโข ... ตาทิกฺโข ... มาทิกฺโข ...
ก็ทิกฺโข ... เอทิกฺโข ... สาทิกฺโข ... ๗ อี่ที่ ... ยาที่ ... ตาที่^{๑๑} ... มาที่ ... ก็ที่
... เอที่ ... สาที่ ...

จสทฺทกฺคฺคหณฺเนน เตะสเมว สทฺทานํ อี ย อิจฺเจวมภินํ อนฺโต จ สโร กุวจิ
ทีฆตฺตมาหุ. อี่ริกฺโข ... ยาทิกฺโข ... ตาริกฺโข ... มาริกฺโข ... ก็ริกฺโข ... เอริกฺโข
... สาริกฺโข ... อี่ทิสฺ ... สทิสฺ^{๑๒} ... สริสฺ ... สทิกฺโข ... สริกฺโข^{๑๓}

๑ วิ.มทา. ๔/๕๖ ๒ ส.ส. ๑๕/๕๔ ๓ ที.มทา. ๑๐/๑๐๑
๔ โมคฺ. ๓/๘๕-๖-๗, ๙๐. ๕/๔๓, ๑๒๕ นีติ. ๑๒๖๕ ๕ สวรรตฺถ. ๓/๒๑ (สุยา)
๖ ม.ม. ๑๒/๒๕๘ ๗ ขุ.ข่า. ๒๗/๑๐๑ ๘ ส.ส. ๑๕/๓๐๗
๙ ขุ.ข่า. ๒๗/ ๔๓๑ ๑๐ ขุ.ข่า. ๒๗/๑๓๘ ๑๑ อ. จตฺกภ. ๒๑/๓๔
๑๒ วิ.มทา. ๔/๑๒ ๑๓ ตตฺถ จากิมภิ สุตฺตทีฆทสฺสนวเสน วุตฺตทานิ, อิตฺธานิ จตฺตารี ตทภาววเสน (นฺยาส)

(๖๐๑) ภุยาทีหิ มติ พุชि ปุชาทีหิ จ กุโต.^๑

ภี สุป มีท อิจฺเจวมาทีหิ ธาตุหิ มตุยาทีโต จ พุชาทีโต จ ปุชาทีโต จ กตปฺปจฺโย โทหิ.

ภีโต=ภายิตพฺโพติ ภีโต^๒. สุตโต=สุบิยเต โสติ สุตโต.^๓ มิตโต=สินเนทพฺโพติ มิตโต.^๔ สมฺมโต=ตํ สฺมฺมจฺ มานียเต โสติ สมฺมโต.^๕ สงฺกปฺปีโต=ตํ สฺมฺมจฺ กปฺบิยเต โสติ สงฺกปฺปีโต. สมฺปาทีโต=ตํ สฺมฺมจฺ ปาทียเต ปวตฺตียเต โสติ สมฺปาทีโต. อวธาริโต=อวธารียเต ปวตฺตียเต โสติ อวธาริโต. พุทฺโธ=สมฺมาสมฺพุทฺโธ วท โส ภควาติ อธิคตคณฺวิเสสเสหิ ชินฺนาสเวหิ ปุชฺชณฺิตพฺโพ ฌาทพฺโพติ พุทฺโธ.^๖ อีโต=อภียเต โสติ อีโต. วิทิตโต=วิทียเต ฌายเต โสติ วิทิตโต,^๗ ตกฺกิตโต=ตกฺกียเต โสติ ตกฺกิตโต. ปุชฺชิตโต=ปุชฺชียเต โสติ ปุชฺชิตโต.^๘ อปฺจายิตโต=อปฺจายียเต โสติ อปฺจายิตโต. มานิตโต=มานียเต โสติ มานิตโต. อปฺจิตโต=อปฺจิตพฺโพติ อปฺจิตโต.^๙ วนฺทิตโต=วนฺทียเต โสติ วนฺทิตโต. สกฺกการิตโต=สกฺกการียเต โสติ สกฺกการิตโต. ฌาโต=ฌายเต โสติ ฌาโต.

(๖๐๒) เวปฺ สึ ทว วมฺ กุ ทา ภู หุวาทึหิ ฤ ตฺติม ฌิมมา นิพฺพตฺเต.^{๑๐}

เวปฺ สึ ทว วมฺ กุ ทา ภู หุ อิจฺเจวมาทีหิ ธาตุหิ ฤ ตฺติมฌิมมปฺปจฺจยา โหนฺติ นิพฺพตฺตเต.

เวปฺตุ=เวปนํ เวป, เตน นิพฺพตฺโต เวปฺตุ. สยตุ=สยนํ สโย, เตน นิพฺพตฺโต สยตุ. ทวตุ=ทวณํ ทโว, เตน นิพฺพตฺโต ทวตุ. วมฺตุ=วมณํ วโม, เตน นิพฺพตฺโต วมฺตุ. ฤตฺติมฺ=ฤตฺติ กรณฺ, เตน นิพฺพตฺตํ ฤตฺติมฺ. ทตฺติมฺ=ทาทิ ทานํ, เตน นิพฺพตฺตํ ทตฺติมฺ. โภตฺติมฺ=ภุติ ภวนํ, เตน นิพฺพตฺตํ โภตฺติมฺ. โอหาวิมฺ=อหาวิติ อหาณํ, เตน นิพฺพตฺตํ โอหาวิมฺ.

(๖๐๓) อกฺโกเส นมฺหานิ.^{๑๑}

อกฺโกเส อิจฺเจตสฺมี อตฺเต นมฺหิ ปฏฺิเสเช ยุตฺเต อานิปฺปจฺจโย โทหิ สพฺพธาคฺหิ.

๑ นิตฺติ. ๑๒๗๐	๒ ขุ.ชา. ๒๗/๕๒	๓ ขุ.ชา. ๒๗/๒๓๒ อสุบิยิตฺถาติ
สุตฺโต. (สเปฺรภนฺ. นิสฺสยา)	๔ ขุ.ชา. ๒๘/๗๑	๔ ขุ.ชา. ๒๘/๓๕๐
๖ วิ.มทาว. ๑/๑	๗ ขุ.ชา. ๒๗/๑๕๐	๘ วิ.มทาว. ๑/๑๔๓
๙ ขุ.ชา. ๒๘/๗๐	๑๐ โมคฺ. ๔/๔๖ นิตฺติ. ๑๒๗๑-๒-๓	๑๑ นิตฺติ. ๑๒๘๒

อคมานี=เต ชมุ ม เทสํ น คมิตพุพํ อคมานี. อการานี=เต ชมุ ม กมุํ น
กตฺตพฺพํ อการานี.

นมฺหีติ กิมคฺคํ ? ชมุ ม วิปตฺติ เต, วิปชฺชนํ วิปตฺติ, ชมุ ม วิกตฺติ เต,
วิเสเสน กรณํ วิกตฺติ.

อกฺโกเสติ กิมคฺคํ ? อคฺติ น กนฺตพฺพาทิ อคฺติ,

(๖๐๔) เอกาทิโต สกีสฺส กฺขตฺตุํ.^๑

อก ทฺวิ ทิ จตฺตฺปญฺจสฺตฺตฺตฺตฺจกฺกจฺนวทสาทิตฺโต คณฺเนโต สกีสฺสทฺทฺสฺส กฺขตฺตุํอาเทโส
โทติ ยถา

เอกกฺขตฺตุํ=เอกสฺส สกิ เอกกฺขตฺตุํ. ทฺวิกฺขตฺตุํ=ทฺวินฺนํ สกิ ทฺวิกฺขตฺตุํ.^๒
ติกฺขตฺตุํ^๓ จตฺกฺขตฺตุํ^๔ ปญฺจกฺขตฺตุํ ฉกฺขตฺตุํ สตฺตฺกฺขตฺตุํ อจฺจกฺขตฺตุํ
.... นวกฺขตฺตุํ ทสฺกฺขตฺตุํ อิจฺเจวมาทิ.

(๖๐๕) สฺนสฺสฺนสฺโสณวานฺวานุณฺนชฺฌานา.^๕

สฺน อิจฺเจตฺสฺส ปาฏิปทิกฺสฺส อฺนสฺส โธณ วาน อฺวาน อฺน อฺนช อฺณ
อา อานอาเทสา โหนฺติ.

โสณฺ=อตฺตโน สามิกฺสฺส วจฺนํ สฺโนตีติ โสณ.^๖ เอวํ. สฺวานโน สฺวานโน
สฺวานโน สฺนโช^๗ สฺโณ สทา สทาโน

(๖๐๖) ตฺรณฺสฺส สฺสฺ จ.

ตฺรณฺ อิจฺเจตฺสฺส ปาฏิปทิกฺสฺส สฺสฺอาเทโส โหติ.
สฺสฺ กาพเกโส.^๘

(๖๐๗) ยฺวสฺสฺยฺวสฺสฺวานฺนุณฺนา.^๙

ยฺว อิจฺเจตฺสฺส ปาฏิปทิกฺสฺส อฺวสฺส อฺว อฺวาน อฺน อฺนาเทสา โหนฺติ.

๑ โมค. ๔/๑๑๔ นีติ. ๑๒๘๒-๓-๔ ๒ วิ.มหาว. ๒/๔๓ ๓ วิ.มหาว. ๑/๒๗
๔ วิ.มหาว. ๒/๔๓ ๕ นีติ. ๑๒๘๕-๖ ๖ วิสฺทุธิ.
๗ วิ.มหาว. ๑/๖๐ ๘ อ. ปญฺจก. ๒๒/๗๕ ๙ นีติ. ๑๒๘๗

ยฺวา^๑ ยฺวานโน ยฺโน ยฺโน.

(๖๐๘) กาลเต วตฺตมานาตีเต ฌวาทโย.^๒

กาลเต วตฺตมานาตฺเต จ อตีตฺตฺเต จ ฌฺ ยฺ กุตฺปฺจฺจยา โหนฺติ.

การฺ=กโรติ อกาตีติ การฺ. วายฺ=วายติ อวายีตี^๓ วายฺ.^๔ ภูตฺ=ภวติ อภวตี ภูตฺ.

(๖๐๙) ภวิสฺสตี คมาทีหิ ฌี ฌีณิ.^๕

ภวิสฺสตีกาลตฺเต คมฺ ภูชฺ ตฺ จา อิจฺเจวมาทีหิ ธาตุหิ ฌี ฌีณิ อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ.

คามิ อายตี คมิตฺ สีสํ ยสฺส, โส โหตี คามิ. อายตี คมนธมฺโม คามิ, อายตี คมนเน สาธุการิ คามิ, ภาชฺ อายตี ภชิตฺ สีสํ ยสฺส โส โหตี ภาชฺ. ปสฺสาวี อายตี โสทฺ สีสํ ยสฺส โส โหตี ปสฺสาวี. ปฏฺจายี อายตี ปฏฺจยิตฺ^๖ สีสํ ยสฺส โส โหตี ปฏฺจายี.

(๖๑๐) กิริยายํ ฌวตฺโว.^๗

กิริยายมตฺเต ฌวฺ ตฺ อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ ภวิสฺสตีกาลเต.

การโก=วชฺชติ กมมํ กริสฺสตีติ การโก. โภตฺตา=วชฺชติ ภตฺตํ ภูชฺชิสฺสตีติ โภตฺตา.

(๖๑๑) ภาววาจิมฺหิ จตฺตฺถิ.^๘

ภาววาจิมฺหิ จตฺตฺถิวีกตฺติ โหตี ภวิสฺสตีกาลเต.

ปាកาย วชฺชติ ปจิสฺสเต ปจัน วา ปาโก. โภคาย วชฺชติ ภูชฺชิสฺสเต โภชนํ วา โภโค. นจฺจาย วชฺชติ นตฺสฺสเต นตฺนํ วา นจฺโจ.

(๖๑๒) กมฺมนิ โณ.^{๑๐}

กมฺมนิ อูปปาเท ฌปฺปจฺโย โหตี ภวิสฺสตีกาลเต.

นกรกาโร=วชฺชติ นกรํ กริสฺสตีติ นกรกาโร. สาลิตาโว=วชฺชติ ธลฺลววาไป วชฺชติ โภคทาโย วชฺชติ สินฺธุปาโย วชฺชติ

๑ อ.ทก. ๒๐/๘๗	๒ นิตฺ. ๑๒๘๘	๓ ก. อคฺจฺฉิ, คจฺฉิตฺติ
๔ ข.ชา. ๒๘/๒๖๘	๕ วิ.ป. ๘/๕๔	๖ นิตฺ. ๑๒๘๙
๗ ส. ปริจฺ. ก. ปฏฺจายิตฺ.	๘ นิตฺ. ๑๒๙๐	๑๐ นิตฺ. ๑๒๙๒

(๖๑๓) เสเส สฺถํ นตุ มานานา^๑

เสส อิจฺเจตสฺมี อตุเถ สฺถํ นตุ มาน อาน อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ
ภวิสฺสติกาลे กम्मปฺปะเท.

กมฺมกวิสฺถํ=วชฺชติ กมฺมํ กวิสฺสตีติ กมฺมกวิสฺถํ. กมฺมกโรนฺโต กมฺมกฺรฺมาโน
กมฺมกฺราโน วชฺชติ โภชนภฺยฺชิสฺสํ โภชนภฺยฺชนฺโต โภชนภฺยฺชฺมาโน
โภชนภฺยฺชาโน วชฺชติ ขาทนขาทิสฺสํ ขาทนขาทฺนฺโต ขาทนขาทฺมาโน
ขาทนขาทาโน วชฺชติ มกฺกจวิสฺสํ มกฺกจโรนฺโต มกฺกจโรมาโน มกฺกจโร
วชฺชติ ภิกฺขภิกฺขิสฺสํ ภิกฺขภิกฺขฺนฺโต ภิกฺขภิกฺขฺมาโน ภิกฺขภิกฺขาโน
วชฺชติ.... .

(๖๑๔) ฉทาทีหิ ต ตฺรณ.^๒

ฉท จิตฺติ สฺสุ นิ วิท ปท ตฺนุ ยติ อท มท ยฺช วตุ มิท มา ปุ กล
วร เวปุ กุป ทา อิจฺเจวมาทีหิ ธาตุหิ ต ตฺรณ อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ
ยตาสมภาวํ.

ฉตุตํ ฉาทเตตีติ ฉตุตํ,^๓ ฉตุวํ จิตฺตํ อารมฺมณํ จินฺเตตีติ จิตฺตํ,^๔ จิตฺวํ
จินฺเตตฺตพฺพนฺติ จิตฺวํ. สฺสุตํ อภิสวตีติ สฺสุตํ,^๕ สฺสุวํ โสตํ, โสตุวํ เนตํ
สตุเต เนตีติ เนตํ,^๖ เนตุวํ ปวิตฺตํ สฺสุภาวํ กจฺจตีติ ปวิตฺตํ, ปวิตฺวํ ปตุตํ
ปทติ กจฺจตีติ ปตุตํ,^๗ ปตุวํ กนฺตํ ตโนตพฺพํ วิตุถาเวตฺตพฺพนฺติ ตนฺตํ. ตนฺตุวํ
ยตุตํ ยตตีติ ยตุตํ. ยตุวํ ... อตุตํ อทิตพฺพํ อเทตพฺพนฺติ อตุตํ. อตุวํ มตุตํ
มทิตพฺพนฺติ มตุตํ, มตุวํ โยตุตํ สตุเต โยเชนฺติ เอเตนาติ โยตุตํ,^๘ โยตุวํ
วตุตํ วตุตตีติ วตุตํ, วตุวํ มิตฺตํ สินฺheitพฺพนฺติ มิตฺตํ. มิตฺวํ เมตุตา มิตฺติ

๑ โมค. ๕/๖๗ นิตฺ. ๑๒๙๓. สกฺกตพฺพยากรณานุสาเรณ “สฺสนฺตฺสฺสฺมานานา”ติ อจฺริยา วทฺนฺติ ปทฺรฺูปสฺธิธิยฺมฺปิ
วตุตํ “อถ วา ภวิสฺสตี คมาทีหิ ฌณฺณตี เอตฺถ ภวิสฺสตีติ วจฺนโต สฺสนฺตฺ อิติ เอโก ปจฺจโย ทฺถุจฺจพฺโพ”ติ.
๒ นิตฺ. ๑๒๙๕-๖ ๓ ข.ชา. ๒๘/๓๒๗ ๔ ข.มหา. ๒๙/๓
๕ วิ.มหาวิ. ๑/๑๑ ๖ อภ.สํ. ๓๔/๑๙๒ ๗ วิ.มหาวิ. ๑/๙
๘ ส.ส. ๑๕/๒๓๙

สุหติ เอตายาติ เมตฺตา. เมตฺตรา มตฺตา ปริ สมนฺตโต สพฺพากาเรน มาเนติ
เอตายาติ มตฺตา, มตฺตรา ปฺตฺตํ โสเธตฺติ ปฺตฺตํ, ปฺตฺรํ กลตฺตํ กลิตฺตพฺพํ
สงฺขยาทพฺพนฺติ กลตฺตํ, กลตฺรํ สํวรตฺตํ สํ สฺสฺสฺจ วาเรนฺติ เอเตนาติ สํวรตฺตํ,
สํวรตฺรํ เวตฺตํ กมฺเปตฺติ เวตฺตํ, เวตฺรํ กุตฺตํ โคเปตฺตพฺพนฺติ กุตฺตํ, กุตฺรํ
ทาทฺตํ อวชนฺทฺนฺติ เอเตนาติ ทาทฺตํ, ทาทฺรํ อิจฺเจวมาหิ.

(๖๑๕) วทาทิหิ ฌิตฺโต คณเ.^๑

วท จร วร อิจฺเจวมาหิหิ ชาติฺหิ ฌิตฺตปฺปจฺจโย โหติ คณฺทเถ.

วาทิตฺตํ วาทินฺเตติ วาทิตานิ, วาทิตานํ^๒ คณเ วาทิตฺตํ. จาริตฺตํ จริตานํ
คณเ จาริตฺตํ.^๓ วาริตฺตํ วาริตานํ คณเ วาริตฺตํ. อิจฺเจวมาหิ.

(๖๑๖) มิทาทิหิ ตฺติ ตฺติโย.^๔

มิท ปท รณฺช คน ฐา อิจฺเจวมาหิหิ ชาติฺหิ ตฺติ ตฺติ อิจฺเจเต ปจฺจยา
โหนฺติ.

เมตฺตติ มิชฺชติ^๕ สุหติ เอตายาติ เมตฺติ. ปตฺติ ปทติ กจฺจตฺติ ปตฺติ. รตฺติ
रणฺชนฺติ เอกุถาติ รตฺติ.^๖ ตนฺติ ตโนติ วิตุถาเรตฺติ ตนฺติ.^๗ ชาติ ปราสํ อิตฺถินํ
(ปฺตฺเต) ฐาเรตฺติ ชาติ.^๘ อิจฺเจวมาหิ.

(๖๑๗) อุตฺ รณฺช ทิสานํ ทิสสฺส ททฺโฒ ฒ จา จ^๙

อุตฺ รณฺช ทิส อิจฺเจเตสํ ชาติฺนํ ทิสสฺส ททฺโฒเทโส โหติ ฒ จปฺปจฺจยา
โหนฺติ.

อุทฺโฒ อุตฺยตฺติ อุทฺโฒ.^{๑๐} รณฺจํ รณฺชนฺติ เอกุถาติ รณฺจํ. ททฺโฒ
ทิสฺยเตติ ททฺโฒ.

๑ นิตฺติ. ๑๒๔๗

๒ ร.นิตฺติ.ก. วทิตานํ

๓ วิสฺทฺธิ. ๑/๑๒ (สุยา)

๔ นิตฺติ. ๑๒๔๘

๕ ก. มิทติ, ร. มิชฺชติ.

๖ วิ.มทาวิ. ๒/๒๔๕

๗ ที.อฎฺ. ๑/๑

๘ ข.ชา. ๒๘/๓๑๑

๙ นิตฺติ. ๑๒๔๘, ๑๓๐๐

อุตฺรณฺเชหิ เมฐา, ทิสฺสฺส ททฺโฒ จ. (วิสฺทฺธารุํ สุตฺตตถ)

๑๐ ขุทฺทก (ขุ.ชา. ๒๗/๒๕๕)

๑๑ ข.ชา. ๒๗/๑๓๗

(๖๑๘) สฺว วุสถานมฺวฺสถานมโต โถ จ.^๙

สฺว วุ อส อิจฺเจเตสํ^๒ ธาตุณํ อู อู อฺสถานํ อตาเทโส โหติ ธิปฺปจฺโย จ โหติ.
สตุถํ สตุเต หีสฺนติ เอเตนาติ สตุถํ.^๓ วตุถํ หิโรคฺตปฺปํ สฺวรวฺนติ เอเตนาติ
วตุถํ.^๔ อตุโถ ภวติ เอเตนาติ อตุโถ.^๕

(๖๑๙) รนฺธฺวาทฺหิ ธ ทิทฺท กิรา กุวฺจิ ชทโลโป จ.^๖

รนฺธ อฺหิ อฺหิ จฺหิ มฺหิ ชฺหิ ฉฺหิ รฺหิ ทล สฺส วจ วช อิจฺเจวมาทฺหิ
ธาทฺหิ ธ ท อิทฺท ก อีร อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ กุวฺจิ ชทโลโป จ ปฺน
นิปฺปจฺนเต.

รนฺธฺ=รณฺธิตฺพฺพนฺติ รนฺธฺ. สฺมฺทฺโท=สํ สฺมฺจฺ อฺทฺนฺติ ปสฺวณฺติ เอตุธฺาติ
สฺมฺทฺโท.^๗ อฺนฺโท=อฺนฺทฺติ ปรมิสฺสรยํ กโรตฺตีติ อฺนฺโท.^๘ จนฺโท=จทิตฺพฺโท
อิจฺฉิตฺพฺโทติ จนฺโท.^๙ มนฺโท=มทิตฺพฺโท ทาสตฺพฺโทติ มนฺโท.^{๑๐} ชฺหฺโท=ชฺหิตฺพฺโท
ปฺปาสิตฺพฺโทติ ชฺหฺโท. ฉฺหฺโท=ฉฺหิตฺพฺโทติ ฉฺหฺโท. รฺหฺโท=รฺหิตฺพฺโท หีสิตฺพฺโทติ
รฺหฺโท. ทลฺหฺโท=ทลฺหฺติ ทฺลฺกฺตภาวํ กจฺฉฺฉฺติ ทลฺหฺโท. สกฺกํ สฺสฺสฺสฺติ สกฺกํ.^{๑๑} วกฺกํ=
วคฺคฺพฺพํ ปรีกาสิตฺพฺพนฺติ วกฺกํ.^{๑๒} วชฺรฺ=วชฺติ อปฺปฺรฺหฺนํ กจฺฉฺฉฺติ วชฺรฺ.^{๑๓}
อิจฺเจวมาทฺ.

(๖๒๐) ปฺฐิโต หิสฺส เหรณ หิรณฺ.^{๑๔}

ปฺฐิ อิจฺเจตฺสฺมา หิสฺส ธาตุสฺส เหรณ หิรณฺ อิจฺเจเต อาเทสา โหนฺติ.
ปฺฐิเหรฺ=ปฺฐิปกฺเข มทฺทิตฺวา กจฺฉฺฉฺติ ปวตฺตฺตีติ ปฺฐิเหรฺ, ปฺฐิหิรฺ

(๖๒๑) กทฺยาทฺหิ โก.^{๑๕}

กทฺ อทฺ วทฺ กรทฺ มทฺ สทฺ กุทฺ กทฺ ปทฺ ททฺ รทฺ ตทฺ อิตฺทฺ

๑ โมก. ๕/๑๔๔ นิต. ๑๓๐๑ ๒ สฺ หีสายฺ (รฺ.), สฺ หีสายฺ (นิต. ธาตุ. ๓๘๔) ๓ วิ.มทฺ. ๒/๔๕๔
๔ ม.ม. ๑๒/๕๖ ๕ อ.ทก. ๒๐/๗๖ ๖ นิต. ๑๓๐๒
๗ ส.สพ. ๑๘/๑๙๖ ๘ ช.ส. ๒๕/๔๒๘ ๙ ส.ส. ๑๕/๓๒๔
๑๐ ช.ชา. ๒๘/๕,๔๔๗ ๑๑ วิ.มทฺ. ๑/๑๙๕ ๑๒ ที.มทฺ. ๑๐/๓๒๔
๑๓ ช.ธ. ๒๕/๔๘ ๑๔ นิต. ๑๓๐๔ ๑๕ นิต. ๑๓๐๕

จฑี กฑี อฑี ลฑี เมฑี เอรฑี ขฑี อิจเจวมาทีหิ ธาตุหิ กปฺปจฺจโย โหติ สห
ปฺปจฺเจน จ ปฺน นิปฺปจฺจนฺเต ยถาสมฺภวํ.

กณฺโฑ=กทิตพฺโพ ปริจฺฉินฺทิตพฺโพติ กณฺโฑ.^๑ ฆณฺโฑ=ฆทิตเตติ ฆณฺโฑ.^๒
วณฺโฑ=วตฺถํ อวณฺณุตฺติ ธาเวตฺติติ วณฺโฑ. กรณฺโฑ=กรทิตเต ภาชิตเต อตฺถโต
เอเตนาติ กรณฺโฑ.^๓ มณฺโฑ=มทณฺํ มณฺโฑ. สณฺโฑ=สทิติ คุมฺพตฺถภาวํ กจฺฉตฺติ
สณฺโฑ, กุณฺโโจ=องฺคมฺภํ กุณฺจติ ฉินฺทตฺติ. กุณฺโโจ^๔ ภาณฺโฑ=ภาณฺทณฺํ ภาณฺโฑ. ภาณฺฑํ=
ภทิตพฺพํ ภชิตพฺพนฺติ ภาณฺฑํ.^๕ ปณฺโฑโก=ถึงฺคเวกฺลตฺถภาวํ กจฺฉติ ปาปฺนตฺติ
ปณฺโฑโก.^๖ ทณฺโฑ=ทณฺํ กโรติ เอเตนาติ ทณฺโฑ.^๗ รณฺโฑ=รทิติ หีสตฺติ รณฺโฑ.
วิตณฺโฑ=วิเสเสน ททตฺติ จาเลติ เอเตนาติ วิตณฺโฑ.^๘ อีสณฺโฑ=วิเสเสน อีสทิติ
มททตฺติ อีสณฺโฑ. จณฺโฑ=จณฺทิกภาวํ กโรตฺติติ จณฺโฑ.^๙ คณฺโฑ=ลหิตํ สนฺนิจยติ
เอตฺถตฺติ คณฺโฑ.^{๑๐} อนฺโฑ=อทิตพฺโพ นิปฺพทฺเตตพฺโพติ อนฺโฑ.^{๑๑} ลณฺโฑ=
ลทิตพฺโพ ชิกฺขณฺทิตพฺโพติ ลณฺโฑ. เมณฺโฑ=กฺกุณฺทภาวํ กจฺฉตฺติ เมณฺโฑ. เอรณฺโฑ=
โรคํ หีสตฺติ เอรณฺโฑ. ขณฺโฑ=ปริจฺฉินฺทิตพฺโพติ ขณฺโฑ.^{๑๒} กณฺโฑ=กทณฺํ กทิตพฺโพ
ภินฺทิตพฺโพติ กณฺโฑ. อิจเจวมาทโย อณฺเฒเปปี สทฺทา ภวนฺติ.

(๖๒๒) ขาทม กมานํ ขนฺธานฺธ คนฺธา.^{๑๓}

ขาท อม กม อิจเจเตสํ ธาตฺนํ ขนฺธ อนฺธ คนฺธาเทสา โหนฺติ กปฺปจฺจโย จ.

ขนฺโธ=ชาติ ชรา มรณาทิหิ ขชฺชตฺติ ขนฺโธ.^{๑๔} อนฺโธ=องฺคมฺภํคฺสฺส รุชฺชนภาวํ
กจฺฉตฺติ อนฺโธ.^{๑๕} กนฺโธ=คํ คํ กจฺฉตฺติ กนฺโธ.^{๑๖} เอวํ ขนฺธโก อนฺธโก
คนฺธโก

๑ ภูวาทิจฺจราทิตถิก อิการนฺตธาตฺส นิจฺจํ นิคฺคหิตาคโม โหติ, ตกา หิ ธาตฺวตฺตตฺสฺสวเห วตฺถํ "อิการนฺตมฺหิ
ธาตฺสฺสมี, นิจฺจํ นิคฺคหิตาคโม"ติ (ธาตฺวตฺต ๑-ปฏฺฐ) ๒ ฆฺฏิ ฆฺฏฺเฏน ฆณฺโฏ ฆณฺฎฺฐา วา (รฺ.)
๓ อภ.ภ. ๓๗/๕๒๕ ๔ วิ.มท. ๔/๑๒๓ ๕ วิ.มท. ๑/๗๘
๖ วิ.มท. ๒/๑๕๗ ๗ ขุ.ร. ๒๕/๔๓ ๘ ส.ฐ.ใหม่ ๑/๓๖๘ (ฉ.)
๙ ท.ส. ๔/๑๑๙ ๑๐ วิ.มท. ๔/๑๒๓ ๑๑ วิ.มท. ๑/๕
๑๒ ขุ.ร. ๒๗/๒๑๕ ๑๓ น.ติ. ๓๓๐๖-๗ ๑๔ อภ.อฏฺ. ๒/๑
๑๕ ขุ.ร. ๒๗/๓๓๗ ๑๖ อภ.ส. ๓๔/๑๙๕, ๗๘๙, ๒๐๔

(๖๒๓) ปฏฺฐาทิหฺยลํ.^๖

ปฏฺฐ กถ กุส กท กคณฺฑ เมฆ วกฺก ตกฺก ปลฺล สทฺท มฺล พิล วิท
จทฺท ปญฺจ วา วส ปจ มจ มุส โคตฺถฺล ปฺถฺล พหฺ พหฺ มงฺก พท กพิ สพิ อคฺค
อิจฺเจวมาทฺทิ ธาตฺทฺท ปาฏฺฐปทฺทเกทฺท จ อคฺคทฺรปทฺทสฺ อลปฺปจฺจโย โททฺท ปุณฺ นปฺปจฺจนฺเต.

ปฏฺฐลํ=ปฏฺฐ อลนฺทิตฺท ปฏฺฐลํ. กถลํ=กถ อลนฺทิตฺท กถลํ.^๗ กุสลํ=ปาปจฺเจทเน
อลนฺทิตฺท กุสลํ. กทลํ=กท อลนฺทิตฺท กทลํ. กคณฺฑลํ=เสจเน อลนฺทิตฺท กคณฺฑลํ.^๘
เมฆลํ=เมฆ อลนฺทิตฺท เมฆลํ. วกฺกลํ=วกฺก อลนฺทิตฺท วกฺกลํ,^๙ ตกฺกลํ=ตกฺก อลนฺทิตฺท
ตกฺกลํ. ปลฺลลํ=ปลฺล อลนฺทิตฺท ปลฺลลํ.^{๑๐} สทฺทลํ=สทฺทเท หริเต ทิเณ อลนฺทิตฺท
สทฺทลํ. มฺลลํ=มฺล อลนฺทิตฺท มฺลลํ, พิลลํ=พิล สนฺทิสฺสเย อลนฺทิตฺท พิลลํ. วิทลํ=
วิท อลนฺทิตฺท วิทลํ. จณฺฑาทฺทโล=จณฺฑทิกฺเก อลนฺทิตฺท จณฺฑาทฺทโล.^{๑๑} ปญฺจาทฺทโล=ปญฺจนฺนํ
ราชฺชนํ อลนฺทิตฺท ปญฺจาทฺทโล.^{๑๒} วาลํ=วาเล อลนฺทิตฺท วาลํ^{๑๓} วสฺลโล=ปาปจฺจาสเน อลนฺทิตฺท
วสฺลโล.^{๑๔} ปจฺลโล=ปจ วิทฺทกาเร อลนฺทิตฺท ปจฺลโล. มจฺลโล=มจ อลนฺทิตฺท มจฺลโล. มุสลโล=
มุส ปาณจาคเ อลนฺทิตฺท มุสลโล.^{๑๕} โคตฺถฺลโล=วเส อลนฺทิตฺท โคตฺถฺลโล. ปฺถฺลโล=^{๑๖}
วิทฺทกาเร อลนฺทิตฺท ปฺถฺลโล. พหฺลํ=พหฺมทฺท อลนฺทิตฺท พหฺลํ.^{๑๗} มงฺกลํ=มงฺกเล อลนฺทิตฺท
มงฺกลํ.^{๑๘} พทลํ=พทฺทมฺทิตฺท อลนฺทิตฺท พทลํ.^{๑๙} กมฺพลํ=สํวารเณ อลนฺทิตฺท กมฺพลํ.^{๒๐} สมฺพลํ=
สมฺพทเล อลนฺทิตฺท สมฺพลํ. อคฺคลํ=อคฺคทฺทิลเณ อลนฺทิตฺท อคฺคลํ. อิจฺเจวมาทฺทโย อณฺเณป
สทฺททา ภาวนฺทิตฺท.

(๖๒๔) ปฺลฺลสฺส ปฺลฺลปฺลาโม วา.^{๑๐}

ปฺลฺล อิจฺเจทสฺส ปาฏฺฐปทฺทิสฺส ปฺลฺล ปฺลาเทสา โหนฺทิตฺท กฺวจิ อมปฺปจฺจโย โททฺท.
ปฺลฺลวํ=ปฺลฺล หุทฺทวา ซาธาตฺทิตฺท ปฺลฺลวํ. ปฺลฺลโม=ปฺลฺลเอว ซาโต ปฺลฺลโม.^{๑๑}
ปฺลฺลชฺชโน=ปฺลฺลทิลเส ซเนตฺทิตฺทิตฺท ปฺลฺลชฺชโน.^{๑๒} ปฺลฺลวํ วา.

๑ นิตฺ. ๑๓๐๘	๒ ชฺ.พทฺ. ๓๓/๔๗๓	๓ วิ.มท. ๕/๕๕
๔ ซา.อฏฺ. ๒/๑๓ (ฉ.)	๕ ทิ.มท. ๑๐/๑๐๗	๖ ม.ม. ๑๓/๕๑๖
๗ ซา.อฏฺ. ๖/๒๔๔ (ฉ.)	๘ ชฺ.ซ. ๒๘/๖๒	๙ ชฺ.สฺ. ๒๕/๓๙๔
๑๐ วิ.มท. ๑/๑๒๕	๑๑ ซา.อฏฺ. ๓/๑๕ (ฉ.)	๑๒ ชฺ.สฺ. ๒๕/๔๓๕
๑๓ ชฺ.สฺ. ๒๕/๓	๑๔ ซา.อฏฺ. ๒/๘๓ (ฉ.)	๑๕ วิ.มท. ๔/๑๖๓ ก. กมฺปฺล
๑๖ นิตฺ. ๑๓๐๙	๑๗ ชฺ.สฺ. ๒๕/๓๙๑	๑๘ ม.ม. ๑๒/๑

(๖๒๕) สสุวาทีหิ ตุ ทโว.^๑

สสุ ทท อท มท อิจฺเจวมาทีหิ^๒ ธาตุหิ ตุ ทุ อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนติ.

สตุตฺตฺ=อณฺเณ ชเน สสตีติ สตุตฺ.^๓ ทททฺ=ทุกฺขเวหนํ ททาทีติ ทททฺ.^๔

อททฺ=ทุกฺเช อทติ ภกฺขติ เอตฺถาติ อททฺ. มททฺ=มทฺทิตฺตพฺโพติ มททฺ.

(๖๒๖) จุยาทีหิ อัวร์.^๕

จิ ปา ธา อิจฺเจวมาทีหิ ธาตุหิ อัวร์ปจฺจโย โหติ.

จัวร์=จิตฺตพฺพนฺติ จัวร์.^๖ ปัวร์=ปาทพฺพนฺติ ปัวร์. ชัวร์=ชาเรตฺตพฺพนฺติ ชัวร์.

(๖๒๗) มุนาทีหิ จิ.^๗

มุน ยติ อกฺค ปท กว สฺจ รฺจ มหาล ภทฺทาล มณ อิจฺเจวมาทีหิ
ธาตุหิ ปาฏฺฐปฺทิกเกหิ จ อิปฺปจฺจโย โหติ.

มฺนิ=การณํ มฺนยตีติ มฺนิ. ยติ=ยติ วิริยํ กโรตีติ ยติ.^๘ อกฺคิ=กฺกฺกิลฺลํ กจฺจตีติ
อกฺคิ.^๙ ปติ=ปฺรโต กจฺจตีติ ปติ.^{๑๐} กวิ=กนฺทํ วทตีติ กวิ.^{๑๑} สฺจฺจิ=สฺจฺจตีติ สฺจฺจิ,^{๑๒}
รฺจฺจิ รฺจฺจตีติ รฺจฺจิ.^{๑๓} มหาล=มหนฺทํ ลาคิ อาททาทีติ มหาล.^{๑๔} ภทฺทาลิ=ภทฺทํ ลาคิ
อาททาทีติ ภทฺทาลิ.^{๑๕} มณฺนิ=มนํ ตตฺถ นยตีติ มณฺนิ.^{๑๖}

(๖๒๘) วิทาทีหุโร.^{๑๗}

วิท วล มส สิท ทุ กุ กฺปฺ มย อุทิ ขชฺช กุร อิจฺเจวมาทีหิ ธาตุหิ
จ ปาฏฺฐปฺทิกเกหิ จ อูรฺปจฺจโย โหติ.

เวหุโร=มณฺนิ วิทฺตุรฺกฺกฺจฺจเน ชาโต เวหุโร, วิทิตฺกํ อลมนาสนฺนตฺตาคิ วิหุโร.^{๑๘}
वलฺลฺหุโร=สาธารณํ พนฺธิตฺตพฺโพติ วลฺลฺหุโร.^{๑๙} มสฺสุโร=มสฺสิตฺตพฺโพติ มสฺสุโร. สินฺนฺหุโร=

๑ นิตฺติ. ๑๓๑๓	๒ ก. สสุทฺสอทมทอิจฺเจวมาทีหิ	๓ ขุ.ข่า. ๒๗/๕๒๓
๔ วิ.อฏฺ.	๕ นิตฺติ. ๑๓๑๔	๖ วิ.มหาวิ. ๒/๒๒๖
๗ นิตฺติ. ๑๓๑๕	๘ ขุ.อป. ๓๓/๕๘	๙ ขุ.ธ. ๒๕/๔๓
๑๐ วิ.อฏฺ. ๒	๑๑ อ.จตุกฺก. ๒๑/๓๒๙	๑๒ ขุ.ขุ. ๒๕/๖
๑๓ ขุ.ส. ๒๕/๔๘๖	๑๔ ส.ส. ๑๕/๓๑๙	๑๕ ขุ.อป. ๓๓/๔
๑๖ ท.ส. ๙/๑๐๑	๑๗ นิตฺติ. ๑๓๑๖	๑๘ อ.จตุกฺก. ๒๑/๖๙
๑๙ ส.ฎิ. โทม ๑/๓๕๘		

สิงคาเว อลนฺติ สีนฺทุโร ทุโร=กมิตุมนลมนาสนฺนตฺตาทิ ทุโร.^๑ กุโร=กวติ สทฺทํ
 กโรตฺติ กุโร. กปฺปุโร=ทศฺคนฺธํ หีสฺตฺติ กปฺปุโร.^๒ มยฺุโร=มหิยํ รวตฺติ มยฺุโร.^๓
 อุนฺทุโร=อฺุทฺทํ อลนฺติ อุนฺทุโร.^๔ ขชฺชฺุโร=ขาทิตพฺโพติ ขชฺชฺุโร. กุรุโร=กฺุรติ
 อกฺุโกลสฺตฺติ กุรุโร.^๕

(๖๒๕) หนาทิหิ ญฺ ญฺ ตโว.^๖

หน ชน ภา วิ ชนฺ อม วิ เช ติ กิ หิ อิจฺเจวมาทฺหิ ชาติฺหิ ญฺ ญฺ
 ตฺ อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ.

หณฺ=หีสนฺติ เอเตนาติ หณฺ.^๗ ชาณฺ=กมนํ ชเนตฺติ ชาณฺ.^๘ ภาณฺ=ภาติ
 ทิปฺตฺติ ภาณฺ.^๙ เรณฺ=คจฺจตฺติ เรณฺ. ขาณฺ=ชนิตพฺโพติ ขาณฺ.^{๑๐} อณฺ=องคฺมงฺกสฺส
 รุชฺนภาวํ คจฺจตฺติ อณฺ.^{๑๑} เวณฺ=พสิสาเว อลนฺติ เวณฺ.=เรณฺ.^{๑๒} วจฺจํ ปาเยตฺติ เรณฺ.
 ชาติฺ=อศฺจํ ชาติตฺติ ชาติ.^{๑๓} เสตฺ=พนฺธิทพฺโพติ เสตฺ.^{๑๔} เกตฺ=อฺุทฺทํ กมฺตฺติ เกตฺ.
 เหตุ=หิโนติ ผลํ ปวตฺตติ เอเตนาติ เหตุ.^{๑๕}

(๖๓๐) กุณฺฑาทิหิ ไรฺ.^{๑๖}

กุณฺฑ กุสฺ กุณฺ อิจฺเจวมาทฺหิ ชาติฺหิ ปาณฺธิปทิกฺเกหิ จ ฐปฺปจฺจโย โทติ.

กุณฺฑไรฺ=กุณฺฑติ องคฺมงฺกํ ฉินฺทตฺติ กุณฺฑไรฺ.^{๑๗} โกณฺฑไรฺ=ปฺุเรทพฺโพติ โกณฺฑไรฺ.^{๑๘}
 กุณฺฑจฺ=มทฺทิตพฺพนฺติ กุณฺฑจฺ.^{๑๙}

(๖๓๑) มนฺ ปฺุรฺ สฺุณฺฑาทิหิ อฺุสฺส นฺุสฺสา.^{๒๐}

มนฺ ปฺุรฺ สฺุณฺ กุ สฺุ สิริ อิตฺ อลฺ มหฺ ติ กุ อิจฺเจวมาทฺหิ ชาติฺหิ
 ปาณฺธิปทิกฺเกหิ จ อฺุสฺส นฺุสฺ อิตฺ อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ ยถาสงฺขยํ.

๑ ข.ร. ๒๕/๗๕ ๒ ข.อ.อ. ๒/๓๗๓ (จ.) อิตฺปรี “มหิยํ รวตฺติ มยฺุโร”ติ กตฺถจฺ
 ทิสฺสตี. ตํ อิมสฺมี สฺุสฺเตน น ยุตฺติ “มทฺทิตพฺพท รุ สทฺเท”ติ นฺุยาเส วุตฺตตฺตา. ๓ ข.ชา. ๒๗/๗๓
 ๔ วิ.มทฺ. ๒/๓๙, ๑๑๑ ๕ ม.ม. ๑๒/๑๖๗. อ.จ.ก.ก. ๒๒/๔๑๘ ๖ นิตฺ. ๑๓๑๗ ก. นฺุณฺตุโว.
 ๗ ที.มทฺ. ๑๐/๒๐ ๘ วิ.มทฺ. ๔/๘ ๙ ส.ส. ๑๕/๒๗
 ๑๐ วิ.มทฺ. ๕/๑๕ ๑๑ ข.ร. ๒๕/๗๑ ๑๒ วิ.อ.อ. ๑/
 ๑๓ ม.ม. ๑๒/๙๓ ๑๔ อ.ต.ก. ๒๐/๒๘๒ ๑๕ วิ.มทฺ. ๑/๑๒
 ๑๖ นิตฺ. ๑๓๑๘ ๑๗ วิ.มทฺ. ๔/๑๖๑ ๑๘ ข.อ. ๒๕/๒๑๔
 ๑๙ ข.ชา. ๒๗/๒๔ ๒๐ นิตฺ. ๑๓๑๙

มนุสุโส^๑=การณาการณั มนุยตติ มนุสุโส.^๑ มานุโส^๒ ปุริโส=
 มาตาปิตูนั หยั ปุเรตติ ปุริโส.^๓ โปโส=อิตถินั มโนเรถั ปุเรตติ โปโส.^๔
 สุนิสทา=ตสุตสุตสุเรหิ หีสยตติ สุนิสทา.^๕ กรีส^๖=กัจฉิตพพนติ กรีส,^๖ สุริโส=อพุกั
 วิโมเจตติ สุริโส. สิริโส=โรคั หีสตติ สิริโส. อลิโส=อิลติ กมุปยตติ อลิโส. อลิโส=
 ปาปัจฉาเทเน สามตฤตติ อลิโส. มหิโส=ปุเชตพโพติ มหิโส. สีส^๖=พนชนติ เขตถาคติ
 สีส. กีส^๖=กิลมิตพพั หีสิตพพนติ กีส.

อิจฺเจวมาทโย สททา เสธา พุธา ฆวนติ.

อิติ อุณาทีกปะเป ฉฏฺโง กณฺโท.

อุณาทีกปะโป นิฏฺจโธ.

๑ ขุ.มหา. ๒๙/๑๒

๔ ขุ.ชา. ๒๗/๕๖

๒ ขุ.เปต. ๒๖/๒๑๒

๕ วิ.มหา ๔/๙๓

๓ ขุ.มหา. ๒๙/๑๓๗

๖ ขุ.ขุ. ๒๔/๒

กัจจายนมูลสูตร การกกโป

(๖๓๒) ยสุมา ทเปติ ภยมาตตเต วา ตทปาทานิ.^๑

ยสุมา วา อเปติ, ยสุมา วา ภยံ ชายเต, ยสุมา วา อาทตเต, ตํ การกํ
อปาทานสญจํ โหติ. ตํ ยถา.

กามา อเปนติ มุนโย, นครา นิกคโต ราชา, ปาปา จิตตํ นิวารเย, โจรา
ภยํ ชายเต. อัจริยฺพชฺฉาเยหิ สิกฺขํ คณฺหาติ สิสฺโส.

อปาทามมิจฺจนเน กุวตุโธ. อปาทานे ปญฺจมิ.

(๖๓๓) ธาตุ นามานมุสฺสคฺคโยคาคีสุวปี จ.^๒

ธาตุนามานํ ปโยเค อุมฺสคฺคโยคาคีสุวปี จ ตํ การกํ อปาทานสญจํ โหติ.

ธาตุนํ ปโยเค ตาว :- ชี อิจฺเจตฺสฺส ธาตุสฺส ปฺราปฺพุทฺสฺส ปโยเค โย
อสโยห โส การโก อปาทานสญฺเวย โหติ. ตํ ยถา.

พฺุทฺสฺสมา ปฺราเชนฺติ อณฺณตฺติติยา.

ภู อิจฺเจตฺสฺส ธาตุสฺส ปฺพุทฺสฺส ปโยเค ยโต อิจฺฉินฺนปฺภโว, โส การโก
อปาทานสญฺเวย โหติ. ตํ ยถา.

หิมวตา ปภวนฺติ ปญฺจ มหันทิโย,^๓ อนนตฺตตฺตมฺหา ปภวนฺติ สทฺท มหาสฺรา.
อจิริวติยา ปภวนฺติ กุณฺนทิโย.

นามปฺปโยเคปี ตํ การกํ อปาทานสญจํ โหติ. ตํ ยถา. ?

อฺุรฺสฺมา ชาโต ปฺคฺโต, ภูมิโต นิกคโต รโส. อฺุภโต สุชาโต ปฺคฺโต.

อุมฺสคฺคโยคาคีสุวปี จ ตํ การกํ อปาทานสญจํ โหติ. ตํ ยถา.

อปฺ สาลาย อายนฺติ พานิชา. อา พฺุรฺหมโลกา สทฺโท อพฺุทฺทจฺฉนฺติ,^๔ อฺุปริ
ปฺพุทฺทา^๕ เทโว วสฺสตี, พฺุทฺสฺสมา ปติ สารีปฺคฺโต ฐมฺมเทสฺนายน ภิทฺชฺช อาลปติ เตมาสํ.

๑ นิตฺติ. ๔๔๔

๓ ม.อฏฺ. ๓/๒๔

๒ โมกฺ ๒/๒๖ นิตฺติ. ๕๕๘. ๕๖๘ จ. ๒/๑/๘๑ ปา. ๒/๓/๒๘

๔ วิ.มทฺ. ๑/๒๕

๕ ก. อฺุปริพฺุทฺทา

ขตมสฺส เกลสฺมา ปติ ททาติ. อุปลมสฺส ปทุมสฺมา ปติ ททาติ. กนกมสฺส หिरณฺยสฺมา ปติ ททาติ.

อาทิกฺกหณฺน การกมชฺเฌปี ปณฺจมีวีกตฺติ โหติ.

ปุกฺขสฺมา วิชฺฌติ มิกฺ. โกสา^๑ วิชฺฌติ กุญฺชรั, มาสฺสุมา^๒ กุญฺชติ โภชน.

อปฺปิกฺกหณฺน นิปาตปฺปโยเคปี ปณฺจมีวีกตฺติ โหติ ทฺติยา จ ตฺติยา จ.

รหิตา มาตุชา ปุณฺณํ กตฺวา ผลํ เทติ, รหิตา มาตุชฺ, รหิตา มาตุเชน วา. ริเต สทฺธมฺมา กุโต สฺขํ ลภติ, ริเต สทฺธมฺมํ, ริเต สทฺธมฺเมน วา. เต ภิกฺขุ นานากุลา ปพฺพชิตา,^๓ นานากุลํ, นานากุเลน วา. วินา สทฺธมฺมา นตฺถยฺไวย โภจิ นาโต โสเก วิชฺชติ, วินา สทฺธมฺมํ, วินา สทฺธมฺเมน วา. วินา พุทฺธมฺมา, วินา พุทฺธํ, วินา, พุทฺเธน วา.

จสทฺทกฺกหณฺน อณฺณตฺถาปี ปณฺจมีวีกตฺติ โหติ.

“ยโตหํ ภิกฺขิ อริยาย ชาตียา ชาโต นาภิชานามิ สมฺมิจฺจุ ปาณํ ชีวิตา โวโรเปตา.”^๖ ยโต สรามิ อตฺตทานํ.^๗ ยโต ปตฺโตสฺมิ วิญฺญตํ. จตฺวาธกรณฺเมณํ จกฺขุณฺหุริยํ อสฺวํทํ วิหรณฺทํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกฺุสลา ธมฺมา อนฺุวาสฺสเวยฺยํ.^๘

(๖๓๔) รกฺขณตฺถานมิจฺฉิตํ.^๙

รกฺขณตฺถานํ ธาตฺตุนํ ปโยเค ยํ อิจฺฉิตํ ทํ การกํ อปาทานสณฺณํ โหติ.

กาเก รกฺขณฺติ ตณฺฑุลา. ยวา ปฏฺฐิเสเชนฺติ กาโว.

(๖๓๕) เยน วาทสฺสนํ.^{๑๐}

เยน วา อทสฺสนมิจฺฉิตํ, ทํ การกํ อปาทานสณฺณํ โหติ.

อุปฺชฌายา อนฺุตรธายติ สิสฺโส. มาตรา จ ปีตรา จ อนฺุตรธายติ ปฺคฺโต.

วาติ กิมตฺถํ ? สตฺตมมีวีกตฺยตฺถํ. เชทวเน อนฺุตรหิโต. เวพฺพวเน อนฺุตรหิโต.

(๖๓๖) ทฺุรณฺตฺติทฺทกฺกาลนิมฺมาน ตฺุวาโลป ทิสฺสايอก วิกตฺตารปฺปโยค

๑ ส. อโต โกสา

๔ ม.ม. ๑๓/๔๔๒

๗ โมก. ๒/๖ นิตฺติ. ๕๖๙

๒ ส. อโต มาสฺสุมา

๕ ชุ.ชา. ๒๘/๑๙๓

๘ โมก. ๒/๒๖ นิตฺติ. ๕๗๐

๓ วิ.มหาวิ. ๑/๑๑

๖ ที.ส. ๙/๙๒

สุทฺธปรปโมจน เหตุ วิวิตตปฺปมาณ ปุพฺพโยค พนฺธน कुณวจน ปญฺห กถน โลกาทตฺตฺส จ.^๑

ทฺรุตฺเต อนฺตีกฺตฺเต อทฺธกาลนินฺมมานे ตฺวาโลเป ทิสายเके วิภตฺเต อารปฺปโยเค
สุทฺธเช ปโมจนเ เหตุวตฺเต วิวิตตฺตฺเต ปมาณตฺเต ปุพฺพโยเค พนฺธเน कुณวจนเ ปญฺเห
กถเน โลกเ ออกตฺตริ จ อิจฺเจเตสฺวตฺเตสฺส ปโยเคสฺส จ ทํ การกํ อปาทานสญฺฉํ โหติ.

ทฺรุตฺตปฺปโยเค ตาว :— กิ่วทฺุโร อิตฺโต นพการคาโม, ทฺุโรโต วาคมฺม. อารกา
เต โมชปฺริสา อิมสฺมา ฐมฺมวินยา.

ทฺุติยา จ ตติยา จ :— ทฺุรคามํ อากโต, ทฺุเรน คาเมน วา อากโต. อารกา
เต โมชปฺริสา อิมํ ฐมฺมวินยํ, อนนฺน ฐมฺมวินยน วา. อิจฺเจวมาทิ.

อนฺตีกฺตฺเต :— อนฺตีกา คามา, อาสนฺนา คามา. สมิปฺปา คามา, สมิปฺปา สทฺธมฺมา.

ทฺุติยา จ ตติยา จ :— อนฺตีกํ คามํ, อนฺตีกนฺน คาเมน วา. อาสนฺนํ คามํ,
อาสนฺนนฺน คาเมน วา. สมิปํ คามํ, สมิปนฺน คาเมน วา. สมิปํ สทฺธมฺมํ, สมิปนฺน
สทฺธมฺเมน วา. อิจฺเจวมาทิ.

อทฺธกาลนินฺมมานे :— อิตฺโต มธฺุราย จตฺตฺส โยชเนสฺส สงฺกสฺสํ ตฺถตฺถ พฺหุ ชนา
วสนฺติ. อิตฺโต โว ภิกฺขเว เอกนฺวตฺติกปฺเป วิปฺสฺสี นาม ภควา โลเก อุกฺปาทิ.^๒ อิตฺโต
คิณฺณํ มาसानํ อจฺเจยน ปรีนินฺพพายิสฺสามิ.^๓ อิจฺเจวมาท.

ตฺวาโลเป กมฺมาธิกรณฺเตสฺส :— ปาสาทา สงฺกเมยฺย,^๔ ปาสาทมภฺริยฺหิตฺวา วา.
ปพฺพทา สงฺกเมยฺย, ปพฺพทมภฺริยฺหิตฺวา วา. ทฺุติกฺขนฺธา สงฺกเมยฺย,^๕ ทฺุติกฺขนฺธม-
ภฺริยฺหิตฺวา วา. อาสนา วุฏฺฐเหยฺย, อาสนนฺน นิสฺสีทฺุตา วา. อิจฺเจวมาทิ.

ทิสายเके :— อวิจิตฺโต อฺุปริวคฺคกมนฺนฺตเร. ยโต เขมํ ตโต ภยํ.^๖ ปฺุรตฺถิมโต
ทกฺขินโต ปจฺฉิมโต อฺุตฺตรโต. ยโต อสฺสสฺสํ ภควนฺตํ. อฺุทฺธํ ปาทตฺลา อโร เกสมตฺถกา^๗
ตจฺปรียนฺทํ ปฺุรณฺนนปฺปการสฺส อสฺสจฺฉินฺน ปจฺฉเวกฺขติ.^๘ อิจฺเจวมาทิ.

๑ โมคฺ. ๒/๒๐-๑, ๒๖ นิตฺติ. ๕๗๙	๒ ที.มฺหา. ๑๐/๒	๓ ที.มฺหา. ๑๐/๑๒๕
๔ ส.ส. ๑๕/๑๓๐	๕ ส.ส. ๑๕/๑๓๐	๖ ช.ข.า. ๒๗/๒๕๙
๗ ที.มฺหา. ๑๐/๓๒๔	๘ จ. อิม ปาจา น ทิสฺสนฺติ	

วิภตฺเต :- ยโต ปณฺเฑตโร วา วิสิฏฺฐจตโร วา นตฺถิ.

ณฺฎฺฐิ จ :- ฉนฺนวุตฺตํ ปาสณฺทานํ ฐมฺมานํ ปวฺรํ, ยทิทํ สุกตวินยํ.
อิจฺเจวมาทิ.

อารปฺปิโยเค :- คามฐมฺมา วสสฐมฺมา อสทฐมฺมา อารตฺติ วิรตฺติ ปฏฺฐิวิรตฺติ^๑
ปาณตฺติปาตา เวมณฺธิ.^๒ อิจฺเจวมาทิ.

สุทฺธเช :- โสภนฺเฑยฺหิ ฐมฺเมหิ^๓ สุทฺธโร อสฺสญฺโจ. มาตฺติโต จ ปิตฺติโต จ สุทฺธโร
อนุปฺกฺกฺวจฺ อกรทฺติโต^๔ อิจฺเจวมาทิ.

ปโมจฺนตฺเถ :- ปริมฺตฺโต ทฺกฺขสฺมาตฺติ วทามิ.^๕ มฺตฺโตสฺมิ มารพฺนุชฺชา. น
เต มฺจฺจนฺตฺติ มฺจฺจนา. อิจฺเจวมาทิ.

เหตุวตฺเถ :- กสฺมา เหตุนา.^๖ กสฺมา นฺ ตฺเมห ทฺทรา น มียฺเยเร.^๗ กสฺมา
อิเชว มรณํ ภวิสฺสทฺติ. อิจฺเจวมาทิ.

วิวิตฺตตฺเถ :- วิวิตฺโต ปาปกกา ฐมฺมา. วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อุกฺกุสเลหิ
ฐมฺเมหิ.^๘ อิจฺเจวมาทิ.

ปมาณตฺเถ :- ทิมฺโส นว วิทฺตฺถิโย สุกตฺวิทฺตฺถิยา ปมาณิกกา การตฺตฺทฺพา,^๙
มชฺฉิมสฺส ปฺริสสฺส อทฺตฺเตรสทฺตฺถา. อิจฺเจวมาทิ

ปฺพุพฺปิโยเค :- ปพฺเพว สมฺโพธา.^{๑๐} อิจฺเจวมาทิ.

พฺนุชฺชนตฺเถ :- สทฺสฺมา พฺนุเช นโร. ตตฺติยา จ, สเตน วา พฺนุโร นโร.
อิจฺเจวมาทิ.

คฺกุณวจฺเณ :- ปญฺญา ย สุกตฺติ ยนฺตฺติ. จาคาย วิปฺลํ ฐนํ. ปญฺญา วิมฺตฺตฺมโน.
อิสฺสรียา ฐนํ รกฺขตฺติ ราชา. อิจฺเจวมาทิ.

๑ ข.ข. ๒๕/๔ ข.สุ. ๒๕/๔๒๒

๔ ท.ส. ๙/๑๕๐ ม.ม. ๑๓/๕๔๑

๗ ข.ชา. ๒๗/๒๘๖

๑๐ ม.ม. ๑๒/๒๘๒

๒ ก. เวมณฺธิ, วิ.มหา. ๔/๑๔๓

๕ ส. ขนฺธ. ๑๗/๓๘

๘ วิ.มหาวิ. ๑/๕

๓ ม.ม. ๑๓/๕๔๕

๖ ม.ม. ๑๒/๑

๙ วิ.มหาวิ. ๒/๔๐๗

ปฺเลห ตฺวาโลเป กมฺมาธิกรณฺเสสุ :- อภิธมฺมา ปฺจฺจนฺติ. ทฺติยา จ ตฺติยา
 จ. อภิธมฺมํ, อภิธมฺเมน วา. วินยา ปฺจฺจนฺติ, วินยํ, วินเยน วา. เอวํ สุตฺตา กาลา
 อุทานา อิติวุตฺตกา ชาตกา อพฺภูตฺธมฺมา เวทฺลฺลา.^๑ อิจฺเจวมาทิ.

กถเน ตฺวาโลเป กมฺมาธิกรณฺเสสุ :- อภิธมฺมา กถยนฺติ. ทฺติยา จ ตฺติยา
 จ. อภิธมฺมํ, อภิธมฺเมน วา. วินยา กถยนฺติ, วินยํ, วินเยน วา. เอวํ สุตฺตา กาลา
 อุทานา อิติวุตฺตกา ชาตกา, อพฺภูตฺธมฺมา เวทฺลฺลา. อิจฺเจวมาทิ.

โลกตฺเถ :- โลกา มฺจฺจติ.^๒ อปฺปมตฺตกา มฺจฺจติ.^๒ กิจฺจา มฺจฺจติ.^๒ ตฺติยา
 จ. โถเกน วา, อปฺปมตฺตเกน วา, กิจฺเจเน วา. อิจฺเจวมาทิ.

อกตฺตฺริ :- กตฺตฺตา อุปฺจิตฺตฺตา อุสฺสนฺนตฺตฺตา วิปฺลตฺตฺตา.

จสทฺทกฺคหณฺเนน เสเสสุวปี เย มยา โนปทฺวิญฺญา อปาทานปฺปโยคิกา เต
 ปโยควิจฺกฺษณฺเหหิ โยเชตพฺพา.

(๖๓๓) ยสฺส วา ทาตฺกาโม โรจเต ชาริยเต ตํ สมฺปทานํ.^๓

ยสฺส วา ทาตฺกาโม, ยสฺส วา โรจเต, ยสฺส วา ชาริยเต, ตํ การกํ
 สมฺปทานสณฺณํ โหติ.

สมณฺสฺส จีวรํ ททาติ. สมณฺสฺส โรจเต สจฺจํ. เทวทฺตฺตฺสฺส สฺวณฺณจตฺตํ
 ชาริยเต ยถฺวทฺตฺโต.

สมฺปทานมิจฺจนฺเนน กฺวตฺโต? สมฺปทานे จตฺตฺเถ.

วาติ วิกปฺปนตฺตํ? ธาตฺนํมานํ ปโยเค วา อุปฺสคฺคปฺปโยเค วา นิปาตปฺปโยเค
 วา น วา ปโยเค สติ อตฺตวิกปฺปนตฺตํ วาสทฺโท ปยุชฺชติ.

(๖๓๔) สฺตีถมฺ หนฺ จา สปฺ ชาธ ปีห กฺฐ ทฺหิสฺส
 อนุ ปติ กิณฺ ปุพฺพกตฺตาโรจนตฺถ ตทตฺถ ตุมตฺถาลมตฺถมถฺถตนาทฺรปฺปาณินิ
 คตฺยตฺถ กมฺมฺนิ อาสฺส
 กตฺยตฺถ กมฺมฺนิ อาสฺส จ.^๔

๑ ชฺ.มหา. ๒๙/๑๕๗
 ๓ นฺติ. ๕๕๓

๒ สฺ. มฺจฺจติ.
 ๔ โมคฺ. ๒/๒๕ นฺติ. ๕๕๔

สีลาฆ หนุ จา สป ธาร ปีห กุห ทุห อิสฺส อิจฺเจเตสํ ชาติฺนํ ปโยเค
อุสฺสยฺตฺถานญจ ปโยเค ราชิกฺขปฺปโยเค ปจฺจาสฺสณ อนุ ปติ ภิณานํ ปุพฺพกตฺตฺริ จ
อาโรจนฺตฺถเถ ตทตฺถเถ ตุมตฺถเถ อตฺถมตฺถเถ มญฺจติปฺปโยเค อนาทเร อปฺปาณินิ คตฺถยฺตฺถานํ
กมฺมณี อาสีสฺสยฺตฺถเถ สมนฺนติ ภิยฺย สตฺถมตฺถยฺตฺถเสสุ จ ตํ การกํ สมฺปทานสญฺญํ โหติ.

สีลาฆเ ดาว :— พุทฺธสฺส สีลาฆเต. สกํ อฺปชฺชฌายสฺส สีลาฆเต. ทว สีลาฆเต.
มม สีลาฆเต. อิจฺเจวมาทิ.

หนุปฺปโยเค :— หนฺเต มยฺหเมว. หนฺเต คฺยฺหเมว. อิจฺเจวมาทิ.

จาปโยเค :— อฺปติฏฺฐเจยฺย สากฺยปฺปุตฺตานํ วัฑฺฒกึ ภิภุชฺสส ภูมฺชฌมานสฺส ปาเนยฺน
วา วิรูปเนน วา อฺปติฏฺฐเจยฺย.^๑ อิจฺเจวมาทิ.

สปปฺปโยเค :— มยฺหํ สปเต. คฺยฺหํ สปเต. อิจฺเจวมาทิ.

ธารปฺปโยเค :— สฺวณฺณํ เต ธารยเต. อิจฺเจวมาทิ.

ปฺปโยเค :— พุทฺธสฺส อญฺจติคฺติยา ปิยฺหนฺติ. เทวา ทสฺสณกามา เต
ตาวทีสา สอินฺทกา,^๒ ยโต อิจฺจามิ ภทฺททสฺส. สมิทฺธานํ ปิยฺหนฺติ ทลิทฺทา. อิจฺเจวมาทิ.

กุห ทุห อิสฺส อุสฺสยปฺปโยเค :— โกรยฺติ เทวทตฺตฺสส. ตสฺส กุชฺฌ มหาวีร.^๓
มา รฏฺฐจํ วินฺสา อิทํ.^๔ ทฺหยฺติ ทิสานํ เมโฆ. ติตฺติยา สมนฺนํ อิสฺสยฺนฺติ. ติตฺติยา
สมนฺนํ อฺสฺสยฺนฺติ ลากิทิเชน. ทฺชชฺนา กุณฺวณฺตานํ อฺสฺสยฺนฺติ กุณฺวทฺชเณ. กา อฺสฺสยฺยา
วิชานตํ.^๕ อิจฺเจวมาทิ.

ราช อิกฺข อิจฺเจเตสํ ชาติฺนํ ปโยเค ยสฺส อกฺกิตฺตสฺส ปฺน วิปฺจุจฺจณํ กมฺมวิชฺยา-
ปฺนตฺถญจ, ตํ การกํ สมฺปทานสญฺญํ โหติ. ทฺติยา จ.

อาราโร เม รณฺโณ, อาราโร เม ราชานํ.^๖ กฺยาหํ อยฺยานํ อปฺรชฺชฌามิ.
จกฺขุ ชนสฺส ทสฺสนาย ตํ วิย มญฺเฒ. อายสฺสมโต อฺปาลิตฺเตรสฺส อฺปตฺตมฺปทาเปกฺโข
อฺปตฺติสฺโส อายสฺสมนฺตํ วา.

๑ วิ.ภิกฺขุณี. ๓/๙๑

๒ ข.ชา. ๒๘/๒๐๙

๓ ข.ชา. ๒๗/๑๓๗

๔ ข.ชา. ๒๗/๑๓๗ นาย ปาโร สีนพโปตฺถเกสฺ ทิสฺสติ.

๕ วิ.มทา. ๔/๖๖

๖ ส. อาราโร เม รณฺโณ, อาราโร เม ราชานํ.

ปัจจาสุณ อุนปตีตธานัน ปุพฺพกตฺตริ จ สุโณตีสฺส ชาติฺสฺส ปจฺจาโยเค
ยสฺส กมฺมุโน ปุพฺพสฺส โย กตฺตา โส สมฺปทานสมฺโฆ โหติ. ทํ ยถา.

ภควา ภิกฺขุ เอตทโวจ. ภิกฺขุติ อกถิตกมฺมํ. เอตฺนุติ กถิตกมฺมํ. ยสฺส^๑ กมฺมุโน
ปุพฺพสฺส โย กตฺตา, โส ภควา โย กโรติ ส กตฺตาติ สุตฺตวจฺจนน เอวํ ยสฺส
กมฺมุโน ปุพฺพสฺส โย กตฺตา โส สมฺปทานสมฺโฆ โหติ. ภควโต ปจฺจสฺสโส.^๒
อาสุณฺนุติ พุทฺธสฺส ภิกฺขุ.

กิณฺสฺส ชาติฺสฺส อุนปตีโยเค ยสฺส กมฺมุโน ปุพฺพสฺส โย กตฺตา, โส
สมฺปทานสมฺโฆ โหติ. ทํ ยถา?

ภิกฺขุ ชนํ ฐมฺมํ สาเวติ. ทสฺส ภิกฺขุโน อุนฺคิณาติ. ทสฺส ภิกฺขุโน ปตฺติคิณาติ.
โย วเทติ ส กตฺตาติ. วุตฺตํ กมฺมนฺติ วุจฺจติ. โย ปฏิกฺคาหโก ทสฺส สมฺปทานํ วิชานียา.

อาโรจนฺตเถ :- อาโรจยามิ โว ภิกฺขเว,^๓ อามนฺตยามิ โว ภิกฺขเว,^๔ ปฏิเวทยามิ
โว ภิกฺขเว.^๕ อาโรจยามิ เต มหาราช,^๖ อามนฺตยามิ เต มหาราช, ปฏิเวทยามิ เต
มหาราช.

ตทฺตเถ :- อุนฺสฺส ปาริปุริยา.^๗ พุทฺธสฺส อตฺถาย, ฐมฺมสฺส อตฺถาย สงฺฆสฺส
อตฺถาย ชีวิทํ ปริชามิ.

ตุมตฺเถ :- โลกานุกมฺปกาย อตฺถาย หิตาย สุขาย.^๘ ภิกฺขุณํ ผาสฺวิหาราย.^๙

อลมตฺตปฺปโยเค :- อลฺมิติ อรหฺติ ปฏิกฺขิตฺเต จ. อลํ เม พุทฺโธ.^{๑๐} อลํ
เม รชฺชํ,^{๑๑} อลํ ภิกฺขุ ปตฺตสฺส. อลํ มลฺโล มลฺลสฺส.

ปฏิกฺขิตฺเต อลฺนฺเต รุปี กรณียํ, อลํ เม หิรณฺยสุวณฺณเณนาติ.

๑ “ยสฺสา”ติ ปทํ อธิกนฺติ มณฺเฆ อนนฺตรากาเย ตสฺสมฺพนฺธสฺส อภาวา, ตทฺตสฺส จ อธิ อนิจฺจิตฺตฺตา.
ปทฺรปฺปสฺสทริยมฺปิ ตํ นตฺถิ. ๒ ที.มหา. ๑๐/๑๑, ม.ม. ๑๒/๑, อ.เอกก. ๒๐/๑
๓ ม.ม. ๑๒/๔๓๗ ๔ ที.มหา. ๑๐/๑๘๑ ๕ ม.ม. ๑๒/๔๓๗
๖ ส.ส. ๑๕/๑๓๘ ๗ วิ.มหาวิ. ๒/๑๕ ๘ ที.มหา. ๑๐/๒๕๒, ๒๕๔, อ.เอกก. ๒๐/๒๗
๙ วิ.มหาวิ. ๑/๓๑ วิ.ปรี. ๘/๓ ๑๐ วิ.มหาวิ. ๑/๔๑ ๑๑ ข.ชา. ๒๘/๑๕๙

มณฑุตานาทรปฺปาณินิ มณฑุติปฺปโยเค อนาถเร อปฺปาณินิ กญฺจสฺส ทฺวํ
มณฑเว. กลิ่งฺครสฺส^๑ ทฺวํ มณฑเว.

อนาถเรติ กิมทฺถํ? สุวณฺณนํ ตํ มณฑเว.^๒

อปฺปาณินิติ กิมทฺถํ? กทฺถรํ ทฺวํ มณฑเว.

กตฺยตฺถกมฺมฺนินิ :- กามสฺส ปาเทน กโธ. นครสฺส ปาเทน กโธ, อปฺโป สกฺกาย
กจฺจติ.^๓ สกฺกสฺส กมฺเนน วา,^๔ มุลา ย ปฏิกสฺเสยฺย.^๕ ทฺติยา จ. กามํ ปาเทน กโธ,
นครํ ปาเทน กโธ, อปฺโป สกฺกํ กจฺจติ, สกฺกํ กมฺเนน วา, มุลา ปฏิกสฺเสยฺย.

อาสีสฺสตฺเถ :- อายสฺมโต ทีฆายุกุ^๖ โหตุ. ภทฺทํ ภวโต โหตุ. กุสฺลํ ภวโต
โหตุ. อนามยํ ภวโต โหตุ. สุขํ ภวโต โหตุ. สุวาคํ ภวโต โหตุ. อตฺถํ ภวโต
โหตุ. หิตํ ภวโต โหตุ. อิจฺเจวมาที.

สมมฺติปฺปโยเค :- อญฺญตฺร สงฺฆสมฺมตฺติยา ภิกฺขุสฺส วิปฺปวฺตุถํ น วญฺญติ. สาธุ
สมมฺติ เม สสฺส ภควโต ทสฺสนาย.

ภิกฺขุปฺปโยเค :- ภิกฺขุโยโส มตฺตตาย.^๗

สตฺตมยฺตฺเถ :- ตฺยฺหมฺจสฺส อาวิกโรมิ. สสฺส เม สกฺโก ปาทรโหสิ.

อตฺถกฺกหณฺน พฺหุสฺส อกฺขรปฺปโยเคสุ ทิสฺสติ. ทํ ยถา. อฺปมฺนเต กริสฺสามิ.^๘
ธมฺมํ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ.^๙

สารตฺเถ จ^{๑๐} :- เทเสตุ ภาเนตฺ ภควา ธมฺมํ ภิกฺขุณฺ.^{๑๑} สสฺส ผาสฺสุ โหติ,
สสฺส ปหิณฺเวยฺย.^{๑๒} ยถา โน ภควา พฺยากรเยยฺย ตถาปี เตสํ พฺยากริสฺสามิ. กปฺปติ

๑ จ. กพิงฺกสฺส, ก. กลิ่งฺกสฺส

๒ ร. สุวณฺณํ, ตํ มณฑเว, ที. สุวณฺณํ ทฺวํ มณฑเว.

๓ ช.ธ. ๒๕/๕๑

๔ ช.ธ. ๒๕/๕๒

๕ วิ.มหา. ๕/๒๑๘

๖ ก. ทีฆายุกุ.

๗ ภิกฺขุโยโส มตฺตตาย. ที. ๐/๒๕๓, ที.อญฺ. ๑/๓๒๒, ส. ๑/๓๑,
ส.อญ. ๑/๖๔, อ.ติก. ๒๐/๑๕๗, ช.อ. ๒๒๔ อุทาน.อญ. ๓๘๙. ภิกฺขุโยโส มตฺตตาย. วิ.จ. ๗/๑๓๘. อิทฺ ตฺ

อตฺตสยฺตฺเถ นิปาโตยวายํ “ภิกฺขุโยโส มตฺตตาย”ติ (โมคฺ-ปญฺจิกา. ๒/๒๕) นีติ. สุตฺต. ๑๕๑, ๑๐-ปีฎฺเจสุปี
ปัสสีตพฺพ.

๘ ม.อ. ๑๔/๑๒๒

๙ ที. สารตฺเถ. สารตฺเถ นาม

อุตฺตมตฺเถ, จินฺตาปนตฺเถ วา. (นีติ. ๑๕๒-ปีฎฺเจ)

๑๐ วิ.มหา. ๔/๘

๑๑ ก. ผาสฺวิทาราย โหตุ.

๑๒ วิ.มหา.วิ. ๑/๒๕๓

สมณานํ อายโโก, อมฺหากํ มณินา อตฺโถ.^๑ กิมตฺโถ เม พุทฺธเรน. เสยฺโย เม อตฺโถ. พหุปรการา ฆนฺเต มหาปรชาปติ โคตมี ภควโต.^๒ พหุปรการา ภิกฺขเว มาตาปิตโร ปุตฺตานํ.^๓ อิจฺเจวมาที.

อกุขรปรปโยคฺสุ อณฺเฌปี ปโยคา ปโยควิจฺจขณฺเหติ โยเชตฺตพฺพวา. จสทฺทกฺคฺคหณฺโฌ
วิกปรปฺนตฺถํ วาคคฺคหณฺนํกฺคณฺตฺถํ.^๔ เยเกจฺจ สทฺทา สมฺปทานปรปโยคิกา มยา
โนปทิสฺสา, เตสํ คณฺตฺถมิตฺติ วิกปรปฺยิตฺติ. ตํ ยถา.

ภิกฺขุสงฺฆสฺส ปฏฺฐ อयํ ภควา. เทสฺส ปฏฺฐ อयํ ราชา. เขตฺตสฺส ปฏฺฐ อयํ กนฺปติ.
อรณฺณสฺส ปฏฺฐ อยํ ลุทฺทโก. อิจฺเจวมาที.

กฺวาจิ ทฺติยาตฺติยา ฉฐฺจี สทฺตมฺยตฺถเกสฺ จ.^๕

(๖๓๘) โยธาโร ตโมกาสิ.^๕

โย อาธาโร ตํ โอกาสฺสณฺณํ โหติ.

สุวธาโร จตุพฺพิโร พฺยาปโก อฺปฺสิเลสิโก เวสฺยโก สามีปโกจาทิ.

ตตฺถ พฺยาปโก ตาว :- ชเลสฺ ขีริ. ทิเลสฺ เตลํ. อฺจฺฉฺสุ รโส.

อฺปฺสิเลสิโก :- ปรียงเก ราชา เสติ. อาสเน อฺปวิฏฺโง สงฺโฆ.

เวสฺยโก :- ภูมีสุ มนุสฺสา จรณฺติ. อนฺตลิกฺเข วายุ วายติ. อากาเส สกฺุณา
ยฺนฺติ.

สามีปโก :- วนฺเต หตฺถิโน. กณฺคายํ โฆโส. วเช คาวี ทฺนฺนฺติ. สาวตฺถิยํ
วิหฺรติ เขตฺวเน.^๖

โอกาสมิจฺจเนน กฺวตฺโถ ? โอกาเส สทฺตมี.

(๖๔๐) เยน วา กรียเต ตํ กรณฺ.๗

เยน วา กรียเต เยน วา ปสฺสติ เยน วา สฺสุณาติ ตํ การกํ กรณฺสณฺณํ โหติ.

๑ ม.อ. ๑๔/๔๑๖

๒ อ.ติก. ๒๐/๑๖๔

๓ อเนกตฺ กตฺตา นิပါတานํ,

จกคฺคหณฺสฺส จ นิပါတตฺตา ตมฺผลํ ทสฺเสนฺโต จกคฺคหณฺโฌ วิกปรปฺตฺนตฺถํ วาคคฺคหณฺนํกฺคณฺตฺถนฺติ อาท (นฺยาส.
๒๓๑-๒ ปฏฺฐเจ) กจฺจายเน ปน "สทฺตมฺยตฺถเกสฺ จา"ติ จกคฺคหณฺโฌ วิกปรปฺนตฺถวาคคฺคหณฺนํกฺคณฺตฺถเมว (นิตฺติ.
สุตฺต. ๑๕๒-ปฏฺฐเจ)

๔ ส. ทฺติยาปจฺจมีฉฐฺจี สทฺตมฺยตฺถเกสฺ

๕ นิตฺติ. ๕๗๕

๖

๗ ส.ส. ๑๕/๑ อ.เอกก. ๒๐/๑

๘ นิตฺติ. ๕๕๒

ทาทุเตน ลุณาติ. วาสียา ทจจติ. ผรสุณา ฉินฺทติ. กุฑุทาเลน ชนติ. หตุเถน
กมฺมํ กโรติ. จกฺขุณา รูปํ ปสฺสติ.^๑ โสเถน สทฺทํ สุณาติ.^๒

กรณ อิจฺจนเนน กุวตุโถ ? กรณเ สติยา.

(๖๔๑) ยํ กโรติ ตํ กมฺมํ.^๒

ยํ วา กโรติ ยํ วา ปสฺสติ ยํ วา สุณาติ ตํ การกํ กมฺมสณฺณํ โหติ.

รณํ กโรติ. ฉตฺตํ กโรติ. รูปํ ปสฺสติ.^๕ สทฺทํ สุณาติ.^๓ กณฺฐกํ มทฺทติ.
วิสํ คิลติ.

กมฺม อิจฺจนเนน กุวตุโถ ? กมฺมตฺถเ ทฺติยา.

(๖๔๒) โย กโรติ ส กตฺตา.^๔

โย กโรติ, โส กตฺตฺสณฺโณ โหติ.

อหินา ทฏฺโฐ นโร. ครุเพน หโต นาโค. พุฑฺธเณ ชิโต มารो. อุปกฺกฺเตน
พนฺธโร มารो.

กตฺตุ อิจฺจนเนน กุวตุโถ ? กตฺตริ จ.

(๖๔๓) โย กโรติ ส เหตุ.^๕

โย กตฺตารํ กโรติ โส เหตุสณฺโณ โหติ กตฺตา จ.

โส ปุริโส ตํ ปุริสํ กโรติ. โส ปุริโส เตน ปุริเสน กโรติ. โส ปุริโส
ตสฺส ปุริสสฺส กโรติ. เอวํ: หาเรติ. ปาเจติ. ปาเจติ. ชาเรติ.

เหตุ อิจฺจนเนน กุวตุโถ ? ธาตุหิ เณ ฌย ฌาเปณาปย การิตานิ เหตุวตฺถเ.

(๖๔๔) ยสฺส วา ปริกฺคโห ตํ สามี.^๖

ยสฺส วา ปริกฺคโห ตํ สามีสณฺณํ โหติ.

ตสฺส ภิกฺขุโน ปฏฺวิโส.^๗ ตสฺส ภิกฺขุโน ปตฺโต. ตสฺส ภิกฺขุโน จีวรํ, ตสฺส อตฺถโน รุชํ.

สามี อิจฺจนเนน กุวตุโถ ? สามีสมี จฏฺฐิ.

๑ ที.มทา. ๑๐/๓๗๒

๒ นิตฺติ. ๕๕๑

๓ ที.มทา. ๑๐/๓๗๒

๔ นิตฺติ. ๕๕๘

๕ นิตฺติ. ๕๕๐

๖ นิตฺติ. ๕๗๕

๗ ปฏฺวิโส จ โกฎฺจาโส (ชาน. ๔๘๕-คาลา)

(๖๔๕) เตสุมปรมุกยปุตติมิหิ.

เตสั อปาทานาทินัน ฉนัน การกานัน อุกยมิหิ สมุตเต ยัน ปรี ทณเวย โหติ.
 คาวี โหติ. ธนุณา วิชุตติ. กัสปฏิกยา ภูษติ.^๑

(๖๔๖) ลิงกตเถ ปจมา.^๒

ลิงกตถาภิธานมุตเต ปจมาวิภุตติ โหติ.
 ปุริโส ปุริสา เอโก เทว จ วา หิ อนัน्हเร อเร.

(๖๔๗) อาลปนเน จ.^๓

อาลปนตถาภิเก ลิงกตถาภิธานมุตเต ปจมาวิภุตติ โหติ.
 โภ ปุริส. ภวนุโต ปุริสา, โภ ราช. ภวนุโต ราชาโน. เท สข. เท สخين.

(๖๔๘) กรณ ตติยา.^๔

กรณการเก ตติยาวิภุตติ โหติ.
 อุกินา กุฎี ฉาเปติ. มนสา เจ ปทุญเจน.^๕ มนสา เจ ปสนนเน.^๕ กาเยน
 กम्मัน กโรติ.^๖

(๖๔๙) สหาทิโยเก จ.^๗

สหาทิโยกเถ^๘ จ ตติยาวิภุตติ โหติ.
 สหาปี่ คคเคน สงุโฆ อโปสถัน กรเยย.^๙ มหตา ภิกขุสงฺฆเม สทุธิ.^{๑๐} สหสฺเสน
 สมัน มิตา.^{๑๑}

(๖๕๐) กตฺตริ จ.^{๑๒}

กตฺตริ จ การเก ตติยาวิภุตติ โหติ.
 รณณา หโต โปโส. ยกเขน ทินโน วโร. อหิณา ทฏฺโจะ นโร.

(๖๕๑) เหตุวตฺเถ จ.^{๑๓}

๑ นยิเม ปาฐา ฉ. ปโตถเกสุ ทิสฺสนติ. ๒ โมค. ๒/๓๗ นิตติ. ๕๗๗ ๓ โมค. ๒/๓๘ นิตติ. ๕๗๘
 ๔ โมค. ๒/๑๖ นิตติ. ๕๙๑ ๕ ขุ.ธ. ๒๕/๑๕ ๖ ม.ม. ๑๓/๑๑๕
 ๗ โมค. ๒/๑๗ นิตติ. ๕๙๒ ๘ สหาทินัน โยเก สติ, ตตฺเถ จ ตติยาวิภุตติ โหติ. ๗ เป ๗ อัย
 ปเนตถ ปทจฺเจโท “สหาทิโยเก อตฺเถ จา”ติ (นฺยาส) ๙ วิ.มทา. ๔/๒๐๔
 ๑๐ วิ.มทา. ๔/๕๔ ที.ส. ๙/๑ ที.มทา. ๑๐/๑๑๔ ๑๑ ส.ส. ๑๕/๒๔
 ๑๒ โมค. ๒/๑๖ นิตติ. ๕๙๔ ๑๓ โมค. ๒/๑๙ นิตติ. ๖๐๑

เหตุปุปโยเก เหตุวตุเถ จ ตติยาวิภคฺติ โหติ.

เกน เหตุนา วสฺติ. อนฺเนน วสฺติ. ธมฺเมเนน วสฺติ. วิชฺชชายน วสฺติ, สกฺกาเรเนน วสฺติ.

(๖๕๒) สตฺตมฺยตฺเถ จ.^๑

สตฺตมฺยตฺเถ จ ตติยาวิภคฺติ โหติ.

เตน กาเลน.^๒ เตน สมเยเน,^๓ เตน โช ปน สมเยเน.^๔

(๖๕๓) เยนางฺควิกาวโร.^๕

เยน พฺยธิมตา องฺเคน องฺคิโน วิกาโร ลกฺขียเต ตตฺถ ตติยาวิภคฺติ โหติ.

อกฺขินา กาณฺเ. หตฺเถเนน กฺุณฺ. กาณฺํ ปสฺสตี เนตฺเตเน. ปาเทเนน ชยฺโช. ปิฎฺฐจฺจียา ชฺชโช.

(๖๕๔) วิเสสเนน จ.^๖

วิเสสเนน จ ตติยาวิภคฺติ โหติ.

โกตฺเตเน^๗ โคตโม. สฺวณฺเณเนน อภฺริโป. ทปฺสา อุตฺตโม.

(๖๕๕) สมฺปทานเณ จตฺตถึ.^๘

สมฺปทานการเก จตฺตถึวิภคฺติ โหติ.

พฺุทฺธสฺส วา ธมฺมสฺส วา สงฺฆสฺส วา ทานํ เทติ. ทาทา โหติ สมณฺสสฺส วา พฺุราหฺมณฺสสฺส วา.^๙

(๖๕๖) นโมโยคาทีสุวปี จ.^{๑๐}

นโมโยคาทีสุวปี จ จตฺตถึวิภคฺติ โหติ.

นโม เท พฺุทฺธวีรตฺถ.^{๑๑} โสตฺถึ ปชานํ. นโม กโรหิ นาคสฺส.^{๑๒} สุวาคตนฺเต มหาราช.^{๑๓}

(๖๕๗) อปาทานเณ ปญฺจมี.^{๑๔}

๑ นีติ. ๖๐๒

๔ วิ.มทาว. ๑/๘ วิ.มท. ๔/๑

๗ ชฺ.อ.ป. ๓๒/๓๓

๑๐ โม.ก. ๒/๒๕ นีติ. ๖๐๖

๑๓ ชฺ.ช.า. ๒๗/๔๓๖ ชฺ.ช.า. ๒๘/๑๖๖, ๔๐๕

๒ ชฺ.อ.ป. ๓๒/๕๔

๕ โม.ก. ๒/๑๘ นีติ. ๖๐๓

๘ โม.ก. ๒/๒๔ นีติ. ๖๐๕

๑๑ สฺ.ส. ๑๕/๖๕

๓ วิ.มทาว. ๑/๑

๖ โม.ก. ๒/๑๖ นีติ. ๖๐๔

๙ อํ จตฺตก. ๒๑/๒๘๕

๑๒ ม.ม. ๑๒/๒๕๓

๑๔ โม.ก. ๒/๒๖ นีติ. ๖๐๗

อปาทานการเก ปญจมีวิกฤติ โหติ.

ปาปา จิตฺตํ นิวารเย.^๑ อพฺภา มุคฺโตว จนฺทิมมา.^๒ ภยา มุจฺจติ โส นโร.

(๖๕๘) การณฺตฺเถ จ.^๓

การณฺตฺเถ ปญฺจมีวิกฤติ โหติ. อนนฺุโพธา อปฺปฏิเวธา จกฺกนฺ์ อริยสจฺจานํ
ยถาภุคฺติ อทสฺสนา.^๔

(๖๕๙) กมฺมตฺเถ ทฺติยา.^๕

กมฺมตฺเถ ทฺติยาวิกฤติ โหติ. กฏฺ์ กโรติ. รตฺ์ กโรติ. สกฏฺ์ กโรติ. ธมฺมํ
สุณนฺติ. พุทฺธํ ปุชฺเชติ. วาจํ ภาสติ.^๖ ตณฺุทฺลํ ปจติ. โจริํ ฆาเตติ. กาวํ หนติ.
วิหโย สฺนนฺติ.

(๖๖๐) กาลทฺธานมจฺจนฺตสฺโยเค.^๗

กาลทฺธานมจฺจนฺตสฺโยเค ทฺติยาวิกฤติ โหติ.
มาสมชฺชิตฺเต, โยชนํ กถํ กโรนฺุโต กจฺจติ,
อจฺจนฺตสฺโยเคติ กิมกถํ? สํวจฺจนฺเร ภฺยชฺชติ.

(๖๖๑) กมฺมปฺปวจฺนียยฺตฺเต.^๘

กมฺมปฺปวจฺนียยฺตฺเต ทฺติยาวิกฤติ โหติ.
ตํ โข ปน ภวณฺุทํ โคตมํ เอวํ กถฺยาณเ กิตฺติตสฺสทฺโธ อพฺภุคฺคโต.^๙
ปพฺพชิตฺมณฺุปพฺพชฺส.^{๑๐}

(๖๖๒) คติ พุทฺธิ ภูช ปจฺ หร กร สยาทินํ การิตฺเต วา.^{๑๑}

คติ พุทฺธิ ภูช ปจฺ หร กร สยาทินํ ปโยเค การิตฺเต ทฺติยาวิกฤติ โหติ วา.
ปฺริโส ปฺริสํ คามํ กมยติ, ปฺริโส ปฺริเสน วา, ปฺริโส ปฺริสสฺส วา, เอวํ ...
โพธยติ. โภชยติ. ปาจยติ. ทารยติ. การยติ. สายยติ. เอวํ
สพฺพทฺตฺถ การิตฺเต.

๑ ขุ.ธ. ๒๕/๓๙

๔ ที.มหา. ๑๐/๑๐๙

๗ โมกฺ. ๒/๓ นีติ. ๕๘๑

ที.สี. ๑/๖๒ ม.ม. ๑๓/๕๓๙

๒ ขุ.ธ. ๒๕/๕๑

๕ โมกฺ. ๒/๒ นีติ. ๕๘๐

๘ นีติ. ๕๘๒. ๕๘๖

๑๐ ที.มหา. ๑๐/๓๕

๓ โมกฺ. ๒/๒๑ นีติ. ๖๐๘

๑ ที.มหา. ๑๐/๑๖

๙ วิ.มหา.วิ. ๑/๑ วิ.มหา. ๔/๕๕

๑๑ โมกฺ. ๒/๔,๕,๖-(๑)(๒) นีติ. ๕๘๗

(๖๖๓) สามีสมี ฌฏฐิ.^๑

สามีสมี ฌฏฐิวิภคฺติ โหติ.

ตสฺส ภิกฺขุโน ปฏฺวีโส. ตสฺส ภิกฺขุโน สุขํ. ตสฺส ภิกฺขุโน ปตฺตจิวรํ.

(๖๖๔) โอกาเส สตฺตมี.^๒

โอกาสการเก สตฺตมีวิภคฺติ โหติ.

คฺมฺภีเร อุกทฺตเก.^๓ ปาปสฺมี รมตี มโน.^๔ ภควตี พฺรหฺจริยํ วสติ กุลปฺตโต.

(๖๖๕) สามีสฺสราธิปติ ทายาท สกฺขิ ปติภฺว ปสฺต กุสเลหิ.^๕

สามี อีสฺสร อธิปติ ทายาท สกฺขิ ปติภฺว ปสฺต กุสโล อิจฺเจเทหิ ปโยเค
สฺติ ฌฏฐิวิภคฺติ โหติ สตฺตมี จ.

โคณานํ สามี. โคณสฺ สามี, โคณานํ อีสฺสโร, โคณสฺ อีสฺสโร, โคณานํ
อธิปติ, โคณสฺ อธิปติ. โคณานํ ทายาท, โคณสฺ ทายาท. โคณานํ สกฺขี, โคณสฺ
สกฺขี. โคณานํ ปติภฺว, โคณสฺ ปติภฺว. โคณานํ ปสฺโต, โคณสฺ ปสฺโต. โคณานํ กุสโล,
โคณสฺ กุสโล.

(๖๖๖) นิทฺธารणे จ.^๖

นิทฺธารणे จ ฌฏฐิวิภคฺติ โหติ สตฺตมี จ.

กณฺหา คาวินํ สมฺปนฺนชรีรตฺมา. กณฺหา คาวีสฺ สมฺปนฺนชรีรตฺมา. สามา นารินํ
ทสฺสนียตฺมา. สามา นารีสฺ ทสฺสนียตฺมา.

(๖๖๗) อนาทเร จ.^๗

อนาทเร ฌฏฐิวิภคฺติ โหติ สตฺตมี จ.

รฺุทโต ทารกสฺส ปพฺพชฺ. รฺุทตฺสมี ทารเก ปพฺพชฺ.

(๖๖๘) กฺวจิ ทฺุติยา ฌฏฐินมฺตฺเถ.^๘

ฌฏฐินมฺตฺเถ กฺวจิ ทฺุติยาวิภคฺติ โหติ.

อปีสฺสุ มํ อคฺคิเวสฺสน ทิสฺโส อปฺมาโย ปฏฺภิสฺ.^๘

๑ โมคฺ. ๒/๓๙ นิตฺติ. ๖๐๙

๔ ขุ.ธ. ๒๕/๓๙

๗ โมคฺ. ๒/๓๕ นิตฺติ. ๖๓๓

๒ โมคฺ. ๒/๓๒ นิตฺติ. ๖๓๐

๕ โมคฺ. ๒/๓๕ นิตฺติ. ๖๓๑

๘ โมคฺ. ๒/๗ นิตฺติ. ๕๘๘

๓ ขุ.ขุ. ๒๕/๑๑

๖ โมคฺ. ๒/๓๖ นิตฺติ. ๖๓๒

(๖๖๘) ตติยา สตุตมีนญจ.^๑

ตติยา สตุตมีนมตฺเถ กุวฺจิ ทุติยาวิภคฺติ โหติ.

สเจ มํ สมโณ โคตโม อลปิสุตฺติ.^๒ ทฺวญฺจ มํ นาภิภาสฺสิ.^๓ เอวํ ตติยตฺเถ.

ปฺพุพฺพณฺหสมฺมํ นิวาเสตฺวา.^๔ เอกํ สมฺมํ ภควา.^๕ เอวํ สตุตฺตมฺยตฺเถ.

(๖๗๐) ฉกฺจ จ.^๖

ตติยา สตุตมีนมตฺเถ กุวฺจิ ฉกฺจวิภคฺติ โหติ.

กตา เม กลฺยาณา. กตํ เม ปาปํ. เอวํ ตติยตฺเถ.

กุสลา นจฺจคิตฺตฺส สฺสติกฺขิตา จตุริตฺถิโย,^๗ กุสโล ตฺวํ รัตฺตฺส อํกปจฺจกานํ.

เอวํ สตุตฺตมฺยตฺเถ.

กุวฺจิติ กิมตฺถํ ? เทสิโต อานนฺท มยา ฐมฺโฆ. อานนฺโท อตฺถสฺส วิจฺกฺขณฺโณ.

(๖๗๑) ทุติยา ปญฺจมีนญจ.^๘

ตุติยา ปญฺจมีนมตฺเถ กุวฺจิ ฉกฺจวิภคฺติ โหติ.

ตฺตฺส ภวนฺติ วตฺตาโร.^๙ สหสา กมฺมตฺส กตฺตาโร. เอวํ ทุติยตฺเถ.

อสฺสวณฺตฺตา ฐมฺมตฺส ปรีหายนฺติ.^{๑๐} กิณฺนุ โข อหํ ตฺตฺส สฺขตฺส ภายามิ.^{๑๑}

สพฺเพ ตสฺนฺติ ทณฺทตฺส.^{๑๒} สพฺเพ ภายนฺติ มจฺจุโน.^{๑๓} ภีโตสฺมิ จตฺตุนํ อาสีวีสานํ

โฆรวีสานํ.^{๑๔} ภายามิ โฆรนาคตฺส. เอวํ ปญฺจมฺยตฺเถ.

(๖๗๒) กมฺม กรณ นิमितฺตตฺเถสฺส สตุตฺมี.^{๑๕}

กมฺม กรณนิमितฺตตฺเถสฺส สตุตฺมีวิภคฺติ โหติ.

สุนฺทรา อาวุโส ยิเม อาชีวกา ภิกฺขุสฺส อภิวาเทนฺติ.^{๑๖} เอวํ กมฺมตฺเถ.

หตฺเถสฺส ปิณฺฑทาย จรฺนฺติ.^{๑๗} ปตฺเถสฺส ปิณฺฑทาย จรฺนฺติ. ปเถสฺส กจฺจนฺติ. เอวํ

กรณตฺเถ.

๑ ม.ม. ๑๒/๓๙๕	๒ โมค. ๒/๒ นิตฺติ. ๕๘๙	๓ ส.ส. ๑๕/๒๔๕
๔ ขุ.ชา. ๒๘/๔๔	๕ วิ.มหา. ๑/๘ วิ.มหา. ๔/๕๘ ที.มหา. ๑๐/๑๐๖ ม.ม. ๑๒/๑๕๐	
๗ ที.ส. ๑/๑	๘ นิตฺติ. ๖๓๔	๙ ขุ.ชา. ๒๘/๑๖๘, ๑๖๙
๑๐ นิตฺติ. ๖๔๐	๑๑ ม.ม. ๑๓/๑๙๕	๑๒ วิ.มหา ๔/๘
๑๓ ม.ม. ๑๒/๔๐๔	๑๔ ขุ.ธ. ๒๕/๔๒	๑๕ ส.สพ. ๑๘/๒๑๖-๗
๑๖ นิตฺติ. ๖๔๑	๑๗ วิ.มหา. ๒/๒๗	๑๘ ขุ.ชา. ๒๘/๑๘๙

ทีป จมฺเมสุ หนฺณเต.^๑ กุญฺชโร ทนฺเตสุ หนฺณเต.^๑ เอวํ นิमितฺตฺตฺเถ.

(๖๗๓) สมฺปทาเน จ.^๒

สมฺปทาเน จ สฺตฺตมฺมีวีกฺตฺติ โหติ.

สงฺฆे ทินฺนํ มหปฺพลํ.^๓ สงฺฆे โคตฺมิ เทหิ.^{๐๖} สงฺฆे ทินฺเน อหฺนฺจเว
ปฺฐิโต ภวิสฺสามิ.^๔

(๖๗๔) ปฺยจฺมยฺตฺเถ จ.^๕

ปฺยจฺมยฺตฺเถ สฺตฺตมฺมีวีกฺตฺติ โหติ.

กทฺถลีสฺสุ กเช รกฺขนฺติ.

(๖๗๕) กาล ภาเวสุ จ.^๖

กาล ภาเวสุ จ กตฺตฺริ ปฺยชฺชมาเน สฺตฺตมฺมีวีกฺตฺติ โหติ.

ปฺพุพฺพฺนฺหสมเย กโต. สายณฺหสมเย อากโต.^๗ ภิกฺขุสงฺฆेสุ โภชฺยมาเนสุ กโต.
โภตฺเตสุ อากโต. โคสุ ทฺยหฺมาเนสุ กโต. ทฺทฺธาสุ อากโต. อิติ.

(๖๗๖) อฺปารฺชฺยาริ กิสฺสรวจเน.^๘

อฺป อริ อิจฺเจเตสํ ปโยเก อริ กิสฺสรวจเน สฺตฺตมฺมีวีกฺตฺติ โหติ.

อฺป ชาริยํ โทเณ. อฺป นิกฺเข กหาปณํ. อริ นจฺเจ โคตฺมิ. อริ พุรฺหมทฺตฺเต
ปฺยจาลา. อริ เทเวสุ พุทฺโธ.

(๖๗๗) มณฺฑิตฺตฺสฺสฺเกสุ ตติยา.^๙

มณฺฑิตฺต อุตฺตฺสฺก อิจฺเจเตสฺวตฺเถสุ ตติยาวิวกฺตฺติ โหติ สฺตฺตมฺมี จ.

ฉาเนน ปสฺสิทฺโต, ฉาเนน สฺมี วา ปสฺสิทฺโต. ฉาเนน อุตฺตฺสฺโก, ฉาเนน สฺมี วา อุตฺตฺสฺโก.
ตถากโต วา, ตถากตฺโตทฺโต วา.

อิติ การกปฺเป จฺญฺโจ กณฺโฑ.

การกปฺโป นิฏฺฐิโต.

๑ โมก. ๒/๒๔ นิตฺติ. ๖๔๒

๒ ขุ.วิ. ๒๖/๖๘

๓ ม.อ. ๑/๔๑๕

๔ โมก. ๒/๒๕ นิตฺติ. ๖๔๓

๕ โมก. ๒/๓๔ นิตฺติ. ๖๔๔

๖ วุ. ๓๒๗ โมก. ๓/๑๑๐-สฺสฺตฺเตสุ ปสฺสิทฺทพฺพ.

๗ โมก. ๒/๑๔-๕ นิตฺติ. ๖๔๕

๘ นิตฺติ. ๖๔๖

ที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ

เจ้าประคุณสมเด็จพะพุทธชินวงศ์

(สมศักดิ์ อุปสมมหาเถร ป.ธ.๙, M.A., Ph.D.)

อดีตกรรมการมหาเถรสมาคม อดีตเจ้าคณะใหญ่หนกลาง

อดีตเจ้าอาวาสวัดพิชัยญาติการาม วรวิหาร

และอดีตรองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตบ่านีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม

วันที่ ๓ พฤษภาคม ๒๕๖๓

มูลนิธิสิริวัฒนภักดี

SIRIVADHANABHAKDI FOUNDATION

โดย คุณเจริญ - คุณหญิงวรรณฯ สิริวัฒนภักดี และครอบครัว

พิมพ์ถวาย